ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

1987

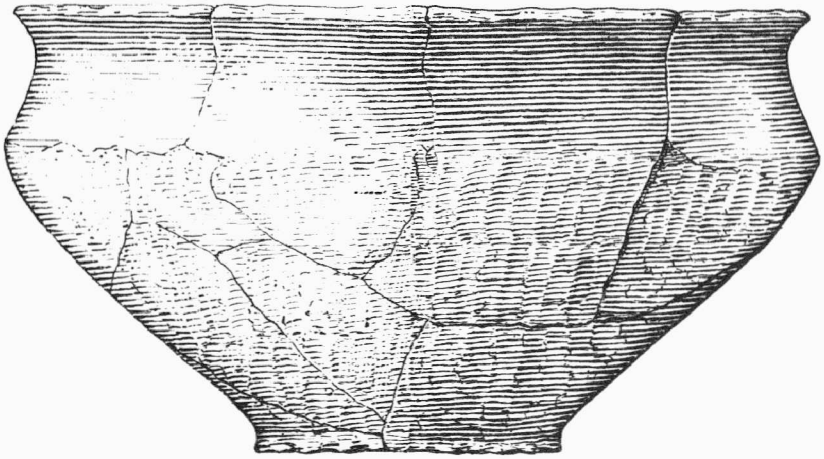

BRNO 1990

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

1987

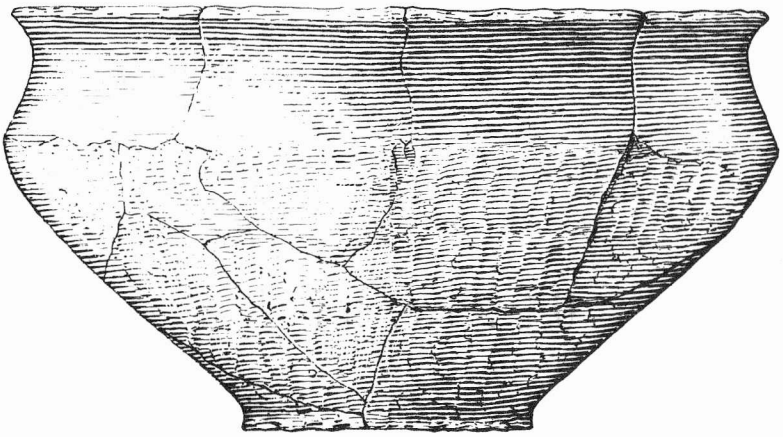

BRNO 1990

PD 1520/1987. (1990.)

01483/91

JUBILEUM LADISLAVA PÁGA

22. července 1927 se narodil v Bzenci u Uherského Hradiště, kde byl jeho otec výpravčím vlaků, v době války byl totálně nasazen, takže až v roce 1948 mohl maturovat. Pracoval nejdříve jako výrobní technik, později pak jako vedoucí výroby a zástupce ředitele n.p. Závody S.K. Neumanna. Chemii studoval v letech 1953 - 1958 na přírodovědecké fakultě Masarykovy university v Brně, pak krátce působil jako středoškolský profesor chemie a fyziky. Od 1. března 1960 pracuje v Archeologickém ústavu ČSAV v Brně jako vedoucí chemického a fyzikálního útvaru. Podílel se na vypracování potřebných stabilizačních a pasivačních metod pro záchranu archeologických kovových nálezů. K jeho významným zásluhám dále patří i úspěšná konservace dřevěných artefaktů z Mikulčic, mezi nimi dvou dřevěných člunů. Od roku 1976 stojí v čele kolektivu pracovníků vědeckého oddělení přírodních věd, který se úspěšně podílí nejen na řešení ústavních úkolů, ale stejně tak i úkolů státního plánu základního výzkumu. Když byly roku 1969 z podnětu Ministerstva kultury ČSR a Moravského musea zřízeny celostátní kurzy konservátorů, patřil L. Págo od samého počátku k nejaktivnějším přednášejícím. Vychoval prakticky celou generaci českosl ovenských muzejních pracovníků, mimo jiné i svojí pedagogickou činností na brněnské filosofické fakultě. S tím souvisí i jeho rozsáhlá činnost expertizní, účas na federální, později české komisi pro konservaci, v odborné komisi při Kanceláři presidenta ČSSR atd. Úctyhodná aktivita L. Pága se odrazila i v činnosti publikační, jeho bibliografie obsahuje více než 90 titulů /AR 39, 691-694/, mimo jiné vysokoškolských učebních textů a řadu původních vědeckých i vědecko-popularisačních prací.

Přejeme jubilantovi, aby jeho pracovní svěžest, životní optimismus a aktivita i v dalších letech přinesly mnoho dobrých výsledků pro dobro naší archeologie.

Zdeněk Klanica

OBSAH

Svoboda J.: Výzkum na Stránské skále - Lokalita IIa /okr. Brno-město/. - Grabung auf Stránská skála - Lokalität IIa /Bez. Brno-město/. 13

Svoboda J.: Průzkum paleolitu na Vyškovsku v roce 1987 /okr. Vyškov/. - Erforschung des Paläolithikums im Vyškover Raum im Jahre 1987 /Bez. Vyškov/. .. 13

Škrdla P.: Další paleolitické nálezy z lokality Líšeň /okr. Brno-město/. - Weitere paläolithische Funde von der Lokalität Líšeň /Bez. Brno-město/. 15

Svoboda J.: Výzkum v Dolních Věstonicích II - západní svah /okr. Břeclav/. - Grabungsarbeiten in Dolní Věstonice II - Westhang /Bez. Břeclav/. 16

Klíma B.: Zachraňovací výzkum nad cihelnou u Dolních Věstonic /okr. Břeclav/.- Rettungsgrabung oberhalb der Ziegelei bei Dolní Věstonice /Bez. Břeclav/. 16

Oliva M.: Výzkum tábořiště lovců mamutů u Milovic v letech 1986 - 1987 /okr. Břeclav/. - Grabung eines Lagerplatzes der Mammutjäger bei Milovice in den Jahren 1986 - 1987 /Bez. Břeclav/. 18

Svoboda J.: Závěr výzkumu před jeskyní Pekárnou /okr. Brno-venkov/. - Beendigung der Grabung vor der Pekárna Höhle /Bez. Brno-venkov/. 19

Chybová H.: Rettungsgrabung der Objekte mit Linearkeramik in Hulín /Bez. Kroměříž/. 20

Pavelčík J.: Nálezy silexů v Korytné /okr. Uherské Hradiště/. - Silexfunde in Korytná /Bez. Uherské Hradiště/. 21

Bálek M., Štrof A.: Záchranný výzkum na opevněném sídlišti lineární kultury v Uničově /okr. Olomouc/. - Rettungsgrabung der befestigten Siedlung der Kultur mit Linearkeramik in Uničov /Bez. Olomouc/. 21

Peška J., Rakovský I.: Siedlung des Volkes mit Stichbandkeramik in Bulhary /Bez. Břeclav/. 22

Kazdová E.: Pátý hrob s vypíchanou keramikou v Těšeticích-Kyjovicích /okr. Znojmo/. - Fünftes Grab mit Stichbandkeramik in Těšetice-Kyjovice /Bez. Znojmo/. 23

Koštuřík P., Kazdová E.: Systematický výzkum neolitického sídliště u Těšetic-Kyjovic v r. 1987 /okr. Znojmo/. - Systematische Grabung der neolithischen Siedlung in Těšetice-Kyjovice im Jahre 1987 /Bez. Znojmo/. 24

Rakovský I.: Rettungsgrabung in Křepice /Bez. Znojmo/. 24

Pavelčík J.: Nález sekeromlatu v Suchých Lazcích /okr. Opava/. - Fund einer Streitaxt in Suché Lazce /Bez. Opava/. 25

Pavelčík J.: Kamenná sekera z Jakubčovic /okr. Opava/. - Steinbeil aus Jakubčovice /Bez. Opava/. 25

Pavelčík J.: Neolitické osady u Dolního Němčí /okr. Uherské Hradiště/. - Neolithische Niederlassungen bei Dolní Němčí /Bez. Uherské Hradiště/. 25

Pavelčík J.: Nové nálezy ze Šišmy /okr. Přerov/. - Neue Funde aus Šišma /Bez. Přerov/. 26

Pavelčík J.: Feststellungsforschung im Raume der Ausgänge des Vlárer Radiolarites /Bez. Gottwaldov/. 26

Pavelčík J.: Nálezy v Opavě - Jaktaři /okr. Opava/. - Funde in Opava - Jaktař /Bez. Opava/. 26

Pavelčík J.: XXI. Grabungsetappe auf der Höhensiedlung in Hlinsko bai Lipník nad Bečvou /Bez. Přerov/. 27

Geislerová K., Dvořák P.: Dokončení výzkumu eneolitické sídelní jámy v Žádovicích /okr. Hodonín/. - Beendung der Grabung der äneolithischen Siedlungsgrube in Žádonice /Bez. Hodonín/. 28

Bělochová A.: Další nálezy z výšinného sídliště v Senoradech /okr. Třebíč/. - Weitere Funde aus der Höhensiedlung in Senorady /Bez. Třebíč/. 28

Čižmář M., Geisler M.: Pokračování výzkumu pohřebiště kultury se šňůrovou keramikou ve Velešovicích /okr. Vyškov/. - Fortsetzung der Erforschung des Gräberfeldes der Kultur mit Schnurkeramik in Velešovice /Bez. Vyškov/. 29

Pavelčík J.: Streitaxt des Volkes mit Schnurkeramik aus Prosenice /Bez. Přerov/. 29

Pavelčík J.: Streitaxt des Volkes mit Schnurkeramik aus Nivnice /Bez. Uherské Hradiště/. 29

Dvořák P.: Siedlungsgrube der Glockenbecherkultur in Blažovice /Bez. Brno-venkov/. 30

Šebela L.: Grabkeramikfund der Glockenbecherkultur aus Kobylí /Bez. Břeclav/. 30

Peška J.: Záchranný výzkum v Bavorech /okr. Břeclav/. - Rettungsgrabung in Bavory /Bez. Břeclav/. 31

Stloukal M.: Protoúnětické kostry z Bavor /okr. Břeclav/. - Protoúněticer Skelette aus Bavory /Bez. Břeclav/. 31

Stuchlík S.: Rettungsgrabung einer Úněticer Siedlung in Šlapanice /Bez. Brno-venkov/. 32

Staňa Č.: Únětická jáma v Újezdě u Brna /okr. Brno-venkov/. - Úněticer Grube in Újezd bei Brno /Bez. Brno-venkov/. 32

Stuchlíková J.: Bericht von der Beendigung der Untersuchungen in Budkovice im Jahre 1987 /Bez. Brno-venkov/. 33

Stuchlíková J., Macháček J.: Zpráva o výzkumu eponymního naleziště ve Věteřově /okr. Hodonín/. - Bericht über die Grabung des eponymen Fundortes in Věteřov /Bez. Hodonín/. 34

Salaš M.: Pátá výzkumná sezóna na Cezavách u Blučiny /okr. Brno-venkov/. - Fünfte Grabungssaison auf Cezavy bei Blučina /Bez. Brno-venkov/. 35

Peška J.: Výzkum věteřovského sídliště na návrší "Koldberky" v Sedleci u Mikulova v roce 1987 /okr. Břeclav/. - Grabung der Věteřov Siedlung auf der Anhöhe "Koldberky" in Sedlec bei Mikulov im Jahre 1987 /Bez. Břeclav/. 36

Stuchlík S.: Dvanáctá sezóna na výzkumu v Boroticích /okr. Znojmo/. - Zwölfte Saison auf der Grabung in Borotice /Bez. Znojmo/. 37

Němeček J., Stuchlík S.: Hroby mohylové kultury v Divákách /okr. Břeclav/. - Gräber der Hügelgräberkultur in Diváky /Bez. Břeclav/. 38

Salaš M.: Pokračování záchranného výzkumu na Leskouně u Olbramovic /okr. Znojmo/. - Fortsetzung der Rettungsgrabung auf Leskoun bei Olbramovice /Bez. Znojmo/. 39

Salaš M.: Ukončení záchranného výzkumu na Cezavách u Blučiny /okr. Brno-venkov/. - Beendigung der Rettungsgrabung auf Cezavy bei Blučina /Bez. Brno-venkov/. 40

Bálek M., Rakovský I.: Sídliště lidu středodunajských popelnicových polí u Křepic /okr. Znojmo/. - Siedlung der Träger der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur bei Křepice /Bez. Znojmo/. 41

Prudká A.: Narušené lužické objekty ze Žešova /okr. Prostějov/. - Gestörte Lausitzer Objekte aus Žešov /Bez. Prostějov/. 41

Prudká A.: Nález na sídlišti popelnicových polí u Určic /okr. Prostějov/. - Fund auf der Urnenfelderkultursiedlung bei Určice /Bez. Prostějov/. 41

Kouřil P.: Bronzová sekyrka z prostoru Rožnova pod Radhoštěm /okr. Vsetín/. - Bronzenes Beil aus dem Raume von Rožnov pod Radhoštěm /Bez. Vsetín/. . 42

Dočkal P., Salaš M.: Nové hroby horákovské kultury ve Vedrovicích /okr. Znojmo/. - Neue Gräber der Horákover Kultur in Vedrovice /Bez. Znojmo/. 42

Geisler M.: Záchranná akce v Brně-Bohunicích /okr. Brno-město/. - Rettungsaktion in Brno-Bohunice /Bez. Brno-město/. 43

Čižmář M., Horálková P., Štrof A.: Pravěké sídliště na "Brabince" u Malhostovic /okr. Brno-venkov/. - Prähistorische Siedlung auf "Brabinec" bei Malhos ovice /Bez. Brno-venkov/. 43

Čižmář M., Horálková P.: Grabung des keltischen Oppidums Staré Hradisko im Jahre 1987 /Bez. Prostějov/. 44

Čižmářová J., Horálková P.: Rettungsgrabung der latènezeitlichen Siedlung in Brno-Horní Heršpice /Bez. Brno-město/. 44

Tejral J.: Ergebnisse der Erforschung römischer Objekte auf "Hradiště" /Burgstall/ bei Mušov im Jahre 1987 /Bez. Břeclav/. 44

Čižmář M., Peške L., Vorlíčková D.: Výzkum púchovského hradiska "Požaha" /okr. Nový Jičín/. - Untersuchung des Púchover Burgwalles "Požaha" /Bez. Nový Jičín/. 46

Kouřil P.: Zjišťovací archeologický výzkum na Okrouhlici /okr. Frýdek - Místek/. - Archäologische Feststellungsgrabung auf Okrouhlice /Bez. Frýdek - Místek/. 46

Klanica Z.: Vierte Grabungssaison des Gräberfeldes aus der Völkerwanderungszeit in Hodonín - Lužice /Bez. Hodonín/. 47

Klanica Z.: Vorbericht über die Ergebnisse der 34. Grabungssaison in Mikulčice im Jahre 1987 /Bez. Hodonín/. 47

Klíma, jr. B.: Výsledky druhé výzkumné sezóny na velkomoravském výšinném hradišti ve Znojmě /okr. Znojmo/. - Ergebnisse der zweiten Grabungssaison am grossmährischen Höhenburgwall in Znojmo /Bez. Znojmo/. 49

Klíma, jr. B.: Nový archeologický výzkum u rotundy ve Znojmě /okr. Znojmo/. - Neue archäologische Untersuchungen bei der Rotunde in Znojmo /Bez. Znojmo/. 52

Kundera L.: Záchranný výzkum na velkomoravském sídlišti v Bojkovicích /okr. Uherské Hradiště/. - Rettungsgrabung auf der grossmährischen Siedlung in Bojkovice /Bez. Břeclav/. 54

Kundera L., Měřínský Z.: Výzkum velkomoravského pohřebiště ve Strachotíně v roce 1987 /okr. Břeclav/. - Die Erforschung des grossmährischen Gräberfeldes in Strachotín im Jahre 1987 /Bez. Břeclav/. 55

Dostál B., Vignatiová J.: Břeclav - Pohansko 1987 /okr. Břeclav/. - Břeclav - Pohansko 1987 /Bez. Břeclav/. 55

Kouřil P.: Výzkum na hradisku Chotěbuz - Podobora u Českého Těšína v roce 1987 /okr. Karviná/. - Grabung auf dem Burgwall Chotěbuz - Podobora bei Český Těšín im Jahre 1987 /Bez. Karviná/. 58

Galuška L.: Staré Město - archeologické výzkumy v roce 1987 /okr. Uherské Hradiště/. - Staré Město - archäologische Untersuchungen im Jahre 1987 /Bez. Uherské Hradiště/. 59

Chybová H.: Rettungsgrabung des mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldes in Litenčice im Jahre 1987 /Bez. Kroměříž/. 60

Šedo O.: Pokračování záchranné akce v Letonicích /okr. Vyškov/. - Fortsetzung der Rettungsaktion in Letonice /Bez. Vyškov/. 61

Poláček L.: Výzkum mladohradištního pohřebiště u Slavětic /okr. Třebíč/. - Grabung des jungburgwallzeitlichen Gräberfeldes bei Slavětice /Bez. Třebíč/. 61

Unger J.: Jungburgwallzeitliche und mittelalterliche Siedlung am Kataster von Strachotín /Bez. Břeclav/. 62

Kaliszová D.: 8. sezóna výzkumu na Otakarově ulici v Uherském Hradišti /okr. Uherské Hradiště/. - 8. Grabungssaison in der Otakarova Gasse in Uherské Hradiště /Bez. Uherské Hradiště/. 62

Procházka R.: Výzkum na Horním náměstí v Přerově v roce 1987 /okr. Přerov/. - Grabung auf dem Horní náměstí /Oberring/ in Přerov im Jahre 1987 /Bez. Přerov/. 64

Dohnal V.: Systematický výzkum dómského návrší v Olomouci - 11. etapa /okr. Olomouc/. - Die systematische Erforschung der Domanhöhe in Olomouc - 11. Etappe /Bez. Olomouc/. 65

Měřínský Z.: Zpráva o výzkumu hradu Rokštejna, k. ú. Brtnice v roce 1987 /okr. Jihlava/. - Bericht über die Grabung der Burg Rokštejn, Kat. Geb. Brtnice im Jahre 1987 /Bez. Jihlava/. 67

Kundera L., Měřínský Z.: Archäologische Befunde aus der staatlichen Burg Bítov /Bez. Znojmo/. 68

Unger J.: Vierte Saison der Vorsprungsgrabung der mittelalterlichen Burg in Lelekovice /Bez. Brno-venkov/. 68

Goš V.: Fortsetzung der Erforschung der Burg Úsov /Bez. Šumperk/. 69

Janák V., Grepl E.: První etapa záchranných prací na hradě Šoštýně u Kopřivnice /okr. Nový Jičín/. - Erste Etappe der Rettungsarbeiten auf der Burg Šoštýn bei Kopřivnice /Bez. Nový Jičín/. 69

K o u ř i l P.: Dokončení archeologického výzkumu drobného středověkého opevnění Lipina /okr. Frýdek - Místek/.-Beendigung der archäologischen Erforschung der kleinen mittelalterlichen Befestigung in Lipina / Bez. Frýdek - Místek/. 70

K o u ř i l P.: Středověké opevnění na katastru obce Bílá /okr. Frýdek - Místek/. - Mittelalterliche Befestigung im Kataster der Gemeinde Bílá / Bez. Frýdek - Místek/. .. 71

P l a č e k M.: Povrchový průzkum hradu Vildštejna /okr. Opava/. - Oberflächenuntersuchung der Burg Vildštejn / Bez. Opava/. 71

P l a č e k M.: Povrchový průzkum hradu v Náměšti na Hané /okr. Olomouc/. - Oberflächenuntersuchung der Burg in Náměšť na Hané / Bez. Olomouc/. 72

P l a č e k M.: Povrchový průzkum fortifikace v Šitbořicích /okr. Břeclav/. - Oberflächenuntersuchung der Fortifikation in Šitbořice / Bez. Břeclav/. 73

P l a č e k M.: Povrchový průzkum fortifikovaného sídla v Krahulově /okr. Třebíč/. - Oberflächenuntersuchung des fortifizierten Sitzes in Krahulov / Bez. Třebíč/. 74

P l a č e k M.: Povrchový průzkum tvrziště Svárov /okr. Kroměříž/. - Oberflächenuntersuchung der Festungsstätte Svárov / Bez. Kroměříž/. 75

Š i k u l o v á V.: Záchranný výzkum v bývalém dominikánském kostele sv. Václava v Opavě /okr. Opava/. - Rettungsgrabung in der ehemaligen Dominikaner Kirche des Hl. Wenzel in Opava / Bez. Opava/. 76

P o l á č e k L.: Zjišťovací práce u kaple sv. Anny v Mor. Budějovicích /okr. Třebíč/. - Feststellungsarbeiten bei der Kapelle der Hl. Anna in Mor. Budějovice /Bez. Třebíč/. 78

P o l á č e k L.: Nové středověké nálezy z Třebíče /okr. Třebíč/. - Neue mittelalterliche Funde aus Třebíč / Bez. Třebíč/. 79

U n g e r J.: Grabungsabschluss der Kirchenüberreste auf der Dorfwüstung Divice bei Brumovice / Bez. Břeclav/. 80

U n g e r J.: Lokalisierung der Dorfwüstung Nikidorf bei Podivín / Bez. Břeclav/. .. 81

U n g e r J.: Wiedertäuferfriedhof in Šakvice / Bez. Břeclav/. 81

P r o c h á z k a R.: Rettungsgrabung in Boskovice - Komenského Gasse / Bez. Blansko/. 81

H a v l á t J.: Průzkum středověkého objektu na katastru Soběšic /okr. Brno-město/. - Die Erkundung eines mittelalterlichen Objektes im Kataster Soběšice / Bez. Brno-město/. 82

P a v e l č í k J.: Mittelalterlicher Fund aus Ostrava - Vítkovice / Bez. Ostrava/. ... 82

K o u ř i l P.: Nález keramiky ze Sirotčího hradu nad Klentnicí /okr. Břeclav/. - Keramikfund von Sirotčí hrad / Burg/ oberhalb Klentnice / Bez. Břeclav/. 83

K o u ř i l P.: Steinmetzmeissel von der Rotunde der Hl. Katharina in Znojmo / Bez. Znojmo/. 83

K o u ř i l P.: Archeologická pozorování v minoritském klášteře v Opavě /okr. Opava/. - Archäologische Beobachtungen im Minoritenkloster in Opava / Bez. Opava/. 83

V o r l í č k o v á D.: Fund von Körpergräbern in Veselí nad Moravou / Bez. Hodonín/. 84

P a v e l č í k J.: Fund einer silbernen Gedenktafel in Opava / Bez. Opava/. 84

K o u ř i l P.: Záchranný archeologický výzkum v Příboře /okr. Nový Jičín/. - Archäologische Rettungsgrabung in Příbor /Bez. Nový Jičín/. 84

P r o c h á z k a R.: Záchranné výzkumy v Brně v roce 1987 /okr. Brno-město/. - Rettungsaktionen in Brno im Jahre 1987 /Bez. Brno-město/. 85

J e l í n k o v á D.: Rettungsgrabung der Siedlung aus dem frühslawischen Zeitabschnitt in Pavlov /Bez. Břeclav/. 87

D v o ř á k P., R a k o v s k ý I., S t u c h l í k o v á J., P e š k a J.: Rettungsgrabungen auf dem Bau des Wasserwerkes Nové Mlýny im Jahre 1987 /Bez. Břeclav/. 89

Č i ž m á ř o v á J., G e i s l e r o v á K.: Záchranný výzkum v Brně-Horních Heršpicích /okr. Brno-město/. - Rettungsgrabung in Brno - Horní Heršpice /Bez. Brno-město/. 89

Č i ž m á ř M., G e i s l e r o v á K.: Výzkum v Bořitově v roce 1987 /okr. Blansko/. - Grabung in Bořitov im Jahre 1987 /Bez. Blansko/. 90

G e i s l e r M.: Pokračování záchranného výzkumu ve Vyškově /okr. Vyškov/. - Fortsetzung der Rettungsgrabung in Vyškov /Bez. Vyškov/. 90

Č i ž m á ř M., G e i s l e r M.: Grabungsergebnisse auf dem Burgwall Černov, Kat. Geb. Ježkovice /Bez. Vyškov/. 91

Č i ž m á ž M., G e i s l e r M.: Ověřovací sondážní práce v "Dražovském háji". - Beglaubigungsarbeiten in "Dražovský háj /Hain/", Gemeinde Letonice /Bez. Vyškov/. 92

Č i ž m á ř M., D v o ř á k P., G e i s l e r M., H o r á l k o v á P.: Archeologický průzkum melioračních rýh v prostoru mezi Šlapanicemi a Holubicemi /okr. Brno-venkov, Vyškov/. - Archäologische Terrainerforschung im Raum zwischen Šlapanice und Holubice /Bez. Brno-venkov, Vyškov/. 92

G e i s l e r M., Š t r o f A.: Záchranný výzkum na katastru Těšan /okr. Brno-venkov/. - Rettungsgrabung im Kataster von Těšany /Bez. Brno-venkov/. 93

Š t r o f A.: Výzkum Hradiska u Svitávky v roce 1987 /okr. Blansko/. - Erforschung von Hradisko bei Svitávka im Jahre 1987 /Bez. Blansko/. 94

S t u c h l í k o v á J., Š e b e l a L.: Rettungsgrabung in Kobylí /Bez. Břeclav/. 95

K a v á n o v á B.: Rettungsgrabung in Ježov /Bez. Hodonín/. 96

J a n á k V.: Sedmá etapa záchranného výzkumu ve Velkých Hošticích /okr. Opava/. - Siebente Etappe der Rettungsgrabung in Velké Hoštice /Bez. Opava/. 96

P a v e l č í k J.: Záchranná akce v Havřicích /okr. Uherské Hradiště/. - Rettungsaktion in Havřice /Bez. Uherské Hradiště/. 97

P a v e l č í k J.: Povrchový sběr v Neplachovicích /okr. Opava/. - Lesefunde aus Neplachovice /Bez. Opava/. 98

P a v e l č í k J.: Lesefunde bei Holasovice /Bez. Opava/. 98

P r o c h á z k a R.: Oberflächenuntersuchung im Kataster von Troubsko /Bez. Brno-venkov/. 98

G a l u š k a L.: Záchranné práce na katastru Ostrožské Nové Vsi v roce 1987 /okr. Uherské Hradiště/. - Rettungsarbeiten im Kataster von Ostrožská Nová Ves im Jahre 1987 /Bez. Uherské Hradiště/. 99

N e k v a s i l J.: Pravěké nálezy z Horákovského hradu /okr. Brno-venkov/. - Prähistorische Funde von der Horákover Burg /Bez. Brno-venkov/. 99

K o v á r n í k J.: Nové archeologické nálezy ze Znojemska /okr. Znojmo/. - Neue archäologische Befunde aus dem Znojmoer Raum /Bez. Znojmo/. 101

C h y b o v á H.: Naue prähistorische und mittelalterliche Funde aus Kroměříž /Bez. Kroměříž/. 103

R o m a n o v s k ý A.: Nové pravěké nálezy z plošiny před jeskyní Pekárnou /okr. Brno-venkov/. - Neue prähistorische Funde vom Plateau vor der Pekárna Höhle /Bez. Brno-venkov/. 103

K o š t u ř í k P.: Archeologická sbírka S. Hausera z Oslavan /okr. Brno-venkov/. Archäologische Sammlung von S. Hauser aus Oslavany /Bez. Brno-venkov/. 104

K o s t e l n í k o v á M.: Rozbor textilu z výzkumu v Brně - Kozí ulici /okr. Brno-město/. - Analyse von Textilfunden von der Grabung in Brno, Kozí Gasse /Bez. Brno-město/. 104

O p r a v i l E.: Nálezy rostlinných zbytků z hradu Bánova /okr. Uherské Hradiště/. - Funde von pflanzlichen Resten aus der Burg Bánov /Bez. Uherské Hradiště/. ... 106

B á l e k M.: Letecké snímkování v archeologii na Moravě v roce 1987. - Luftbildaufnahmen in der Archäologie in Mähren im Jahre 1987. 108

Výzkumy a záchranné akce na Moravě v roce 1987. 111

Seznam hlášení o výzkumech provedených na Moravě v roce 1987 a evidovaných v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu ČSAV v Brně. 114

Nálezové zprávy z mimoústavních archeologických pracovišť odevzdané do archivu AÚ ČSAV v Brně. 115

Š e b e l a L.: Postavení kultury se šňůrovou keramikou v moravském eneolitu a její vztah k vývoji v Karpatské kotlině /autoreferát kandidátské disertace/. - Die Stellung der Kultur mit Schnurkeramik im mährischen Äneolithikum und ihre Beziehung zur Entwicklung im Karpatenbecken. 116

J e l í n k o v á D.: Sídliště s keramikou pražského typu na Moravě /autoreferát kandidátské disertace/. - Die Siedlungen mit Keramik des Prager Types in Mähren. 122

P r o c h á z k a R.: Vývoj slovanské opevňovací techniky na Moravě v raném středověku /autoreferát kandidátské disertace/. - Die Entwicklung der slawischen Befestigungstechnik in Mähren im frühen Mittelalter. 130

K l a n i c a Z.: Počátky slovanského osídlení našich zemí /teze doktorské disertace/. - Die Anfänge der slawischen Besiedlung unserer Länder. 137

VÝZKUM NA STRÁNSKÉ SKÁLE - LOKALITA IIa /k. o. Slatina, okr. Brno-město/

Jiří Svoboda, AÚ ČSAV Brno

V roce 1987 pokračoval odkryv lokality IIa rozšířením prozkoumané plochy na 7 x 7,5 m. Celková stratigrafická situace ve sledovaném prostoru odpovídala výsledkům předchozí výzkumné sezóny /srv. PV 1986/, komplexní studium nových úseků profilu ve spolupráci s T. Czudkem /Geografický ústav ČSAV/ však dosavadní poznatky prohloubilo a umožnilo přímé srovnání s profilem IIIa. Zejména jsme pozorovali mrazové jevy: nakypření suti na bázi profilu /poloha 6/ a vznik volných prostor, a to buď po někdejším půdním ledu nebo suffozí. Na bázi úlomků někdy vzniká bradavičnatý sintr. Nadložní přemístěnou spraš /poloha 5/ jsme zastihli nepravidelně uloženou na několika místech odkryvu - vždy obsahovala industrii bohunického typu.

Nejbohatší archeologický horizont představuje následující poloha 4, tvořená mírně po svahu posunutou hnědošedou půdou a obsahující industrii středního aurignacienu. Pozorovali jsme, že hustota artefaktů se rychle snižuje směrem po svahu. Na povrchu podložní sutové polohy zachytil odkryv zhruba kruhovitý útvar o rozměrech 3 x 2,5 m. Je tvořen kamenným lemem přečnívajícím jádro kruhu asi o 25 cm. Náznaky obdobných kruhů jsou patrny i v dalších částech výkopu. Nejde o sídelní objekty, ale o tříděné kruhy vzniklé mrazovými procesy a známé dnes ze studených oblastí. Rozvlečené ohniště, které jsme v roce 1986 prozkoumali na okraji centrálního kruhu /čtverec 22/ a vzorek odeslali do laboratoře v Groningen, bylo mezitím datováno k roku:

32 350 ± 900 B.P., GrN 14829.

Lze je tedy srovnat s datem pro střední aurignacien z polohy 3 na lokalitě IIIa /srv. tab./.

Závažné nové zjištění představuje zachycení horizontu mladého aurignacienu v přímém nadloží, na bázi poslední würmské spraše /poloha 3/. Tato celkově nepočetná industrie byla volně rozptýlena pouze v západní části výkopu. Je to prvá stratigraficky doložená industrie mladého aurignacienu na Moravě, která bude zhruba současná s pavlovienem.

Výsledky dosavadních výzkumných sezón na Stránské skále /1981-1987/ tedy ukazují, že osídlení této klíčové lokality lze jen v rámci mladého paleolitu rozčlenit do 5 fází: dvě fáze bohunického typu /pleniglaciální a interpleniglaciální/, dvě fáze aurignacienu /střední a mladý/ a fázi pozdního gravettienu. Stratigrafickou korelaci, která se opírá o radiokarbonová data, přehledně vyjadřuje tabulka.

Je rovněž zřejmé, že povrchové sběry na Stránské skále i Podstránské jsou ovlivněny kontaminací různých kulturních složek.

Grabung auf Stránská skála - Lokalität IIa /Kat. Gemeinde Slatina, Bez. Brno-město/. Die Grabung der Lage IIa /1986 - 1987/ erwies drei Phasen einer jungpaläolithischen Besiedlung in direkter Superposition: 1. Besiedlung des Bohunicer Types /Schicht 5/ im höchsten Teil der versetzten Schichtenfolge des unteren Würm-Pleniglacials; 2. mittleres Aurignacien /Schicht 4/ im interpleniglacialen Boden zum Jahre 32 350 ± 900 B.P. /GrN 14 829/ datiert und 3. junges Aurignacien /Schicht 3/ auf der Basis des letzten Würm-Lösses.

PRŮZKUM PALEOLITU NA VYŠKOVSKU V ROCE 1987 /okr. Vyškov/

Jiří Svoboda, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 1, 2/

V roce 1987 dále pokračoval povrchový průzkum paleolitických stanic v okolí Vyškova, který provádí M. Daněk. Rozhojnily se zejména nálezy z hlavní stanice u Drnovic /Končiny - Kněží háj/, kterou přiřazujeme szeletienu /srv. PV 1986/.

Nové nálezy umožňují blíže charakterizovat rovněž povrchovou stanici v poloze Lány u Opatovic. Nejdůležitějším rysem jsou dva atypické hroty typu Quinson, vyrobené z křídového rohovce /obr. 1:1/ a z křemence /obr. 1:2/. Podíl škrabadel /obr. 1:3-6/ a rydel /obr. 1:10-12/ je poměrně vyrovnaný; dále se objevily bočně, příčně i do hrotu retušované čepele /obr. 1:7, 8, 13/ a typ raclette /obr. 1:9/. Tato složka industrie je vyrobena z pazourku, radiolaritu a křídového rohovce. Soubor doplňuje křemencová industrie: dvě drasadla a zoubkované nástroje /obr. 2:1, 4, 5, 9/. Jde o kulturně zatím nevyhraněnou industrii starší fáze mladého paleolitu.

Tab. Stránská skála, stratigrafická korelace mladopaleolitického osídlení

	SS-II	SS-IIa	SS-III	SS-IIIa	SS-IV
svrchní spraš		mladý aurignacien			pozdní gravettien loviště koní 17 740 ± 90 B.P. 18 220 ± 120 B.P.
půda 2	stř. aurignacien	stř. aurignacien 32 350 ± 900 B.P.		stř. aurignacien 30 980 ± 360 B.P.	
půda 1			bohunický typ 38 200 ± 1 100 B.P. 38500 + 1 400 - 1 200 B.P.	eroze	
soliflukce		bohunický typ		bohunický typ 41 300 + 3 100 - 2 200 B.P.	

Erforschung des Paläolithikums im Vyškover Raum im Jahre 1987 /Bez. Vyškov/. Lesefunde aus der Flur Lány bei Opatovice /Abb. 1, 2/ gehören kulturell einer vorläufig unausgeprägten Industrie der älteren Phase des Frühjungpaläolithikums an.

DALŠÍ PALEOLITICKÉ NÁLEZY Z LOKALITY LÍŠEŇ /okr. Brno - město/

Petr Škrdla, Brno

/Obr. 3, 4/

Již od 30. let je lokalita Líšeň - Čtvrtě systematicky prosbírávána /P. a R. Ondráčkovi, B. Klíma a další/, ale stále přináší další hmotné pozůstatky ve formě nálezů kamenné industrie. Jedná se o lokalitu povrchovou, není možné ji zkoumat jinak než metodou povrchového sběru. Nová kolekce byla získána v letech 1986 - 1987.

SUROVINY

Většina zpracovaných rohovců je místní - sídliště bylo zásobováno převážně z nedalekého výchozu na Stránské skále, vzdáleného vzdušnou čarou asi 1,5 km. Výjimečně se vyskytují jiné suroviny, které tvoří 5 % celku. Jsou to: radiolarit, sev. pazourek, rohovce typu Krumlovský les, křídový rohovec a silicifikovaný vápenec. Radiolaritu a sev. pazourku bylo pravděpodobně více, ale svou nápadností tyto suroviny jistě neušly pozornosti dřívějších sběratelů. Poměr surovin odpovídá dřívějším údajům /Svoboda 1987a/.

TYPOLOGIE

Předem je třeba předeslat, že výpovědní hodnota je omezena zejména počtem nalezených kusů, nutné je přihlédnout i k otázce vysbírávání lokality. S menšími odchylkami však typologické spektrum odpovídá dřívějším srovnáním /Svoboda 1987a/.

Kolekce obsahuje několik velmi pěkných hrotů: Oboustranně retušovaný moustérský ze silně patinovaného křídového rohovce /obr. 4:2/ a jerzmanowický ze stránskoskalského rohovce /obr. 4:1/. V kolekci převažují škrabadla, a to zejména plochá, vyrobená na úštěpech i čepelích /obr. 3:9, 11; obr. 4:6/, jedno je vysoké /obr. 4:4/. Oproti dřívějším srovnáním roste podíl rydel, klesá podíl drasadel. Dvě drasadla jsou úhlová, plošně retušovaná /obr. 4:7, 8/, zajímavé je drasadlo se stupňovitou retuší /obr. 4:9/. Dále kolekce obsahuje 3 vrtáky a 9 levalloiských hrotů /obr. 3:1-8, 10/. Levalloiské hroty nebyly započítány do tohoto srovnání. Na 4 kusech je příčná retuš, několik kusů je retušováno podélně. Tuto kolekci, kterou lze přisoudit bohunickému typu, doplňuje jeden odštěpovač a zlomek bifaciálně retušovaného artefaktu /obr. 4:10/.

Již v první vypublikované části nových sběrů /Svoboda 1987b/ jsou dvě mikročepele s otupeným bokem. Nyní další mikročepel /obr. 4:3/ s otupeným bokem a dvěma kusy s mladší patinou potvrzuje domněnku, že se v Líšni - Čtvrtích vyskytuje mimo prokazatelného bohunického typu a předpokládaného aurignacienu ještě mladší osídlení /gravettien - magdalénien ?/. Poněvadž nebyl a pravděpodobně ani nebude sondou zachycen vrstevný sled, není tato teorie prakticky podložená. Otázku mladšího osídlení by mohly vyřešit jedině nálezy dalších typů. Zajímavé je, že podobné nálezy chybí ve starších sběrech.

Literatura:

Svoboda, J. 1987a: Stránská skála. Bohunický typ v brněnské kotlině. Studie AÚ ČSAV Brno XIV/1. Praha.

Svoboda, J. 1987b: Výzkum Stránské skály a okolí v roce 1985 /k.o. Slatina, Líšeň, okr. Brno-město/, PV 1985, 13.

Weitere paläolithische Funde von der Lokalität Líšeň /Bez. Brno-město/. Neue auf der paläolithischen Station Líšeň - Čtvrtě in den Jahren 1986-87 gewonnene Lesefunde bestätigen die Annahme, dass hier ausser des beweisbaren Bohunicer Types und dem vorausgesetzten Aurignacien noch eine jüngere Besiedlung vorkommt /Gravettien - Magdalenien ?/.

VÝZKUM V DOLNÍCH VĚSTONICÍCH II - ZÁPADNÍ SVAH /okr. Břeclav/

Jiří Svoboda, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 5/

V dubnu 1987 bylo při úpravách etáží pro těžbu spraše na západním svahu lokality II u Dolních Věstonic zjištěno narušení kulturní vrstvy pavlovienu. Od té doby do konce srpna probíhal v tomto prostoru plošně koncipovaný záchranný výzkum, jehož průběh plynule navazoval na postup těžby a který dosáhl celkové plochy 325 m^2.

Západní svah se táhne od temene lokality, kde se soustředil výzkum v roce 1986, směrem ke skládce mamutích kostí /srv. PV 1986/. Během plošného odkryvu se ukázalo, že kulturní vrstva zde vytváří dvě sídlištní plochy, z nichž každá je členěná ohništi. Nadto byl celý areál stupňovitě rozčleněn zhruba vrstevnicovitě probíhajícími dislokacemi. Severní plocha zahrnovala několik ohnišť, založených buď na povrchu /čtverec C 10, D 7/ nebo zahloubených a rozvlečených pohyby zemin /čtverec E 3/ a v některých případech obklopených menšími zvířecími kostmi a štěpinami velkých kostí. Během léta se tato část zkoumané plochy napojila na odkryv vedený současně B. Klímou ve směru od temene návrší.

Jižní plocha byla samostatná a rozkládala se poněkud níže po svahu. Lze ji rekonstruovat jako kruh o průměru 23 - 25 m. Právě ona byla částečně narušena při těžebních pracech. Na prozkoumané ploše lze vymezit několik sídelních celků kolem ohnišť. V nejvyšší části této plochy /čtverce DE-12/13/ bylo centrálně umístěno velké ohniště o rozměrech 2 x 3,5 m, obklopené jamkovitými zahloubeními. Asi 3 m odtud /metry BC-17/18/ leželo další velké ohniště, vedle něhož se po svahu zahlubovaly dvě mělké jámy vyplněné kostmi. Z každého ohniště jsme odebrali vzorky pro radiokarbonové datování.

Nejvýznamnější objekt představuje mělká deprese, rozkládající se ve čtvercích AAa-18/22, tedy spíše v okrajové části jižní plochy. Uprostřed leželo pravidelné kruhové ohniště menšího průměru /1 m/, ale poměrně značné mocnosti /35 cm/, vyplněné úlomky vápence. K tomuto ohništi byla v mělkém hrobovém lůžku uložena kostra muže ve skrčené poloze a v orientaci V-Z /obr. 5/. V nejbližším okolí centrálního ohniště ležela dvě další zahloubení, stopy ohňů a koncentrace kostí i artefaktů.

K nálezu lidské kostry, která nese označení DV XVI, byla dne 30.4.1987 svolána komise vedená akademikem J. Poulíkem. Kostra pak byla zalita do bloků a převezena do laboratoře expedice, kde jednotlivé části lebky a kostry postupně uvolňoval preparátor V. Gebauer.

Podle vyjádření E. Vlčka jsou demografická data spolehlivě stanovitelná: kostra patří muži zralého věku /40 - 50 let/. Lebka je dlouhá a nese vyšší obličej. Výšku postavy lze podle dlouhých kostí stanovit na 172 - 174 cm. Svalový reliéf je výrazně vytvořen. Nápadná je značná abraze zubů a vyhojená traumata na lebce.

V zimním období 1987 - 1988 se záchranné práce přenesly na temeno lokality. Zde jsme zachytili další ohniště /LP-1/4/, opět obklopené jamkovitými zahloubeními, většími kostmi a artefakty. Ve směru po svahu na jeho obvod navazovala mísovitá prohlubeň s většími kostmi. Celková dispozice je tedy srovnatelná s ohništi na západním svahu. Izolovaně leželo menší ohniště, vyplněné úlomky vápence, které však neprovázely žádné artefakty.

Grabungsarbeiten in Dolní Věstonice II - Westhang /Bez. Břeclav/. Am Westhang hat man zwei Siedlungsflächen des Pavloviens im Gesamtausmass von 325 m^2 untersucht, die durch einige Feuerstellen gegliedert sind. Zu einer von diesen war ein Skelett in Hockerlage beigelegt. Nach E. Vlček handelt es sich um einen Mann im Alter von 40 - 50 Jahren, ca. 172 - 174 cm hoch, mit entwickeltem Muskelrelief.

ZACHRAŇOVACÍ VÝZKUM NAD CIHELNOU U DOLNÍCH VĚSTONIC /okr. Břeclav/

Bohuslav Klíma, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 6/

Proti původnímu záměru jen omezeného odběru zemin na horní etáži hliníku ve sprašovém hřbetu nad bývalou cihelnou u Dolních Věstonic pokračoval n.p. Ingstav v roce 1987 v těžbě ve velkém rozsahu. Zahájil ji v polovině dubna na západním úbočí, kde pro značný sklon někdejšího

povrchu nebylo možno předpokládat přítomnost vydatnějších nálezových vrstev. Tak to také potvrzoval v celém prostoru obvyklý popelovitý horizont jen s ojedinělými doklady po pobytu paleolitických lovců /pavlovien/, který vystupoval na několika místech v čerstvě odkrytých těžebních plochách. Na třetím pomocném stupni skrývky však bagr zachytil v profilu i na dně skutečnou kulturní vrstvu, kterou vedoucí výzkumu ještě 19.4. očistil a kresebně i fotograficky dokumentoval. Jevila se jako značně popelovitá čočka v délce sedmi metrů s hojnějšími předměty kamenné industrie v doprovodu zvířecích kostí. Po dobu jeho lázeňského léčení byl výzkumem nálezové situace pověřen dr. J. Svoboda, CSc., který v následujících dnech odkryl uprostřed čočky a jen v nepatrné vzdálenosti od profilové stěny hrob dospělého muže ve skrčené poloze na pravém boku znovu v bezprostřední blízkosti ohniště /Svoboda 1987/. Po ověření nálezových okolností komisí odborníků, které k objevu svolal ředitel ústavu akademik J. Poulík, byly kosterné pozůstatky ihned vyzvednuty a po konzervaci se staly předmětem podrobného antropologicko-lékařského studia.

Mezitím pokračující těžba spraší snížila i dno etáže a narušila při tom v horizontální rovině další sídlištní koncentraci. Po prošetření okrajových areálů a útržků kulturní vrstvy v dosahu předchozího výzkumu /Klíma 1987/, zachovaných v ponechaném sprašovém pilíři uprostřed etáže, se ihned přikročilo i k jejímu prozkoumání cestou pravidelných archeologických prací. Probíhaly s plnou podporou strojového parku n.p. Ingstav a díky této skutečnosti nabyly neobyčejně velkého rozsahu, při čemž mohlo být dodržováno členění celé plochy do jednotlivých čtverečních metrů profilovými pilíři. Ty umožňovaly sledování podrobné stratigrafie i s důsledky porušení kulturní vrstvy soliflukcí, kryoturbací a poklesů i posunů celých ker zemin.

Kolem čtyř odkrytých ohnišť, provázených zpravidla přepálenými vápenci, a alespoň po jedné straně vždy menšími popelišti, mohly být pozorovány koncentrace nálezů i úpravy sídlištního prostředí, svědčící o vybudování jednoduchých přestřešků. Ohniště při východním okraji zkoumané plochy lemovalo sedm kotlovitých schránek, vyhloubených s částečným překlenutím vždy proti svahu. Ohniště na západním úbočí ohraničovalo zase více kamenných desek. V dosahu východního a jižního ohniště pak napomohly jednotlivé jamky po kůlech i zahloubené okraje, spolu s upravenou modelací terénu, vymezit půdorysy samostatných sídlištních objektů, původně lehkých stanovitých obydlí pro dočasný pobyt. Zřetelněji se rýsoval menší a nápadněji zahloubený objekt, který skrýval ohniště při severním okraji zkoumané plochy. Na hladině kulturní vrstvy se při jeho obvodu v tomto případě zachovaly lépe i velké mamutí kosti, které zřejmě sloužily jako zatěžkávací a nebo i jako vlastní stavební materiál zastřešeného obydlí.

Charakter sídlištního prostředí napovídá tomu, že jednotlivé čočky kulturní vrstvy s koncentracemi nálezů kolem ohnišť představují samostatná stanoviště, která vznikala příležitostně v souvislosti se způsobem lovu, a na nichž hořely ohně jen po určitou krátkou dobu. Tak tomu nasvědčuje též obsah a kvalita výzkumem získaných památek i skutečnost, že se nepodařilo na velmi rozlehlé prošetřené ploše zachytit žádné umělecké projevy, jaké přicházejí na trvalých sídlech. Dočasný pobyt zde byl spojen jen s běžnou a specializovanou přípravou zvláště kamenné industrie. Obvyklé typy nástrojů, mezi nimiž nepostrádáme ani hojné drobnotvaré formy včetně typických pileček, ale naopak chybějí dláta, provázejí nápadně četné čepele a úštěpy, jádra a průvodní předměty výroby. Doplňují je i jednotlivé nástroje řezané z kostí, sobích parohů a mamutích klů. Početnější mezi nimi je jen řada šídel. Ozdobné předměty reprezentují kromě jednotlivých liščích trháků, opatřených závěsným otvorem, zase schránky měkkýšů z třetihorních uloženin v okolí. Převažují druhy Melanopsis, Dentalium a Cerithium. Je ovšem nápadné, že se Melanopsidy vyskytují zase častěji bez propilovaného nebo proraženého otvoru pro zavěšení. Nashromážděné osteologické zbytky patří obvyklému složení zvířeny, snad s poměrně větším zastoupením zajíce. Znovu však nechybělo ani několik osamocených lidských kostí /zuby, prstní články, zlomek femuru/. Obdobná pozorování učinil i dr. J. Svoboda, CSc., v ploše, kterou prošetřil v návaznosti na odkrytý hrob v západním úbočí sprašového hřbetu.

Celkem na horní etáži hliníku, kromě očistěných profilů spojených se stratigrafickým pozorováním, bylo prošetřeno v jediném roce přes 800 m^2 paleolitické kulturní vrstvy. Takového rozsahu může dosáhnout výzkum podobných sídlišť jen vzácně, a to za optimálních podmínek a s plnou podporou a pomocí mechanizačních prostředků. Zachraňovací výzkum v pravém smyslu toho slova probíhal na sprašovém hřbetu u Dolních Věstonic v roce 1987 koordinovaně a ač v určité časové tísni, přece jen tak, že těžbou spraší nebyly zničeny a vážně porušeny žádné z ohrožených památek.

L i t e r a t u r a :

Klíma, B. 1987: Mladopaleolitický trojhrob v Dolních Věstonicích, AR XXXIX, 241-254, 353-357.

Svoboda, J. 1987: Ein jungpaläolithisches Körpergrab von Dolní Věstonice, Arch. Korrespondenzblatt 17, 281-285.

Rettungsgrabung oberhalb der Ziegelei bei Dolní Věstonice /Bez. Břeclav/. Im Jahre 1987 erfasste die fortschreitende Lehmförderung im Lössrücken oberhalb der Ziegelei bei Dolní Věstonice einige Feuerstellen mit Steinindustrie - /Pavlovien/ und Tierknochenkonzentrationen. Mit ihrer Untersuchung auf der Westseite des Hanges wurde J. Svoboda beauftragt, der bei einer von diesen auch das Grab eines erwachsenen Mannes in Hockerlage abdeckte. Auf dem herabgesetzten Boden der oberen Etage der Lehmgrube wurden vier Feuerstellen erforscht. Die östlichen säumten sieben kesselförmig eingetieften Gruben, die westlichen wiederum waren von mehreren Steinplatten begrenzt. Die östlichen und südlichen begleiteten auch Terrainherrichtungen und vereinzelte Pfostengrübchen, die von der Anwesenheit einer leichten Überdachungskonstruktion zeugten. Am deutlichsten blieben Reste eines Wohnbaues bei der nördlichen Feuerstelle erhalten. Sein Boden war deutlich eingetieft und an den Rändern mit grossen Mammutknochen gesäumt. Der Charakter des Siedlungsmilieus sowie der Inhalt und Qualität der gewonnenen Hinterlassenschaften zeugen davon, dass die einzelnen Linsen der Kulturschicht mit Konzentrationen rund um die Feuerstellen selbständige Standorte vorstellen, die gelegentlich im Zusammenhang mit der Art der Jagd entstanden sind und auf denen nur für eine bestimmte kurze Zeit die Feuer brannten. Der vorübergehende Aufenthalt war hier nur mit der üblichen und spezialisierten Vorbereitung besonders der Steinindustrie verbunden. Mit den Bergungsarbeiten, die durch die Untersuchung von mehr als 800 m^2 der Kulturschicht einen ungewohnten Umfang erreichten, konnte man dank Hilfe der Mechanisationsmittel alle durch die Förderung gefährdeten Hinterlassenschaften bergen.

VÝZKUM TÁBOŘIŠTĚ LOVCŮ MAMUTŮ U MILOVIC V LETECH 1986 - 1987 /okr. Břeclav/

Martin Oliva, Anthropos, MM Brno

/Obr. 7, tab. 1/

Na jaře roku 1986 byla jižně od obce Milovice zahájena rozsáhlá těžba hlíny na hráz Novomlýnské nádrže. Na upozornění B. Klímy, který zde zachránil několik mamutích kostí, se záchranného výzkumu ujal ústav Anthropos Moravského muzea. Lokalita leží zhruba 800 m JJZ od obce v nm. v. cca 240 m na východním svahu malého hřbítku nad mělkým údolím, které 2 km severněji ústí do nivy Dyje.

Dosavadní výzkumy odkryly stopy osídlení na několika místech, jejichž vzájemná souvislost musí být ještě objasněna. Na severovýchodním svahu se dosud podařilo prozkoumat dvě nahromaděniny mamutích kostí v sektorech A + B /tab. 1:1/ a K s chudou štípanou industrií /neretušované úštěpy a čepele, ojedinělá rydla, škrabadla a čepelky s otupeným bokem, vyrobené z pazourku, a několik hrubých nástrojů z vápence a křemene/. Archeologická vrstva leží na oglejené bázi svrchní spraše a poskytuje značně studené společenství měkkýšů collumellového typu /za určení děkuji J. Kovandovi/. Z rozhraní sektorů C a D, ležících 40 m západněji a poněkud výše ve svahu, pochází radiokarbonové datum GrN - 14 835 : 22 100 ± 1 100 BP. V těchto místech se nacházejí jen řídce roztroušené mamutí kosti a artefakty, indikující pravděpodobně okrajovou zónu sídliště. Stratigrafická pozice je podobná jako předchozí, v podloží se nachází půdní sediment tmavě hnědé barvy s četnými uhlíky a rohovcovými nástroji aurignackého typu.

Nejbohatší nálezová vrstva leží v sektoru G na ose hřbítku u lesa. Sedimenty zde vykazují následující profil:

1. svrchní spraš /max. 3 m, ojedinělé pazourkové úštěpy/
2. světle hnědý humózní horizont, zčásti solifluovaný /15 - 30 cm/
3. oglejená spraš /gravettien, hlavní vrstva; GrN 14 824 : 25 220 ± 280 BP, ISGS 1 690 : 22 900 ± 490 BP/
4. tmavě hnědý půdní sediment, 1 m, ojedinělé nálezy štípané industrie.

Mezi uhlíky z vrstvy 3 převládá dle analýzy E. Opravila jedle /vesměs z velkých větví a kmenů/, podstatně méně se objevuje borovice a jasan. Mimo okruh struktury z mamutích kostí převládá v lovné zvěři kůň a sob, zastoupen je i vlk, lev, zajíc a malí hlodavci /předběžné určení L. Seitla/.

Na jižním okraji plochy G jsme odkryli strukturu nápadného tvaru, sestavenou z mamutích kostí /tab. 1:2/. Tvoří kruh o průměru 4 - 5 m, na severní straně přerušený. V tomto místě se vně objektu nacházelo zahloubené ohniště s popelovitou vrstvou přibližně 15 cm mocnou. Černě probarvená vrstva byla ze spodní i svrchní strany lemována červenavě propálenou spraší, v bezprostředním okolí se objevovaly krakelované silexy a přepálené zlomky kostí.

Vlastní struktura se výběrem kostí výrazně liší od skládek v dolní části lokality. Především se zde daleko častěji vyskytují lopatky /14/ a pánve /13/, jež ležely ve vodorovné nebo šikmé, poloze. Kruh plochých kostí je lemován a proložen dlouhými kostmi /7 femurů, 9 humerů a 8 jiných dlouhých kostí/. Výběr stavebních článků doplňuje 7 mandibul /většinou na východní straně/ a nejméně 4 mamutí lebky, dochované ve značně zlomkovitém stavu na západní straně struktury /výčet je provizorní, menší kosti a fragmenty ještě nebyly určeny/. U plochých i dlouhých kostí lze pozorovat výběr velkých kusů. Domnívám se, že pravidelně rozmístěné pánve a lopatky zpevňovaly základy chýše, o čemž svědčí i pánev s uměle vyhloubenou jamkou na jihozápadním okraji objektu. Maximální vertikální rozpětí použitých kostí činí asi 50 cm. Jiné detaily jako vztyčené kosti, kůlové jamky, zahloubení dna a větší kameny nebyly zjištěny. Uvnitř objektu jsme pozorovali nepravidelné popelovité šmouhy, které však netvořily žádná ohraničená ohniště. Štípaná industrie se zde vyskytovala poměrně řídce, asi 5 - 10 kusů na m^2. Chýše podobného typu s mamutími kostmi jako hlavním konstrukčním článkem základů jsou dosud známy pouze z ruské roviny a ze Sibiře. Ve střední Evropě na jejich možnou existenci ukazovaly jen 2 struktury, značně narušené soliflukcí v Krakově /Spadzista B/ a polokruhový val kostí kolem velkého ohniště v Pavlově. Nesmíme ovšem přehlédnout, že nejrozsáhlejší gravettská lokalita v Předmostí s nesmírným množstvím mamutích kostí byla ve své době zkoumána a ničena bez jakékoliv plošné dokumentace.

Štípaná industrie je valnou většinou soustředěna na ploše cca 20 m^2 v prostoru 5 - 10 m severně od vchodu objektu. Místní výrobu nástrojů dokládají drobné úštěpky, při čemž jádra a větší úštěpy dílenského charakteru téměř chybí. Mezi použitými surovinami značně převládá karpatský radiolarit, následovaný pazourkem a místními rohovci. Hustota artefaktů zde dosahuje až stovky kusů /m^2, retušované nástroje činí zhruba 10 % /obr. 7/. Charakterizuje je absolutní převaha nástrojů s otupeným bokem, zejména gravet, mikrogravet, šipek a čepelek, a jejich společným znakem je silná retušovaná hrana a ventrální plošná retuš na obou koncích. Pozornost si zaslouží také hroty s vrubem, trojúhelníčky, čepelky a hroty s výčnělkem a přechodné tvary mezi gravetami a vrtáky. Ostatní typy se vyskytují jen podružně: retušované a hrotité čepele, škrabadla /často dosti vysoká/, nepočetná a nevýrazná rydla, drasadla, odštěpovače. Zcela chybí tzv. kostěnkovské nože. Poměrně bohatě jsou naproti tomu zastoupeny hrubé nástroje, vyštípané z místních vápenců, jílovců a rohovců /sekáče, velké úštěpy a jádra/.

S výjimkou několika oštípaných velkých diafýz jsme dosud nezaznamenali žádnou kostěnou industrii. Z ozdob se vyskytly pouze perforované schránky fosilních měkkýšů, ve dvou případech zdobené pravidelnými zářezy.

Přesná kulturní klasifikace získaného inventáře není snadná, protože pavlovien, jak je znám z nedalekých sídlišť u Dolních Věstonic a Pavlova, je typický právě bohatou kostěnou industrií, odlišnou skladbou štípané industrie s převahou rydel a početnými doklady uměleckých pokusů. Typologicky nejbližší analogii ve střední Evropě skýtá lokalita Aggsbach v Dolním Rakousku, skladba a specifické znaky nástrojů s otupeným bokem potom upomínají na některé celky z jihofrancouzské Provence.

V další sezóně se výzkum zaměří na prošetření západního předpolí objektu a na dokončení odkryvu skládek mamutích kostí v dolní části stanice.

Grabung eines Lagerplatzes der Mammutjäger bei Milovice in den Jahren 1986 - 1987 /Bez. Břeclav/. Bei Milovice verläuft seit 1986 eine umfangreiche Lehmförderung für den Damm des Nové Mlýny Stausees. Bei diesen Arbeiten hat man hier eine paläolithische Siedlung mit einigen Schichten entdeckt, die man in das Aurignacien und Gravettien einreihen kann. Nach den Radiokarbondaten /um 23 - 25 tausend BP/ und der Stratigraphie fällt die Hauptfundschicht im Sektor G in die Neige des Würm-Interglacials. In dieser Schicht hat man Wohnbaufundamente osteuropäischen Types aus Mammutknochen abgedeckt /Abb. 1/. Die Spaltindustrie /Abb. 1/ hat die nächsten Analogien in Aggsbach und auf einigen Lokalitäten des Jungpérigordiens inder Provence. Ein jüngeres Datum stammt aus der fundarmen Zone am Nordhang, die auf der Basis des jüngsten Lösses liegt. Eine ähnliche stratigraphische Position haben zwei grosse Mammutknochenanhäufungen im unteren Teil der Station.

ZÁVĚR VÝZKUMU PŘED JESKYNÍ PEKÁRNOU /k.o. Mokrá, okr. Brno-venkov/

Jiří Svoboda, AÚ ČSAV Brno

V roce 1987 jsme rozšířili sondu vlevo od vchodu do jeskyně Pekárny a dále jsme sledovali průběh kulturního souvrství magdalénienu /gh - i/. V rozboru štípané industrie /poloha gh/ pře-

važují drobné čepelky a třísky, typologicky jsou zastoupena atypická škrabadla, rydla /lomové a ploché/, vrtáčky a retušované čepele. Kamennou industrii doplňují zlomky destiček a hrubotvaré artefakty. Dále se vyskytl zlomek kostěného hrotu s oboustranně seříznutou bází, zlomek kosti se skupinami zářezů a větší kost se stopami štípání. Paleontologické nálezy nejsou dosud vyhodnoceny, potvrzují však převahu koně na plošině před jeskyní /na rozdíl od vnitřku jeskyně, kde podle R. Musila převažoval zajíc a sob/.

Z podložní spraše /i/ pochází úštěp s příčnou konkávní retuší, hrotitý úštěp a nehojný paleontologický materiál.

Další sonda vyhloubená v odstupu od jeskyně prokázala, že v těchto místech se mocnost souvrství rychle snižuje a magdalénské nálezy /velký patinovaný úštěp, břidlicová destička/ se tak dostávají do hnědé drobtovité polohy v přímém podloží recentní půdy.

Význam sondáže před jeskyní Pekárnou v letech 1986 - 1987 tkví v tom, že se podařilo zastihnout neporušený úsek kulturního souvrství gh/i a odebrat z něj vzorky pro analýzy, které pro naši největší magdalénskou stanici dosud chyběly: půdní mikromorfologie, palynologie, malakozoologie a datování pomocí C 14.

Beendigung der Grabung vor der Pekárna Höhle /Kat. Gemeinde Mokrá, Bez. Brno - venkov/. Während der Sondagearbeiten in den Jahren 1986 - 1987 gelang es zwei Lagen des Magdaleniens /gh/i/ zu erfassen und Proben für Analysen abzunehmen, die für diese Lokalität vorläufig fehlten /Bodenmikromorphologie, Palynologie, Malakozoologie, Datierung mit Hilfe von C 14/.

RETTUNGSGRABUNG DER OBJEKTE MIT LINEARKERAMIK IN HULÍN /Bez. Kroměříž/

Helena Chybová, Muzeum Kroměřížska, Kroměříž

/Taf. 2/

Im Zusammenhang mit der Erweiterung der Fläche für einen Müllablagerungsplatz des VEB TOS in Hulín kam es zur Störung von Siedlungsobjekten mit Linearkeramik. Der Fundort befindet sich auf der linksufrigen Morava-Terrasse und ist eine von jenen Lokalitäten, die die hiesige Besiedlungsintensität im Verlaufe des Neolithikums belegen. Bei der Rettungsgrabung gelang es 4 Objekte zu dokumentieren, welche mit dem Komplex von tönernen Öfen zusammenhingen.

Objekt Nr. 1, Ofen mit anliegender Vorofengrube. Der Ofen von ungefähr rechteckiger Form in einer Grösse von 95 x 80 cm, war mässig in das Liegende eingetieft. Die Mündung des Ofens war nach NW orientiert. Der ausgeschmierte Boden war hart bis zu einer Stärke von 5 - 8 cm gebrannt. Das eingefallene Gewölbe mit Spuren von Abdrücken einer Rutenkonstruktion war in Lehmbewurfblöcken in der Vorofengrube verstreut. Die Vorofengrube im Ausmasse von 240 x 170 cm hatte im Profil eine Kesselform und war max. 90 cm eingetieft. Der Inhalt der Vorofengrube bestand aus einer russigen Ausfüllung mit Holzkohlepartikeln intensiv durchsetzt, in der oberen Schicht waren Scherben und Lehmbewurfbrocken. Aus dem Inhalt hat man ferner einen tönernen Spinnwirtel und einige Hornsteinklingen gewonnen.

Objekt Nr. 2, Grube. Östlich von Objekt Nr. 1 situiert, von unregelmässiger Ovalform im Ausmasse von 140 x 200 cm, 40 cm in das Liegende eingetieft. Die Ausfüllung enthielt Lehmbewurfbrocken, eine kleinere Menge an Scherben, einen Quarzitreiber.

Objekt Nr. 3, Grube. Sie war nicht ganze 100 cm von Objekt Nr. 2 situiert, kreisförmig, im Ausmasse von 110 x 110 cm, ungefähr in der Mitte maximal 25 cm in das Liegende eingetieft. Die Ausfüllung bildeten Lehmbewurfbrocken, Scherben und eine Menge an Holzkohlepartikeln.

Objekt Nr. 4, Ofen mit Vorofengrube. Das in das Liegende eingetiefte ungefähr ovale Objekt im Ausmasse von 310 x 200 cm war 90 cm NO von Objekt Nr. 1 situiert. Die längere Achse war in SW-NO Richtung orientiert. Der seichter eingetiefte, südwestliche Teil enthielt ein ziemlich destruiertes ofenartiges Gebilde mit Verschmierungsresten des Ofenbodens. Die östliche Hälfte des Objektes war durch eine in der Mitte verlaufende Scholle hart ausgebrannten 50 cm breiten und 100 cm langen Lehmbewurfes gegliedert. Aus dem Inhalt des Objektes hat man eine kleinere Menge an Scherben, Lehmbewurfbrocken, Holzkohlepartikel und 2 Hornsteinklingen gewonnen.

NÁLEZY SILEXŮ V KORYTNÉ /okr. Uherské Hradiště/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

František Janečka z Korytné předal referentovi kolekci silexů, kterou získal na katastru obce Korytná v polohách: 1/ Padělky - U Lipin, 2/ Padělky - U hřbitova, 3/ Řepniska a 4/ U boží muky. První dvě leží jihozápadně od obce na levobřežní terase řičky Korečnice. Lokalita U boží muky byla zjištěna jižně od obce na pravobřežní terase téže říčky. Řepniska se nacházejí východně od obce na západním svahu kóty 450 v nadmořské výšce 360 m.

Soubor z polohy "U Lipin" obsahuje šipku typu Štramberk - Krnov, srdčitou šipku s plošnou retuší, tři rydla, dvě škrabadla, drasadlo, tři mikročepele a úštěpy. Jako surovina byl použit vlárský radiolarit a rohovec patrně malopolského původu. Soubor doplňuje částečně obroušený úštěp hematitu. Na základě výskytu šipky typu Štramberk - Krnov a srovnáním se souborem získaným B. Diatelem v Rudimově - můžeme stanici z polohy U Lipin datovat do období staršího eneolitu, a to spíše do jeho závěrečné fáze.

Lokalita "U hřbitova" je charakterizována hrotem čtvercového tvaru se širokým řapem a krátkými oboustrannými škrabadly s obitými oběma hranami. Jako surovina byl použit rohovec a vlárský radiolarit. Jediné analogie pro silexy ze stanice "U hřbitova" existují na známém mezolitickém /epipaleolitickém/ sídlišti Opava - Kylešovice /Klíma 1948/. Výrazně se odlišuje od typologické skladby dosud známých poolšavských mezolitických stanic Luhačovice /Pavelčík 1953/ a Rudice /B. Diatel, J. Jurečka - soukromé sběry/. Tyto výrazné rozdíly /na úrovni kultur/ bezpečně odrážejí i jejich časovou rozdílnost, které z nich jsou starší a které mladší musí rozhodnout až další výzkum.

Na "Řepniskách" byly nalezeny tři čepelovité úštěpy, patrně neolitického stáří.

"U boží muky" nalezl Fr. Janečka deset silexů, z nichž devět je z vlárského radiolaritu a jeden z bíle patinovaného rohovce. Z nástrojů je zastoupeno masivní čepelovité škrabadlo /nepravé kýlovité/, škrabadlo-retušér, pět čepelí s retušemi na hranách, báze krčkovitého vrtáku a hranové rydlo. Na základě typologického rozboru můžeme zřejmě soubor datovat do období mladšího paleolitu. Jisté vztahy můžeme sledovat k mladopaleolitické stanici Nivnice - Nivnické čtvrtky, ležící cca 3 - 4 km severozápadním směrem.

Literatura:

Klíma, B. 1948: Mezolitická industrie na Kylešovském kopci v Opavě. Opava.
Pavelčík, Jan 1953: Nové archeologické nálezy v obcích okresu uherskobrodského v letech 1944 - 1952. Rkp. uloženy v archivu AÚ ČSAV Brno.

Silexfunde in Korytná /Bez. Uherské Hradiště/. František Janečka aus Korytná lieh dem Referenten eine Silexkollektion, die er im Kataster der Gemeinde sammelte. Sie stammt von vier Lokalitäten und ist zeitlich verschiedenartig datiert: 1/ Padělky - U Lipin - älteres Äneolithikum /Pfeilspitzen des Types Štramberk - Krnov/; 2/ Padělky - U hřbitova - Mesolithikum /Spitzen des Types Opava - Kylešovice/; Řepiska - Neolithikum; 4/ U boží muky - jüngeres Paläolithikum.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA OPEVNĚNÉM SÍDLIŠTI LINEÁRNÍ KULTURY V UNIČOVĚ /okr. Olomouc/

Miroslav Bálek, Antonín Štrof, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 8 - 10, tab. 3/

Uničovská lokalita byla výhledově vytypována pro použití geofyzikálního měření, jehož účelem mělo být vysledování průběhu již dříve zjištěného lineárního příkopu /Nekvasil 1953/. Během návštěvy lokality byly M. Bálkem zaregistrovány první přípravné práce na právě započaté výstavbě nové trasy městské stoky. Po provedení posledních skrývek zahájili autoři za spoluúčasti techničky D. Vorlíčkové výzkum bezprostředně ohrožené plochy. Vlastní odkryvné práce probíhaly /silně ztěžovány deštivým počasím/ od května do června.

Narušená lokalita se nachází při jižním obvodu městské zástavby v trati "Na nivách" při silniční spojce Uničov - Želechovice na mírně vyvýšeném pravém břehu říčky Oskavy. Poměrně rovný terén dosahuje zhruba 234 m n.m., v místě se zachyceným pravěkým osídlením je mírně zvýšen o 1,5 m. Podloží tvoří sprašové vrstvy ležící na pohyblivých písících, svrchní humózní vrstva do-

sahovala v profilech skrývek 0,7 - 1,0 m a zčásti - jak lze soudit z menších koncentrací keramiky a mazanic - byla totožná s kulturní vrstvou. V podstatě tutéž situaci zjistil J. Nekvasil v roce 1951 při záchranném výzkumu na stavbě původní stoky, která probíhá souběžně se stokou nově budovanou 5 m na západ /Nekvasil, nál. zpráva č.j. 170/52 v archivu AÚ Brno/.

Při záchranném výzkumu bylo prozkoumáno či sondážně ověřeno 29 sídlištních objektů lineární kultury. Výzkum /časově podmíněný probíhajícími pracemi stavbařů/ se proto zaměřil na výraznější sídlištní prvky. Většinu objektů představovaly sídlištní jámy, hliníky a stavební jámy, ve dvou větších koncentracích byly odkryty i kůlové jamky, umožňující předpoklad nadzemních staveb /na lokalitě ostatně J. Nekvasilem zjištěných/.

Nejvýraznějším a nejdůležitějším objektem se při odkryvech jevil zahloubený příkop, plynule navazující na stejný útvar prozkoumaný již J. Nekvasilem v severní části sledované plochy. Při východním okraji nově skryté plochy byl příkop dokonce přerušen 1,8 m širokým vstupem s kůlovou jamkou ve východní části. Západní část příkopu byla při dně široká 1,6 - 2,6 m, hloubka v profilu po odečtení vrstvy ornice byla 1,0 m. Dno východní části pak bylo v hloubce 1,2 m, šířka příkopu dosahovala až 2,9 m. Ze zásypu obou částí bylo získáno poměrně dost nálezů, umožňujících nejen bezpečné určení kulturní, ale i předběžné vývojové zařazení především keramiky. Tvarem i výzdobou odpovídají nálezy mladšímu úseku II. fáze R. Tichého /Tichý 1962/, pouze jediný zlomek z horní partie zásypu východní části příkopu již patří III. fázi - šáreckému stupni. Za zmínku stojí i nálezy keramických korálků a zuhelnatělých obilek /včetně jejich otisků na keramice/ z východní části příkopu. Díky dobrým geologickým podmínkám /patrně zde nedošlo k tak výraznému odvápnění spraší/ se dochovala v objektech velmi dobře keramika, na níž jsme často nacházeli oboustranné tuhování povrchu. Rovněž tak poměrně dobře dochované zvířecí kosti a výrobky z nich /šídla, hladidlo aj./ dokládají výjimečnost této lokality a její vhodnost pro další výzkum. Ten se za současného stavu zaměřuje na zjištění dalšího průběhu příkopu /ve spolupráci s RNDr. V. Haškem, CSc., z n.p. Geofyzika Brno/ pomocí geofyzikálních metod a případně i letecké prospekce.

J. Nekvasil zjistil při výzkumu halštatské sídlištní objekty a jeden žárový hrob, na námi prozkoumané ploše jsme zachytili pouze několik střepů v kulturní vrstvě v profilu.

Opevnění lineárního sídliště příkopem bylo při tomto novém odkryvu opět potvrzeno a uničovská lokalita patří /společně s Bořitovem a Vedrovicemi/ k nížinným opevněným sídlištím staršího neolitu na Moravě.

L i t e r a t u r a :

Nekvasil, J. 1953: Nálezy z Uničova na Moravě, AR V, 725-730.
Tichý, R. 1962: Osídlení s volutovou keramikou na Moravě, PA LIII, 245-305.

R e t t u n g s g r a b u n g d e r b e f e s t i g t e n S i e d l u n g d e r K u l t u r m i t L i n e a r k e r a m i k i n U n i č o v / B e z. O l o m o u c /. Beim Ausbau des Stadtkanals in Uničov in der Flur Na nivách wurde wiederum die mit einem Graben befestigte Siedlung der Linearkeramik gestört. Erstmals stellte sie /gemeinsam mit hallstattzeitlichen Funden/ J. Nekvasil bei einer ähnlichen Aktion im Jahre 1951 fest. Bei der neuen Rettungsgrabung hat man wiederum einige Zehner von Siedlungsobjekten, 2 grössere Konzentrationen von Pfostengruben und einen Befestigungsgraben untersucht, der mit seinem Verlauf an den im Jahre 1951 abgedeckten Graben anschliesst. Die Breite des Grabens am Boden bewegte sich zwischen 1,6 - 2,6 m, beim Rand erreichte sie bis 2,9 m, die Tiefe schwankte zwischen 1,0 - 1,2 m. Der Graben war durch einen 1,8 m breiten Eintritt mit einer Pfostengrube beim Ostrand unterbrochen. Die Keramikfunde von der Siedlung sowie aus dem Graben gehören grösstenteils dem jüngeren Abschnitt der II. Phase, nach der Gliederung von R. Tichý /1962/ an, aus den oberen Partien des Grabens stammt vereinzelt auch Keramik der III. Phase aus der Grabung im Jahre 1951 kennen wir auch Keramik der Želiezovce-Types. Die Keramik hat häufig eine beiderseitige Graphitierung der Oberfläche, es blieben Tierknochen sowie beinernes Werkzeug erhalten. Aus dem Graben stammen auch keramische Perlen und verkohlte Getreidekörner.

SIEDLUNG DES VOLKES MIT STICHBANDKERAMIK IN BULHARY /Bez. Břeclav/

Jaroslav P e š k a , Regionální muzeum Mikulov, Ivo R a k o v s k ý , AÚ ČSAV Brno

Im September 1987 führten wir eine kleinere Feststellungsgrabung auf der Siedlung des Volkes mit Stichbandkeramik in der Flur "Auäcker" am südöstlichen Rand von Bulhary durch /Hlad-

ký 1980/. Im Anschluss auf den händisch ausgehobenen Suchgraben - Sonde, deckten wir hier mit dem Bulldozer eine Fläche von 30 x 10 m ab und die wir nach und nach reinigten. Wir untersuchten auf dieser insgesamt 27 Siedlungsobjekte einschliesslich Pfostengruben und Gräbchen. Alle gehörten der Kultur mit Stichbandkeramik an, allerdings enthielten sie nur wenig zahlreiches Material, das man in die II. - III. Phase der angeführten Kultur einreihen kann.

L i t e r a t u r :

Hladký, J. 1980: Prähistorische Funde aus Bulhary, PV 1978, 72.

PÁTÝ HROB S VYPÍCHANOU KERAMIKOU V TĚŠETICÍCH-KYJOVICÍCH /okr. Znojmo/

Eliška K a z d o v á , UJEP Brno

/Tab. 4/

V srpnu 1987 byl v Těšeticích-Kyjovicích objeven při jihozápadním okraji plochy A 1 mělce uložený hrob H_{12}. Za dvacetileté období systematického výzkumu v poloze "Sutny" je to pátý hrobový celek patřící kultuře s vypíchanou keramikou /Kazdová - Lorencová 1985/.

Nevelká jáma přibližně oválného tvaru o rozměrech 184 x 155 cm obsahovala celkem 6 nádob uložených v max. hloubce 21 cm od úrovně podloží. Lidské kosterní pozůstatky se našly ve značně poškozeném stavu bez náznaků anatomického uspořádání téměř při povrchu objektu. Torzovitě zachovalé části skeletů patří podle předběžného vyhodnocení M. Dočkalové /Ústav Anthropos/ několika jedincům různého stáří. Vedle lidských kostí byly ve výplni jámy zjištěny také zvířecí kosti a kousky mazanice, tvořící při západním okraji nápadnější kumulaci.

Z celkové nálezové situace je zajímavé především uložení keramiky. Kotlovitá nádoba /č. 1/, obrácená dnem vzhůru, těsně přiléhala k misce /2/, která překrývala další dvě menší nádobky /tab. 4:1/. Chránila tak nezdobenou hruškovitou nádobku /3/, naplněnou až po okraj červeným barvivem a malý válcovitý pohárek /4/, zdobený vypíchanou ornamentací /tab. 4:2/. Silně koncentrovaný pigment karmínově červeného zbarvení měl hmotnost 558 gramů. Pro keramické tvary je příznačná oblá spodní část bez vyznačeného dna a jednoduchá profilace /Kazdová 1989-90, v tisku/.

Kromě nádob a jednotlivých zlomků keramiky byly mezi hrobovým inventářem objeveny dva morfologicky nevýrazné kamenné artefakty, z nichž jeden je pozoruhodný z hlediska suroviny. Podle určení A. Přichystala /PřF UJEP/ jde o úštěp z křemence typu Skršín, jehož přírodní zdroje se nacházejí v Čechách na Mostecku. Na Moravě byl uvedený typ křemence identifikován poprvé.

Hrob H_{12}, odkrytý na ploše sektoru A 1 v Těšeticích-Kyjovicích, patří k závažným objevům. Rozšiřuje dosud skromný počet pohřbů lidu s vypíchanou keramikou na území Moravy a přináší některé nové poznatky k nevyhraněnému pohřebnímu ritu uvedené kultury. Je pozoruhodný jak z hlediska stavu a uložení lidských pozůstatků, tak z hlediska hrobového inventáře, který lze považovat v případě nádobky obsahující barvivo za výjimečný.

L i t e r a t u r a :

Kazdová, E. - Lorencová, A. 1985: Společný hrob tří jedinců s vypíchanou keramikou z Těšetic-Kyjovic, okr. Znojmo, SPFFBU E 30, 7-22.

Kazdová, E.1989-90:Hrob H_{12} s vypíchanou keramikou a červeným barvivem z Těšetic-Kyjovic, SPFFBU E 34-35, v tisku.

F ü n f t e s G r a b m i t S t i c h b a n d k e r a m i k i n T ě š e t i c e - K y j o v i c e / B e z . Z n o j m o /. Auf der Fläche des Sektors A 1 in der Flur "Sutny" hat man das seicht eingetiefte Grab H_{12} entdeckt. Die 184 x 155 cm grosse und 21 cm tiefe Grube enthielt sechs Gefässe und menschliche Knochenüberreste, die nach der anthropologischen Bestimmung von M. Dočkalová von einigen Individuen verschiedenen Alters stammen. Die Knochen hat man nicht in anatomischer Lage gefunden und mit Rücksicht zu der seichten Beisetzung waren sie auch beschädigt. Ein bemerkenswerter Bestandteil des Grabinventares ist ein kleines mit rotem Farbstoff gefülltes Gefässchen /3/. Knapp daneben war ein kleiner Becher /4/ angebracht, der mit einer Stichbandornamentierung verziert war /Taf. 4:2/. Beide Gefässe überdeckte eine halbkugelige Schüssel /2/ auf ein grösseres kesselförmiges Gefäss /1; Taf. 4:1/ gestützt. Zu den Beigaben gehörten zwei Steinartefakte, von denen das eine aus Quarzit vom Typus Skršín angefertigt war. Seine Quellen befinden sich nach A. Přichystal in Böhmen in der Umgebung von Most. In Mähren hat man den Quarzit des Types Skršín als Import unter der neolithischen Spaltindustrie zum

erstenmal identifiziert.

SYSTEMATICKÝ VÝZKUM NEOLITICKÉHO SÍDLIŠTĚ U TĚŠETIC-KYJOVIC V R. 1987 /okr. Znojmo/

Pavel Koštuřík, Eliška Kazdová, FF UJEP Brno

/Tab. 5, 6/

Během července až září probíhal na dlouhodobě zkoumané lokalitě archeologický výzkum, který se soustředil na dokončení plochy sektoru A 1. V počátečním období sezóny byl dokončen výzkum rozsáhlého hliníku - objekt 170 /tab. 5:2/, který poskytl velké množství nálezů z nejstaršího období kultury s moravskou malovanou keramikou /dále jen MMK/. Poté se zkoumaly objekty nepravidelně roztroušené na ploše sektoru A 1 /objekty 298 - 307/. Většina z nich obsahovala běžný archeologický materiál nejstaršího období kultury s MMK /fáze Ia/.

V této sezóně se na ploše sektoru A 1 definitivně prozkoumala severní část vnější palisády - objekt 73 /tab. 6:1/ a dům kůlové konstrukce /tab. 6:2/. Terénní výzkum prokázal, že palisáda západně od severní branky porušovala objekt 298, což bylo patrné nejen při začištění, ale rovněž na profilu vzájemně se porušujících objektů /tab. 5:1/. Bohužel jsme nezískali výrazné poznatky o relativní chronologii, neboť archeologické nálezy byly v těchto objektech velmi skrovné a nevhodné pro podrobnější třídění. Též bylo prokázáno, že palisádový žlab vyúsťoval do velkého hliníku /objekt 170/, kde se ho nepodařilo sledovat, poněvadž jeho zabarvení splynulo s výplní objektu 170. Výzkumné práce rovněž pokračovaly v místech předpokládaného průběhu západní části vnější palisády na pokraji lesa, mimo plochu sektoru A 1. Pomocí několika sond se podařilo zachytit průběh západní větve vnější palisády v místech mezi lesem a polní cestou. Zatímco se palisáda mimo les jevila velmi zřetelně, tak na pokraji lesa byl její průběh velmi nečitelný, což způsobují půdní podmínky. V následující sezóně plánujeme odkrytí západní branky palisády a průzkum dalšího průběhu západní větve vnější palisády.

Kromě sídlištních objektů a průběhu vnější palisády byl na ploše sektoru A 1 prozkoumán hrob, náležející do období kultury s vypíchanou keramikou /viz příspěvek E. Kazdové v tomto čísle Přehledu výzkumu/.

Systematische Grabung der neolithischen Siedlung in Těšetice - Kyjovice im Jahre 1987 /Bez. Znojmo/. Im Jahre 1987 wurde die Fläche des Sektors A 1 beendet, wo zehn Siedlungsobjekte untersucht worden waren, ferner stellte man definitiv den Verlauf der Aussenpalisade /Objekt 73/ fest, die auf der untersuchten Fläche in Objekt 170 mündete und man kann sie wegen der übereinstimmenden Verfärbung der Ausfüllung beider Objekte in diesem Teil nicht verfolgen.

Mit Hilfe von Suchgräben gelang es im westlichen Teil der Lokalität den Beginn des Verlaufes der Aussenpalisade zu erfassen, wo die Situation durch Bodenbedingungen kompliziert ist, denn am Rande des Waldes erscheint der Verlauf dieses Gebildes sehr undeutlich.

Zu den markantesten Befunden gehört die Feststellung des Grabes, das man nach der Keramikausstattung in den Zeitabschnitt der Kultur mit Stichbandkeranik einreihen kann /siehe Beitrag von E. Kazdová in dieser Nummer von Přehled výzkumů/.

RETTUNGSGRABUNG IN KŘEPICE /Bez. Znojmo/

Ivo Rakovský, AÚ ČSAV Brno

Beim Aushub einer Kalkgrube wurde im Areal der LPG in Křepice eine kleine Siedlungsgrube der Träger der mährischen bemalten Keramik gestört. Die Rettungsgrabung ihres erhaltenen Teiles führten wir im November 1987 durch und bargen aus ihr eine grössere Menge Keramik, vereinzelte Stücke von Spalt- und Schliffindustrie und Tierknochen. Das Objekt kann man in die älteste Phase Ia der Kultur mit mährischer bemalter Keramik datieren und es hängt mit der befestigten Siedlung der Träger dieser Kultur zusammen, deren Teil in unmittelbarer Nähe unserer Grabung in der 1. Hälfte der 60. Jahre R. Tichý /siehe PV 1962, 1963 und 1964/ untersuchte.

NÁLEZ SEKEROMLATU V SUCHÝCH LAZCÍCH /okr. Opava/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Bohuslav Vaněk z Opavy předal pracovníkům opavské expozitury část sekeromlatu, který nalezl na katastru obce Suché Lazce.

Lokalita se rozprostírá na západním svahu kóty 363,9, nedaleko cesty ze Suchých Lazců do Podvihova. Nález zřejmě signalizuje vlastní osídlení, a to buď nad potokem Hoštatou /západně od lokality/ nebo nad Sedlinkou /východně/. Ze sekeromlatu ze zelené jemnozrnné horniny se zachoval týl. Pozůstatky staršího provrtu na jeho vrcholu ukazují, že nástroj byl původně větší a v místě otvoru se zlomil. Po zabroušení lomu byla dolní část s použitelným ostřím opětně provrtána a používána jako nový nástroj. Rámcově můžeme nález datovat do mladšího neolitu.

Fund einer Streitaxt in Suché Lazce /Bez. Opava/. Bohuslav Vaněk übergab Mitgliedern der Expositur in Opava den Nacken einer jungneolithischen Streitaxt, den er im südlichen Teil des Katasters der Gemeinde Suché Lazce, am westlichen Hang der Kote 363,9 fand.

KAMENNÁ SEKERA Z JAKUBČOVIC /okr. Opava/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Pracovníci opavské expozitury získali kamennou sekerku obdélného tvaru ze světle béžové jemnozrnné horniny, která pochází z katastru obce Jakubčovice /přesné místo nálezu není známo/.

Katastr obce se totiž rozkládá v centrální části Nízkého Jeseníku v nadmořské výšce 448 - 525 m a je i v současnosti více než z poloviny pokryt lesními porosty. Objev pravěkého nástroje je proto v této poloze překvapující. Pokud se nejedná o předmět ztracený při jednorázové návštěvě /průchod, lov a pod./, mohla by sekera signalizovat pasteveckou /salašnickou/ osadu. Tyto se na Moravě objevují v průběhu mladšího neolitu až staršího eneolitu /Hájov, okr. Nový Jičín; Rudimov, okr. Gottwaldov/, kam lze datovat i uvedenou sekerku.

Steinbeil aus Jakubčovice /Bez. Opava/. Mitarbeiter der Expositur in Opava gewannen ein Steinbeil jungneolithischen bis altäneolithischen Alters, das im Kataster der Gemeinde Jakubčovice gefunden wurde.

NEOLITICKÉ OSADY U DOLNÍHO NĚMČÍ /okr. Uherské Hradiště/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

František Janečka z Korytné zapůjčil referentu sběry, které získal na katastru obce Dolní Němčí. Lokalita zaujímá pravou levobřežní terasu říčky Okluk, v prostoru jižně od východní poloviny obce. Bezejmenný potůček, vlévající se při jižním okraji Dolního Němčí do Okluk, dělí naleziště na dvě části. Na základě získaného keramického materiálu můžeme konstatovat, že lokalita byla osídlena v období lineární keramiky a železovského typu a v období moravské malované keramiky /MMK II a/. Keramické zlomky doprovází 101 silexů, převážně vyrobených z malopolských rohovců. Zastoupen je i obsidián, vlárský radiolarit, rohovce morénového původu a zatím blíže nedefinovatelný silicit šedozelené barvy.

Neolithische Niederlassungen bei Dolní Němčí /Bez. Uherské Hradiště/. Fr. Janečka aus Korytná stellte südlich der Gemeinde auf der ersten linksufrigen Terrasse des Flüsschens Okluka Niederlassungen aus dem Zeitabschnitt der Linearkeramik und des Želiezovce Types und aus dem Zeitabschnitt der mährischen bemalten Keramik /MBK IIa/ fest.

NOVÉ NÁLEZY ZE ŠIŠMY /okr. Přerov/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Josef Janča ze Šišmy nasbíral na známé lokalitě Šišma - Seča, tj. na polnostech přiléhajících ze severu k východní části obce, materiál náležející kultuře s lineární keramikou, želiezovského typu a kultuře zvoncovitých pohárů. Zajímavé jsou zejména dva střepy želiezovského typu, které mimo rytou výzdobu nesou i stopy červené malby.

Neue Funde aus Šišma /Bez. Přerov/. Auf der bekannten Lokalität Šišma - Seča gewann Josef Janča keramisches Material aus dem Zeitabschnitt der Linearkeramik, des Želiezovce Types und der Glockenbecherkultur.

FESTSTELLUNGSFORSCHUNG IM RAUME DER AUSGÄNGE DES VLÁRER RADIOLARITES /Gemeinde Sidonie, Bez. Gottwaldov/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Im Rahmen der Erforschung der Rohstoffquellen prähistorischer Populationen im Gebiet der ČSSR besuchten wir gemeinsam mit Fr. Janečka aus Korytná die Gemeinde Sidonie /Bez. Gottwaldov/. Auf der bekannten Station - Werkstatt oberhalb der Eisenbahnstation fanden wir 130 Silexe. Es handelt sich überwiegend um Arbeitsabfall von rotem und grünem Radiolarit. Vertreten sind ein - und doppelbasiale Kerne, zwei Trapeze, drei klingenförmige Kratzer, fünf Klingen, ein zerbrochener Bohrer, drei keilförmige Stichel und eine Zinke. Die Werkstatt, die offensichtlich mit den Ausgängen auf der Anhöhe Okrouhlá /Kote 655/ verbunden ist, können wir aufgrund des bisher gewonnen Materiales in den Zeitabschnitt des Neolithikums bis Äneolithikums datieren.

Die Radiolaritlager der Weissen Karpaten verfolgten wir weiter in Richtung nach Chmelová /Kote 925/ bei Vršatecké Podhradie /Bez. Považská Bystrica/, wo wir auf Luftbildaufnahmen das wahrscheinliche Vorkommen des Förderungsfeldes feststellten. Im Kataster der Gemeinde Bolešov /Bez. Považská Bystrica/ unweit der Jagdhütte Popradná, in der Flur Tri kopce stiessen wir auf ein bisher unbekanntes Förderungsfeld. Es besteht aus zwei kraterförmigen Gruben /ca. 6 x 6 m/, die sich von der Ostseite an den Kalksteinriff mit natürlichen Radiolaritausgängen anschmiegen. In südwestlicher Richtung von den Förderungsgruben, d.h. hinter dem Felsenriff, befinden sich zwei terrassenartige Gebilde, die durch das Ausschütten der Berghalde - Lehm, Kalkstein, verwitterter Radiolarit von schlechter Qualität, entstanden sind. Die weiteren zwei Gruben /ca. 8 x 8 m/ befinden sich 40 - 50 m östlich im Raume des Quellgebietes des Bolešover Baches. Die Ränder sind mit Berghaldenkratern gesäumt. Auf dem Plateau des Kalksteinriffes, ca. 5 m von der nördlicheren der Förderungsgruben, entdeckten wir Reste einer kleineren Werkstätte, die den geförderten Rohstoff verarbeitete /2 Retuschierer und Absplisse/. In den Schuttkegeln bei den Gruben sowie auf beiden Terrassen gewannen wir Radiolaritabsplisse mit markanten Spuren menschlicher Tätigkeit; ferner Retuschierer, Zinken, einen Stichel und Abschläger aus Flussgerölle. Diese hat man hierher aus dem Waagtal gebracht, wie es ihre petrographische Zusammensetzung sowie Form belegen. Abgeriebenes - rundliches Gerölle kommt nämlich hoch in den Bergen - im Raume des Quellengebietes der einzelnen Wassersysteme nicht vor. Eine eingehende Vermessung dieses ersten verlässlich beglaubigten Förderungsfeldes und die Untersuchung von weiteren vorausgesetzten Förderungslagen werden im Jahre 1988 verwirklicht.

NÁLEZY V OPAVĚ - JAKTAŘI /okr. Opava/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Učitelka ZŠ Opava - Jaktař Jana Matějková předala pracovníkům opavské expository předměty, které nalezl žák Pavel Raška na známé lokalitě Opava - Jaktař - Kostelní kopec /viz PV 1986/.

Jedná se o dva přesleny, sekeromlat trojúhelníkovitého tvaru a píšťalku /?/ z geody hnědele. Všechny nalezené předměty můžeme rámcově datovat do období středního eneolitu.

F u n d e in O p a v a - J a k t a ř / B e z . O p a v a /. Auf der bekannten Lokalität Opava - Jaktař - Kostelní kopec fand man Spinnwirteln, eine Streitaxt und eine Pfeife aus Brauneisenstein-Druse, welche der Besiedlung aus dem mittleren Äneolithikum angehören.

XXI. GRABUNGSETAPPE AUF DER HOHENSIEDLUNG IN HLINSKO BEI LIPNÍK NAD BEČVOU /Bez. Přerov/

Jiří P a v e l č í k , AÚ ČSAV Brno

Die einundzwanzigste Saison der systematischen Grabung der Höhensiedlung "Nad Zbružovým", in den Tagen vom 6. Juli bis 7. August 1987 verlaufend, konzentrierte sich auf die Lösung von vier Teilfragen:

1/ Im südwestlichen Sektor verfolgten wir an der Kante des grossen Cañons durch Sonde S - 91 den Umfang der unbebauten Fläche. Auf der untersuchten Fläche, die sich östlich von Sonde S - 7 und nördlich von S - 35 befand, erfassten wir einen bereits voll verbauten Raum, was der Befund von vier Siedlungsobjekten - einer Lehmgrube /Objekt Nr. 18/87/und von drei Kellern /Objekt Nr. 15-17/87/ belegt.

2/Im zentralen Teil des Siedlungsplateaus versuchten wir mit Sonde S - 89 die Metallgiesserwerkstätte zu erfassen. Ihre Existenz in diesem Raume signalisieren Andeutungen in der Fundsituation, wie z.B. der am Hange verschleppte Rohstoff, ein Tiegel, Gussform und Kupferperlen, in den Objekten gefunden usw. In der Sonde deckten wir 11 Objekte, 10 Pfostengruben und eine Stein - Lehmbewurfdestruktion. Fünf von den gefundenen Objekten kann man als Keller interpretieren, die übrigen können wir als kleine Lehmgruben, respektive als natürliche oder künstliche seichte Depressionen betrachten, die am Spiegel des Liegenden entstanden sind. Die Pfosten und die Destruktion /vermutlich auch eine Reihe von den Depressionen/ bilden den Bestandteil einer Hütte. Belege einer Tätigkeit der Metallgiesser haben wir diesmal nicht erfasst.

3/ Im westlichen Sektor oberhalb der westlichen Ecke der Sporenlage beglaubigten wir mit Sonde S - 90 die Lageverhältnisse und die Dichte der Besiedlung. Diese Angaben sollen als Ausgangsunterlagen für die weitere Grabung dieses Sektors dienen. In der Sonde stellten wir vier Objekte fest, die wir als Keller betrachten können.

4/ Mit Sonde S - 88 deckten wir im nordöstlichen Sektor oberhalb des Cañons "Židova debřa" auf einer Fläche von 10 x 4 m den Verlauf der steinernen Fortifikation ab. Diese erfassten wir bereits in den Sonden S - 77 und S - 85. Nach der kommissionellen Beglaubigung der Fundsituation legten wir auf Empfehlung der Kommission, von AKM J. Poulík geleitet, durch die Destruktion und Mauer vier 1 m breite Schnitte. Alle bewiesen eine einheitliche, auch wenn nicht so markant, wie in S - 77 und S - 85 festgestellte Situation. Auf der Ostseite, d.h. der zum Hang gekehrten, hob sich eine 40 - 60 cm breite und 40 - 50 cm tiefe Rinne ab, mit sorgfältig gelegten und verankerten Steinen ausgefüllt. Im oberirdischen Teil setzte die Mauer aus sorgfältig gelegten Steinen und mit glatter Stirn fort. In der Rinne haben wir keine Pfostenspuren festgestellt. Nicht einmal zwischen den Steinen war für sie Raum belassen worden. Diese Feststellungen widerlegen unsere ursprüngliche These, dass das Gräbchen mit der älteren Palisade verbunden war, welche der jüngere steinerne Wall überdeckte /PV 1986/. Zur Westseite der Steinmauer, welche auf dem "verankerten" Fundament errichtet war, hat man eine 30 - 40 cm breite Mauer aus trocken gelegten /resp. auf Lehm/ Steinen dazu gebaut. Diese wurde direkt auf dem Liegenden ohne Fundamentgräbchen aufgebaut. Ihre Aussenseite war mit grossen flachen auf die Kante gestellten Steinen verkleidet. Das keramische Material, welches wir in der Destruktion und zwischen den Steinen des Walles gewonnen haben, ist verlässlich in den Abschnitt Baden I - Boleráz datiert. Auf den bereits erwähnten Wall wurde der Teil der Einschüttung von Objekt Nr. 498 /10/86/ abgeschwemmt, welches durch Keramik der fortgeschrittenen Phase Baden I B datiert ist. Im Nordteil der Sonde lag auf die Ostseite des Walles die tiefe Grube Nr. 524 /21/87/ an, die vor dem Wallaufbau verschüttet wurde. Nach der Senkung der Aufschüttung wurde die entstandene Depression allmählich während des Bestehens der Fortifikation gefüllt und definitiv nach dem Einsturz des Walles ausgefüllt. Die Grube ist anhand des gewonnenen Materiales vorläufig in die Neige der Vorboleráz-Niederlassung in Hlinsko, resp. in den Beginn der Phase Baden I A datiert.

Von den Funden ist von Interesse die Kollektion von beinernem Werkzeug, der Geweihhammer,

zwei Zooidole, weisser und gelber pulveriger Farbstoff und die gefundene Keramik, welche einige bisher unbekannte Formen aufwies - z.B. schüsselförmiger Topf mit absichtlich abgeschrägter Mündung, Tasse mit einer Verzierung, welche auf Stichlinien der Luboněr Phase der TBK im Zentralteil Polens erinnert usw.

DOKONČENÍ VÝZKUMU ENEOLITICKÉ SÍDELNÍ JÁMY V ŽÁDOVICÍCH /okr. Hodonín/

Kateřina Geislerová, Petr Dvořák, AÚ ČSAV Brno

Při stavbě velkokapacitního kravína v Žádovicích byla prozkoumána v roce 1986 část neolitického a eneolitického sídliště /Geislerová 1989/. Zároveň zde byl zčásti prozkoumán i velký sídelní objekt, jehož výzkum byl dokončen v roce 1987. Objekt měl oválný tvar o průměru asi 14 m. Nepravidelně zahloubené dno dosahovalo maximální hloubky 4 m. Spodní část objektu měla tmavohnědou výplň s nálezy, patřícími kultuře s kanelovanou keramikou. Nad touto výplní byla asi 50 cm mocná vrstva bez nálezů. Horní část výplně objektu měla šedočernou barvu a obsahovala velmi početné nálezy ze středního stupně kultury se zvoncovitými poháry. Byly zde zjištěny také tři pece, z nichž dvě náleží bezpečně kultuře s kanelovanou keramikou a třetí jen pravděpodobně.

Literatura:

Geislerová, K. 1989: Záchranný výzkum neolitického a eneolitického sídliště v Žádovicích /okr. Hodonín/, PV 1986, v tisku.

Beendung der Grabung der äneolithischen Siedlungsgrube in Žádovice /Bez. Hodonín/. Bei der Grabung in den Jahren 1986 - 1987 hat man teilweise eine neolithische und äneolithische Siedlung untersucht /Geislerová 1988/. Hier wurde unter anderem auch ein grosses Siedlungsobjekt der Kultur mit kannelierter Keramik mit zwei bis drei Ofen festgestellt. Der obere Teil des Objektes war mit einer Schicht ausgefüllt, die der mittleren Stufe der Glockenbecherkultur angehört.

DALŠÍ NÁLEZY Z VÝŠINNÉHO SÍDLIŠTĚ V SENORADECH /okr. Třebíč/

Anna Bělochová, Kuřim

/Obr. 11, 12/

V červenci roku 1987 nalezla V. Burešová v trati Malá skála na katastru obce Senorady v jámě o rozměrech 95 x 40 x 35 cm keramické střepy, které předala referentce. Místo nálezu je situované na západní straně již dříve známého výšinného sídliště "Malá skála" ve stráni, svažující se k řece Oslavě zhruba 6 m od vrcholu a 65 m od valu chránícího výšinné sídliště z jižní strany.

Většinu keramického materiálu lze časově zařadit do nejstaršího stupně bádenské kultury - boleráz ské skupiny. Menší část nalezených keramických fragmentů patří kultuře jevišovické. Vykopanou jámou nebyl narušen žádný objekt, jedná se pouze o poměrně bohatou kulturní vrstvu.

Weitere Funde aus der Höhensiedlung in Senorady /Bez. Třebíč/. Auf der Westseite der bereits schon früher bekannten Höhensiedlung "Malá skála" hob auf dem zum Fluss Oslava abfallenden Hang ungefähr 6 m von dem Gipfel und 65 m von dem auf der südlichen Seite die Höhensiedlung schützenden Wall, V. Burešová eine Grube aus und fand keramisches Material, das man grösstenteils zeitlich in die älteste Stufe der Badener Kultur - der Boleráz Gruppe einreihen kann. Der kleinere Teil der keramischen Fragmente gehört der Jevišovicer Kultur an. Durch die ausgehobene Grube hat man kein Objekt gestört, es handelt sich nur um eine verhältnismässig reiche Kulturschicht.

POKRAČOVÁNÍ VÝZKUMU POHŘEBIŠTĚ KULTURY SE ŠŇŮROVOU KERAMIKOU VE VELEŠOVICÍCH /okr. Vyškov/

Miloš Čižmář, Martin Geisler, AÚ ČSAV Brno

Rozložení hrobů KŠK, nalezených při záchranném výzkumu na trase dálnice v roce 1985 a 1986 u Velešovic /Čižmář - Geisler 1987; Čižmář - Geisler 1989, v tisku/ a konfigurace v terénu, umožňovaly předpoklad, že byla zachycena pouze část pohřebiště, pokračujícího směrem na J k inundaci potoka Rakovce. Proto byla v manipulačním pruhu dálnice skryta plocha 47 x 6 - 10 m, na níž byl zachycen jeden hrob KŠK. Další plošné skrývky zemědělské půdy by při značných vzdálenostech mezi jednotlivými hroby byly neekonomické, proto jsme se rozhodli využít v rámci IRB geofyzikální prospekce.

V březnu 1987 provedl V. Hašek měření protonovým magnetometrem na ploše 100 x 25 m, při němž zjistil celkem 14 anomálií. Všechny byly ověřeny pedologickým vrtákem a pět z nich, kde nebylo bezprostředně pod orniční vrstvou zjištěno sprašové podloží, později i výkopem. Ve dvou případech byla pod ornicí zachycena kulturní vrstva nezahloubená do podloží, v dalších dvou sídlištní objekty únětické kultury a v jednom hrob KŠK o rozměrech 220 x 200 x 80 cm.

Literatura:

Čižmář, M. - Geisler, M. 1987: Rettungsgrabungen auf dem Bau der Autobahn im Abschnitt Holubice-Tučapy im Jahre 1985 /Bez. Vyškov/, PV 1985, 65-66.

Čižmář, M. - Geisler, M. 1989: Archeologické výzkumy na stavbě dálnice v roce 1986 /okr. Vyškov/, PV 1986, v tisku.

Fortsetzung der Erforschung des Gräberfeldes der Kultur mit Schnurkeramik in Velešovice /Bez. Vyškov/. Auf dem im Jahre 1985 bei einer Rettungsgrabung auf der Autobahntrasse bei Velešovice festgestellten Gräberfeld der Kultur mit Schnurkeramik war bei einer Flächenabdeckung von 47 x 6 - 10 m ein schnurkeramisches Grab gefunden worden. Mit einem Protonmagnetometer hat man eine Fläche von 100 x 25 m durchgemessen. Anhand der Messungsergebnisse wurde ein weiteres schnurkeramisches Grab und zwei úněticer Siedlungsgruben untersucht.

STREITAXT DES VOLKES MIT SCHNURKERAMIK AUS PROSENICE /Bez. Přerov/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Ing. Milan Pospišilík aus Prosenice lieh Mitgliedern der Expositur in Opava eine Streitaxt der Träger der Schnurkeramik, die er in Prosenice in der Feldflur "Nadluží" fand.

Die Lokalität befindet sich auf der ersten rechtsufrigen Terrasse des Baches Strhanec, unweit des Teiches Dráždíř. Das Werkzeug hat einen geraden Nacken und konvexe Seiten. Die Schneide ist bogenförmig, die Durchbohrung ist im mittleren Teil des Körpers angebracht. Hergestellt wurde es aus graugrünem Gestein mit schwarzen Einwächsungen.

STREITAXT DES VOLKES MIT SCHNURKERAMIK AUS NIVNICE /Bez. Uherské Hradiště/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

František Janečka aus Korytná /Bez. Uherské Hradiště/ fand in der Feldflur "Nivnické čtvrtky", im südlichen Abschnitt des Katasters der Gemeinde Nivnice liegend, den Teil einer facettierten Streitaxt.

Von dem Werkzeug blieb der Teil eines hohen Nackens kreisförmigen Querschnittes und eines an der Stelle der Öffnung erweiterten Körpers erhalten. Die konvexe Seitenwand trägt 5 Facetten. Die Streitaxt wurde aus einem metamorphierten Gestein von grüner Farbe mit schwarzer Aderung hergestellt. Der angeführte Fund macht uns auf die zweite Lokalität der Träger der Schnurkeramik im Kataster der Gemeinde aufmerksam. Die erste, aus der eine Reihe von Streitäxten stammt, liegt ca. 1,5 - 2 km östlicher in der Feldflur "Čupy".

SIEDLUNGSGRUBE DER GLOCKENBECHERKULTUR IN BLAŽOVICE /Bez. Brno-venkov/

Petr Dvořák, AÚ ČSAV Brno

Im Frühling 1987 hat man bei der Untersuchung der Meliorationsaushube ein gestörtes Siedlungsobjekt der Glockenbecherkultur festgestellt. Das Objekt befand sich ca. 500 m nördlich vom Bahnhof der ČSD. Nach Abnahme der 80 - 90 cm mächtigen Ackerkrume hob sich ein unregelmässig ovales Objekt mit einer Länge von ca. 5 m ab. Durch den Aushub der schwarzen, stellenweise mit Löss vermengten Ausfüllung entstand eine Grube mit einigen schüsselförmigen Eintiefungen und einer maximalen Tiefe um 150 - 190 cm /einschliesslich der Ackerkrume/. Der Grossteil der Funde stammt aus einer Tiefe von 80 - 110 cm aus dem NW Teil des Objektes. Man fand einen Tierknochen, Lehmbewurf, grössere Sandsteine und ungefähr 80 Keramikbruchstücke, von denen ein Viertel profilierte Scherben bildeten - 2 Schüsselbruchstücke mit erweitertem, stempelverziertem Rand, 8 Schüsselbruchstücke mit Besenstrich, Bruchstücke von Kannen, Töpfen und Krügen. Mit Rücksicht zur Stempelverzierung können wir das Objekt in den Abschluss der mittleren Entwicklungsstufe der Glockenbecherkultur in Mähren datieren.

GRABKERAMIKFUND DER GLOCKENBECHERKULTUR AUS KOBYLÍ /Bez. Břeclav/

Lubomír Šebela, AÚ ČSAV Brno

/Abb. 13:3/

Während einer auf der Siedlung mit mährischer bemalter Keramik und der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur - Velaticer Phase in Kobylí durchgeführten Rettungsgrabung /siehe diesbezüglicher Bericht in diesem Band der PV/, lieh dem Referenten Frau Zdenka Novotná aus Kobylí Nr. 4 ein Gefäss der Glockenbecherkultur. Die Keramik fand man in der Flur "Kratiny", d.h. an den Stellen, wo die erwähnte Grabung verlief.

Es handelt sich um ein niedriges Krüglein mit trichterartig geöffnetem Hals, aus dessen Rand ein Bandhenkel ausgezogen ist, welcher mit der unteren Wurzel auf den Schultern aufsitzt. Die geglättete glänzende Oberfläche ist von braungrauer Farbe mit dunklen Flecken. Masse: H. - 79 mm; Rand - 75 mm; Boden - 38 mm. Nach Mitteilung der Inhaberin fand das krugförmige Gefäss ihr Onkel irgendwann nach dem Jahr 1950. Damals kam es hier während eines Gewitters zum Abschwemmen des oberen Erdreiches /die Lokalität befindet sich nämlich NW der Gemeinde auf einem Südhang/ und es wurden zwei Skelette entblösst, die in Hockerlage nebeneinander lagen. Bei einem der Skelette stand das oben angeführte Gefäss, welches der Finder barg. Das übrige Inventar war vermutlich abgeschwemmt worden. Aufgrund dieser Information können wir voraussetzen, dass es zur Störung eines Grabes mit zwei Bestattungen gekommen ist. Anthropologisches Material wurde nicht ausgehoben.

Der Grabfund von Keramik der Glockenbecherkultur ist nicht der erste Besiedlungsbeleg der Kobyler Region. Bereits aus früheren Jahren sind zwei Grabkomplexe bekannt, welche aus Körpergräbern stammen, die direkt in der Gemeinde abgedeckt wurden /vergl. Červinka 1938, 20; Ondráček 1960, 145/. Daher können wir mit Recht annehmen, dass in der Flur "Kratiny" Überreste eines weiteren Gräberfeldes der Träger der Glockenbecherkultur erfasst wurden, das jedoch nicht genau lokalisiert ist. Nicht einmal bei Geländearbeiten, die in diesem Kalenderjahr in Zusammenhang mit dem Grabenaushub für eine Wasserleitung durchgeführt worden waren, gelang es dieses zu erfassen. Sofern es das relative Alter sowohl des keramischen Fundes, als auch des vorausgesetzten Gräberfeldes betrifft, kann aufgrund der Formenprofilierung des Gefässes angenommen werden, dass sich an diesen Orten eine Nekropole aus dem jüngeren Entwicklungsabschnitt der Glockenbecherkultur befindet.

Literatur:

Červinka, I. L. 1938: Lidstvo s kulturou zvoncovitých pohárů. Unpubliziertes Manuskript im Archiv des AÚ ČSAV Brno.

Ondráček, J. 1960: Hrob kultury zvoncovitých pohárů v Kobylí na Moravě, PV 1959, 145.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V BAVORECH /okr. Břeclav/

Jaroslav P e š k a , Regionální muzeum Mikulov

Na podzim roku 1986 ohlásil J. Žďárský z Březí nález pravěkých objektů v intravilánu obce Bavory /Mikulov-Bavory/ před rodinným domkem číslo 114 K. Hanáka. Výkopem základů hospodářské budovy bylo porušeno několik sídlištních jam a kostrový hrob s keramickými milodary.

Lokalita se nachází při SV okraji obce v nadmořské výšce 252 m, parc. č. 240/10-11 na svahu skloněném k ZJZ, který je v opačném směru ukončen příkrým srázem do údolí bezejmenného potoka vzdáleného od naleziště asi 100 m. Na SMO 1:5 000, list Mikulov 0-0, ji najdeme v prostoru bodů vzdálených 127 mm od S sekční čáry a 226 mm od V sekční čáry.

Výzkum zachytil kolem 25 objektů, z nichž převážnou část tvoří nepravidelné stavební jámy kultury s lineární keramikou a množství kůlových jamek. V jejich rozmístění na ploše nelze sledovat žádný systém vzhledem k malému rozsahu prozkoumané plochy. Z výplně objektů pochází zlomky keramiky zdobené především notovými značkami, srpové čepelky, kamenné podložky, množství zvířecích kostí atd. K závažným objevům dosavadního výzkumu náleží odkryv zbytků 3 protoúnětických hrobů s kostrami shodně uloženými na pravém boku ve skrčené poloze s orientací J-S. Z majitelem neodborně vyzvednutého hrobu H 1 /žena 30 - 40 let/, u něhož nelze vyloučit možnost určité kamenné úpravy /vedle vybrané hrobové jámy leželo množství kamenů, které jinde nenacházíme/, pochází džbán, mísa a drobný pohárek. Z objektu H 4 se v původní poloze zachovaly pouze silně narušené dolní končetiny dítěte ve věku 4 - 6 let. Také ze třetí kostry H 6 /dospělá žena/ se dochovala jen spodní část trupu. Před tělem zemřelé se našel široký banatý hrnek zdobený pod kořenem nezachovaného ucha a proti němu na výduti plastickou výzdobou s rytým křížem na dně, zlomek kamenné podložky a za chodidly ležela větší říční škeble. Jedna zásobnicová jáma a pec s částečně zachovalou mazanicovou klenbou je předběžně datována na kruhu točenou keramikou s vysokým obsahem slídy do středověku. Jelikož lze předpokládat přítomnost dalších hrobů, bude výzkum v budoucnu pokračovat.

R e t t u n g s g r a b u n g i n B a v o r y / B e z . B ř e c l a v /. Im Herbst 1986 meldete J. Žďárský aus Březí den Befund von Siedlungsgruben und eines Grabes in Bavory /Mikulov - Bavory/ vor dem Haus Nr. 114. Im Laufe der bisherigen Grabung hat man ungefähr 25 Objekte untersucht. Die Mehrzahl bilden unregelmässige Baugruben der Kultur mit Linearkeramik, aus welchen Notenkopfkeramik, Sichelklingen, Steinunterlagen, Tierknochen usw. stammen.

Schwerwiegend ist die Entdeckung von 3 protoúněticer Skelettgräbern mit einer S-N Orientierung in Hockerlage auf der rechten Seite mit typischer Keramik. Vorläufig in das Mittelalter reihen wir eine Vorratsgrube und einen Ofen mit Drehscheibenkeramik mit hohem Glimmergehalt. Da man die Anwesenheit weiterer Gräber voraussetzen kann, wird die Grabung im Jahre 1988 fortsetzen.

PROTOÚNĚTICKÉ KOSTRY Z BAVOR /okr. Břeclav/

Milan S t l o u k a l , NM Praha

Protoúnětická kostra z objektu H 1 byla neodborně vyzvednuta majitelem pozemku v roce 1986 a opět zahrabána do země, čímž jistě utrpěla; přesto je však nejzachovalejší ze tří protoúnětických koster, které na této lokalitě J. Peška získal. Jsou to pozůstatky ženy, zemřelé ve věku mezi 30 a 40 lety /adultus/. Lebka má dosud plně otevřené švy, klenuté čelo se středně vytvořenými čelními hrboly, slabé nadoboční oblouky, glabelu II. stupně a tenký horní okraj obou očnic, bradavkové výběžky jsou malé a týl slabě vyklenutý. Diagnóza pohlaví je potvrzena zejména typicky ženským tvarem pánevních kostí se širokou incisura ischiadica major a oboustranně vytvořeným sulcus praeauricularis. Výška postavy zemřelé mohla být vypočítána jen na základě délky levé ramenní kosti, a to na 160,5 cm /vysoká/. Mozkovnu je však možno proměřit více:

největší délka lebky /1/	177	délka báze lebky /5/	102
největší šířka lebky /8/	122	největší šířka čela /10/	108
výška lebky ba-b /17/	138	podélný oblouk /25/	363
čelní oblouk /26/	117	temenní oblouk /27/	143
týlní oblouk /28/	102	čelní tětiva /29/	102
temenní tětiva /30/	126	týlní tětiva /31/	85

kapacita lebka vypočít. /38/	1231	bigoniální šířka /66/	92
výška brady /69/	26	výška ramene mandibuly /70/	59
šířka ramene mandibuly /71/	30	délkošířkový index /I 1/	68,9
délkovýškový index /I 2/	78,0	šířkovýškový index /I 3/	113,1

Lebka je tedy v absolutních mírách dlouhá, velmi úzká a vysoká, euencefální a v indexech hyperdolichokranní, hypsikranní a akrokranní, což je charakteristika, která plně odpovídá tomu, co je známo o populaci protoúnětické skupiny.

Z objektu H 4 se zachovaly jen silně poškozené kosti dolních končetin dítěte. Podle délky levé tibie je možno odhadnout stáří zemřelého na 4 až 6 let.

Také z objektu H 6 se zachovaly jen kosti dolních končetin, ale v tomto případě z kostry dospělého člověka. Na zlomcích pánevních kostí je patrná široká incisura ischiadica major a široce klenutý arcus subpubicus, takže je možno jednoznačně soudit na pohřeb ženy, přesnější určení stáří však možné není. Na základě délky levé tibie a pravého femoru je možno vypočítat výšku postavy zemřelé na 157 cm /nadprostřední/.

P r o t o ú n ě t i c e r S k e l e t t e a u s B a v o r y / B e z . B ř e c l a v / . In drei protoúněticer Objekten fand man Überreste von zwei Frauen und einem Kind, das im Alter zwischen 4 und 6 Jahren verstarb. Der Schädel war nur in einer von den Frauenbestattungen erhalten geblieben, es ist möglich ihn teilweise zu vermessen und danach ist er lang, sehr schmal und hoch, euencefal, hyperdolichokrann, hypsikrann und akrokrann. Beide Frauen waren von höherer Gestalt.

RETTUNGSGRABUNG EINER ÚNĚTICER SIEDLUNG IN ŠLAPANICE /Bez. Brno-venkov/

Stanislav S t u c h l í k , AÚ ČSAV Brno

Bei Durchführung von Meliorationsarbeiten in der Umgebung von Šlapanice /Čižmář - Geisler - Dvořák - Horálková 1990/ wurden in der Aushubrinne im Frühjahr 1987 einige Objekte auf der Únětice Siedlung bei Šlapanice gestört. Der Fundort erstreckt sich knapp hinter dem südöstlichen Rand der Gemeinde, östlich von der Strasse Šlapanice - Ponětovice. Die Meliorationsrinne störte insgesamt 12 verschieden grosse Siedlungsobjekte, von denen man 6 untersuchen konnte, aus den übrigen wurden Proben abgenommen. In einem Falle /Objekt Nr. 12/ handelte es sich um ein umfangreiches, ca. 10 m langes Objekt, bei den übrigen Fällen um die üblichen kreisförmigen Gruben mit konischen Wänden. Die Siedlung gehört in den älteren Zeitabschnitt der Únětice Kultur, das Material wurde jedoch vorläufig laboratorisch nicht bearbeitet und man kann zur Zeit darüber nicht näher referieren.

L i t e r a t u r :

Čižmář, M. - Geisler, M. - Dvořák, P. - Horálková, P. 1990: Archeologický průzkum melioračních rýh v prostoru mezi Šlapanicemi a Holubicemi /okr. Brno-venkov, Vyškov/, PV 1987, v tisku.

ÚNĚTICKÁ JÁMA V ÚJEZDĚ U BRNA /okr. Brno-venkov/

Čeněk S t a ň a , AÚ ČSAV Brno

/Obr. 37/

Dne 7.12.1986 zachytil M. Máca při hloubení 80 cm širokého průkopu pro kanalizaci při severním rohu bývalé obecné školy v Újezdě u Brna v hloubce asi 200 cm pod povrchem pravěké střepy. Díky pochopení předsedy MNV K. Hradského bylo možno v první fázi vybrat alespoň zásyp sídlištní jámy v uvedeném průkopu, což jsem provedl ve dvou zimních půldnech 8. a 9.12. 1986. Kromě únětických střepů, mazanice a zvířecích kostí podařilo se zaregistrovat v hloubce 250 cm půloblouk půdorysu dna jámy, která zasahovala do profilu směrem k budově, na druhé straně končila při stěně průkopu, a nesouměrný profil jámy. Potrubí bylo do výkopu, který byl hlubší než pravěký objekt, uloženo až na jaře 1987 a teprve potom bylo možno 25.4.1987 výzkum jámy dokončit.

Jáma byla zapuštěna 70 - 80 cm do žluté podložní spraše, kterou překryla až 130 cm mocná sytě černohnědá porésní hlína, mající ráz ornice a nad ní 50 cm silná písková navážka, snad z

doby výstavby školy na začátku našeho století. Jáma měla dížovitý tvar s ca 20 cm vysokým hrdlem a v podstatě kruhový půdorys /ϕ. hrdla 90 cm, ϕ. dna asi 180 cm/. Zatímco v severní polovině bylo dno rovné, v jižní je členila mísovitá jamka protáhlá v západovýchodním směru, 60 cm široká a 10 cm hluboká. V šedohnědém zásypu byly 4 - 5 cm silné vrstvy žluté spraše, které asi 10 cm a 25 cm nad dnem překryly celou plochu jámy. Keramický materiál se soustřeďoval především při dně jámy, porůznu ležely kusy mazanice s otisky dřev nepochybně ze stěn nadzemních chat a zvířecí kosti, objevivší se i ve vrstvách žlutky a při vrchu jámy, takže je evidentní, že se většinou dostaly do zásypu jámy z povrchových vrstev sídliště. Mezi střepy dominovaly zlomky zásobnicových nádob, které vesměs měly vnitřní povrch vyhlazený, vně pak pouze hrdlo, oddělené na některých exemplářích lištou nebo dvojitou lištou, jež je na jednom střepu překlenuta slepým ouškem, níže byla stěna zvrásněna nebo přímo zdrsněna. Stejnou úpravu povrchu měla i jediná v úplnosti rekonstruovatelná, velká nádoba situlovitého tvaru, okrově šedé barvy /inv. č. 17390-1/87; v. 20,5 cm, ϕ. dna 14,5 cm, ϕ. okraje 36,5 - 38,0 cm, max. ϕ. ve výši asi 14 cm přesahuje o ca 1 cm ϕ. okraje/. Její rovné dno bylo rozšířením odsazeno od stěny, na maximální výduti měkký lom odděloval nízké, lehce prohnuté hrdlo.

Na katastru obce Újezda u Brna známe již několik únětických sídlišť a pohřebišť /Staňa 1973; 1987/. Výše uvedená jáma označuje nový sídlištní celek únětické kultury.

L i t e r a t u r a :

Staňa, Č. 1973: Hrob a jáma únětické kultury v Újezdě u Brna /okr. Brno-venkov/, PV 1972, 22-23.

- , 1987: Únětické sídliště v Újezdě u Brna /okr. Brno-venkov/, PV 1985, 26.

Ú n ě t i c e r G r u b e i n Ú j e z d b e i B r n o / B e z . B r n o - v e n k o v / .
In den Jahren 1986 - 1987 konnte in Újezd bei Brno eine weitere, neue Únětice r Lokalität verzeichnet werden und zwar die Siedlung bei der ehemaligen Volksschule. Beim Aushub für eine Kanalisierung hat man dort in einer Tiefe von 180 - 250 cm unter der Oberfläche eine in das Lössliegende eingetiefte Grube mit zahlreichen Scherben von Vorratsgefässen, mit Lehmbewurfbrocken von den Wänden der oberirdischen Hütten und mit Tierknochen erfasst. Ein situlaartiges Gefäss konnte ganz rekonstruiert werden.

BERICHT VON DER BEENDIGUNG DER UNTERSUCHUNGEN IN BUDKOVICE IM JAHRE 1987 /Bez. Brno - venkov/

Jana S t u c h l í k o v á , AÚ ČSAV Brno

/Taf. 7/

Im Herbst 1987 wurden die Terrainarbeiten auf der Höhensiedlung der Věteřov Gruppe in Budkovice beendet, die seit 1984 /Ondráček - Stuchlíková 1987; 1987a; Stuchlíková 1989, im Druck/ durchgeführt worden waren. Mit dem Ziel die Erforschung des Pfostenbaus /Objekt I/ abzuschliessen, einen Schnitt durch Objekt II, einschliesslich des unteren, bisher nicht durchgegrabenen Teiles durchzuführen und seine Datierung zu beglaubigen, hat man Sonde VII im Ausmass von 21 x 6 m angelegt. Sie knüpfte an Sonde III aus dem Jahre 1984 und nahm ebenfalls den Grossteil der Fläche der Orientierungssonde VI aus dem Jahre 1985 ein. Bei der mechanisierten Abdeckung kam es im nördlichen Teil der Sonde zur Störung von 2 Věteřover Siedlungsgruben mit dem üblichen kreisförmigen Grundriss und trapezförmigen Querschnitt. Diese Tatsache signalisierte, dass Objekt I hier nicht mehr weiter fortsetzt. In der nordöstlichen Ecke der Sonde hob sich ein System von mittelalterlichen Gräbchen ab /Br. 40 - 50 cm, Tiefe 8 - 30 cm vom Niveau des Liegenden/ mit einer wenig markanten Aufschüttung und fast fundlos.

Ungefähr in der Mitte der längeren Achse von Sonde VII erschien die unebene Nordkante von Objekt II, das man beim östlichen Profil bis zum Boden in einer Tiefe von 6,65 m durchgraben konnte. Seine Aufschüttung setzte sich aus einigen unterschiedlichen Schichten zusammen und war in einer Tiefe von 3,6 - 4,1 m mit einer steinernen Destruktion durchsetzt. Das Objekt in einem Komplex rostbrauner gewachsener Böden /Schicht 8/ eingetieft, während im Nordteil der Sonde die Schichten 1 und 2 auf das reine Lössliegende aufsassen. Aus dem untersuchten Teil des Objektes II stammen wiederum Funde aus einigen Zeitabschnitten. Mittelalterliche Keramik befand sich nur in den Schichten 1 und 2. Maximal in der Tiefe von 3,9 m kam spätbronzezeitliches Material der Podoler Phase der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur mit einem markanten Anteil der schlesischen Keramik und Funde der hallstattzeitlichen Horákover Kultur zum Vor-

schein. Die zahlreichste Kollektion bilden Věteřover Funde, die in der gesamten Ausfüllung des Objektes vertreten waren. Es sind darunter auch einige ungewohnte Formen, wie z.B. die bereits zweite rechteckige Lappe mit geritzter Verzierung oder ein Scherben in Barbotino-Technik verziert. Von den übrigen Artefakten sind eine Sichelklinge mit Lüsterspuren auf der Kante, eine Flügelpfeilspitze aus Hornstein und besonders ein Bronzeprodukt erwähnenswert, an ein Halbfabrikat einer Fibel erinnernd. In der Tiefe von 2,5 m /Schicht 4/ stellte man eine nicht rituelle Bestattung einer älteren Frau in Strecklage am Bauch liegend fest. Auf den Knochen kann man einige verheilte Brüche beobachten /nach M. Stloukal/.

Durch die Entdeckung von Objekt II, an Stellen situiert, wo die felsige Sporenlage in das freie Land übergeht, wurde die Annahme von der Existenz einer vorausgesetzten Fortifikation bestätigt. Objekt II diente zweifellos als Befestigungsgraben, obwohl er sich formlich /die fast waagrechte Stufe in einer Tiefe von 5,9 m und ein schmales Gräbchen im Boden/ von den weiteren gleichzeitigen Fortifikationen der Maďarovce-Věteřov Kultur unterscheidet. Aus der Zusammensetzung der Befunde geht hervor, dass es erst in der späten Bronze- oder in der Hallstattzeit /mit diesem Zeitabschnitt kann vermutlich die Steindestruktion in Verbindung gebracht werden/ zu seiner intensiveren Überschwemmung gekommen ist. Mit Rücksicht zu den Abschlussterrainherrichtungen im Mittelalter ist es nicht möglich die ursprüngliche Breite des Grabens zu bestimmen. Der Grossteil des Věteřov Materiales ist für eine nähere Datierung nicht geeignet, nur eine kleinere Fundkollektion stellt ein Inventar vor, das dem jüngeren Zeitabschnitt der Věteřov Gruppe entspricht. Für die Bestimmung der Entstehungszeit des Grabens ist die Tatsache von grundsätzlicher Bedeutung, dass in seinem tiefsten Teil ausschliesslich Věteřov Funde vorkamen.

Aus Objekt 1 erfassten wir in Sonde VII nur Reste einer Lössausfüllung mit einer geringen Zahl von Keramikbruchstücken und den Teil des Bodens in einer Tiefe von 4,1 m, allerdings konnte die nördliche Kante des Baues nicht genau fixiert werden. Seine Gesamtlänge beträgt 16 m und die Breite bewegt sich um 4 m. Entlang der längeren Wände waren in regelmässigen Abständen Pfostengruben angebracht und beim Südrand befanden sich zwei, sich gegenseitig schneidende fundlose Gruben, die wir als Überreste von Siedlungsobjekten betrachten, die beim Aushub des Objektes zerstört wurden. Wir nehmen an, dass die ursprüngliche Interpretation des Baues als Erdhüttentyp nicht den bisher bekannten Erkenntnissen über altbronzezeitliche Häuser entspricht und muss mit Rücksicht zu der ungewohnt grossen Tiefe und Mächtigkeit der Pfostenkonstruktion abgelehnt werden. Die Aufgabe von Objekt I konnte also nicht geklärt werden. Aus der Teilsuperposition des Pfostenbaues und des Grabens geht hervor, dass zur Zeit der Entstehung der Fortifikation Objekt I bereits nicht mehr seine Funktion erfüllte. Ein Zusammenhang und eine zeitliche Identität der beiden Objekte ist höchstwahrscheinlich ausgeschlossen.

Der Schwerpunkt der stratigraphisch günstigen Lage auf der felsigen Sporenlage in Budkovice fällt in das Ende der älteren Bronzezeit. Die Siedlung existierte während der ganzen Entwicklungszeit der Věteřov Gruppe. Wir nehmen an, dass sie erst im Laufe ihres Bestehens künstlich befestigt wurde.

ZPRÁVA O VÝZKUMU EPONYMNÍHO NALEZIŠTĚ VE VĚTEŘOVĚ /okr. Hodonín/

Jana Stuchlíková, AÚ ČSAV Brno, Jiří Macháček, Nové Město na Moravě

Na jaře roku 1987 upozornil student J. Macháček na porušené objekty ve stěnách jámy pro vodojem, situované v sedle mezi hřebenem Nových hor a vrchem Stražovjakem, po levé straně od silnice do Sobůlek a Kyjova /traťový název "U příček"/. Zahloubené objekty s kónickými stěnami se rýsovaly v severovýchodní /objekt 1 - 3/ a severozápadní stěně /objekt 5/, objekt 4 se nacházel v severním rohu vyhloubeného prostoru. Z pozůstatků sídlištních jam pochází jen minimální počet nálezů věteřovské skupiny. Na dně objektu 3 a 4 byly objeveny kompletní lidské skelety. V objektu 3 byl uložen dospělý jedinec ve skrčené poloze na pravém boku s trupem stočeným na záda a předloktími složenými na břiše /dlouhé kosti nohou byly v průběhu výzkumu místnimi "zájemci" dislokovány/. Kolem horní části těla se kupily drobnější kameny. Kostra v objektu 4 spočívala v extrémně skrčené poloze na levém boku s hlavou k východu. Lebku pokrývala vrstva kompaktního jílu, kterým byl prostoupený i zvrstvený zásyp objektu. Jednu ruku měl zemřelý položenou pod hlavou, druhá byla natažena před hruď. Abnormální poloha stehenních kostí mohla být způsobena jen násilně.

V letních měsících se uskutečnila sondáž v jižní části lesem porostlého plateau Nových hor, v místech vzdálených ca 120 m od objektů v jámě pro vodojem. Sonda I /orientace Z - V, délka

22 m/ byla umístěna kolmo k jedné z terénních vln, která ohraničuje jižní plošinu lokality. Pod 30 cm mocnou humusovitou vrstvou jsme zachytili kulturní vrstvu s nálezy keramiky a osteologického materiálu. V severní části protínal sondu sídlištní objekt /č. 2/, jenž byl pouze ovzorkován. Sonda II /orientace S - J, rozměry max. 6,5 x 3 m/ se nacházela přibližně uprostřed jižní plošiny a byla tvarově determinována rozmístěním okolních stromů. Pod povrchem /hl. 0 - 20 cm/ se opět zjistila kulturní vrstva o mocnosti 30 cm, v níž byly na dvou místech zaregistrovány kumulace keramiky. Ve východní polovině sondy se v podloží vyrýsoval objekt 1 kruhového půdorysu o Ø 145 - 160 cm s mírně kónickými stěnami a mísovitě prohnutým dnem v hloubce 60 cm od úrovně podloží. Objekt byl částečně patrný odlišným zbarvením zásypu již v kulturní vrstvě. Mezi nálezy se objevila rohovcová šipka s křidélky. V hloubce 55 - 60 cm ležely části 4 zvířecích koster, uložených v anatomickém pořádku /viz posudek L. Seitla v tomto roč. PV/ a další osteologický materiál. Ze skeletu jedné z ovcí byla do objektu uložena jen podélně rozdělená polovina a páteř kostry tura dom. ležela v nepřirozené poloze, otočené o 90° vůči ostatním kostem.

Keramické nálezy mají převážně fragmentární charakter a jejich povrch je ve většině případů silně otřený. Na větším počtu střepů jsou zachovány zbytky třásňové výzdoby, kterou v rámci věteřovské skupiny považujeme za archaickou. Rekonstruovatelná dvouuchá amfora představuje naopak nádobu ztvárněnou způsobem typickým pro klasickou fázi sledovaného období.

Výzkum na Nových horách prokázal celistvé osídlení rozlehlé lokality, známé dříve pouze z její severní plošiny. Naleziště bylo patrně původně diferencováno do 3 samostatných /?/ částí. Domněnku o značné hustotě osídlení potvrzuje rovněž objekt 2, umístěný na samém okraji jižního, patrně uměle rozsířeného plateau.

B e r i c h t ü b e r d i e G r a b u n g d e s e p o n y m e n F u n d o r t e s i n V ě - t e ř o v / B e z . H o d o n í n / . Im Jahre 1987 kam es zur Rettungsgrabung der Věteřov Objekte, die beim Grubenaushub für ein Wasserreservoir gestört worden waren. In zwei von diesen hat man Menschenskelette entdeckt. In der weiteren Phase der Sondageterrainarbeiten wurde eine Kulturschicht mit Funden und zwei Siedlungsobjekte erfasst, von denen eines 4 Tierskelette in anatomischer Lage liegend, enthielt. Die Grabung bewies eine dichte Besiedlung des südlichen Plateaus eines, vermutlich in drei Teile differenzierten umfangreichen Fundortes.

PÁTÁ VÝZKUMNÁ SEZÓNA NA CEZAVÁCH U BLUČINY /okr. Brno-venkov/

Milan S a l a š , MM Brno

V roce 1987 pokračoval výzkum na původní ploše čtverce 131 /Salaš 1988/, z dalšího, nově otevřeného čtverce 121 byla skryta pouze ornice. Kromě toho došlo k otevření střední partie kontrolního bloku 14k-1 a přilehlé části čtverce 14k tak, aby bylo možno prozkoumat zbývající, jižní polovinu věteřovského objektu 11, který byl na ploše čtverce 141 odkryt již v roce 1986. Ústí této části jámy bylo obnaženo v hloubce 1,7 m pod povrchem a po jeho obvodu se podařilo zachytit dvacet drobných kůlových jamek /ϕ 4-12 cm/, zapuštěných 2-12 cm hluboko do vrstvy III. Tyto jamky spolu s kůlovou jamkou 9 na protější straně objektu budou nepochybně pozůstatkem původního přestřešení zásobní jámy. Těsně nad ústím objektu 11, na bázi vrstvy II, byla zachycena menší, zásypem nevýrazná mělká /0,3 m/ kotlovitá jáma velatické fáze středodunajských popelnicových polí /objekt 19/, svým obsahem se - podobně jako jiný velatický objekt 7 /Salaš 1989/ - vymykající konvenčním, přirozenými splachy zaplněným sídlištním objektům. Ve spodní části objektu 19 bylo natěsnáno pět neopracovaných kamenů, mezi nimiž byly zaklíněny střepy. Většina střepů včetně masivního dna zásobnice však tyto kameny překrývala, další zlomky spolu s několika neopracovanými kameny a polovinami tří kamenných podložek na drcení obilí se pak nacházely již v ústí jámy. Méně zde bylo zvířecích kostí, v zásypu byly rozptýleny drobné zlomky spáleného dřeva a zuhelnatělého obilí.

Ve čtverci 131 pokračoval odkryv v hloubce 1,0 - 1,1 m pod povrchem, začínal tedy na úrovni horizontu s bronzovým depotem /Salaš 1988/. V severozápadní části čtverce, kde vrstva II dosahovala mocnosti pouze 0,5 m, začala již vystupovat vrstva III, jež v hloubce 1,4 m nasedala na jílové podloží. Podobně jako v předchozích čtvercích i zde se rostlé podloží, v severní části tvořené jílem, v jižní spraší, svažovalo západním a jižním směrem. Na rozdíl od situace v linii čtverců 16 a 17 /Salaš 1987/ zde však jihozápadní až jižní vyspádování vyrovnává z větší části splavovaná vrstva II, takže zatímco tato vrstva v jihovýchodním rohu čtverce 13 dosáhla mocnosti 1,4 m, vrstva III zde byla mocná pouze 0,3 m se sprašovým podložím v hloubce 2,1 m.

Na bázi vrstvy II a částečně až na rostlém podloží zachytil výzkum celkem šest objektů /č. 15,

16, 18, 20-22/ a dvanáct kůlových jamek. Jediný velatický objekt /č. 18/ byl zapuštěn do spodní části vrstvy II, aniž by narušil svrchní horizont vrstvy III. Pouze do vrstvy III byly zahloubeny objekty 16 a 22, objekt 15 spodní částí zasahoval do sprašového i jílového podloží. Do rostlého jílu byl zahlouben objekt 21 a do spraše objekt 20, přičemž ani jeden se zásypem neprojevil ve vrstvě III, obě jámy - poměrně mělké /0,3 - 0,4 m/ a nálezově chudé /č. 20/ nebo úplně bez nálezů /č. 21/ - byly zachyceny až na začištěném podloží. Pro absenci jakýchkoliv nálezů se nepodařilo datovat objekty 21 a 22, zbývající objekty 15, 16 a 20 jsou věteřovské. Pouze objekt 15 však představoval klasickou jámu se zúženým hrdlem, podsazenými stěnami a plochým dnem. Byl také nálezově nejbohatší, konkrétně si zaslouží zmínku vaničkovitá nádobka s otvorem ve dně a větší hrncovitá nádoba s lištou na plecích.

Kůlové jamky se většinou soustředily bez jakékoliv půdorysné koncepce v jihovýchodním rohu čtverce 131, kde byly v hloubce 1,7 - 1,8 m zapuštěny do vrstvy III. Dvě jamky /č. 12 a 13/ obsahovaly starobronzové střepy, ostatní zůstaly nedatovány.

L i t e r a t u r a :

Salaš, M. 1987: Třetí rok výzkumu výšinného sídliště u Blučiny /okr. Brno-venkov/, PV 1985, 27-28.

- 1989: Čtvrtá výzkumná sezóna na výšinném sídlišti z doby bronzové u Blučiny /okr. Brno-venkov/, PV 1986, v tisku.

F ü n f t e G r a b u n g s s a i s o n a u f C e z a v y b e i B l u č i n a /B e z . B r n o - v e n k o v/ . Im Jahre 1987 wurde die Grabung der Fläche im Quadrat 131 beendet, ausser dieser hat man dann den südlichen Teil des Věteřov Objektes II ausgehoben. Um seine Mündung, in einer Tiefe von 1,7 m unter der Oberfläche, erfasste man zwanzig kleine Pfostengruben, die mit der ursprünglichen Überdachung dieser Vorratsgrube zusammenhängen. Oberhalb der Mündung des Objektes 11 befand sich eine kleinere, kesselartige Grube der Velaticer Phase der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur, mit unbearbeiteten Steinen, Teilen von Steinunterlagen zum Zerreiben des Getreides, einer Menge von Scherben ausgefüllt; in der Ausfüllung waren Holzkohlestückchen und verkohltes Getreide verstreut.

Quadrat 131 war im Jahre 1986 in eine Tiefe von 1,0 m ausgegraben worden, wo auf der Basis der Siedlungsschicht /Nr. II/ ein Bronzedepot entdeckt wurde /Salaš 1988/. In der Saison 1987 wurde die Fläche des Quadrates bis auf das Mergel- und Lössliegende zu einer Tiefe von 1,4 - 2,1 m durchgraben. Die Hauptfundschicht /II/ war im nördlichen Teil des Quadrates nur 0,5-0,6 m mächtig, in südlicher Richtung wuchs ihre Mächtigkeit, dank der Abschüssigkeit des gewachsenen Liegenden, bis auf 1,4 m an. Auf der Basis von Schicht II und teilweise bis am gewachsenen Liegenden wurden hier nach und nach zwölf vermutlich altbronzezeitliche Pfostengruben, grösstenteils chaotisch in der südöstlichen Ecke kummuliert, und sechs Objekte - ein Velaticer, drei Věteřover und zwei näher nicht datierbare, erfasst und untersucht. An Funden am reichsten war das Věteřover Objekt 15, das eine klassische Vorratsgrube mit konischem Profil darstellt. Ausser anderem fand man darin ein wannenförmiges Gefäss mit einer Öffnung im Boden und ein ganzes grosses topfartiges Gefäss mit einer Leiste auf den Schultern.

VÝZKUM VĚTEŘOVSKÉHO SÍDLIŠTĚ NA NÁVRŠÍ "KOLDBERKY" V SEDLECI U MIKULOVA V ROCE 1987 /okr. Břeclav/

Jaroslav P e š k a , Regionální muzeum Mikulov

V jarních měsících roku 1987 zahájilo JZD Sedlec první etapu likvidace vinohradů na výměře 12 ha na návrší nad rybníkem Nesyt s následnou hlubokou orbou, při níž došlo k narušení vrchních částí pravěkých objektů.

Lokalita je známa již zhruba 20 let z povrchových nálezů, učiněných při zakládání zmíněných vinohradů /Unger 1969; Peškař 1971/. Jde o protáhlé, výrazné, asi 40 m vysoké /měřeno od hladiny rybníka/ návrší zvedající se S nad rybníkem Nesyt v trati Nad Nesytem, lidově zvané "Koldberky" či "Štambery" asi 2 km V od obce. Na SMO 1:5 000, list Břeclav 7-3, je najdeme v prostoru bodů vzdálených 115 - 145 mm od J sekční čáry a 130 - 330 mm od Z sekční čáry. Celková rozloha lokality je asi 28 ha, ovšem není ještě zcela jasný skutečný rozsah osídlené plochy.

Dřívější nálezy řadily tuto lokalitu do věteřovsko-mohylového, příp. mohylového období a nebylo patrné, zda jde o jednorázové nebo dvojí následné osídlení /srv. Stuchlík 1984, 182/. Tyto a další problémy, spojené s otázkami konce starší doby bronzové na jižní Moravě, se pokouší řešit původně plánovaný zjišťovací výzkum muzea, který se díky výše uvedeným skuteč-

nostem změnil ve výzkum záchranný.

V letošním roce byla zkoumána nejvíce ohrožená Z část naleziště systémem sond na temeni kopce a v jeho těsné blízkosti, kde pozorujeme koncentraci pravěkého osídlení. Ani jedna z 5 položených sond nepřinesla kladné výsledky v otázce případného opevnění či ohrazení osady. Výzkum zachytil celkem 7 sídlištních objektů zahloubených do podloží. Pod 25 - 35 cm mocnou nadložní vrstvou vystupuje všude jílovité podloží se stopami hluboké orby v podobě asi 20 cm širokých pruhů černé hlíny, sahajících do hloubky max. 15 - 20 cm. Na některých místech jsou mělčí a do čistého podloží téměř nezasahují. Objekty 2 a 3 ze S1/87, umístěné vedle sebe, lze přiřadit k zásobním jámám kónického průřezu s úzkým válcovitým hrdlem a hloubkou 1,6 a 1,66 m od podloží. V ostatních případech jde o mělčí sídlištní jámy. Z jejich výplně pochází množství keramiky /zlomky koflíků, soudkovitých hrnků s nožkami i bez, amforek, hrnců atd./, zvířecích kostí, štípané, kostěné či parohové industrie apod. Všechny objekty můžeme shodně datovat do věteřovské skupiny.

Mezi nálezy zaslouží pozornost především poškozená drobná bronzová ozdoba z dvojitého drátku z objektu 2, nejspíše záušnička. V objektu 4 se našla kruhová kostěná ozdoba o průměru 6,4 7,4 cm s větším provrtem skoro uprostřed, dvěma otvory uzpůsobenými k zavěšení při kraji a dalšími dvěma po stranách na pečlivě vyhlazené lícní straně. Na rubu předmětu najdeme 4 do čtverce umístěné nedovrtané otvory. Nález budí představu závěsku, na jehož rubu byla původně připevněna pomocí zmíněných 4 otvorů nějaká organická látka. Z věteřovské jámy 3 pochází zlomek nožky mladoeneolitické tzv. lublaňské /slavonské/ misky oboustranně zdobené brázděným vpichem, vně motivem radiálních linií, uvnitř pásy šrafovaných trojúhelníků. Nejbližší analogie nalézáme v prostředí jevišovické kultury, odkud známe množství celých misek nebo jejich zlomky /Medunová-Benešová 1977, tab. VIII-IX/.

Sonda I/87 kromě 3 jam zachytila ve své V části několik kůlových jamek, které působí dojmem nejméně dvou pravidelných řad. V těchto místech byla sonda rozšířena na plochu cca 15 x 18 m s tím, že její výzkum bude pokračovat v následujícím roce.

L i t e r a t u r a :

Medunová-Benešová, A. 1977: Jevišovická kultura na jihozápadní Moravě, StAÚ Brno V/3, Praha.

Peškař, I. 1971: Sídliště věteřovského typu u Sedlece /okr. Břeclav/, PV 1969, Brno, 12-13.

Stuchlík, S. 1984: K datování konce věteřovského osídlení na jižní Moravě, AR XXXVI, 173-186.

Unger, J. 1969: Nové věteřovské sídliště v Sedleci u Mikulova /okr. Břeclav/, SPFFBU E 14, 276-278.

G r a b u n g d e r V ě t e ř o v S i e d l u n g a u f d e r A n h ö h e "K o l d b e r k y" i n S e d l e c b e i M i k u l o v i m J a h r e 1 9 8 7 / B e z . B ř e c l a v / . Im Frühjahr 1987 begann die LPG in Sedlec mit der Liquidierung der Weingärten auf der Anhöhe nördlich oberhalb des Teiches Nesyt in der Flur "Nad Nesytem" genannt "Koldberky" cca. 2 km östlich der Gemeinde und der darauffolgenden Tiefackerung. Das durch Lesefunde bisher gewonnene Material /nachklassische Věteřover, Hügelgräberkultur/ brachte keine eindeutige Antwort auf die Frage des Siedlungscharakters der Lokalität. Diese und ähnliche Probleme versucht die ursprünglich geplante Feststellungsgrabung des Museums zu lösen, die dank der oben angeführten Tatsachen in eine Rettungsgrabung geändert wurde.

Die insgesamt 5 im Westteil des Anhöhegipfels und in seiner unmittelbaren Nähe gelegten Sonden deckten 7 Siedlungsgruben mit typischem Inventar der Věteřov Kultur ab. Von den Funden ist ein bronzener Haarschmuck aus doppeltem Draht, ein beinerner Anhänger und das Fussbruchstück einer jungäneolithischen sog. Lubljaner /slawonischen/ Schüssel beiderseitig mit Furchenstich verziert, interessant.

Sonde I/87 erfasste in ihrem Ostteil einige Pfostengruben, die den Eindruck von mindestens 2 regelmässigen Reihen erwecken. Hier wurde die Sonde zu einer Fläche von 15 x 18 m erweitert. Ihre Grabung wird im darauffolgenden Jahr fortsetzen.

DVANÁCTÁ SEZÓNA NA VÝZKUMU V BOROTICÍCH /okr. Znojmo/

Stanislav S t u c h l í k , AÚ ČSAV Brno

/Obr. 14/

V červenci a srpnu 1987 pokračoval systematický výzkum mohylového pohřebiště v Boroticích

na Znojemsku již dvanáctou sezónou /viz PV 1976-1986/. Terénní výzkum se v tomto roce soustředil na průzkum v jižní části naleziště. V první fázi se prováděl odkryv středně velké mohyly č. 17, porušené asi z jedné třetiny lesní cestou, která vede přes její severní okraj. Její největší průměr dosahoval téměř 13 m a výška přibližně 25 cm. V plášti mohyly se podařilo zachytit velmi špatně dochované kosterné pozůstatky 2 pohřbů bez nálezů, které podle stavu dochování antropologického materiálu je možno datovat do doby bronzové. Přesnější klasifikaci nelze spolehlivě určit, ale podle polohy mohyly v rámci mohylníku se za dnešního stavu výzkumu zdá pravděpodobnější jejich přisouzení středodunajské mohylové kultuře.

V další etapě se začalo s odkryvem velké mohyly č. 27, nacházející se nedaleko výše zmíněné mohyly č. 17. V zatím prozkoumané části se podařilo objevit 3 hroby z období stěhování národů, při čemž některé náznaky signalizují existenci dalších a dále jeden hrob z doby bronzové. O celkových výsledcích výzkumu této mohyly bude podrobněji referováno až po dokončení odkryvu v roce 1988.

Za současného stavu výzkumu bylo na mohylníku v Boroticích z celkového počtu 28 prozkoumáno úplně 14 mohyl, částečně mohyla 27 a v šedesátých letech V. Podborským /1963, 125-128/ ještě mohyly 1, 8 a 12, takže na průzkum čeká ještě 10, vesměs menších mohyl. Z celkového počtu asi 81 hrobů je možno 55 zařadit do starší a střední doby bronzové, tedy lidu věteřovské skupiny a středodunajské mohylové kultury, 5 do doby laténské a zbývajících 21 do období stěhování národů. Značné problémy, zvláště u hrobů z doby bronzové, činí přesné datování pohřbů bez milodarů, poněvadž v rámci doby bronzové nejsou prakticky žádné rozdíly v pohřebním ritu mezi lidem věteřovské skupiny a starší mohylové kultury. Navíc počet hrobů patrně nebude úplný, poněvadž zjištění pohřbů bez výbavy s nedochovanou kostrou je ve většině případů téměř nemožné.

Literatura:

Podborský, V. 1963: Zpráva o počáteční fázi výzkumu mohylníku u Borotic /okr. Znojmo/, SPFFBU E 8, 125-128.

Zwölfte Saison auf der Grabung in Borotice /Bez. Znojmo/. Im Sommer 1987 setzte die systematische Grabung des Hügelgräberfeldes in Borotice im Znojmoer Raum mit der zwölften Saison fort /siehe PV 1976 - 1986/. Bei der Abdeckung des mittelgrossen, teilweise durch den Waldweg gestörten Hügelgrabes 17, hat man nur Knochenüberreste von 2 schlecht erhaltenen fundlosen Gräbern entdeckt. In dem vorläufig untersuchten Teil des Grabhügels 27 wurden 3 Gräber aus der Völkerwanderungszeit, wobei einige Anzeichen die Existenz von weiteren signalisieren und ferner ein Grab aus der Bronzezeit, festgestellt. Bei dem gegenwärtigen Grabungsstand auf dem Gräberfeld in Borotice hat man von der Gesamtzahl 28 gänzlich 14 Hügelgräber /Abb. 14/, teilweise Hügelgrab 27 und in den sechziger Jahren von V. Podborský /1963, 125-128/ noch die Hügelgräber 1, 8 und 12 untersucht. Von 81 festgestellten Gräbern kann man 55 in die ältere und mittlere Bronzezeit, 5 in die Latènezeit und 21 in die Völkerwanderungszeit einreihen.

HROBY MOHYLOVÉ KULTURY V DIVÁKÁCH /okr. Břeclav/

Jaroslav Němeček, Diváky, Stanislav Stuchlík, AÚ ČSAV Brno

Začátkem dubna 1987 prováděl Jaroslav Němeček z Divák povrchové sběry v trati "Nivky pod dílem v zelách" v katastru Divák. Na rozoraném poli uvnitř velké černé skvrny nalezl bronzovou břitvu a šipku. Za dva dny rozhrnoval na stejném místě hlínu a odkryl ještě bronzovou sekerku a druhou šipku. Začistil proto nejbližší okolní prostor, při čemž objevil lidské zuby a zlomky kostí, z nichž některé měly patinou zbarvený povrch. Na kostech pak leželo kopí orientované ve směru V /hrot/ - Z /tulej/. V okolí se nalezlo i několik střepů, ale jejich příslušnost k tomuto celku není jistá. Ve vzdálenosti asi 120 m od tohoto místa našel J. Němeček v další černé skvrně zlomky bronzového náramku a zdobený střep.

Popis předmětů z objektu 1:

1. Bronzové kopí s dlouhým, slabě prohnutým listem a tulejí nepravidelně kruhového průřezu. Na tuleji jsou po stranách 2 otvory. D. - 14,5 cm.
2. Bronzová sekera s rozevřeným ostřím, poměrně vysokým srdčitým schůdkem a rovně ukončeným týlem s nízkými okrajovými lištami. D. - 16,5 cm.

3. Poškozená bronzová břitva s širokým listem a rukojetí zdobenou 3 žebírky. Zachovaná d. - 12,3 cm.
4. Dvě drobné bronzové šipky s tulejkou. D. - 2,1 cm.
5. Střepy pocházející patrně z jedné nádoby se žlábky na konické spodní části nádoby a výčnělkem na výduti.

Popis předmětů z objektu 2:

1. Plochý manžetovitý bronzový náramek, zdobený 5 podélnými žebírky a s konci lopatkovitě ukončenými. Průměr - 6,9 cm.
2. Střep z nádoby s hrdlem odděleným od těla nevýraznou hranou, pod niž jsou 2 důlky a šikmo směřující výzdoba z kolkovaných pásků.

Bronzové předměty je možno datovat do mladšího úseku střední doby bronzové a dát je do souvislosti s lidem středodunajské mohylové kultury. Nálezy pocházejí ze 2 míst a složení obou celků napovídá, že jde o pozůstatky 2 hrobů. V prvním případě, kdy vedle kopí, břitvy, sekery a 2 šipek se nalezly i kosterné pozůstatky dospělého jedince, lze předpokládat, že jde o pohřeb muže - bojovníka s bohatou výbavou. Ve druhém případě z hrobu zůstal zachován pouze bronzový manžetovitý náramek. Patrně ze stejného místa jako náramek pochází i bronzový závěsek, zlomky dalších 2 bronzových předmětů a spálené kosti, objevené zde v roce 1981 /Stuchlík 1983, 36/. S jistou pravděpodobností lze předpokládat, že výše uvedené černé skvrny jsou pozůstatkem rozoraných mohyl. U střepů, zvláště v případě objektu 2, je pravděpodobné, že nepatří k pohřbům.

Literatura:

Stuchlík, S. 1983: Mohylový hrob z Divák /okr. Břeclav/, PV 1981, Brno, 36.

Gräber der Hügelgräberkultur in Diváky / Bez. Břeclav/. Im April 1987 entdeckte J. Němeček aus Diváky auf dem Feld südöstlich von der Gemeinde eine bronzene Lanzenspitze, ein Beil, ein Rasiermesser, 2 Pfeilspitzen und einige ausdruckslose Scherben. Ungefähr 120 m weiter fand er einen bronzenen Armring mit Längsrippen und einen hallstattzeitlichen Scherben. Höchstwahrscheinlich handelt es sich um Überreste von 2 durch Ackerung gestörte Gräber, die man in den jüngeren Abschnitt der mittleren Bronzezeit einreihen kann. Vermutlich von der gleichen Stelle wie der Armring stammt auch ein bronzener Anhänger, Bruchstücke von 2 weiteren kleinen Bronzegegenständen und Menschenknochen, die hier im Jahre 1981 entdeckt worden waren /Stuchlík 1983, 36/.

POKRAČOVÁNÍ ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU NA LESKOUNĚ U OLBRAMOVIC /okr. Znojmo/

Milan Salaš, MM Brno

V říjnu 1987 byl na východní straně hradiska ukončen výzkum druhého profilu vnějšího opevňovacího tělesa z pozdní doby bronzové /cf. Salaš 1989/. Potvrdilo se, že na vnější straně hradby se na umělých sprašových terasách nacházejí ještě nejméně dvě, vzájemně 4 m od sebe vzdálené kamenné destrukce, široké 2 - 3 m. Až na ojedinělé, nevýrazné zlomky pravěké keramiky a uhlíky se z jejich prostoru nepodařilo získat žádný materiál. Je pravděpodobné, že obě destrukce probíhaly na celé východní straně hradiska paralelně s vnějším valem a že jsou spíše pozůstatkem předsunutých opevňovacích prvků než dokladem samostatných, fázově následných fortifikačních konstrukcí.

Na vnitřní ploše hradiska zůstaly v době záchranného výzkumu již jen lokální zbytky stažené kulturní vrstvy. Povrchovými sběry a částečně i menším odkryvem byly z této vrstvy získány střepy zejména kultury středodunajských popelnicových polí, objevily se tu ale i zlomky keramiky ze starší doby bronzové. K vzácnějším náhodným nálezům patří starobronzová vlasová ozdoba z dvojitého bronzového drátu a sekerka s tulejkou a ouškem, spadající do H B1.

Literatura:

Salaš, M. 1989: Záchranný výzkum pozdně bronzové fortifikace na Leskouně u Olbramovic /okr. Znojmo/, PV 1986, v tisku.

Fortsetzung der Rettungsgrabung auf Leskoun bei Olbramovice /Bez. Znojmo/. Die Grabung der letzten Überreste des durch den Steinbruch zerstörten Burgwalles bestätigte, dass sich auf der Aussenseite des spätbronzezeitlichen

Burgwalles auf den künslichen Lössterrassen noch zwei, 4 m voneinander entfernte Steindestruktionen befinden. Man kann voraussetzen, dass beide Destruktionen auf der gesamten Ostseite des Burgwalles parallel mit dem äusseren Wall verliefen und dass sie Überreste von vorgeschobenen Befestigungselementen sind. Aus den Resten der Kulturschicht auf der Innenfläche des Burgwalles gelang es, grösstenteils nur durch Lesefunde, Bruchstücke von spät- sowie altbronzezeitlicher Keramik zu gewinnen. Zu den seltenen Zufallsfunden gehört ein altbronzezeitlicher Haarschmuck aus doppeltem Bronzedraht und ein Beil mit Tülle und Öse, in H B1 fallend.

UKONČENÍ ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU NA CEZAVÁCH U BLUČINY /okr. Brno-venkov/

Milan Salaš, MM Brno

V dubnu 1987 byl na úpatí západního svahu ukončen záchranný výzkum, vyvolaný dostavbou mechanizačního střediska JZD v Blučině /Geislerová - Salaš 1989/. Již za provozu stavby byla na rozhraní bývalých parcel 1384-1385 obnovena a na délku 10 m prodloužena sonda 5, na jejíž jižní konec navázal odkryv čtverce 69am. Takto situovaná plocha výzkumu měla znovu obnažit východní hranu příkopovitého objektu 17 a sledovat její pokračování jižním směrem, kde v prostoru čtverce 69am bylo možno očekávat druhou geofyzikálně registrovanou lineární anomálii, probíhající vůči objektu 17 diagonálně, ve směru SZ-JV.

Východní hrana objektu 17 byla od severního konce sondy odkryta do vzdálenosti 5,3 m, kde již v nevýrazné podobě /rh 0,1 m, avšak ah 0,7 m/ se začínala stáčet západním směrem, takže nejspíše zde bylo zachyceno jižní ukončení příkopu. Objekt přitom nedosáhl sprašového podloží, byl zahlouben pouze do světle hnědé jílovité hlíny /parahnědozem?/, která - překryta ornicí - teprve v ah minimálně 1,2 m nasedala na spraš. 0,5 - 0,6 m od jižního konce objektu 17 byla odkryta nepravidelná a morfologicky nepříliš výrazná prohlubeň, vyplněná střídavě hnědou a černou hlínou, při dně pak oglejenou spraší. Prohlubeň probíhala přibližně ve směru SZ-JV a lze ji ztotožnit s druhou geofyzikálně zachycenou anomálií. Této identifikaci odpovídá i skutečnost, že prohlubeň se projevila i 5 m západněji na profilu vytvořeném stavebními stroji při terasování svahu. Na rozdíl od objektu 17 není tato prohlubeň intencionálního původu, lze ji interpretovat nejspíše jako mokřadní terénní depresi. Na zmíněném stavebním profilu se 1,6 m jihojihozápadně od této prohlubně ukázal ještě další, 4 m široký a 0,6 m hluboko do spraše zapuštěný objekt, který se však nepodařilo nikde jinde zachytit. Není znám tedy ani jeho plošný tvar, ani průběh, i tento objekt mohl však být zaregistrován geofyzikální prospekcí jako součást zmíněné anomálie. V prostoru čtverce 69am již žádný objekt nebyl prokázán. Na členitější sprašové podloží zde v ah 0,8 - 1,4 m nasedalo souvrství tvořené ornicí, hnědou jílovitou a v jižní části čtverce pak ještě sytě černou jílovitou hlínou.

Podobně jako v předchozí sezóně i nyní byl z objektu 17 získán jen menší soubor nevýrazných zlomků velatické keramiky. Otázku funkční interpretace objektu 17 se ani v roce 1987 nepodařilo spolehlivě vyřešit. Protože však podobný příkopovitý útvar byl zachycen již v roce 1953 /Ondráček - Podborský 1954/ v sondážních profilech o 110 m severněji, můžeme alespoň předpokládat, že velatický příkop probíhal po vrstevnicích 195-196 m v délce celého úpatí západního svahu.

Literatura:

Geislerová, K. - Salaš, M. 1989: Záchranný výzkum na Cezavách u Blučiny /okr. Brno-venkov/, PV 1986, v tisku.

Ondráček, J. - Podborský, V. 1954: Výzkum na Cezavách u Blučiny v r. 1953, AR VI, 630-633.

Beendigung der Rettungsgrabung auf Cezavy bei Blučina /Bez. Brno-venkov/. Im April 1987 wurde die Rettungsgrabung am Fusse des Westhanges der Anhöhe beendet, wo bereits im Jahre 1986 ein grabenartiges Objekt 17 erfasst worden war /Geislerová - Salaš 1988/. In der wiederaufgenommenen und verlängerten Sonde 5 hat man die östliche Kante des Objektes 17 entblösst, die sich hier nach fünf Metern in westlicher Richtung zu biegen begann, vermutlich schon die südliche Beendigung des Grabens bildend. Einen halben Meter von diesem Abschluss wurde eine ausdruckslose Eintiefung abgedeckt, die in NW-SO Richtung verlief, die man mit der zweiten geophysikal registrierten Anomalie identifizieren kann und welche am ehesten eine Terraindepression vorstellt.

Aus Objekt 17 stammt wiederum nur ein ausdrucksloser Komplex an Velaticer Keramik, jedoch die Funktion dieses Objektes gelang es vorläufig nicht verlässlich zu klären. Nach den Sondagenprofilen, die im Jahre 1953 um 110 m nördlicher abgedeckt wurden, kann man voraussetzen, dass dieses grabenartige Gebilde in der Länge des gesamten Fusses des Westhanges verlief.

SÍDLIŠTĚ LIDU STŘEDODUNAJSKÝCH POPELNICOVÝCH POLÍ U KŘEPIC/okr. Znojmo/

Miroslav Bálek, Ivo Rakovský, AÚ ČSAV Brno

Při terénním průzkumu jsme v listopadu 1987 zjistili, že na katastru obce Křepice je rýhami pro meliorace porušeno asi 15 sídlištních objektů. Lokalita se nachází asi 500 m jižně od obce, vpravo od silnice vedoucí do Mikulovic. Na mapě 1:5000 list Hrotovice 5-9 ji lze nalézt v okolí bodu, vymezeného mírami 24 mm od S s. č. a 172 mm od V s. č. Z narušených jam byl získán keramický materiál, který náleží starší velatické fázi kultury středodunajských popelnicových polí. Další výzkum objektů nebyl vzhledem k rychlému zahrnutí rýh možný.

Siedlung der Träger der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur bei Křepice /Bez. Znojmo/. Im Kataster der Gemeinde Křepice wurden bei Meliorationsarbeiten ca. 15 Siedlungsobjekte gestört, aus denen man keramisches Material gewann, das der älteren Velaticer Phase der donauländischen Urnenfelderkultur angehört.

NARUŠENÉ LUŽICKÉ OBJEKTY ZE ŽEŠOVA /okr. Prostějov/

Alena Prudká, Muzeum Prostějovska Prostějov

V březnu 1987 byl prostřednictvím AÚ ČSAV Brno předán Muzeu Prostějovska materiál z narušených sídlištních objektů z areálu farmy Žešov náležející JZD Výšovice. Žešovský občan p. Trnečka sesbíral z hlíny, vykopané při stavebních úpravách uvnitř jedné z budov, střepový materiál a zlomky mazanice. Podle jeho následného sdělení /výkop sám už byl zabetonován/ se jednalo o několik narušených jam snad hruškovitého tvaru, které se jasně rýsovaly ve žlutce výkopu.

Střepový materiál /zlomky různých nádob, fragment větší dvojuché amfory s vypnulinami, malá dvojuchá amforka/ náleží staršímu lužickému stupni.

Gestörte Lausitzer Objekte aus Žešov /Bez. Prostějov/. Der Žešover Bürger Herr Trnečka sammelte aus ausgegrabener Erde von Bauherrichtungen in einem Gebäude der Žešover Farm der LPG Výšovice Scherbenmaterial und Lehmbewurfbrocken aus gestörten Objekten /vermutlich birnenförmigen Gruben/ der älteren Lausitzer Stufe.

NÁLEZ NA SÍDLIŠTI POPELNICOVÝCH POLÍ U URČIC /okr. Prostějov/

Alena Prudká, Muzeum Prostějovska Prostějov

V dubnu 1987 ohlásil student Zdeněk Čižmář z Určic, spolupracovník muzea, nález střepů u mysliveckého objektu v trati Kopaniny u Určic. Pro malý hospodářský objekt zde byla do hloubky přibližně 1,5 m vybagrována jáma, která narušila vrstvu či sídlištní objekt. Přesněji to nebylo možno zjistit ani při následné prohlídce místa, neboť mezi stěnou výkopu a stěnou objektu nebylo větší mezery. Střepový materiál, sesbíraný z vybagrované hlíny, pocházel z různých nádob, převážně hrubších nezdobených, náležejících slezskému stupni lužické kultury.

Sídliště na Kopaninách již v současné době není možno sledovat, neboť na celou stráň byla v minulých letech vyvezena hlína ze stavebních prací z Určic. V tomto místě byl materiál zachycen patrně pouze díky většímu zapuštění objektu.

Fund auf der Urnenfelderkultursiedlung bei Určice /Bez. Prostějov/. Aus ausgebaggerter Erde für ein kleines eingetieftes Wirtschaftsobjekt in der Flur Kopaniny hat man Scherben der schlesischen Stufe LK aus der gestörten Schicht oder Objekt gewonnen. Die Siedlung auf Kopaniny kann zur Zeit nicht verfolgt werden, auf dem gesamten Hang hat man Erdreich von den Bauarbeiten aus Určice aufgeführt.

BRONZOVÁ SEKYRKA Z PROSTORU ROŽNOVA POD RADHOŠTĚM /okr. Vsetín/

Pavel Kouřil, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 13:2/

Přibližně 600 m západně od kopce Hradisko u Rožnova pod Radhoštěm, na kterém jsou patrny nevýrazné pozůstatky středověkého hradu, nalezl v červnu 1987 spolupracovník opavské expozitury AÚ ČSAV Ladislav Kabelka z Rožnova ve smrkovém lese bronzovou sekyrku, uloženou cca15 cm pod povrchem.

Sekyrka s tulejí a ouškem, celkové délky 8,3 cm, má poněkud porušené ostří, na obou stranách je opatřena středovým plastickým žebírkem a nese na celém povrchu zelenohnědou patinu.

Na základě dosavadních znalostí i analogií ji můžeme nejspíše zařadit do stupně HB, tedy do slezské fáze komplexu lužických popelnicových polí.

Bronzenes Beil aus dem Raume von Rožnov pod Radhoštěm /Bez. Vsetín/. Unweit des Berges Hradisko, ca. 2 km westlich von Rožnov pod Radhoštěm liegend, fand man ein bronzenes Beil mit Öse und Tülle, das man am ehesten in die Stufe HB einreihen kann, also in die schlesische Phase des Komplexes der Lausitzer Urnenfelder.

NOVÉ HROBY HORÁKOVSKÉ KULTURY VE VEDROVICÍCH /okr. Znojmo/

Petr Dočkal, Milan Salaš, MM Brno

Rozsáhlá horákovská nekropole ve Vedrovicích u kostela, resp. na jihozápadním svahu pod kostelem, je známa od roku 1902, kdy zde F. Dvorský odkryl první dva kostrové hroby /Červinka 1902, 250/. Z dalších při výstavbě postupně ničených a nepodchycených hrobů se podařilo zachránit ve 30. letech tři celky J. Kaufmannovi /Skutil 1936, 156; nálezová zpráva č.j. 397/46, archiv AÚ ČSAV Brno/. K novému registrovanému narušení lokality došlo opět v roce 1986, kdy byl základovým výkopem na zahradě F. Virgla zničen kostrový hrob, z něhož pracovníci prehistorického oddělení MM dodatečně získali čtyři misky, zdobené na vnitřní straně vtuhovanými pásy. V prosinci 1987 pak při výkopu jam pro ovocné stromky a keře zachytil J. Hejda na sousední zahradě /Vedrovice č. 234/ další dva hroby, z nichž první zůstal intaktní, takže jej bylo možno kompletně prozkoumat.

V natažené poloze na zádech, hlavou k jihu, zde byl uložen skelet dospělého jedince. Po jeho pravé straně, v úrovni pánve, stála amforovitá zásobnice, překrytá širokou kónickou mísou, na vnitřní straně zdobenou vleštovanou osmicípou hvězdicí s klínovitě šrafovanými mezipoli. V těsné blízkosti těchto dvou nádob, při distálním konci pravého humeru, stála amfora s vertikálně žlábkovaným tělem, obsahující druhý, žárový pohřeb. Kromě nedokonale spálených kostí byl až na dně amfory uložen také hliněný přeslen. Mezi amforovitou zásobnicí a stěnou hrobové jámy se nacházela neopracovaná zvířecí kost, při severní straně zásobnice, v úrovni pravého humeru, ležely tři neopracované kameny. Silicitový úštěp u křížové kosti a střep v dolních končetinách skeletu zřejmě k vlastní hrobové výbavě již nepatří.

Z druhého hrobu, vzdáleného 16 m severně od hrobu 1, se podařilo in situ zachytit již jen dno nádoby se zbytky kremace. Ve vyházené hlíně pak byla spolu se střepy nalezena i železná spirálovitá růžice, pocházející snad z harfovité nebo čtyřrůžicovité spony. Půl metru od jižního okraje prvního hrobu byl na písčitém dně jámy pro stromek zachycen tmavý zásyp nejspíše severního konce třetího hrobu, který by se měl stát předmětem výzkumu v roce 1988.

L i t e r a t u r a :

Červinka, I. L. 1902: Morava za pravěku. Brno.
Skutil, J. 1936: Moravské praehistorické výkopy a nálezy 1931, OP IX, 1930-1935, 140-164.

N e u e G r ä b e r d e r H o r á k o v e r K u l t u r i n V e d r o v i c e /B e z. Z n o j m o/ . Auf dem umfangreichen Horákover Gräberfeld in Vedrovice, bereits seit dem Jahre 1902 bekannt /Červinka 1902, 250/, kam es im Jahre 1986 zu einer neuen registrierten Störung der Lokalität. Bei einem Grundmaueraushub hat man zu einem zerstörten Skelettgrab nachträglich noch vier Schüsseln gewonnen. Weitere zwei Gräber erfasste man im Dezember 1987 im Garten von J. Hejda /Vedrovice Nr. 234/. Das erste Grab war biritual - neben dem Skelett eines erwachsenen Individuums in Strecklage am Rücken mit dem Kopf nach Süden beigesetzt, stand eine Amphore mit Kremationsresten, am Boden der Urne lag ein tönerner Spinnwirtel. Die Grabausstattung bildete ein amphorartiges Vorratsgefäss mit einer Schüssel überdeckt und ein Tierknochen. Aus dem zweiten, einem Brandgrab, hat man in situ nur den Boden eines Gefässes mit Kremationsresten erfasst. Bestandteil dieses Grabes war ursprünglich auch eine eiserne Fibel, von der man in der herausgeworfenen Erde eine spiralartige Rosette fand. Einen halben Meter von dem ersten Grab hat man beim Aushub den Nordrand vermutlich einer dritten Grabeinheit erfasst, die im Jahre 1988 abgedeckt werden sollte.

ZÁCHRANNÁ AKCE V BRNĚ - BOHUNICÍCH /okr. Brno - město/

Martin G e i s l e r , AÚ ČSAV Brno

V areálu SŠZ v Brně-Bohunicích /bývalý Pomologický ústav/ bylo na odhumusované ploše 54 x 16 m, určené pro výstavbu nové kotelny, porušeno sedm sídlištních objektů. Nepočetný a nevýrazný keramický materiál umožňoval pouze rámcové datování do halštatského období. Při severním okraji plochy byla při svahování buldozerem téměř zničena hrobová jáma. Podle údajů místních zaměstnanců obsahovala původně dvě kostry, v prozkoumaném zbytku hrobu však byla zjištěna pouze jedna. Kostra byla uložena v silně skrčené poloze na pravém boku, paže byly složeny před hrudníkem, lebka se nedochovala. Kostra byla orientována JZz-SVv, žádné datovatelné předměty při ní nebyly nalezeny.

R e t t u n g s a k t i o n i n B r n o - B o h u n i c e / B e z . B r n o - m ě s t o / . Im Areal der Landwirtschaftlichen Mittelschule /ehemaliges Pomologisches Institut/ hat man auf einer Fläche von 54 x 16 m sieben Siedlungsobjekte erfasst, rahmenhaft in den hallstattzeitlichen Abschnitt datierbar und ein grösstenteils zerstörtes Grab, in dem das Skelett in stark angehockter Lage auf der rechten Seite, ohne datierbare Funde, lag.

PRAVĚKÉ SÍDLIŠTĚ NA "BRABINCE" U MALHOSTOVIC /okr. Brno - venkov/

Miloš Č i ž m á ř , Pavla H o r á l k o v á , Antonín Š t r o f , AÚ ČSAV Brno

Amatérský spolupracovník Václav Růžička z Lipůvky zjistil při povrchových sběrech nové lengyelské a halštatské sídliště. Naleziště leží v polní trati ve východní části katastru, na mírném jižním svahu jinak zalesněného návrší "Brabinka", asi 0,5 km na západ od zříceniny kostela sv. Klimenta v katastru Lipůvky. Na podzim roku 1986 byla řada objektů výrazně zasažena orbou, v jarních měsících následujícího roku pak pracovníci AÚ v Brně prozkoumali 3 ze 6 narušených objektů.

Půdorys objektu č. 1 tvořil nepravidelný ovál o rozměrech 5,2 x 6,6 m, značně členité dno bylo v hloubce zhruba 0,5 m. Z tmavého popelovitého zásypu pochází mimo jiné množství pozdně halštatské keramiky /často s příměsí tuhy/ a řada drobných kovových nálezů, z nichž chronologicky nejcitlivější jsou části plechových závěsků a spona se samostřílovým vinutím a s plastikou koníka na lučíku /"Tierfibeln"/. Objekt č. 2, jehož půdorys tvořil nepravidelný obdélník s delší osou V - Z /rozměry 3,4 x 4,2 m, hloubka přibližně 0,2 m/, s kůlovou konstrukcí a s ohništěm, obsahoval rovněž pozdně halštatskou keramiku. Objekt č. 3 měl rovněž nepravidelný půdorys se 4 kůlovými jamkami, rozměry 5,8 x 8,5 m a hloubku asi 0,8 m. Z popelovitého zásypu pochází rovněž pozdně halštatská keramika a spona časně laténské konstrukce s terčem na patce

Malhostovické objekty pochází ze závěru halštatského období a jak naznačují drobné rozdíly v keramice a především v kovovém inventáři /spony/, je možné je chronologicky vřadit do H D a LT A.

Prähistorische Siedlung auf "Brabinec" bei Malhostovice /Bez. Brno-venkov/. Im Frühjahr 1987 wurden 3 durch Ackerung gestörte hallstattzeitliche Objekte auf einer lengyel- und hallstattzeitlichen Siedlung bei Malhostovice untersucht, die V. Růžička entdeckte. Aus den Objekten stammt ausser anderem späthallstattzeitliche Keramik und kleine Bronzegegenstände sowie 2 bronzene Fibeln /eine späthallstatt- und eine frühlatènezeitliche /, welche die Datierung der Objekte im Rahmen H D und LT A ermöglichen.

GRABUNG DES KELTISCHEN OPPIDUMS STARÉ HRADISKO IM JAHRE 1987 /Bez. Prostějov/

Miloš Čižmář, Pavla Horálková, AÚ ČSAV Brno

/Abb. 38/

Die weitere Etappe der systematischen Grabung verlief in den Monaten Juli bis September wiederum im Raume der Vorburg mit dem Ziel die Abdeckung des nördlichen Teiles des Gehöftgrundrisses zu beenden, der in den vergangenen Jahren untersucht worden war. Auf einer Fläche von 600 m^2 gelang es den übrigen Teil seines Fundamentgräbchens, die anliegende Kommunikation und Teile von weiteren Gehöften zu verfolgen. Ausser den Fundamentgräbchen wurden auf der ebgedeckten Fläche vier rechteckige eingetiefte Hütten, zahlreiche unregelmässige grössere sowie kleinere Gruben, Pfostengruben, Feuerstellen, eine unfertige und zwei weitere in den Felsen eingehauene ca. 180 cm tiefe Zisternen untersucht.

Von den Funden hat man eine ziemliche Keramikmenge, eiserne, bronzene und gläserne Gegenstände, Mahlsteine, Tierknochen und durch Schwemmen der Objektausfüllung wiederum reiches paläobotanisches Material gewonnen.

RETTUNGSGRABUNG DER LATÈNEZEITLICHEN SIEDLUNG IN BRNO-HORNÍ HERŠPICE /Bez. Brno-město/

Jana Čižmářová, MM Brno, Pavla Horálková, AÚ ČSAV Brno

Im Aushub für eine Wasserleitung des Lagers des VEB Potraviny in Brno-Horní Heršpice, südlich der von der Havránek Gasse um Barum führenden Strasse, stellten Mitglieder der AÚ ČSAV in Brno die Störung prähistorischer Objekte fest. In Zusammenarbeit mit dem MM Brno hat man hier auf einer mässigen Terrainwelle, im Lössliegenden zwei eingetiefte Hütten und neun Siedlungsgruben durchgraben, die aufgrund des gewonnenen keramischen Materiales in LT A datiert sind.

ERGEBNISSE DER ERFORSCHUNG RÖMISCHER OBJEKTE AUF "HRADIŠTĚ"/BURGSTALL/ BEI MUŠOV IM JAHRE 1987 /Bez. Břeclav/

Jaroslav Tejral, AÚ ČSAV Brno

Die Untersuchung der römischen Objekte bei Mušov, die in der Zeit vom 6.7.1987 bis ungefähr Mitte August 1987 verlief, konzentrierte sich in der heurigen Saison vor allem auf die Lösung der Situation, welche mit der Stratigraphie der Wallbefestigung zusammenhängt. Die Fortifikationsschnitte wurden weiter untersucht und verlängert besonders in den Streifen der Quadrate, die mit den Buchstaben A a -A bezeichnet sind. Im Streifen A hat man das Querprofil zwischen Quadrat A/4 und A/5 entfernt und den Kontrollblock zwischen den Streifen A und -A bis zum Niveau des ursprünglichen Walles, der aus Lösserden angehäuft ist, abgenommen. Bei der Abnahme der oberen Schichten des Walles wiederholte sich in beiden erwähnten Streifen die Situation, die bereits bei den vorhergehenden Grabungssaisonen in den Streifen B und C festgestellt wurde. Unter einer 30 bis 50 cm mächtigen Oberflächenschicht, durch jüngere Eingriffe gestört, stiess man auf verschieden starke, mehr oder weniger kompakte Abrisse einer nicht hohen Mergelaufschüttung, auf den Resten der ursprünglichen Fortifikation ruhend, von denen sie im Profil ein markanter stratigraphischer Hiatus trennte, der sich

mit einer scharfen Abgrenzung zwischen beiden Horizonten mit unterschiedlicher Struktur des angehäuften Erdreichs abhob. In diesem Niveau befanden sich bei der Westwand des Kontrollblockes im Streifen /Sonde/ A und im Kontrollblock zwischen den Streifen /Sonden/ A a -A wiederum Reste von kleineren Lehmbewurföfen. Besser erhalten blieb der Ofen im Streifen A, der ungefähr eine rechteckige Form mit abgerundeten Ecken hatte und ihre seichte Vorherdgrube hob sich durch eine dunkelgraue bis schwarze aschige Ausfüllung in seinen Ostpartien ab. Ähnlich wie den Streifen /Sonden/ B und C waren beide in die obere Mergelaufschüttung eingebaut worden, in der sie teilweise eingetieft waren.

Nach Beseitigung der Situation, die mit der oberen Mergelaufschüttung zusammenhing, wurde die Form der älteren Wallbefestigung herausgearbeitet, deren Masse im Verlauf der weiteren Arbeiten zum Zweck der Feststellung der Beziehung dieser Fortifikation zur Schotterherrichtungsschicht ebenfalls abgetragen wurde. Weitere Terrainanalysen zeigten, dass gerade diese Schotterherrichtungsschicht, deren Analogie wir auf zahlreichen Militärobjekten des römischen Limes finden, eine entscheidende Bedeutung für die Klärung der gesamten stratigraphischen Verhältnisse auf "Hradiště" sowie für die absolutchronologische Datierung einiger Situationen hat. Die Tatsache, dass sie ältere prähistorische Objekte einerseits überdeckt sowie auch die Feststellung, dass sie die unmittelbare Grundlage für den gegossenen Mörtelfussboden des sog. Kommandantenhauses andererseits bildete, beweist klar ihren Zusammenhang mit der antiken Bautätigkeit. Die heurige Grabung bestätigte ebenfalls, dass diese Schotterherrichtung teilweise unter den Körper des ursprünglichen, aus Lösserden aufgeschütteten Walles eingreift, die aus dem Aussengraben ausgehoben wurden. Den Aufbau dieser Befestigung kann man also in eine etwas frühere Zeit oder in den gleichen Zeitabschnitt legen, wie die Errichtung der Schotterherrichtungen. Diese Superposition, die das kaiserzeitliche Alter des Walles belegt, erlaubt zu beurteilen, dass vor der Aufschüttung der Wallfortifikation eine Herrichtung der gesamten Oberfläche des "Hradiště" durchgeführt worden war. Neue Befunde in der Schotterschicht und in der dünnen erdigen Schicht knapp oberhalb dieser präzisierten ziemlich die Datierung der kaiserzeitlichen Bautätigkeit sowie des alleinigen Aufenthaltes römischer Einheiten auf dieser Lokalität. Ausser Zwecken von Militätschuhen, die man sowohl einzeln, aber auch in Anhäufungen bis zu einigen Zehnern fand, kleinen bronzenen Beschlägen und kaiserzeitlichen Keramikbruchstücken inklusive Fragmenten von terra sigillata, hat man aus der Schotterherrichtung drei römische Münzen geborgen. Es handelte sich um einen Denar von Kaiser Domitianus, einen Denar des Kaisers Antoninus Pius und Mark Aurels, im Jahre 152 geprägt und schliesslich um einen gänzlich nicht abgegriffenen Dupondius aus dem späten Abschnitt der Herrschaft von Kaiser Mark Aurel, der aus dem Münzhaus im Jahre 177 herausgegeben und für den Kaisersohn Commodus geprägt wurde. Während die beiden Silberdenare nur den Terminus post quem angeben, deutet die gut erhaltene Bronzemünze an, dass die Zeit der römischen Aktivität auf dem Mušover "Hradiště" am ehesten in die Jahre der sog. Markomannenkriege fällt.

Auf der Aussenseite des Walles setzte man auch in der Grabungssaison 1987 in der Untersuchung des Grabens fort, der sich auf der abgedeckten Fläche als dunkler fast 3 m breiter und den Verlauf des Walles verfolgender Graben abhob. Seine Schnitte gewährten wiederum ein charakteristisches Bild eines römischen Spitzgrabens mit einem Profil in Form des Buchstaben V. Ähnlich wie in der vergangenen Grabungssaison fehlten nicht in seiner Ausfüllung auch diesmal Bruchstücke römischer Ziegel.

Für die zeitliche Einreihung des Ausklingens der Funktion römischer Objekte sind spätere Eingriffe wichtig, die die Schotterschicht stören. Nach Funden germanischer Keramik hängen sie vermutlich mit einer späteren nachträglichen barbarischen Besiedlung, vielleicht aus den Jahren um 200 zusammen. Den militärischen Charakter der römischen Präsenz auf "Hradiště" bestätigte neuerdings der Fund des grösseren Teiles eines weiteren, diesmal eisernen Schuppenpanzers /fast 200 Schuppen/ mit fragmentarer Verbindungsplatte. Dieser unikate Fund, der wenige Analogien in den alleinigen römischen Provinzen hat, lag in der nachträglich in ein späteres germanisches Objekt eingesunkenen Schotterschicht, könnte von einem jähen Abbruch römischer Anwesenheit auf der behandelten Lokalität zeugen. Zum Schluss kann festgestellt werden, dass die Grabungssaison im Jahre 1987 zur Bestätigung der zeitlichen Einreihung der gesamten Fortifikation in die Zeit der markomannischen Kriege in der zweiten Hälfte des 2. Jahrhunderts beitrug und ferner den Militärcharakter der hiesigen Objekte betonte. Die Schlussfolgerungen über ihren Charakter und die Datierung können jedoch erst weitere Untersuchungen bringen.

VÝZKUM PÚCHOVSKÉHO HRADISKA "POŽAHA" /o. Jičina, okr. Nový Jičín/

Miloš Čižmář, AÚ ČSAV Brno, Lubomír Peške, AÚ ČSAV Praha,
Dagmar Vorlíčková, AÚ ČSAV Brno

V červenci roku 1987 proběhla další sezóna výzkumu lokality, s hlavním cílem rozšířit dosavadní pozoruhodné osteologické nálezy. Na jižním obvodě byla položena menší sonda, kterou byl odkryt terasovitě upravený prostor za fortifikací. Na něm byla prozkoumána čtyřúhelníková, do skály zahloubená chata /255 x 350 cm, hl. 50 cm/ a několik kůlových jam. Z nálezů byla získána keramika, železné a bronzové předměty /mimo jiné čtyři spony/ a především zvířecí kosti. Byly jimi potvrzeny výsledky předběžných archeozoologických rozborů z předchozích sezón. Lovná zvěř a divoká zvířata tvoří prakticky 50 % nálezů, což je v pravěku sice nezvyklé, ale vzhledem ke geografickému umístění lokality vysvětlitelné. Hlavními lovnými druhy jsou jelen, pratur a prase divoké, dále byly zjištěny především doklady kožešinové zvěře. Početné nálezy pozůstatků koní by měly přispět k objasnění otázek, souvisejících s velikostní variabilitou a původem různých forem tohoto druhu.

Untersuchung des Púchover Burgwalles "Požaha" /Gemeinde Jičina, Bez. Nový Jičín/. Im Verlaufe der weiteren Saison wurde ein kleinerer, terrassenartig hergerichteter Raum hinter der Fortifikation abgedeckt, auf dem sich eine viereckige, in den Felsen eingehauene Hütte befand. Ziel der Grabung war vor allem weiteres osteologisches Material zu gewinnen. Wildlebende Tiere bilden nämlich auf der Lokalität praktisch 50 % der Funde und die zahlreichen Pferdeüberreste sollten zur Klärung der Fragen beitragen, die mit der Grössenvariabilität und dem Ursprung verschiedener Formen dieser Art zusammenhängen.

ZJIŠŤOVACÍ ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM NA OKROUHLICI /k. ú. Staříč, okr. Frýdek - Místek/

Pavel Kouřil, AÚ ČSAV Brno

Na lokalitě Okrouhlice, o kterou je projevován v poslední době poněkud zvýšený zájem /Boris 1981; Kouřil 1984; Dohnal 1987/ a jež představuje osamoceně stojící kopec s nejvyšším bodem 371,9 m nad mořem, byl proveden zjišťovací výzkum, spočívající v řezu valem a v položení kratší sondy na temeni.

Val se nachází na severní straně kopce, poblíže jeho hrany, za níž následuje celkem strmější svah. Je zhruba 50 m dlouhý, při základně 2,3 m široký, jeho koruna, více - méně plochá, má šíři cca 90 cm, stávající výška činí 40 - 50 cm. Řez vedený kolmo na val v šířce 1,2 m konstatoval, že jeho těleso je tvořeno jednolitou tmavohnědou ulehlou zeminou, promísenou drobnými kameny. Ta rovněž obsahovala nemnoho pravěkých střepů, při povrchu, v hloubce 10 - 15/20 cm, i několik evidentně mladých polévaných zlomků středověkého stáří. Časové vročení není tedy jednoznačné, i když mladší původ je zřejmě pravděpodobnější. Z vnitřní strany valu se nachází plytký žlab při dně široký přibližně 50 cm, při vrcholu 1,5 - 1,6 m.

Sonda v délce 3 m a šířce 0,5 m, vedená v místech vrcholu lokality, zachytila v hloubce 30 - 50 cm zhruba 30 - 40 cm mocnou kulturní vrstvu, z níž byly získány větší i drobnější kousky mazanice, železný kroužek a celkem četnější keramický materiál, který lze přisoudit rané fázi púchovské kultury.

Literatura:

Boris, M. 1981: O počátcích města Frýdku-Místku, Podbeskydí 2, 14.
Kouřil, P. 1984: Pravěké opevnění na kopci s názvem Okrouhlice, kat. Frýdek-Místek - "Staříč" /okr. Frýdek-Místek/, PV 1982, 30.
Dohnal, V. 1987: Pravěké opevnění /?/ ve Staříči /okr. Frýdek-Místek/, PV 1985, 78.

Archäologische Feststellungsgrabung auf Okrouhlice, Kat. Gebiet Staříč /Bez. Frýdek-Místek/. Auf der Anhöhe genannt Okrouhlice, wurde ein Wallschnitt durchgeführt und ein Suchgraben auf ihrem Scheitel an den Stellen des Gipfels gelegt. Man hat festgestellt, dass die zeitliche Einreihung des Walles

nicht eindeutig ist /gefundene prähistorische sowie mittelalterliche Keramik/, durch den Suchgraben hat man dann keramisches Material gewonnen, das sich der frühen Phase der Púchover Kultur zuschreiben lässt.

VIERTE GRABUNGSSAISON DES GRÄBERFELDES AUS DER VÖLKERWANDERUNGSZEIT IN HODONÍN - LUŽICE /Bez. Hodonín/

Zdeněk Klanica, AÚ ČSAV Brno

Im Jahre 1987 wurde im Anschluss auf die in den Jahren 1981, 1982 und 1986 geöffneten Flächen ein weiterer Teil des Gräberfeldes untersucht, so dass die Zahl der bisher festgestellten Gräber 84 beträgt. An der Grabung beteiligte sich R. Skopal. Die bedeutendsten Funde brachte das letzte Grab 84, das bereits das dritte Schwert auf der Lokalität enthielt, ferner eine Lanzenspitze und einen Randbeschlag eines hölzernen Gefässes. Zwei weitere Lanzenspitzen waren in den Gräbern 69 und 71. Von Waffen ist der Fund aus Grab 80 anzuführen, wo zum erstenmal bei uns ein ango-pilum der alten Römer gefunden wurde. In Grab 76 lag gemeinsam mit einer Zangenfibel des Thüringer Types eine silberne Vierknopf-Fibel, womit die Gesamtzahl der Fibeln aus Lužice 15 Stück erreichte. Die dem Lužicer Fund ähnlichen Knopffibeln sind die Erscheinung eines bisher nicht genau spezifizierten Produktionsumkreises, der besonders mit dem östlichen Mittelmeerraum und auch mit der pontischen Umwelt verbunden ist, wo wir die kompliziertesten und handwerklich meist fortgeschrittenen Formen finden. Ein chronologisch interessanter Fund ist eine durchbrochene Scheibe aus Grab 72, die ursprünglich Verzierungsbestandteil einer Damenhandtasche war. In langobardischen Gräbern werden ähnliche Funde als fremdartiger Bestandteil der Grabausstattung betrachtet. In Mittel- und Osteuropa treten sie häufig im slawischen Milieu sowie in Gräbern mit gegossenen bronzenen Zieraten im Karpatenbecken auf. Die durchbrochenen Scheiben auf Handtaschen fing man ungefähr seit der Mitte des 6. Jahrhunderts zu tragen an, aber ihre Hauptverbreitung im Westen fällt zeitlich erst in das 7. Jahrhundert.

Das Gräberfeld in Lužice ist eine bedeutende Quelle für die Erkenntnis des Zeitabschnittes, welcher durch grosse Verschiebungen slawischer Stämme gekennzeichnet ist, die auch nach der Abschlussphase der Wanderung germanischer Völker fortsetzen, also nach dem Jahre 568. Gemeinsam mit weiteren Funden, z.B. in Keszthely, Jutas oder teilweise in Želovce, bilden die Funde in Lužice eine Gruppe, in der sich bisher keine Verbindung mit der awarischen Kultur äussert, markant tritt jedoch hier der Einfluss der europäischen Zentren auf, besonders von Byzanz und des merowingischen Raumes. Mit der frühen slawischen Kultur des Prager Types lässt sich angeführte Gruppe nicht vergleichen, es sind hier jedoch gewisse Anzeichen von Beziehungen zu Hinterlassenschaften der Anten.

VORBERICHT ÜBER DIE ERGEBNISSE DER 34. GRABUNGSSAISON IN MIKULČICE IM JAHRE 1987 /Bez. Hodonín/

Zdeněk Klanica, AÚ ČSAV Brno

Im Jahre 1987 widmeten wir die Aufmerksamkeit bei der fortschreitenden Grabung des grossmährischen Zentrums in Mikulčice wiederum hauptsächlich dem Gräberfeld aus dem 9. Jahrhundert auf Kostelisko, südlich vom Fürstenpalast. In vollem Ausmass hat sich hier die Voraussetzung bestätigt, dass der Bau der sog. 9. Kirche am Rand eines bedeutenden Komplexes entstanden ist. Gleichzeitig lösten wir in Mikulčice mit den Abdeckungen auf Kostelisko auch einige Teilfragen, besonders sofern es die Verbauung der Fürstenburg betrifft. Dies war einesteils eine Untersuchung der Reste des gemauerten Baues und der grossmährischen Gräber im Raume südlich der westlichen Pforte in den Fürstenpalast, an der fachlich PhDr. Zd. Himmelová teilnahm. Ausser dem angeführten Bau hat man die Aufmerksamkeit dem Siedlungsteil auf der Fläche westlich von der 5. Kirche unter fachlicher Mitarbeit von PhDr. Bl. Kavánová gewidmet. An der Grabung beteiligten sich ferner O. Marek und R. Rutar.

Aus den, im Jahre 1987 auf Kostelisko abgedeckten Gräbern, hat man, ähnlich wie in den vergangenen Jahren, interessantes Material gewonnen. Vermutlich zu den ältesten gehören Sachen aus Grab 1809 im Quadrat -15/+68, von hier stammt der erste Mikulčicer Grabfund von Hakensporen. Es handelt sich um eiserne Exemplare, die man nach der langgestreckten Form der Bügel vom typologischen Standpunkt in die Wende des 8. und 9. Jahrhunderts einreihen kann. Im gleichen Grab war eine eiserne Axt - Bartaxt mit kurzen Dornen und ein kleines wappenförmiges Riemenende, mit Hilfe des Gerätes der polnischen elektronischen Firma Mencel gefunden. Zu den Funden aus der älteren Bestattungsphase könnte man auch die bronzene Schelle aus einer Grube im Quadrat -20/+59 einreihen, in einer Tiefe von 80 cm gefunden. Eine typologisch verhältnismässig altertümliche burgwallzeitliche Keramik gemeinsam mit einem Ohrring mit mehrfachem S-förmigem Kügelchen stammen aus Grab 1829 im Quadrat -22/+61 und aus Grab 1810 im Quadrat -21/+58. Einen gegossenen bronzenen Schmuck aus dem 8. Jahrhundert fand man in der Aufschüttung des Grabes 1733 im Quadrat -21/+61.

Das klassische Milieu der gehobenen Gesellschaftsschicht Grossmährens repräsentieren vor allem Funde von vergoldeten Rundknöpfen mit Pflanzenornament, wie man sie in Grab 1846 im Quadrat -19/+60 gefunden hat sowie weitere Rundknöpfe aus Grab 1825 im Quadrat -21/+61 und silberne Rundknöpfe aus Grab 1850 im Quadrat 19/+61. Auch die Eimer aus Grab 1794, 1838 und 1730 aus Quadrat -22/+60 und aus Grab 1801 aus Quadrat -20/+59 gehören zu dem charakteristischen Inventar dieser Grabgruppe. Ähnlich auch die Wadenschnallgarnituren, von einer Axt in Grab 1678, Quadrat -19/+61 begleitet, das einem Krieger mit einer Hiebwunde am Kopf gehörte. Von Schmuck kann man kupferne Fingerringe und silberne Ohrringe aus Grab 1828 im Quadrat -20/+62, mondförmige Anhänger aus Grab 1830, Quadrat -21/+58 und aus Grab 1833, Quadrat -22/+60, ferner Perlen aus Grab 1814, Quadrat -21/+59 anführen.

Typologisch verhältnismässig junge Gefässe, vermutlich aus dem Übergang des 9./10. Jahrhundert, fand man in Grab 1820 im Quadrat -20/+58 und in Grab 1791 in Quadrat -20/+59. Das zweite von diesen hat am Boden ein plastisches Töpferzeichen in Form eines Kreuzes. In den gleichen zeitlichen Horizont könnte der Bleischmuck, eine mehrfach gegliederte Perle aus Grab 1791 im Quadrat -20/+59 gehören. Man fand sie gemeinsam mit Bruchstücken kupferner Ohrringe, mit einfachen Knoten am Bügel verziert. Die Perle gehört zu den charakteristischen Bestandteilen der Halsketten mit bleiernem Kreuzanhängern und nach der jüngsten Bearbeitung von Z. Měřínský wird das Vorkommen dieses Schmuckes ebenfalls in das Ende des 9. und zu Beginn des 10. Jahrhunderts gelegt.

Das Gräberfeld auf Kostelisko ist bei der ziemlichen eigenen Dichte stellenweise von einer verhältnismässig sterilen Umgebung umschlossen, wo im reinen Sand zum Beispiel auch fast unberührte prähistorische Gefässe erhalten blieben. Die bronzene Fibel aus der jüngeren Latènezeit, in einer Tiefe von 55 cm im Quadrat -15/+74 gefunden, gehört zu jenen Metallfunden, die in den Mikulčicer Schichten ohne chronologisch gleichzeitigem Vorkommen an Keramik, als Kuriosität, hierher offensichtlich von anderen Lokalitäten gebracht worden waren. Nicht überall hat man die Absenz der Kulturschicht konstatiert. Die verhältnismässig seltenen Siedlungsobjekte enthielten häufig beinerne Schlittschuhe - zum Beispiel im Quadrat -20/+58, -22/+62 und -15/+68. Einen kleinen eisernen Barren in einer Länge von 10 cm fand man in Quadrat -16/+73. Die markante Begrenzung der einzelnen Grabgruppen und die intakten Bezirke in ihrer unmittelbaren Umgebung zeugen von einer zweckmässigen Gliederung der Kultstätte auf Kostelisko, durch ihre Lage eines südlichen "Kapes" sowohl für die westslawischen, als auch besonders für die ostslawischen Lokalitäten gleichen Charakters typisch.

Fünf Quadrate mit Standartausmassen von 5 x 5 m wurden südlich vom Westtor in den Burgwall geöffnet. Es handelte sich um Quadrat -9 bis -11/-2, -10/-3, -10/-4. Das bedeutendste entdeckte Objekt ist der Destruktionsrest eines gemauerten Baues mit einer ziemlichen Menge an Ziegeln in Quadrat -11/-2. Die Schicht mit Mörtel, Steinen, Ziegeln, Scherben und Tierknochen in einer verhältnismässig geringen Mächtigkeit war ca. 50 - 70 cm unter der heutigen Oberfläche und 30 bis 50 cm ober dem Liegenden. Es handelt sich vermutlich um Reste eines gestörten gemauerten Objektes, dessen Fundamente nicht entdeckt worden waren. Die Destruktion reicht in die nicht untersuchte Fläche. In der Umgebung der beschriebenen Bauüberreste wurden neun Skelettgräber /1802 bis 1807, 1821 bis 1823/ untersucht, von denen Grab 1804 ein verziertes Gefäss mittelburgwallzeitlichen Types enthielt.

Westlich von der sog. 5. Kirche hat man sechs Quadrate /31, 32/-19 bis -21/ geöffnet und besonders den Wüstungshorizont des Burgwalles untersucht. In der Steindestruktion ohne markantere Mörtelbeimischung sowie in den weiteren Schichten befinden sich charakteristische Gegenstände, die mit dem allmählichen Absterben der gesellschaftlichen Funktionen des Burgwalles zusammenhängen. Es handelt sich nicht nur um Kleinschmuck, zum Beispiel um

das vergoldete Riemenende im Quadrat 32/-21 oder die bronzene Schelle aus Quadrat 31/-23, sondern auch um grössere eiserne Gegenstände, wie die Pflugschar in Quadrat 32/-19, den Hakenschlüssel aus Quadrat 31/-21, den Sporen in Quadrat 31/-21 und weitere. Die Art der Wüstung des Burgwalles und auch die zeitliche Begrenzung dieses Prozesses wird man erst nach einer detaileren Analyse des Fundmateriales klären können.

VÝSLEDKY DRUHÉ VÝZKUMNÉ SEZÓNY NA VELKOMORAVSKÉM VÝŠINNÉM HRADIŠTI VE ZNOJMĚ /okr. Znojmo/

Bohuslav K l í m a , jr., AÚ ČSAV Brno

Druhá archeologická sezóna r. 1987 na Hradišti sv. Hypolita ve Znojmě si stále ještě zachovala charakter zachraňovacího a předstihového výzkumu. Od měsíce května do října se terénní práce soustředily do sedmi různých míst cca 20 ha plochy výšinného hradiště a svým celkovým rozsahem přesáhly hodnotu 500 m^2. Téměř všechna prozkoumaná místa byla ohrožena nejrůznějšími stavebními zásahy a terénními úpravami. Po celou dobu na výzkumu technicky spolupracoval V. Vedra.

1/ Na východním okraji Hradišťské ostrožny se před výstavbou rodinného domku v místě asanované stodoly a části zahrady K. Zezuly podařilo zachytit stopy opevnění. Půdní pokryv zde dosahoval mocnosti pouhých 40 cm. Byl značně porušený, obsahoval více fragmentů recentních předmětů, ale málo střepů velkomoravského období. Po jeho odstranění na úroveň žluté a na povrchu zvětralé podložní skály se tmavým zbarvením zřetelně vyrýsovaly ložní trámce dřevohlinitého tělesa valu. Kmeny byly uloženy rovnoběžně vedle sebe s odstupy kolem 100 cm a dosahovaly délky přes 7 m. Přítomnost hradby nebyla dosud v těchto místech doložena. Výzkum tedy i na této straně Hradiště, která byla dokonale chráněná příkrými srázy údolí Granického potoka, prokázal přítomnost mohutného dřevohlinitého opevnění. To však přesně nerespektovalo rozsah celého východního cípu ostrožny, ale nechávalo před hradbou asi 30 m široký volný pás, za nímž se terén ostře sklání do údolí. Volná plocha před hradbou a v blízkém sousedství kostela sv. Antonína se rovněž stala místem plošně většího sondážního výzkumu, který měl za úkol prošetřit situaci v dosahu církevní stavby a pod novodobými navážkami vysledovat původní obraz terénu a skalnatého podloží. Zachytily se zde nevýrazné sídlištní stopy v podobě mělkých zahloubenin, jejichž význam a vzájemné souvislosti v sondách nemohly být zatím přesvědčivě interpretovány.

2/ Nejrozsáhlejší výzkum se prováděl opět na jihovýchodní straně Hradišťské ostrožny, v dosahu sond z r. 1986. Vyvolala jej připravovaná výstavba posledního schváleného rodinného domku J. Roupce. Prošetřovaná plocha zde dosáhla rozlohy přes 250 m^2. Svrchní část ornice až do hloubky 30 cm odstranil buldozer. Po začištění sondy se pracovalo již pouze špachtlováním. Mocnost půdního pokryvu dosahovala při severní straně výzkumu pouhých 40 cm, ale na mírném svahu jihovýchodním směrem k předpokládanému opevnění postupně nabývala na mocnosti /až 80 cm/. Nejevila však stopy souvrství. Po začištění celé sondy v úrovni žlutavého, zvětralého skalnatého podloží se objevily tmavé hlinité zásypy řady objektů a kůlů. Pocházely z různých období pravěku a mnohdy se vzájemně porušovaly i překrývaly. K nejvýznamnějším patřily pozůstatky pěti z celkem asi třiceti objektů. Byla to tři slovanská srubová stavení s mírně do skály zasekanou podlahou a kamennými pecemi v rohu a dva zahloubené objekty výrobního charakteru. Z jejich zásypů se podařilo získat typický drobný inventář a keramiku. Výzkum zde tedy znovu dokázal velmi husté osídlení této části ostrožny. I když okolní majitelé nových rodinných domků vždy hovořili o tom, že pod jejich stavbami probíhal horizont skalnatého terénu velmi mělce a popírali jakékoli nálezy a stopy po sídlištních objektech, nemohla jejich tvrzení odpovídat skutečnosti. Terénní bádání potvrdilo pravý opak. Na jeho základě lze vyvodit, že zde bylo v posledních létech při výstavbách domů mnoho památek nenávratně zničeno. Proto je třeba vítat snahu o záchranu lokality ve formě zákazu další výstavby.

3/ Dva zahloubené slovanské objekty se podařilo zachytit a prozkoumat také v zahradě bývalého proboštství Křížovníků, dnes charitního domova. Sondážní práce zde probíhaly v místech plánované výstavby menší díl enské budovy. Zdejší terén byl po dlouhou dobu stále vy-

rovnáván a upravován. Vlastní kulturní vrstva, dosahující mocnosti 40 - 50 cm nad skalnatým podložím byla v severní části zahrady překryta až 120 cm mocnými vrstvami středověkých a novověkých navážek i stavební suti z poslední velké přestavby proboštství v 17. století.

4/ K dosud nejvýznamnějším objevům na Hradišti patří odkryté pozůstatky menšího výrobního objektu - mlýnice na zahradě J. Mikudima. Již v roce 1986 tento místní obyvatel pracovníky expedice velmi ochotně informoval o nálezu "dvou hrnců s vlnicí", které objevil v roce 1968 při kopání základů pro skleník. Obě nádoby tehdy odevzdal do Jihomoravského muzea, kde se však dnes postrádají. Plocha na zahradě v těsné blízkosti skleníku se hodila k menšímu výzkumu a mohla být prošetřena. Po odstranění svrchní hlinité půdy se v hloubce 80 cm objevilo zvětralé skalnaté podloží žlutavé barvy. V něm se tmavým hlinitopopelovitým zásypem zřetelně vyrýsoval zahloubený objekt obdélníkovitého půdorysu o rozměrech 190 x 340 cm. V jeho jihozápadním kvadrantu vystupovalo větší seskupení kamenů s celým žernovem ve středu. Mlecí kámen se nalézal patrně v původním "pracovním" uložení. V jeho blízkosti, ale i dále na podlaze objektu, orientovaného delší osou přibližně ve směru S - J, leželo množství velkých střepů keramiky. Patřily rozmáčknutým nádobám, ale vyzdvižena byla i nádoba celá, nepoškozená. Od středu k severovýchodnímu okraji objektu se na několika kamenech rozprostírala větší část na kusy rozpadlé pražnice. V jejím dosahu bylo mezi uhlíky a popelovitou hlínou rovněž množství keramických zlomků, které dovolovaly sestavit celé nádoby. Severozápadní zaoblený roh stavení byl mírně zvětšen, protažen a mísovitě zahlouben. Při jeho vybírání se narazilo na porušené a částečně přeházené kosti malého dítěte, od jehož rozpadlé lebky byla ve dvou zlomcích vyzvednuta bronzová náušnice se spirálovitým závěskem. Podél východní, delší stěny se v pravidelných vzdálenostech od sebe zachovaly čtyři větší kůlové jámy, které patrně podepíraly pultovou, k východu zdviženou střechu objektu. Ze zajímavých nálezů v zásypu mlýnice lze uvést obilní zrna, ale také např. silně zkorodovaný železný otočný klíč. Po laboratorním ošetření mohlo být z tohoto objektu rekonstruováno celkem 18 celých a pět neúplných nádob, které představují zatím prvý a jedinečný celek, reprezentativní keramický soubor pro celou oblast velkomoravského Znojemska v druhé polovině 9. století. Významnou část v něm zaujímá keramika s menší příměsí tuhy, ale i keramika s podstatným obsahem tuhy, kterou lze označit za keramiku tuhovou. Počátek jejího výskytu je na Znojemsku třeba posunout již před polovinu 9. století /Klíma 1989, 130/ a tedy do časnějšího období než se dosud předpokládalo /Staňa 1960, 288/. V bezprostředním dosahu severního okraje objektu se rýsovala část dalšího většího tmavého zásahu do podloží, který může mít přímý vztah k prozkoumané mlýnici. Zatím však nebyl prošetřen.

5/ V závěrečné fázi sezóny se pozornost obrátila na západní okraj Hradiště, do míst vnějšího opevnění předhradí, kde na parcele M. Šoby došlo k terénním úpravám. Majitel nedávno vybudovaného rodinného domku upozornil na spálené trámy a popelovité vrstvy, na které narazil při kopání již vybudovaného septiku i základů garáže. Svoje informace doprovodil i fotografiemi. Jeho domek se z vnitřní strany dotýká ještě dnes patrného valu, který je v omezeném rozsahu zachován již jen na několika dalších místech. Sondou, vedenou kolmo k tělesu opevnění, byla protata část suťového kužele ze zříceného opevnění a zachycen i okraj objektu u vnitřní stěny hradby. Výzkum zde poskytl velmi potřebná stratigrafická pozorování a zajímavá zjištění. V horní /svrchní/ vrstvě suťového kužele se objevovaly keramické zlomky i větší části tuhových nádob se silnějšími stěnami, které je možno přesněji datovat do doby násilného zániku opevnění Hradiště, kolem poloviny 10. století. Budoucí výzkum zde dokončí řez celým valem i prostorem před ním a ověří i rozšíří tak informace, získané pracemi prof. F. Kalouska v padesátých letech /Kalousek 1955, 9 - 30/.

Dne 30.9.1987 svolal ředitel AÚ ČSAV akademik J. Poulík do Znojma - Hradiště odbornou komisi k posouzení dosavadních archeologických výzkumů. Členové komise se o práci na Hradišti kladně vyjádřili a shodně konstatovali, že výzkum na ploše asi 1 ha, provedený za dvě sezóny, podstatně přispěl k rozšíření poznatků nejen o sídlištních objektech, ale také o velkomoravských výšinných hradištích i slovanské materiální kultuře vůbec. Komise doporučila, aby nejen Hradišti, ale i jeho zázemí byla věnována stálá a zvýšená pozornost, protože jejich výzkum pomáhá objasňovat vývoj nejen na jihozápadní Moravě, ale v celé naddunajské oblasti.

L i t e r a t u r a :

Kalousek, F. 1955: Velkomoravské hradisko ve Znojmě-Hradišti na Moravě, SPFFBU C2, 9-30.

Klíma, B., jr. 1989: Nový výzkum ve Znojmě-Hradišti /okr. Znojmo/, PV 1986, v tisku.

Klíma, B., jr. 1989: Nová etapa archeologických výzkumů Znojma-Hradiště, Jižní Morava 25, sv. 28, 125-144.
Staňa, Č. 1960: Slovanské obytné objekty na hradišti Staré Zámky u Líšně, PA LI, 240-293.

Ergebnisse der zweiten Grabungssaison am grossmährischen Höhenburgwall in Znojmo /Bez. Znojmo/. Die zweite Grabungssaison am Hradiště in Znojmo behielt noch den Charakter einer Rettungs- und Vorsprungsgrabung. Die Terrainarbeiten konzentrierten sich auf 7 verschiedene Stellen der 20 ha einnehmenden Lokalität und überschritten mit ihrem Gesamtausmass den Wert von 500 m^2.

1. Am Ostrand der Sporenlage von Hradiště gelang es Befestigungsspuren zu erfassen. Nach dem Abnehmen einer schwachen Erdreichschicht hoben sich in einer Tiefe von 30 cm, durch ihre dunkle Verfärbung im Kontrast mit dem verwitterten felsigen Liegenden, deutlich die Grundbalken des Holz-Erde Wallkörpers ab. Die Stämme in einer Länge von über 7 Meter waren in regelmässigen Entfernungen - um 100 cm - parallel nebeneinander gebettet. Die Anwesenheit eines Walles wurde bisher an diesen, tadellos durch steile Talhänge des Baches Granický geschützten Stellen der Lokalität, durch eine Grabung nicht belegt.

2. Die ausgedehnteste Grabung verlief wiederum auf der S-O Seite von Hradiště, im Bereich der Sonden aus dem J. 1986. Die untersuchte Fläche erreichte hier ein Ausmass von über 250 m^2. Bald nach Abnahme des oberen Bodens erschienen Aufschüttungen einer Reihe von Objekten und Pfostenlöchern. Sie stammten aus verschiedenen Abschnitten der Urgeschichte und störten und überdeckten sich oft gegenseitig. Zu den bedeutendsten gehörten Überreste von fünf aus insgesamt ungefähr 30 Objekten. Es waren dies drei slawische Blockbauten mit einem mässig in den liegenden Felsen eingehackten Fussboden und steinernen Ofen in der Ecke und zwei eingetiefte Objekte vom Produnktionscharakter.

3. Zwei eingetiefte slawische Objekte gelang es auch im Garten der ehemaligen Probsttei der Kreuzherren zu erfassen und zu untersuchen. Die Kulturschicht, welche hier eine Mächtigkeit von 40 - 50 cm erreicht und direkt am felsigen Liegenden sitzt, war von einer bis 120 cm mächtigen Schichtenfolge mittelalterlicher und neuzeitiger Aufschüttungen überdeckt.

4. Zu den bisher bedeutendsten Entdeckungen auf Hradiště gehören die Überreste eines kleineren Produktionsobjektes - eines Mühlhauses im Garten von J. Mikudim. Schon im Jahre 1986 informierte dieser hiesige Bewohner die Mitglieder des AÚ über den Fund von zwei Gefässen mit Wellenlinie, die er beim Aushub für die Fundamente eines Glashauses entdeckte. Auf der beschriebenen Stelle wurde daher eine flächlich begrenzte Abdeckung vorgenommen. In einer Tiefe von 80 cm hob sich am Niveau des umliegen felsigen Liegenden eine dunkle Aufschüttung eines eingetieften Objektes ab. Es hatte einen rechteckigen Grundriss im Ausmass von 190 x 340 cm, mit der längeren Achse in Richtung N - S. In seinem S - W Quadrant hob sich eine grössere Steingruppierung mit einem kompletten Mahlstein in der Mitte ab. Am Fussboden lag eine Menge Keramikscherben von fast ganzen, zerdrückten Gefässen. Aber es war hier auch ein ganzes unversehrtes Gefäss. Von der Mitte zum N - O Rand erstreckte sich auf einigen Steinen der grössere Teil eines auf Stücke zerfallenen Backtellers /Röstellers/. Die N - W Ecke des Baues war mässig erweitert, langgezogen und schüsselförmig eingetieft. Hierher war das Skelett eines kleinen Kindes gelegt worden, bei dessen zerfallenen Schädel ein beschädigter Bronzeohrring mit Spiralanhänger geborgen wurde. Entlang der Ostwand blieben vier Pfostenlöcher erhalten. Die in ihnen festgeankerten Pfosten stützten vermutlich ein, gegen Osten gehobenes Pultdach. Von interessanten Funden aus der Aufschüttung des Mühlhauses ist ausser einer Menge von Getreidekörnern ebenfalls ein eiserner Drehschlüssel zu erwähnen. Nach laboratorischer Bearbeitung konnten aus diesem Objekt 18 ganze und 5 unkomplette Gefässe rekonstruiert werden, welche bislang den ersten einzigartigen Komplex, eine repräsentative Keramikkollektion, für den gesamten Raum des grossmährischen Znojmo in der zweiten Hälfte des 9. Jahrhunderts vorstellen. Einen besonderen Anteil darin nimmt Keramik mit Graphitbeimengung ein, deren Beginn des Vorkommens man im Znojmoer Raum schon vor die Mitte des 9. Jahrhunderts, also in einen früheren Zeitabschnitt als bisher vorausgesetzt wurde /Staňa 1960, 288/, wird verschieben müssen.

5. In der Abschlussphase der Saison wendete sich die Aufmerksamkeit auf den Westrand des Hradiště, an Stellen der äusseren Befestigung der Vorburg. Hier kam es auf der Parzelle von M. Šoba zu Terrainherrichtungen. Bei dieser Tätigkeit konnte man aus dem noch sichtbaren Befestigungskörper verbrannte Balken und aschige Schichten erfassen. Mit einem senkrecht zum Befestigungskörper geführten Suchgraben wurde ein Teil des Schuttkegels durchschnitten und der Rand eines Objektes untersucht, das die innere Wallwand berührt. Die Grabung, welche bisher nicht beendet ist, gewährte wertvolle stratigraphische Belege und interessante

Feststellungen. In der oberen Schicht des Schuttkegels kamen Teile von Graphitkeramik sowie weitere Gefässbruchstücke zum Vorschein, welche sich präziser in die Zeit der gewaltsamen Wüstung des Hradiště - um die Mitte des 10. Jahrhunderts datieren lassen. Die künftige Grabung wird hier den Schnitt durch die gesamte Befestigung sowie den Raum vor dieser beenden und so die Informationen beglaubigen, welche hier in den 50. Jahren Prof. Kalousek /1955, 9-30/ gewonnen hat.

Die Mitglieder der fachlichen Kommission, welche am 30.9.1987 nach Znojmo - Hradiště der Direktor des AÚ Josef Poulík einberief, haben sich positiv über die Grabungsergebnisse geäussert und empfohlen, dass nicht nur Hradiště, sondern auch seinem Umland eine erhöhte und ständige Aufmerksamkeit gewidmet werde, denn die Untersuchungen helfen hier bedeutsam die Entwicklung in SW Mähren sowie im gesamten norddanubischen Raum im 8. - 10. Jahrhundert zu klären.

NOVÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM U ROTUNDY VE ZNOJMĚ /okr. Znojmo/

Bohuslav K l í m a , jr., AÚ ČSAV Brno

/Obr. 39, 40/

Po zakončení velmi úspěšné výzkumné sezóny 1987 na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolita se ve Znojmě archeologické práce nezastavily. Ředitel AÚ ČSAV akademik J. Poulík ještě v samotném závěru sezóny rozhodl o zahájení zjišťovacího výzkumu u znojemské rotundy. Jeho úkolem bylo především prošetření terénu a získání důležitých informací, o které se bude moci opřít plošně rozsáhlý výzkum v příštím roce. Vedením výzkumů u rotundy byl pověřen referent, který se dvěma technickými pracovníky ústavu z Mikulčic a jedním technikem, provedl ve dnech 19.10 - 3.11. vlastní terénní šetření. Vzhledem ke značně pokročilému ročnímu období, nepřízni počasí, ale také zatím omezeným prostorovým možnostem výkopů v zájmovém areálu, nabyly tyto práce pouze sondážní podobu.

Po více než dvaceti letech se archeologové znovu vrátili k rotundě. Zdržovali se zde naposledy v roce 1966, kdy probíhala její poslední celková stavební úprava. B. Novotný /1967, 53-54/ tehdy prozkoumal jen plochu pod podlahou apsidy a pouze v malé části válcovité lodi. Současný výzkum byl zatím orientován do blízkosti rotundy a potom hlavně na širší prostranství jižně pod ní. Tedy do míst, kde se zatím nabízela jediná volná plocha, na níž bylo možno stanovený úkol bez větších obtíží uskutečnit. Určitým vodítkem novým záměrům se stala dosud jediná obšírnější zpráva o stratigrafické a archeologické situaci v dosahu rotundy, uveřejněná J. Palliardim již v roce 1888. Vhodnou pomůcku pro poznání původního terénu a jeho postupné zástavby představovaly také některé staré rytiny a jiná vyobrazení hradské ostrožny. Především jednoduchý plánek M. Trappa z roku 1863 schematicky zachycoval konfiguraci pivovarem ještě nezastavěného terénu, v němž dominoval podkovovitě vystupující skalnatý hřbet. Západním a jižním směrem se ostře svažoval, zatímco východním přecházel v plošinu, na které se mohlo, jak doložil J. Palliardi, dochovat mocné souvrství s průkaznými nálezy. Dnes je však tato plošina zcela pokryta provozy pivovaru. Před ničivými zásahy zůstala ochráněna již jen nejvyšší část skalnatého hřbetu, na němž byla vybudována rotunda, a volné prostranství pod ním. Proto se největší pozornost mohla soustředit do obou poloh s příznivými podmínkami pro výzkum /obr. 39/.

V plošné skrývce bezprostředně u rotundy bylo na jihovýchodní straně apsidy záhy obnaženo rostlé skalnaté podloží, pokryté pouze velmi slabou vrstvou zeminy o mocnosti 10 - 60 cm. Ta byla promísena především novodobými stavebními zbytky a nejrůznějšími odpadky z nedávných let. Přibližně ve středu odkryté plochy se podařilo zachytit a prošetřit větší obdélníkovitou jámu, která byla 25 cm vtesána do skalnatého podloží. Silně připomínala jámu hrobovou. Její mělký zásyp však obsahoval nejrůznější novodobý materiál, spojovaný i s posledními opravami rotundy.

Druhá, úzká a 18 metrů dlouhá sonda protala přibližně středem ve směru S - J větší prostranství pod rotundou. Ve snaze prošetřit modelaci skalnatého terénu a pod mocnými vrstvami navážek zachytit původní půdu a zeminy i s případnými útržky starších nálezových vrstev, byla sonda místy prohloubena až 3 m pod úroveň dnešního povrchu. V hloubce 180 cm se v její jižní polovině podařilo zachytit dosud neznámou stavební úpravu s pozdně středověkou dlažbou. Její podloží však nebylo dosud prošetřeno. V severní polovině sondy se skalnaté podloží ostře sklánělo. I zde však v odkrytých vrstvách zachycovaný nálezový inventář patřil většinou

novodobému období. Objevila se ale i příměs pravěkých střepů /kultury podolské/, keramiky 11. - 13. století a dokonce i střepový materiál, jehož tvary a struktura se podobají starší slovanské keramice /obr. 40:2, 8, 11/. Tuto skutečnost bude nutno dalším výzkumem ověřit.

Všichni členové odborné komise, kterou 10.11.1987 za účasti představitelů města a okresu svolal akademik J. Poulík, kriticky posoudili výsledky výzkumu a shodli se v tom, že v příští sezóně bude rozhodně třeba za účelem zmnožení archeologického materiálu, poznatků a hlavně získání nálezových celků provést jak u rotundy, tak také na prostranství pod rotundou větší plošný odkryv. Ke zdárnému splnění úkolu a získání průkazných výsledků na bázi vědeckého výzkumu však je třeba celé prostředí kolem rotundy náležitě připravit. Znamená to asanovat zchátralou budovu garáží, odstranit suť, odpadky a cihlovou destrukci, které stále ještě nepříznivě působí v nejbližším okolí národního kulturního památníku.

Na jaře 1988 byla při AÚ ČSAV v Brně ustavena komplexní racionalizační brigáda, v níž jsou sdruženi odborníci nejrůznějších profesí z řady vědeckých institucí. Jejím úkolem bude všestranný výzkum rotundy, prováděný také s pomocí nejmodernějších metod i všech dostupných technických přístrojů. Výstup tohoto výzkumu v roce 1991 bude publikován v nové souborné monografii o znojemské rotundě. Veškeré dění současně také povede k celkové úpravě národního kulturního památníku a jeho důstojné presentaci všem návštěvníkům.

L i t e r a t u r a :

Novotný, B. 1967: Předběžná zpráva o zjišťovacím výzkumu ve znojemské rotundě, PV 1966, 53-54, tab. 31, 48, 49.

Palliardi, J. 1888: Předhistorické památky města Znojma, ČVMSO 18, 53-58, 115-121, 150-157.

N e u e a r c h ä o l o g i s c h e U n t e r s u c h u n g e n b e i d e r R o t u n d e i n Z n o j m o / B e z . Z n o j m o /. Nach der Beendigung der erfolgreichen Grabungssaison auf Hradisko in Znojmo beschloss der Direktor des Archäologischen Institutes AKM Prof. Dr. J. Poulík bei der Znojmoer Rotunde eine Feststellungsgrabung zu eröffnen. Ihre Aufgabe war, das Terrain zu untersuchen und Informationen zu gewinnen, auf welche sich eine umfangreiche Flächenuntersuchung im nächsten Jahr wird stützen können. Mit Rücksicht zu der ziemlich fortgeschrittenen Jahreszeit, dem ungünstigen Wetter, aber auch den vorläufig räumlich beschränkten Grabungsmöglichkeiten in dem uns interessierenden Areal, erreichten diese Arbeiten nur die Form von Sondagen. Die gegenwärtigen Untersuchungen waren in die Nähe der Rotunde und dann hauptsächlich auf den breiteren Raum südlich von ihr orientiert. Also auf Stellen, wo sich vorläufig die einzige freie Fläche bot, auf welcher man die gestellte Aufgabe ohne grössere Schwierigkeiten realisieren konnte.

1. In der Flächenabdeckung unmittelbar bei der Rotunde wurde auf der SO Seite der Apside ziemlich bald das gewachsene felsige Liegende abgedeckt, welches nur mit einer sehr schwachen Erdschicht in einer Mächtigkeit von 10 - 60 cm bedeckt war. Diese war vor allem mit neuzeitigem Bauresten und verschiedenartigstem Abfall jüngeren Datums vermischt. Ungefähr in der Mitte der abgedeckten Fläche hob sich eine rechteckige, 25 cm tief in das felsige Liegende ausgehauene Grube ab. Sie erinnerte stark an eine Grabgrube. Ihre seichte Aufschüttung enthielt jedoch lediglich neuzeitiges, auch mit den letzten Rotundenreparaturen verbundenes, Material.

2. Eine schmale und 18 m lange Sonde durchschnitt in NS Richtung ungefähr durch die Mitte einen grösseren Raum unter der Rotunde. Um die Modellierung des felsigen Terrains untersuchen und unter den mächtigen Aufschüttungsschichten den ursprünglichen Boden und das Erdreich mit eventuellen Abrissen von älteren Fundschichten erfassen zu können, hat man die Sonde stellenweise bis auf 3 m unter das Niveau der heutigen Oberfläche ausgehoben. In einer Tiefe von 180 cm stiess man in ihrer südlichen Hälfte auf eine bisher unbekannte Bauherrichtung mit spätmittelalterlichen Fliesen. Ihr Liegendes hat man bis jetzt nicht untersucht. In der nördlichen Sondenhälfte fiel das felsige Liegende scharf ab. Aber auch hier gehörte das in den abgedeckten Schichten erfasste Fundinventar meistens in die Neuzeit. Es erschien aber auch eine Beimischung von prähistorischen Scherben, von Keramik aus dem 11. - 13. Jahrhundert und sogar auch Scherbenmaterial, dessen Formem und Struktur der älteren slawischen Keramik ähnelt.

Die Mitglieder der Fachkommission, welche am 10.11.1987 AKM J. Poulík berief, beurteilten kritisch die Grabungsergebnisse und stimmten darin überein, dass es in der nächsten Saison notwendig sein wird, um das archäologische Material und die Erkenntnisse zu vermehren

und hauptsächlich neue Fundkomplexe zu gewinnen, sowohl bei der Rotunde, als auch auf dem Raum unter der Rotunde eine grössere Flächenabdeckung durchzuführen.

Im Frühjahr 1988 war beim AÚ ČSAV eine komplexe Rationalisierungsbrigade konstituiert, in welcher Fachleute verschiedenartigster Professionen aus einer Reihe von Institutionen vereinigt sind. Ihre Aufgabe wird eine allseitige Erforschung der Rotunde sein, durchgeführt mit den modernsten Methoden und mit Hilfe aller zugänglichen technischen Geräte. Die Ausgabe dieser Forschung wird im Jahr 1981 in einer Gesamtmonographie über die Znojmoer Rotunde publiziert. Alle Geschehnisse werden auch gleichzeitig zu der gesamten Herrichtung des nationalen Kulturdenkmales und seiner würdigen Repräsentation allen Besuchern.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA VELKOMORAVSKÉM SÍDLIŠTI V BOJKOVICÍCH /okr. Uherské Hradiště/

Lubomír Kundera, AÚ ČSAV Brno

V druhé polovině května 1987 proběhl menší záchranný výzkum na velkomoravském sídlišti v Bojkovicích /okr. Uherské Hradiště/ v trati "Dílnice". K narušení sídliště došlo v souvislosti se stavební činností na přilehlých pozemcích v listopadu 1986 /Kundera 1989, v tisku/.

Na lokalitě, kde byla v souvislosti se stavebními pracemi provedena částečná skrývka ornice na podzim roku 1986, byly patrny tři narušené objekty. Touto skrývkou byla odstraněna asi 20 cm vrstva ornice. Podloží tvoří hrubý štěrkopísek v hloubce kolem 100 - 120 cm, na něm je vrstva jílových náplav o mocnosti 60 - 80 cm a vrstva ornice o síle 40 - 50 cm. Z důvodů plánované výstavby autobusového nádraží v letech 1989 - 1990 a tedy předpokládaného dalšího narušení archeologických objektů byla na lokalitě zaměřena a vytyčena čtvercová síť, kterou lze vynést do katastrální mapy 1 : 1000 / listy: Uherský Brod 15/1, 15/2, 15/3, 15/4/.

Záchranné práce se soustředily na výzkum narušených objektů. Největší z nich /objekt č. 1, ve čtverci 9/1; 9/2/ se jevil v narušené vrstvě ornice výrazně tmavým černým zásypem. Z této kulturní vrstvy v nadloží pochází větší množství keramiky, kousky mazanice, zvířecí kosti a přepálené kusy andezitu. Po začištění se objekt rýsoval v hnědožluté jílové náplavové vrstvě málo výrazným tmavším hnědožlutým zásypem s větším množstvím drobných uhlíků. Objekt měl lichoběžníkový tvar o rozměrech 310 x 350 cm, do jílovitého "podloží" se zahluboval 15 cm, stěny se svažovaly kolmo k rovnému dnu. V jihovýchodním rohu byly odkryty zbytky ohniště s jílovým výmazem dna obloženého kameny. Ve vzdálenosti 50 a 60 cm od ohniště se našly proti sobě dvě kůlové jamky o průměru 24 a 23 cm. Další dvě kůlové jamky byly mimo zahloubenou část objektu ve vzdálenosti 30 a 40 cm v ose SZ - JV. Z výplně zahloubené části pochází několik zlomků keramiky, mazanice a uhlíky. Z poznatků získaných výzkumem je patrné, že se jedná o mělce zahloubenou chatu s topeništěm v JV rohu. Další objekt /č. 2, čtverec 7/1/ měl nepravidelný oválný tvar /250 x 200 cm/ a nezahluboval se do jílové náplavové vrstvy, výplň tvořila tmavohnědá hlína a pochází z něho několik kusů keramiky. V těsné blízkosti tohoto objektu ve čtvercích 6/1 a 7/1 se objevily po začištění dvě kůlové jámy o průměru 45 cm a hloubce 15 - 18 cm, vzdálené od sebe 70 cm. Třetí narušený objekt /č. 9, čtverec 11/1/ nebylo možno prozkoumat, protože jeho podstatná část se nacházela na neskryté ploše na soukromé parcele. Podle keramického materiálu lze datovat sídliště do 9. století.

Rettungsgrabung auf der grossmährischen Siedlung in Bojkovice / Bez. Břeclav/. In der zweiten Maihälfte verlief eine kleinere Rettungsgrabung auf der grossmährischen Siedlung in Bojkovice / Bez. Uherské Hradiště/ in der Flur "Dílnice". Zur Störung der Siedlung kam es im November 1986 /Kundera, im Druck/. Bei der Rettungsgrabung hat man eine seicht eingetiefte Hütte im Ausmass von 310 x 350 cm mit einer Feuerstelle in der SO Ecke und Reste von einigen Objekten untersucht. Nach dem keramischen Material kann die Siedlung in das 9. Jahrhundert datiert werden.

VÝZKUM VELKOMORAVSKÉHO POHŘEBIŠTĚ VE STRACHOTÍNĚ V ROCE 1987 /okr. Břeclav/

Lubomír Kundera, Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

V červnu 1987 proběhla další část záchranného archeologického výzkumu velkomoravského kostrového pohřebiště ve Strachotíně - obci, zkoumaného v letech 1980 /Měřínský, 1982, 32/, 1981 /Klanicová - Měřínský 1983, 47-48/ a 1982 /Měřínský - Pajer, 1984, 40-41; Měřínský, 1985, 219/. V souvislosti se stavebními úpravami bylo možno prokopat plochu mezi domy č. p. 41 a č. p. 162. Na zkoumané ploše o výměře přibližně 45 m^2 bylo zachyceno dalších 5 kostrových hrobů, z toho dva dospělých jedinců a tři dětské. U hrobu č. 45 byly zjištěny zbytky dřevěné rakve, z tohoto hrobu pochází také dvě bronzové náušnice s trubičkovitým závěskem. V dalším hrobě se našel železný nůž v pochvě, uložený u předloktí levé horní končetiny nad pánví. V jednom dětském hrobě byla nalezena nádoba, další dva byly bez nálezů.

Výzkumem v roce 1987 byl zachycen severovýchodní okraj pohřebiště, které je nyní vymezeno již na severní, severovýchodní a východní straně. Celkový počet zatím prozkoumaných hrobů dosáhl počtu čtyřiceti osmi.

Při výzkumu pohřebiště byly také zachyceny tři zahloubené objekty, náležející kultuře s lineární keramikou, středověku a novověku.

Literatura:

Měřínský, Z. 1982: Výzkum hradiště "Petrova louka" u Strachotína a jeho zázemí v r. 1980 /okr. Břeclav/, PV 1980, 32.

Klanicová, E. - Měřínský, Z. 1983: Archeologické výzkumy na katastru obce Strachotína v roce 1981 /okr. Břeclav/, PV 1981, 47-48.

Měřínský, Z. - Pajer, J. 1984: Archeologické výzkumy ve Strachotíně v roce 1982 /okr. Břeclav/, PV 1982, 40-41.

Měřínský, Z. 1985: Archeologická topografie katastrálních území obcí vodního díla Nové Mlýny /okres Břeclav/, Jižní Morava 21, 205-220.

Die Erforschung des grossmährischen Gräberfeldes in Strachotín im Jahre 1987 /Bez. Břeclav/. Im Juni verlief der weitere Teil der Rettungsgrabung des grossmährischen Körpergräberfeldes in Strachotín - Gemeinde, das in den Jahren 1980 /Měřínský, 1982, 32/, 1981 /Klanicová - Měřínský, 1983, 47-48/ und 1982 /Měřínský - Pajer, 1984, 40-41; Měřínský, 1985, 219/ untersucht wurde. Bei der Grabung im Jahre 1987 erfasste man weitere 5 Gräber und den nordöstlichen Rand der Nekropole, welche nun bereits auf der nördlichen, nordöstlichen und östlichen Seite begrenzt ist. Die Gesamtzahl der bislang untersuchten Gräber erreichte die Zahl von achtundvierzig.

BŘECLAV - POHANSKO 1987 /okr. Břeclav/

Bořivoj Dostál, Jana Vignatiová, FF UJEP Brno

/Obr. 15 - 19/

Terénní výzkum na Pohansku se v roce 1987 zaměřil na pokračování odkryvu řemeslnického areálu v bývalé lesní školce v severovýchodní části hradiska /obr. 1:A,B/. Uskutečnil se na dvou úsecích /západním a východním - obr. 1:C,D/ o celkové rozloze 1800 m^2, navazujících na výkopy z let 1984, 1985 a 1986 /obr. 1:B/. Celkem bylo nově prozkoumáno 19 zahloubených sídlištních objektů a obj. 153 a 191, které byly zčásti zachyceny již v letech 1984 a 1986. Dále byl zaregistrován úplný půdorys 3 povrchových kůlových staveb /u obj. 208, 210 a 215/, neúplné pozůstatky nejméně dvou dalších staveb tohoto typu /u obj. 145 a 214/, rozvětvený žlábek po raně středověké ohradě a 3 kostrové hroby /č. 63 - 65/ bez nálezů. Kromě toho byly zachyceny 3 recentní žlábky, porušující raně středověké objekty /např. obj. 210, 216, 217, 218, 221/ a související patrně s lesním hospodařením v 19. století a 23 pravoúhlých kůlových jam, svědčících o několika fázích oplocení lesní školky.

Dva z prozkoumaných objektů lze zařadit k obytným čtvercovitým mírně zahloubeným stavbám. Obj. 214 o rozměrech zhruba 300 x 325 cm s pozůstatky kamenné pece v SV rohu a s náznakem vchodu na jižní straně obsahoval zlomky starohradištní keramiky. Obj. 220 se středohradištním inventářem byl méně výrazný. Sestával z mělké lichoběžníkovité jámy, u jejíhož severního rohu bylo zachyceno vypálené topeniště kamenné pece, jejíž stěny se sesuly do zahloubené čá-

sti; celkové rozměry /270 x 230 cm/ nevylučují, že mohlo jít o čtvercovité obydlí s jednou částí více a s druhou méně zahloubenou.

Další skupinu představuje 5 velkých hlubokých oválných objektů. Obj. 215 /730 x 210 - 290 x 100 cm/ obsahoval souvislou proklesávající vrstvu kamenů /téměř 1 m^3/ a v jeho SZ rohu byl výklenek s pozůstatky hliněné pece o průměru 60 cm; stěny byly silně zešikmené a dno nápadně zúžené. Obj. 217 /470 x 275 cm/ byl na větší části své plochy poměrně mělký 25 cm/ s rovným dnem, avšak podél jeho SV strany se táhla velká oválná jáma /300 x 130 x 90 cm/ s ohništěm. Obj. 216 byl vykopán jen zčásti /370 x 300 cm/, neboť zasahoval do neprozkoumané plochy. Byl značně hluboký /80 cm/ a měl rovné dno; obsahoval velké kusy pražnice a menší zlomky ryolitových žernovů. Další dva objekty - č. 153 /400 x 200 x 60 cm a č. 208 /545 x 100 - 160 x 40 - 65 cm/ byly bez stop otopného zařízení. S obj. 208 však souvisel kruhový studnovitý útvar /p 130 cm/ bez pozůstatků vnitřní konstrukce, jaký byl zjištěn i u východní brány Pohanska /Dostál - Vignatiová 1985, 44/.

Funkce skupiny mělkých oválných objektů, jak větších - obj. 204 /420 x 190 - 270 x 17 cm/, obj. 205 /380 x 120 x 18 cm/, tak menších rozměrů - obj. 206 /200 x 60 x 7 cm/, obj. 207 s obloukovitým výčnělkem /120 - 270 x 100 x 16 cm/, obj. 219 /130 x 88 x 15 cm/ s kůlovou jamkou na severní straně a téměř kruhový mísovitý obj. 222 /p 95 cm, hl 25 cm/, zůstává nejasná. Většina z nich byla vyplněna drobnými kameny a kousky mazanice /obj. 204 - 207/ a rozkládala se poblíž vydřevené studny /obj. 203/; není vyloučeno, že šlo o pozůstatek větší nadzemní stavby, související se studnou. Rozměry a výrazné konstrukční prvky této stavby však nemohly být zjištěny.

Vyskytly se i tři velké žlabovité objekty - obj. 191 /650 x 155 x 100 cm/, navazující na žlab otevřený v roce 1986, obj. 218 /750 x 160 - 200 x 80 cm/, obj. 221 /1230 x 103 - 260 x 50 - 100 cm/, z nichž poslední dva byly navzájem situované téměř v pravém úhlu. Obj. 218 obsahoval částečně propálenou mazanici z hliněného výmazu stěny, 6 proplétáčků a brusli, obj. 221 koňskou lebku, 4 proplétáčky a brousek vedle četného střepového a osteologického materiálu. Jižně od obj. 221, rovnoběžně s jeho delší osou, probíhal slabě znatelný žlábek - buď pozůstatek oplocení nebo nadzemních stěn objektu. Funkce těchto žlabovitých objektů, zjištěných již v roce 1984 /obj. 155, 159, 160, 161/, 1985 /obj. 177/ a 1986 /obj. 191, 192/ zůstává zatím nejasná /Dostál - Vignatiová 1987a, 37; 1987b, 43/.

Zvláštní postavení zaujímá mezi zahloubenými objekty velká čtvercovitá zemnice /7 x 7 m/ - obj. 210, jehož jeden roh zasahoval do neprokopané plochy. Byl hluboký až 100 cm a měl stupňovitě a výklenkovitě upravené dno. Při východním rohu byl zjištěn pruh kamenného štětu, svážející se po JV stěně a táhnoucí se nade dnem v šířce 1 m a v délce asi 3 m; šlo patrně o zbytek nějakého výrobně-tepelného zařízení. Svrchní část výplně obsahovala velké množství mazanice, která se nacházela i v povrchovém humusu nad objektem a východně od něho; souvisela s výmazem stěn tohoto objektu nebo povrchového objektu, po němž se zachovaly dvojice kůlových jamek na SV okraji obj. 210 a v prostoru mezi obj. 210 a 214. Zásyp obj. 210 byl narušen dvěma oválnými jamkami s železnou struskou, které ležely v řadě západovýchodního směru spolu s obj. 212 a 213, ležícími asi 3 - 4 m východně od obj. 210. Obj. 210 obsahoval větší množství kresebně rekonstruovatelných nádob staršího středohradištního rázu, úlomky hliněných talířů, fragment kroužkového brnění a bronzovou průvlečku s obdélníkovitým rámečkem spojeným plochou tyčinkou s jazykovitým ukončením zdobeným rostlinným ornamentem; týlní část je opatřena třemi otvory pro nýty a terminální část jedním otvorem pro nýt /obr. 3:3/. Průvlečka byla odlita ve stejné formě jako exemplář nalezený ve výplni mladšího palisádového žlábku v areálu velmožského dvorce /Dostál 1975, 225, obr. 28:5/. Souvislost tohoto nálezu se starší fází blatnicko-mikulčického horizontu z přelomu 8. - 9. století je evidentní. Dva nálezy, odlité ve stejné formě a objevené na jedné lokalitě, nasvědčují místní výrobě, snad přímo v obj. 210 nebo v jeho bezprostředním okolí.

Na několika místech byly zjištěny pozůstatky nadzemních staveb s kůlovou konstrukcí stěn. Ve třech případech /stavby poblíž obj. 208, 210, 215/ šlo o nevelké stavby vymezené v podstatě trojicemi kůlových jamek v okapových stěnách, naznačujících jejich obdélníkovitý půdorys o délce stran 390 - 470 cm a šířce 230 - 360 cm a ploše 9 - 16 m^2; stavby u obj. 208 a 215 měly u jedné z okapových stěn další řadu kůlů /snad podpůrných nebo zdvojujících stěnu/, uvnitř stavby u obj. 208 byly ještě další dvě jamky, snad po kůlech, opírajících hřebenovou vaznici střechy. Na vnitřní ploše kůlové stavby, ležící západně od obj. 210, byly ještě dvě další jámy, související snad s otopným zařízením; pak by tato stavba mohla být obytná, zatímco předešlé dvě sloužily nejpravděpodobněji ke skladovacím účelům. Podstatně větší rozměry měla povrchová stavba na SV straně obj. 210, vymezená neúplně dvojicemi kůlových jamek, nevylučujících aplikaci starobylé techniky roubených stěn, při níž jsou vodorovná břevna přidržována dvojicemi kůlů /Pitterová, 1976/; proti tomu však mluví velké množství mazanice s otisky pru-

tů nalezené v povrchové vrstvě tohoto prostoru i ve výplni obj. 210. Stavba mohla tvořit přístřešek nad oválnými pícками nebo výhněmi označenými jako obj. 212 a 213, obsahujícími drobné kousky strusky. Pozůstatkem přestřešení mohly být i dvě kůlové jamky u obj. 211, který měl stejný charakter /rozměry, výplň/ jako obj. 212, 213 a dvě jamky se struskou, narušující výplň obj. 210. Značně velkou plochu vymezovaly také jamky mezi obj. 145 a 209, a byly proto snad jen pozůstatkem oplocení.

K nejzajímavějším objevům patřily dvě studny. Obj. 203 se jevil v úrovni podloží jako ovál, přecházející o 20 cm níže v obdélníkovitý útvar /240 x 200 cm/, který se v hloubce 90 cm zužoval v téměř čtvercovitou šachtu /150 x 130 cm/, v jejíchž rozích byly pod úrovní hladiny spodní vody zachyceny v hloubce 180 cm čtyři kůly /vzdálené 110 x 120 cm/, na jejichž vnější straně byly položeny na hraně dubové fošny v počtu 1 - 3 nad sebou; písčité dno bylo zachyceno v hloubce 220 cm /obr. 16:1/. Ve výplni studny se našly zlomky 6 žernovů z různých druhů hornin, zlomek římské cihly, železná sekera /obr. 16:2, 3/, závěsná kování a zlomky rukojetí a obrouček z věder. Obj. 209 představoval další studnu porušenou mladší hliněnou pecí. Půdorys studny byl v úrovni podloží kruhový /p 260 cm/, jen poněkud porušený obrysem pece; v hloubce 40 cm se válcovitá šachta zužovala na 170 cm a v hloubce 100 - 110 cm přešla stupňovitě v hranolovitou šachtu o straně 120 cm, vymezenou zřejmě původně výdřevou. Čtvercovitá šachta byla vyhloubena až do 180 cm /40 cm pod hladinu spodní vody/, aniž bylo zachyceno bednění. Ve výplni studny byla nalezena rukojeť vědra, střepy a zvířecí kosti. Do horní části výplně studny zapadaly výmety z mladší hliněné pece, které narušily obrys studny na západní straně. Z pece pochází hustě rýhovaný hrnec /obr. 16:9/. Nepočítáme-li nejasný studnovitý útvar u obj. 208, musíme vzít v úvahu studnu s výdřevou /obj. 194/ objevenou v roce 1986 /Dostál - Vignatiová 1988, XX/: všechny tři studny leží zhruba na jedné linii téměř západovýchodního směru a jsou navzájem vzdáleny 44 a 28 m. Další řada studní se nacházela o 30 m severněji /obj. 83, 125, 157, 174/ a byla s předešlou řadou v podstatě rovnoběžná. Z toho se dá usoudit, že studny měly v této části sídliště organizující význam: studna 194 se nacházela uvnitř jakési usedlosti, podobně jako studna 203 a 209 souvisely s uskupením objektů oddělených navzájem žlábkem raně středověkého původu, neboť jeho výplň se výrazně odlišovala od recentních žlábků, porušujících velkomoravské objekty. Připomíná to situaci ve vikinském viku Haithabu, kde rovněž každá usedlost byla vybavena studnou /Arbman 1969, 18; Brøndsted 1967, 113/.

Výzkumná sezóna poskytla i určitá vertikálně a horizontálně stratigrafická pozorování. Nejstarší byl zřejmě obj. 214 se starohradištní keramikou. Do blatnicko-mikulčického horizontu patřil obj. 210, s nímž patrně časově souvisela studna 209. Výhně se struskou č. 211, 212, 213 byly současné s výhněmi, porušujícími výplň obj. 210 a byla tudíž mladší než on; s nimi byla patrně současná pec v obj. 209, jejíž výmety proklesávaly do výplně studny; nádoba z pece /obr. 16:9/ vykazovala výrazně mladší znaky než keramika v obj. 210. Povrchová stavba u obj. 208 zřejmě překrývala jeho zahloubenou část. Podle pozůstatků mazanice na obvodu šachty studny 203 je povrchová stavba s pletenými mazanicovými stěnami nejasného půdorysu patrně starší než studna. Na druhé straně však zřejmě nebyl rozdíl v chronologii studny 203 a 209, neboť žlábek po raně středověkém oplocení zřejmě odděloval současné usedlosti.

K inventáři zahloubených objektů lze kromě již učiněných poznámek podotknout, že obsahoval značné množství střepů a zvířecích kostí úměrné jejich velikosti: např. z obj. 210 bylo vyzvednuto 1840 střepů a 1721 zvířecích kostí. I přes značné množství objevených střepů se jen z některých objektů daly rekonstruovat celé nádoby nebo jejich výrazné části, a to především z obj. 210, 215, 216. Pouze v obj. 203 a 210 se našly zlomky hliněných talířů, které jsou typické pro starší fázi hradištního období a přežívají zřejmě jen v malém počtu k přelomu 8. - 9. století. Ve výplni téměř poloviny objektů se nacházela železná struska: v obj. 210 jí bylo 15 kg, v obj. 221 - 2 kg, v obj. 205 - 1,15 kg; v dalších objektech šlo o menší množství. Nápadný je též značný počet kostěných proplétáčků a šidel ve výplni některých objektů: v obj. 191 byly čtyři, v obj. 210 šest, v obj. 215 dokonce jedenáct, v obj. 218 šest, v obj. 221 čtyři. Vyskytovaly se jak celé kusy s úplnými kloubními hlavicemi /obr. 17:18-20; 18:2, 19:6/ nebo s odpadlými epifysami /obr. 18:6, 7; 19:7, 8, 21/, tak kusy s ořezanými hlavicemi /obr. 18:10; 19:8, 18, 22/ nebo zlomky /obr. 17:17, 19; 18:4, 11; 19:5, 17/. Specifickým účelům zřejmě sloužily hroty z masivních dutých kostí nalezené v obj. 221 /obr. 18:1, 5/. Z deseti nalezených brousků byly nejčastější destičkovité /obr. 16:8; 17:9; 19:3/; téměř kruhový tvar měl brousek z obj. 215, miskovitě vybroušený jen na jedné straně /obr. 19:10/. K pozoruhodným nálezům patří trojúhelníkovitý zlomek z masivního železného plechu, k jehož obvodu je třemi nýty připevněna obvodová plechová páska /obr. 16:7/; není vyloučeno, že jde o zlomek přilby. Jiný doklad ochranné zbroje - fragment kroužkového brnění - byl objeven v obj. 210.

Výzkum na Pohansku v roce 1987 přispěl k ujasnění, že jižní část sídliště v lesní školce byla rozdělena do jednotlivých usedlostí, zčásti oddělených oplocením, z nichž v každé se nacha-

zela studna. Jde ovšem o usedlosti nikoliv zemědělského, nýbrž výrobně-řemeslného rázu, jaké se objevují v zárodečných formách měst raného středověku.

L i t e r a t u r a :

Arbman, H. 1969: Vikingové. Praha.
Brønsted, J. 1967: Vikingové. Sága tří století. Praha.
Dostál, B. 1975: Břeclav-Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec. Brno.
Dostál, B. - Vignatiová, J. 1985: Břeclav-Pohansko 1983 /okr. Břeclav/, PV 1983, 44.
Dostál, B. - Vignatiová, J. 1987a: Břeclav-Pohansko 1984 /okr. Břeclav/, PV 1984, 36-38, obr. 14-20.
Dostál, B. - Vignatiová, J. 1987b: Břeclav-Pohansko 1985 /okr. Břeclav/, PV 1985, 42-44, obr. 11-13.
Dostál, B. - Vignatiová, J. 1989: Břeclav-Pohansko 1986 /okr. Břeclav/, PV 1986, v tisku.
Pitterová, A. 1976: Jedna z nejstarších staroslovanských stavebních technik, Český lid 63, str. 93-97.

B ř e c l a v - P o h a n s k o 1 9 8 7 / B e z . B ř e c l a v / . Im Jahre 1987 wurden im nordöstlichen Teil des Burgwalles zwei Abschnitte auf einer Gesamtfläche von 1800 m^2 /Abb. 1/ durchgegraben. Insgesamt hat man 19 eingetiefte Siedlungsobjekte untersucht, von diesen zwei Erdwohnhütten /Halbsemljanka/, fünf grosse und tiefe ovale Objekte, sechs kleinere seichte ovale Objekte, vier gräbchenartige Objekte, eine grosse viereckige Erdhütte vom Produktionscharakter und zwei Brunnen. Ausser diesen wurden drei oberirdische Bauten mit Pfostenkonstruktion der Wände, als Lagerräume dienend, drei fundlose Skelettgräber und ein sich verzweigendes Gräbchen einer frühmittelalterlichen Umfriedung festgestellt.

Die Entdeckungen aus dem Jahre 1987 ergänzten die Erkenntnisse aus den früheren Jahren, aufgrund deren erwiesen wurde, dass der südliche Teil der grossmährischen Siedlung in der Waldbaumschule in einzelne Gehöfanlagen eingeteilt war, die teilweise durch Umzäunungen abgeteilt waren, in jeder von diesen war ein Brunnen. Es handelte sich um Gehöfte von einem produktions-handwerklichen Charakter, wie sie in den gleichzeitlichen Städteformen des europäischen frühen Mittelalters erscheinen.

In der Ausfüllung der Objekte war ausser einer grossen Scherben- und Tierknochenanzahl eine ziemliche Menge an Eisenschlacke, an beinernen Flechtnadeln, Ahlen und Schleifsteinen. Man fand auch beinerne Nadelbüchsen, das Bruchstück eines römischen Ziegels, den Teil eines Ringharnisches und vermutlich das Bruchstück eines eisernen Helmes. Zu den bedeutendsten Funden gehörte eine bronzene Schlaufe des Blatnica-Mikulčice Stiles /Abb. 17:3/, in der gleichen Form, wie der ältere Fund aus dem Areal des Herrenhofes, gegossen; diese Tatsache zeugt von einer lokalen Produktion dieses Schmuckes.

Ein Teil der im Jahre 1987 entdeckten Objekte gewährte auch gewisse horizontal stratigraphische Beobachtungen, welche ausser einem altburgwallzeitlichen Wohnobjekt auch Objekte des Blatnica-Mikulčice Horizontes und Bauten des eigentlichen grossmährischen Zeitabschnittes zu unterscheiden erlaubten.

VÝZKUM NA HRADISKU CHOTĚBUZ - PODOBORA U ČESKÉHO TĚŠÍNA V ROCE 1987 /okr. Karviná/

Pavel K o u ř i l , AÚ ČSAV Brno

Systematický archeologický výzkum bikulturního výšinného hradiska v Chotěbuzi - Podoboře se v sezóně 1987 zaměřil na plošný odkryv na prvním předhradí, a to v jeho severozápadní části, u paty valu. Celkově prokopaná plocha, rozčleněná na čtverce 5 x 5 m orientované podle světových stran, představuje 225 m^2 a bylo na ní zaregistrováno 14 objektů, z toho 8 slovanských /č. 49, 50, 54, 55, 56, 57, 58, 60/ a 6 halštatských /č. 51, 52, 53, 59, 61, 62/.

Objekty halštatské byly většinou mělce zahloubené, poměrně malé, měly víceméně nepravidelný tvar a ve své vyluhované výplni obsahovaly pouze zlomky hrubé neforemné keramiky, svědčící pro závěr tohoto období /HD/. Stejný materiál pochází i z halštatské vrstvy, mocné v průměru 5 - 10 cm.

Slovanské objekty byly rozmanitější jak tvarově, tak i funkčně, tři nebyly zatím dobrány, neboť pokračují pod profilem do neprokopané plochy. Z nich je nejzajímavější objekt č. 56, jehož střed tvoří část shořelé srubové konstrukce, lomící se v pravém úhlu, za níž následuje

souběžně položený žlab s 10 poměrně velkými kůlovými jámami. V jeho blízkosti se nacházel objekt č. 55 ve tvaru oválné nevelké zahloubené jámy s pískou uprostřed /zřícená mazanicová klenba/. Za obytný snad můžeme pokládat objekt č.60, který se projevil mělce vanovitě prošlapanou podlahou a vyvýšeným ohništěm. Ostatní jsou s největší pravděpodobností výrobního charakteru, všechny objekty jsou pak datovány do průběhu starší fáze zdejšího slovanského osídlení, tj. do 8. - 9. století.

Otevřenou otázkou zůstává množství železné strusky i železné suroviny, ke kterým zatím nemáme tavící zařízení.

Grabung auf dem Burgwall Chotěbuz - Podobora bei Český Těšín im Jahre 1987 /Bez. Karviná/. In der Saison 1987 verliefen die Grabungsarbeiten auf der ersten Vorburg, in ihrem nordwestlichen Teil. Hier hat man eine Fläche von 225 m^2 abgedeckt, auf der 14 Objekte erfasst worden waren - 8 slawische und 6 hallstattzeitliche. Die hallstattzeitlichen Objekte waren ausdruckslos, seicht eingetieft und verhältnismässig klein, in ihrer ausgelaugten Ausfüllung befand sich grobe formlose Keramik, vom Ende dieses Zeitabschnittes zeugend /HD/.

Die slawischen Objekte waren formlich sowie funktionell verschiedenartiger, alle kann man in die ältere Phase der hiesigen slawischen Besiedlung datieren, d.h. in den Verlauf des 8. - 9. Jahrhunderts. Als offen bleibt die Frage der Menge an Eisenschlacke sowie Eisenrohstoff, zu welchem wir vorläufig keine Schmelzvorrichtung kennen.

STARÉ MĚSTO - ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY V ROCE 1987 /okr. Uherské Hradiště/

Luděk Galuška, MM Brno

První polovina 80. let z hlediska archeologie na Staroměstsku byla plně ve znamení výzkumů zbytků architektury, nalezené v těsné blízkosti někdejší rotundy sv. Michala v poloze "Na dědině". Názory na jejich chronologii a interpretaci se v mnoha případech rozcházely, neboť na nalezišti se zjistily předměty z doby halštatské a římské, z období velkomoravského i těsně následujícího, ale také doklady života ze 13. století. Minimálně je však zastoupena doba mladohradištní. Po roční přestávce se zde výzkumy v roce 1987 opět rozeběhly a nad jejich výsledky byla svolána koncem srpna odborná komise na čele s akademikem J. Poulíkem. Podrobněji pojednáme o získaných materiálech až v souvislosti s celkovým ukončením výzkumů v poloze "Na dědině".

Paralelně s výše uvedenými odkryvy probíhal také předstihový výzkum u staroměstské pošty v blízkosti polohy "Za radnicí", kde bude realizována výstavba obchodního střediska. Po získání znalostí o půdním a nálezovém profilu lokality byla pomocí mechanismů skryta horní vrstva zeminy. Podloží se nacházelo v hloubce 180 - 190 cm od dnešní úrovně povrchu a na ploše cca 90 m^2 bylo výzkumem odkryto 8 zčásti se překrývajících objektů z rozmezí 8. - 13. století. Zvlášť výrazná se jevila zemnice z konce doby mladohradištní, která narušila obydlí z 8. století i část výrobního zařízení velkomoravské klenotnické - kovolitecké dílny, doložené m.j. také částí pece. Stopy po činnosti klenotníků v podobě zlomků tyglíků, keramiky s nataveninami neželezných kovů i drobné kovolitecké strusky se našly i v částečně zachycených objektech, které zasahovaly až za rámec výzkumu. Poukazuje to na skutečnost, že sonda zachytila část snad výrobního sídliště, z něhož některé dílny byly už zkoumány v roce 1980 v poloze "Za radnicí". Vzhledem k intenzitě osídlení těchto míst i získané superpozici jednotlivých objektů, jež umožní poznání života zdejší sídlištní aglomerace v době Velké Moravy a v období těsně následujícím, zde budou výzkumy pokračovat.

Staré Město - Archäologische Untersuchungen im Jahre 1987 /Bez. Uherské Hradiště/. Im Jahre 1987, nach einjähriger Pause, setzten wiederum die Grabungsarbeiten in der Flur "Na dědině", in der Nähe der einstigen Rotunde des Hl. Michael fort. Seit 1980 werden hier Reste einer steinernen Architektur mit gegossenen Mörtelfussböden untersucht, die in Zeitspanne zwischen dem 9. - 13. Jahrhundert gehören.

Gleichzeitig verlief eine Grabung in der Flur "Za radnicí" an Stellen, wo ein Einkaufszentrum gebaut werden soll. Man hat eine Besiedlung aus dem 8. - 13. Jahrhundert erfasst, wobei eine besondere Aufmerksamkeit die Abdeckung des eingetieften Teiles einer Schmuck-Metallgiesserwerkstätte mit einer Produktionswärmeeinrichtung verdient. In den Funden erschienen

Fragmente von Tiegeln, Keramikbruchstücke mit angeschmelzten nicht eisernen Metallen sowie kleine Metallgiesserschlacken. Die Objekte störten sich in vielen Fällen gegenseitig, so dass sie relativ gut datiert sind. Mit den Grabungen wird fortgesetzt.

RETTUNGSGRABUNG DES MITTELBURGWALLZEITLICHEN GRÄBERFELDES IN LITENČICE IM JAHRE 1987 /Bez. Kroměříž/

Helena Chybová, Museum Kroměřížska Kroměříž

/Tab. 11/

Im Anschluss auf die erste Etappe der Rettungsgrabung des mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldes in Litenčice im Jahre 1986 wurde im Juli bis August 1987 die weitere Etappe der Rettungsgrabung auf der gefährdeten Lokalität durchgeführt.

Im Raume der Nekropole wurde die Abnahme der Oberflächenschicht vorgenommen. Auf einer Fläche von nicht ganz 400 m^2 hat man 21 Skelettgräber und 3 Brandgräber erfasst. Die Grabungsetappe im Jahre 1987 brachte zwei wichtige Erkenntnisse. Durch die Erfassung der Reste einer Hügelaufschüttung wurde die vorausgesetzte Existenz von Hügelgräbern und durch die Feststellung von 3 Brandgräbern hat man auf dem Gräberfeld eine Biritualität bewiesen. Die Brandbestattungen, in den Resten des Hügelkörpers festgestellt, gehören zu den Bestattungstypen, frei in seichten Gruben situiert, in welchen Aschereste mit beigelegtem Gefäss als Beigabe waren. Im südlichen Teil der abgedeckten Fläche an Stellen des herabgesetzten Liegenden wurde der Rest einer Hügelaufschüttung erfasst, die das Skelettgrab Nr. 20 mit Kammerkonstruktion überdeckte. Am Niveau der Hügelaufschüttung wurden auch alle Brandgräber festgestellt. Auf der abgedeckten Fläche hat man in zwei Fällen Schollen durchbrannten mit Asche und Holzkohlestücken vermengten Lehms festgestellt. In einem Falle war das Gebilde zwischen Gräbern situiert, im zweitem Falle war es sekundär durch Grab Nr. 21 gestört worden.

Ausser den Bestattungen in einfachen Gruben ohne Herrichtung enthielt die Mehrzahl der festgestellten Skelettgräber eine besondere Holzherrichtung. Holzherrichtungen hat man in Männer-, Frauen sowie Kindergräbern, in Gräbern mit reicherem Inventar sowie in fundlosen Gräbern festgestellt. Eine besondere Kammerkonstruktion wies das umfangreiche Grab Nr. 20 auf. In den Ecken der Grabgrube /280 x 160 cm/ waren deutliche Pfostenspuren sichtbar, die mit ihrer Spitze unter dem Niveau des Grabbodens eingetieft waren. In demselben Prinzip einer Bestattungskammer war wahrscheinlich auch die umfangreiche Grabgrube /280 x 170 cm/ von Grab Nr. 6 hergerichtet, das die Bestattung eines Mannes und einer Frau enthielt. Die Reste des Plafondbrettes waren in einer Höhe von 60 cm oberhalb dem Niveaus des Grubenbodens wahrnehmbar.

Die Analyse des Inventares, das die untersuchten Gräber enthielten, erlaubt einige Datierungserwägungen. Sofern es sich um den Schmuck handelt, ist deutlich das Übergewicht des donauländischen Schmuckes und der Übergangstypen, stark durch den Schmuck byzantinisch-orientalischen Charakters beeinflusst. Beziehungen zum donauländischen Kulturumkreis belegen auch Ohrringe mit hohlen Blechanhängern und Ohrringe, deren unterer Bügel mit Filigrandraht umwunden ist /Typ des Nitraer Schmuckes/. In die erste Hälfte des 9. Jahrhunderts reiht sich ein Paar bronzener vergoldeter Ohrringe mit einfacher Traube aus 3 Körnern von Grab Nr. 7. Die Halskette aus Glasperlen mit gegossenem bronzenem mondförmigem Anhänger bestimmt die zeitliche Einreihung des Paares von Bronzeohrringen mit hohlen Blechanhängern aus Grab Nr. 9 /Mutter mit Kind/ in den Beginn des 10. Jahrhunderts.

Das übrige Grabinventar hat keine markante chronologische Fähigkeiten. Zum Beispiel Messer, Feuerstahle, Nadeln, Ahlen, Eimerbeschläge, Rasiermesser, Waffen, Ausrüstung. Das aus Skelett- sowie Brandgräbern gewonnene keramische Material ist vor allem ungleichartig von technologischer Sicht. Zeitlich repräsentiert es eine Zeitspanne vom Beginn des 9. Jahrhunderts in den Beginn des 10. Jahrhunderts.

Eine bezeichnende Erscheinung sind die intensiven Äusserungen heidnischer Gepflogenheiten, Belege des Bestattungsritus /Zerschlagen der Gefässe, zahlreiches Beilegen von tierischen, besonders Geflügelknochen, von Eierschalen, Gefässe, Bruchstücke eiserner Gegenstände, Ausräuchern/.

Beide Etappen der Rettungsgrabung /1986, 1987/ bewiesen, dass sich durch die Inventarzusammenstellung, den Charakter der Herrichtungen, die Grabsituierung und durch die Lage die Lokalität als typisches den mährischen Hügelgräberfeldern /Jaroměřice, Vrbka/ nahes Dorfgräberfeld äussert.

POKRAČOVÁNÍ ZÁCHRANNÉ AKCE V LETONICÍCH /okr. Vyškov/

Ondrej Š e d o , Muzeum Vyškovska Vyškov

V závěru stavebních prací v hospodářském dvoře JZD v Letonicích došlo k poškození a zničení několika archeologických objektů na obvodu plochy s nálezy zachraňovanými v r. 1987. Prozkoumán byl zbytek pece umístěné v jámě. Dno a stěny vytvářela silná vrstva mazanice. Nevýrazná keramika z výplně je datovatelná do středohradištního období. Dále byl prozkoumán zbytek objektu, odpovídajícího tvarem obilní jámě. Ve výplni u dna byly nalezeny kůstky blíže neurčeného zvířete, v blízkosti největší výdutě celá kostra ptáka a nad ní kostra koně. Zásyp s množstvím různě zřetelných vrstev obsahoval uhlíky, zlomky mazanice, kameny a ojedinělé nevýrazné střepy. Mezi zbytky dalších objektů bylo možno identifikovat dvě sídlištní jámy a tři mělce zahloubené prohlubně s minimálním množstvím nevýrazných střepů.

Ve výkopech pro obslužné komunikace byly prozkoumány neodtěžené části dvou a zjištěny stopy dalších tří hrobových jam. V jednom z hrobů byla v obdélné jámě se stupňovitě zahloubeným dnem uložena kostra, u níž byly nalezeny skleněné korálky, zlomky dvou hrozníčkových postříbřených náušnic a zlomky dvou /bubínkových ?/ náušnic, uložených původně spolu se zlomkem skleněného korálku a mléčnými zuby v textilním obalu pod levou část hrudního koše. Další hrob byl uložen v kostrové jámě se stupňovitě zahloubeným dnem se čtyřmi kůlovými jamkami v rozích. U nohou pohřbeného bylo uloženo vědro s kováním z tenkých železných obrouček a zlomky dvou postříbřených hrozníčkových náušnic.

Při průběžném sledování velkého množství výkopů a terénních úprav v okolí stavby ve dvoře JZD už nebyly zjištěny další stopy porušených objektů.

F o r t s e t z u n g d e r R e t t u n g s a k t i o n i n L e t o n i c e / B e z . V y š k o v /. Bei Bauarbeiten kam es in der Nähe der Flächen mit Funden, im Jahre 1987 festgestellten, zur Störung weiterer Objekte aus der mittleren Burgwallzeit. In einer der drei durchgrabenen Getreidegruben fand man ein komplettes Pferde- und Vogelskelett. Ferner wurde ein Grab gereinigt, aus dem versilberte Trauben- und Paukenohrringe und Glasperlen stammen, der ungestörte Teil eines anderen Grabes enthielt ausser zwei Traubenohrringen einen eisernen Eimerbeschlag.

VÝZKUM MLADOHRADIŠTNÍHO POHŘEBIŠTĚ U SLAVĚTIC /okr. Třebíč/

Lumír P o l á č e k , Západomoravské muzeum Třebíč

/Obr. 20/

Západomoravské muzeum v Třebíči provedlo v roce 1988 záchranný výzkum mladohradištního pohřebiště "Na pískách" u Slavětic. Na odkryté ploše 1200 m^2 bylo zjištěno 19 hrobů, orientovaných ve směru SZ - JV. V obdélníkových hrobových jámách, zahloubených 5 - 25 cm do písčitého podloží, byli zemřelí ukládáni v přímé poloze s pažemi podél těla /v jednom případě s rukou v klíně/ a s hlavou vesměs natočenou do strany. Stav kosterních pozůstatků byl vlivem nestálého písčitého prostředí, chemismu půdy a uložení v dosahu orby velmi špatný; v několika případech se podařilo vyzvednout jenom nepatrnou část skeletu. Zásyp hrobů se velmi málo odlišoval od rostlého podloží a u většiny hrobů obsahoval uhlíky, rozptýlené nejčastěji kolem hlavy a nohou. V jednom hrobě byly zjištěny dva ploché kameny za chodidly kostry.

Nálezy pocházejí ze čtyř hrobů. Jako milodar lze interpretovat jediný předmět - denár Vratislava II. /1054 - 1061/, olomoucký úděl /obd. do roku 1085; určení podle dr. J. Šmerdy z numizmatického oddělení Moravského muzea v Brně/, nalezený v hrobě č. 5 při pravé stehenní kosti. Záušnice byly zjištěny ve dvou dětských hrobech; v hrobě č. 16 sedm bronzových dětských drátěných záušnic o průměru 16 - 20 mm, v hrobě č. 14, kromě pletené bronzové záušnice o průměru 26 mm, osm masívnějších bronzových záušnic s průměrem 20 - 22 mm z materiálu 2,5 - 3 mm silného. Z hrobu č. 16 pochází jednoduchá bronzová kroužková náušnice.

Půdorysné uspořádání hrobů vytváří dvě linie ve směru SZ - JV s náznaky řadového uspořádání v jižní části pohřebiště, výrazněji narušené orbou. Nález záušnice o průměru 29 mm a zlomků lidských kostí v zásypu pískovny jižně hrobu č. 19 dosvědčuje, že pohřebiště pokračovalo dále k jihovýchodu, kde bylo zničeno těžbou písku a planýrováním pískoven. Do těchto míst lze nejspíš lokalizovat nález šesti hrobů ve dvou pravidelných řadách z roku 1930 /Hru-

dička 1931, 369; Skutil 1947, 111-112/. Hroby odkryté záchranným výzkumem lze předběžně datovat do 2. poloviny 11. století.

Literatura:

Hrudička, B. 1931: Řadové slovanské pohřebiště u Slavětic /okres Hrotovice/, Od Horácka k Podyjí VIII, 369.
Skutil, J. 1947: Moravské prehistorické výkopy a nálezy. Oddělení moravského pravěku Zemského muzea 1937-1945, ČZM XXXIII, 1946, 45-134.

Grabung des jungburgwallzeitlichen Gräberfeldes bei Slavětice /Bez. Třebíč/. Die Grabung des jungburgwallzeitlichen Gräberfeldes "Na pískách" bei Slavětice im Jahre 1987 deckte 19 Gräber ab, in NW-SO Richtung orientiert und grundrissmässig in zwei Linien konzentriert. Andeutungen einer Reihenbestattung, im südlichen Teil des Gräberfeldes ersichtlich, entsprechen dem Fund von 6 Gräbern in zwei regelmässigen Reihen bei der Sandförderung im Jahre 1930 und helfen diese Gräber in den Raum südöstlich des untersuchten Gräberfeldes zu lokalisieren, wo die Erforschung der Sandgruben Funden von Menschenknochen und einem Schläfenring feststellte. Funde hat man aus vier Gräbern gewonnen. Die einzige Beigabe - ein Denar vom Vratislav II. /1054 - 1061; Olmützer Teil; Zeitabschnitt zum Jahre 1085/ wurde in Grab Nr. 5 beim rechten Schenkelknochen gefunden. Aus dem Kindergrab Nr. 16 stammen sieben bronzene Kinderschläfenringe, aus Grab Nr. 14 ausser einem geflochtenen Schläfenring acht massivere bronzene Schläfenringe im Durchmesser von 20 - 22 mm und aus Grab Nr. 16 ein einfacher bronzener Reifenohrring. Die im Jahre 1987 bei der Grabung abgedeckten Gräber, datierbar in die 2. Hälfte des 11. Jahrhunderts, gehören einem grösseren jungburgwallzeitlichen Gräberfeld an, das teilweise durch die Sandförderung und Ackerung zerstört wurde.

JUNGBURGWALLZEITLICHE UND MITTELALTERLICHE SIEDLUNG AM KATASTER VON STRACHOTÍN /Bez. Břeclav/

Josef Unger, AÚ ČSAV Brno

Auf den Hinweis von Václav Hortvík hat man Lesefunde auf einer bisher unbekannten Siedlung vorgenommen /Měřínský 1985/, welche 2,2 km nordöstlich von Strachotín am linken Ufer des Popovicer Baches und am linken Ufer seines Zuflusses liegt, der unter der Eisenbahnstrecke und entlang der rechten Seite der Strasse aus Strachotín nach Hustopeče durchfliesst. Bei der Oberflächenbegehung fand man vereinzelte latènezeitliche Keramikfragmente, aber zahlreiche jungburgwallzeitliche und mittelalterliche Keramikbruchstücke, einen Glimmerschieferbrocken vermutlich von einem Mahlstein, ein Schleifsteinbruchstück und Lehmbewurf. Die mittelalterliche Keramik belegt eine Besiedlung dieser Stelle bis in die Wende des 13. und 14. Jahrhunderts. Es hat den Anschein, dass man die durch archäologische Funde belegte Siedlung mit dem Dorf Milotice wird identifizieren können, welches in schriftlichen Quellen nicht erwähnt wird, aber sein Name erscheint im Liechtensteinischen Urbar im Jahre 1414 als Teil von Strachotín /Bretholz 1930, 44/.

Literatur:

Měřínský, Z. 1985: Archeologické lokality na katastru obce Strachotín, Jižní Morava 21, 214-220.
Bretholz, B. 1930: Das Urbar der Liechtensteinischen Herrschaften Nikolsburg, ..., Reichenberg und Komotau.

8. SEZÓNA VÝZKUMU NA OTAKAROVĚ ULICI V UHERSKÉM HRADIŠTI /okr. Uherské Hradiště/

Drahomíra Kaliszová, Slovácké muzeum Uherské Hradiště

Výzkum v sezóně 1987 probíhal pod vedením dr. R. Snášila a autorky. Byl zaměřen na objasnění situací na třech místech zkoumané plochy: 1. pokračování kamenné destrukce, zčásti

odkryté v r. 1986, 2. další odkryv v místech štěrkové úpravy, skrývané v r. 1985, 3. pokračování průběhu koryta ramene Moravy.

Ad 1: Protože kamenná destrukce zasahovala pod blok, na němž stála maringotka, bylo nejprve odbagrováno asi 120 cm mocné souvrství novověké a zčásti i středověké. Po začištění jsme začali odkrývat vrstvu zakládacího horizontu města z druhé poloviny 13. a prvních desetiletí 14. století s četnými nálezy střepů a drobných železných předmětů. V ní jsme objevili žlutou jílovitopísčitou podlahu nadzemního objektu o délce 610 - 620 cm a zachované šířce 200 cm. Podlaha pokračovala severním směrem do plochy zkoumané v r. 1980, kdy však její stopy nebyly zachyceny. To znamená, že končila v místech mezi tehdejším okrajem výkopu a dnešním okrajem zkoumaného bloku /rozdíl asi 34 cm/, který v mezidobí sedmi zim zvětral a opadal. Obvod podlahy respektovaly kůlové jamky v ploše okolo. Objekt měl ve střední části s malou popelovitou skvrnou písčitou podlahu jen při jižním okraji. Vzhledem k malým rozměrům chybění otopného zařízení šlo spíše o hospodářský objekt, možná jen přestřešení na kůlech.

Začištění povrchu kamenné destrukce ukázalo, že do zhruba obdélného půdorysu 200 - 240 x 140 - 190 cm byla ve východním rohu vestavěna pec oválného až kruhového půdorysu, směřující ústím ven ze zkoumané plochy. Spodek pece byl zachován až do výšky 40 cm. Byl z kamenů spojovaných hlínou, nade dnem silně písčitou. Dno pece bylo několikrát vymazáváno, poslední vrstvička už nebyla vypálena. Uprostřed dna bylo zapuštěno prkno. V zásypu pece jsme nacházeli množství střepů druhé poloviny 13. století.

Celý objekt se zahluboval z nejmladší středohradištní vrstvy z 9./10. století, v části nedotčené středověkou pecí jsme našli několik nevýrazných středohradištních střepů. Na některých kamenech, a to i na těch, které byly použity pro stavbu pece, se zachovaly zbytky malty, objekt byl tedy zděný. Objem vyzvednutých kamenů /ač jistě nezůstaly na místě všechny/ by nasvědčoval kamenným základům zděné menší, asi věžovité stavby. Poloha na okraji ostrova nad pravděpodobnou cestou naznačuje strážní a obranné funkci.

Ad 2: Po odebrání vrstvy štěrku /druhá středohradištní vrstva/ se při začišťování povrchu další vrstvy objevily stopy dřev, tvořené průměrně 30 cm širokými pruhy černé hmoty. Konstrukce se skládala z 1 desky položené podélně pod žlutým písčitohlinitým náspem a původně nejméně ze 3 desek k ní kolmo přiložených, z nichž po jedné zbyl jen výběžek. Síla desek byla asi 10 cm, vzájemná vzdálenost 40 - 50 cm. Se zpevněním čela náspu souvisejí 3 kůlové jamky, zachycené ve svahu náspu u severního konce podélné desky, tedy na jejím konci obráceném k rameni Moravy. Opačný konec této desky, jakož i obou k ní kolmých, byl v sousedním čtverci, vybíraném v letech 1985 - 1986; tehdy však nebyly zachyceny. Protože se tento objekt nachází v místě přerušení náspu, nabízí se myšlenka o hatové úpravě cesty z ostrova. Nečetné nálezy střepů nedovolují přesnější časové zařazení v průběhu 9. století.

Ad 3: Další průběh koryta ramene Moravy byl sledován plošně, bez kontrolních bloků. Již v r. 1985 bylo bagrem skryto středověké souvrství až na úroveň povrchu nejmladší středohradištní vrstvy v sousedních čtvercích. Po začištění se však ukázalo, že podloží severním směrem stoupá, takže byly odbagrovány i vrstvy středohradištní až do nejstarší, předvelkomoravské. Výzkumem byla tedy odkrývána již jen bahnitá výplň proudnice, zužující se západním směrem. Kůlové jamky na březích i v korytě patří zčásti ke zpevnění břehu, zčásti k dřevěným konstrukcím nad vodní hladinou. Objevili jsme též mělký "záliv" v západním břehu, částečně oddělený od koryta písčitými jazyky, vyznačujícími původní břeh. Tento útvar je zjevně umělý, má protějšek na druhém, ostrovním břehu ramene a zřejmě je pozůstatkem přechodu přes vodní překážku po nějakém mostě či lávce, čemuž nasvědčují i kůlové jamky v "zálivu". Výzkum zde nebyl dokončen, protože na podzim se zvedla hladina spodní vody a zaplavila dno výkopu. Z výplně koryta byly získány četné zlomky keramiky 9. století i několik typologicky starších.

Kromě běžných nálezů přinesla letošní sezóna i objev litého olověného /?/ rovnoramenného křížku na spodku nejmladší středohradištní vrstvy. Na rubu je vyryt Ukřižovaný, líc tvoří jen prázdná přihrádka. Rovněž očko na zavěšení není proraženo, proto je možné, že jde o polotovar z místních dílen

8. Grabungssaison in der Otakarova Gasse in Uherské Hradiště /Bez. Uherské Hradiště/. Abgedeckt wurde der Grundriss eines oberirdischen vielleicht wirtschaftlichen Objektes aus der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts, von mergelsandigen Fussböden im Ausmass von 610 - 620 x 200 - 234 cm gebildet, der Grundriss eines turmartigen Baues auf gemauertem Grund im Ausmass von 200 - 240 x 140 - 190 cm, aus der Wende des 9. und 10. Jahrhunderts, dessen Destruktion für den Bau eines mittelalterlichen Ofens benützt worden war, vier Bretter /Bohlen/ wahrscheinlich von

einem Reisigweg aus dem 9. Jahrhundert und eine künstliche Aushöhlung des Flussarmufers der Morava mit Pfostenlöchern, welche mit weiteren Pfostenlöchern im Ufer sowie im Flussbett und einem analogen Gebilde auf dem gegenüberliegenden Ufer /im Jahre 1986 untersucht/, ein Element der Konstruktion des Überganges über diesen Wassergraben zu scheinen sein.

Unter den Funden überwiegen Scherben, in der mittelalterlichen Schicht waren auch ziemlich viele eiserne Kleingegenstände, in der Umgebung der Steindestruktion des turmartigen Baues fanden wir Brocken von grossmährischem Mörtel, ferner Tierknochen, Lehmbewurfstücke, Holzkohlepartikeln. In diesem üblichen archäologischen Material tritt ein gegossenes gleicharmiges Bleikreuz aus der Basis der Schicht aus dem Ende des 9. bis 10. Jahrhunderts mit der Gravierung des Gekreuzigten am Revers und einem leeren Fach am Avers hervor. Vermutlich handelt es sich um ein Halbfabrikat aus lokalen Werkstätten.

VÝZKUM NA HORNÍM NÁMĚSTÍ V PŘEROVĚ V ROCE 1987 /okr. Přerov/

Rudolf Procházka, AÚ ČSAV Brno

V květnu a červenci roku 1987 proběhla další etapa záchranného a systematického výzkumu v areálu Horního nám. v Přerově. Na staveništi objektu SZK Přerovských strojíren byl za velmi ztížených podmínek dokončen záchranný odkryv velkomoravského osídlení a mladohradištní fortifikace těsně u kostela sv. Jiří na ploše cca 20 m^2. Do až 1 m mocné tmavě hnědé vrstvy se sporadickými nálezy věteřovské keramiky byly zapuštěny dva středohradištní objekty, z nichž jeden byl zčásti zkoumán již r. 1984. Při jejich zasypání vznikla na zkoumané ploše hlinitá vrstva o mocnosti až 50 cm. Tvořila bázi pro nadzemní objekt, z něhož se podařilo zachytit ohniště a skupinu kůlových jamek. V okolí ohniště leželo několik železných předmětů - hřivna, obroučky vědra, dlátko a další blíže zatím neurčitelné zlomky, jakož i fragmenty ještě středohradištní keramiky. Na tento horizont přímo nasedaly dřevěné konstrukce z přelomu 10. a 11. století. Na jihovýchodním okraji plochy to byl val s roštovou konstrukcí z dubových kmenů, mnohdy rozštípaných. S hradbou přímo souvisely srubové konstrukce s deštěnými "podlahami" ve dvou úrovních. Jejich výplň měla povětšině organický charakter s převahou fragmentů dřev, mezi nimiž se vyskytovaly i užitkové předměty /např. soustružená miska/.

V červnu byl proveden zjišťovací výzkum v ploše náměstí před domem č. 20, a to sondou I/87 v razsahu 27 m^2. Brzy se ukázalo, že výkop byl situován v prostoru pozdně středověkého příkopu, jehož okraj se zachytil již roku 1985 před domem č. 21. Průkopem v délce 9 m se podařilo zjistit severní hranu dna objektu v hloubce 5 m pod dnešním povrchem a úsek severní stěny, nikoliv však celkovou šířku. Ve svrchních vrstvách hlinitokamenité zavážky převažovaly druhotně přemístěné věteřovské a mladohradištní střepy, níže však již dominovala keramika datovatelná od sklonku 15. století do poloviny 16. století. Je zřejmé, že příkop zanikal v souvislosti s výstavbou Horního města na počátku 16. století. Lze ho klást do souvislosti nejspíše s hradem, jehož jádro leží přibližně 50 m jižněji.

Sonda II/87 měla ověřit stratigrafii v parkánu za domem č. 22, tedy vně mladohradištní fortifikace zkoumané na dvoře domu č. 21 roku 1986. Výkop byl situován těsně k pozdně středověké hradbě. Podařilo se pouze zachytit nevýraznou hlinitopísčitou vrstvu se sporadickými věteřovskými střepy, do níž byl zahlouben kostrový hrob bez nálezů, porušený zdivem fortifikace. Nadloží představovala novověká zavážka o mocnosti 1,6 m. Severněji, na okraj parkánu umístěná sonda III/87 prořízla novověké souvrství do hloubky 3 m. Pedologickou tyčí se při jižním okraji výkopu podařilo zachytit v hloubce 3,5 m sterilní žlutý písek, zatímco na opačné straně ještě nikoliv.

Grabung auf dem Horní náměstí / Oberring/ in Přerov im Jahre 1987 / Bez. Přerov/ . Im Jahre 1987 verlief die weitere Etappe der Rettungs- und Feststellungsgrabung im Areal des Oberringes in Přerov. Auf dem Bauplatz des Objektes des Betriebes Přerovské strojírny wurde die Rettungsabdeckung der grossmährischen Besiedlung und der jungburgwallzeitlichen Fortifikation bei der Kirche des Hl. Georg auf einer Fläche von ca. 20 m^2 beendet. In die bis 1 m mächtige Schicht mit Věteřover Keramik waren zwei mittelburgwallzeitliche Objekte eingelassen. Nach ihrer Wüstung funktionierte auf der Oberfläche einer ebenfalls mittelburgwallzeitlichen Schicht ein oberirdisches Objekt gleichen Alters mit einer Feuerstelle und Pfostengrübchen. Erst diesen Horizont überdeckte der Körper eines Rostwalles, mit Blockbaukonstruktionen aus dem 10./11. Jahrhun-

dert verbunden. Eine weitere Feststellungsgrabung verlief auf der Fläche des Stadtplatzes vor dem Haus Nr. 20, wo die Sonde I/87 einen 5 m tiefen spätmittelalterlichen Graben durchschnitt, welcher zur Hälfte des 16. Jahrhunderts verschüttet war. Die Sonden II/87 und III/87 verfolgten die Situation im Zwinger hinter dem Haus Nr. 22, an der Stadtmauer. Nur in Sonde II/87 gelang es eine ausdruckslose Schicht mit Věteřover Funden und den Rest eines vermutlich jüngeren Körpergrabes ohne Inventar zu erfassen.

SYSTEMATICKÝ VÝZKUM DÓMSKÉHO NÁVRŠÍ V OLOMOUCI - 11. ETAPA /okr. Olomouc/

Vít Dohnal, Krajské vlastivědné muzeum Olomouc

Od poloviny června do konce srpna 1987 trvaly terénní práce, které provádělo archeologické oddělení olomouckého muzea na dómském návrší v rámci 11. etapy systematického výzkumu. Šlo o odkryv něco přes 60 m^2 velké plochy před jižním průčelím gotické kaple sv. Anny, severně od biskupského kostela. Úkolem bylo zjistit průběh opevnění, které jsme poprvé zachytili a pak sledovali v letech 1981 - 1982. Tehdy se ukázalo, že severozápadně od kostela se pod povrchem nacházejí zbytky kamenné hradby, která chránila prostor při severním okraji návrší. Hradbu tvořila poměrně tenká zeď /tloušťka základového zdiva 140 cm/, zesílená flankovacími věžicemi, kladenými hustě vedle sebe. Půdorys věžic byl lichoběžníkový, s delší osou 7 m a kratší okolo 4 m dlouhou. V zemi se zachovalo základové zdivo, nahoře nepravidelně ubourané. Co se datování týká, dalo se usuzovat, že půjde o opevnění předgotického původu, protože východní věžice byla překryta zdivem kaple sv. Anny, postavené ve druhé polovině 13. století /Dohnal 1983, 54-55; 1984, 56-57/.

Zkoumaná plocha se nacházela v prostoru, který původně zabírala jižní část zmíněné kaple. Kaple sv. Anny byla totiž původně o jedno klenební pole delší, ale koncem minulého století byla zkrácena, aby se vyřešila prostorová situace před dómem. Odkrývali jsme tedy jižní část půdorysu kaple a očekávali jsme, že se pod úrovní krypty, která se měla údajně i v této části půdorysu kaple nacházet, bude možno zjistit, zda věžicová hradba se přibližovala k západní frontě palácové budovy, příp. románského ambitu mezi kostelem a palácem, či zda se opevnění táhlo jiným směrem. Z dřívějších etap jsme věděli, že hradební zdivo je založeno téměř na podložní skále, a tudíž jej bude možno sledovat ještě i pod kryptou.

Nehluboko pod dlažbou se objevily zbytky proražených valených kleneb z cihlového zdiva a pak následovala stavební suť, kterou byly vyplněny zrušené krypty. Původní situaci je možno rekonstruovat v tom smyslu, že do půdorysu gotické kaple byly vestavěny dvě krypty, západní a východní s úzkou chodbičkou se schodištěm mezi oběma kryptovými komorami. Krypty respektovaly delší /severojižní/ osu kaple. Přístup do nich byl zmíněnou chodbičkou se schodištěm, sestupujícím severním směrem. Do západní krypty vedlo od jihu malé větrací okénko, jak naznačoval šikmý parapet, zachovaný v jižním obvodovém zdivu. Podlaha v obou kryptách byla cihlová, stěny a klenuté stropy byly opatřeny hrubou nezdobenou omítkou. Krypty byly prázdné až na jednotlivé lidské kosti, které byly volně rozptýleny v zásypech nad cihlovými podlahami. Při výzkumu nebyly sice získány žádné datující nálezy, ale ze situace jednoznačně vyplynulo, že krypty byly do půdorysu vestavěny dodatečně, snad v baroku. Zkrácení kaple se uskutečnilo postavením nového jižního průčelí, jehož základová část samozřejmě přehradila v západovýchodním směru obě krypty. Kromě této kamenné zdi byla postavena asi v metrové vzdálenosti od ní zeď cihlová, která tvoří podzemní oporu pro schodiště, vedoucí do kaple. Kromě této západovýchodní cihlové zdi byla do východní krypty vestavěna ještě kratší cihlová zeď severojižního směru, která patrně plní statickou funkci vzhledem k opěrnému pilíři před západním průčelím kostela.

Po odstranění cihlového zdiva na západním a východním obvodu kryptového prostoru a po odstranění podlah v obou kryptách bylo teprve možno sledovat stav v době stavby kaple. Pod kryptami byla buďto neporušená vrstva podložního jemného písku /západní krypta/, anebo mělké prohlubně, vyplněné pravěkou kulturní vrstvou /východní krypta/. Nikde nebylo nejmenšího náznaku, že by do zkoumaného prostoru zasahovalo zdivo hledané raně středověké hradby. Na obnaženém jihozápadním nároží kaple bylo vidět, že západní obvodová zeď kaple stojí na starším zdivu, které je asi o 50 cm širší a zaobleně končí pod jihozápadním nárožím gotické budovy. Potvrdilo se, že věžice, jejíž západní bok jsme pozorovali při odkryvu v roce 1981, je překryta jihozápadním nárožím kaple, a že byla jen o zmíněných 50 cm širší než zdivo gotické. Z odkryvu dále vyplynulo, že věžicové opevnění nepokračovalo dál východním směrem, ale že jeho další průběh musíme předpokládat pod západní obvodovou zdí kaple. I když další průzkum

severním směrem není možný /interiér kaple/, nelze pochybovat o tom, že od odkryté věžice se dál k severu táhla už jenom přímá hradební zeď, na jejímž zbytku nyní stojí západní zeď kaple. Ze situace také vyplývá, že hradební zeď se napojovala na válcovou věž zhruba uprostřed její tloušťky, a že válcová věž je organickou součástí předgotického věžicového opevnění, chránícího prostor pozdějšího kapitulního děkanství oproti ostatní ploše hradního návrší. Opevnění nemělo dlouhého trvání, neboť už ve druhé polovině 13. století bylo zčásti překryto kaplí sv. Anny. Zrušená věžicová hradba postupně zanikla až na válcovou věž, jejíž horní část byla přeměněna na barokní kapli sv. Barbory. Opevnění chránilo, jak bylo řečeno, prostor při severním okraji hradního návrší, který se jeví jako vlastní zeměpanský okrsek, jejž ovšem zatím pro zástavbu nebylo možno v dostatečné míře zkoumat. I tak ale už víme o nevelikém, zřejmě hradním kostele, jehož půdorys se podařilo zachytit pod stojící barokní budovou, ve vzdálenosti pouhých 3 m od válcové věže /Dohnal 1985, 57; 1987a, 49 ad./.

Průzkum plochy před kaplí sv. Anny přinesl další dva pozoruhodné poznatky, týkající se jednak kaple samotné, jednak kostela. Co se kaple týká, hovořili jsme o tom, že při stavbě západní obvodové zdi bylo důmyslně využito masivního základu, který v zemi zbyl po odbourání nadzemních částí věžicové hradby a nadzemní část kaplové západní zdi byla na něj prostě položena. Podobně úsporným způsobem se postupovalo i při budování východní obvodové zdi kaple, přiložené těsně ke zdi ambitu. I zde bylo upuštěno od vyzdívání základů, které byly nahrazeny klenebními pasy, položenými na pilířích. Druhý poznatek se zdá, že navazuje určitým způsobem na situaci, zjištěnou v letech 1984 - 1985, kdy jsme pod dlažbou jižní chodby gotického ambitu odkryli základy čtyř opěrných pilířů čtvercového půdorysu, které pravděpodobně souvisejí s opravou kostelní budovy po požáru kostela v roce 1204 /Dohnal 1987b, 48/. V roce 1987 jsme zjistili, že k západní líci románského ambitu je zvenku přiloženo kamenné zdivo, které pokračuje i před lící kostela, kde vytváří blok, vystupující do vzdálenosti přes 2,5 m před linii západního průčelí. Ze situace jednoznačně vyplynulo, že tento blok základového zdiva je starší než průčelí kaple sv. Anny. Toto zjištění nutí korigovat vžitou představu, že pilíře před západním průčelím svatováclavské katedrály jsou až novogotického původu. V případě severozápadního pilíře je zřejmé, že na stejném místě existovala jakási přístavba už před postavením kaple sv. Anny, z níž v zemi zůstal základový sokl, na němž nyní stojí novogotický opěrný pilíř.

L i t e r a t u r a :

Dohnal, V. 1983: Systematický výzkum dómského návrší v Olomouci - 6. etapa, PV 1981, 54-56.

- 1984: Systematický výzkum dómského návrší v Olomouci - 7. etapa, PV 1982, 56-57.
- 1985: Systematický výzkum dómského návrší v Olomouci - 8. etapa, PV 1983, 57.
- 1987a: Systematický výzkum dómského návrší v Olomouci - 9. etapa, PV 1984, 49-51.
- 1987b: Systematický výzkum dómského návrší v Olomouci - 10. etapa, PV 1985, 48-49.

D i e s y s t e m a t i s c h e E r f o r s c h u n g d e r D o m a n h ö h e i n O l o m o u c - 11. E t a p p e / B e z . O l o m o u c / . Die elfte Etappe der systematischen Grabungen auf der Domanhöhe in Olomouc, vom Museum in Olomouc durchgeführt, hatte als Aufgabe den weiteren Verlauf der Steinbefestigung zu verfolgen, die zum erstenmale in den Jahren 1981 - 1982 auf dem freien Gelände nordwestlich des Domes erfasst worden war. Ungefähr an der Grenzscheide zwischen dem Garten des ehemaligen Domdechanats und der gepflasterten Fläche von der westlichen Stirnfront der bischöflichen Kirche gelang es zwei im Grundriss trapezförmige Flankiertürmchen abzudecken /Achsen 7 und 4 m/, welche an eine verhältnismässig dünne Wallmauer angeschlossen waren /Stärke des Fundamentgemäuers 140 cm/. Das dritte, am östlichsten gelegene Türmchen, wurde nur teilweise abgedeckt, weil es von der südwestlichen Ecke der Kapelle der Hl. Anna überdeckt war, die in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts erbaut wurde. Die gotische Kapelle steht nordwestlich der Kirche; in den 80. und 90. Jahren des vorigen Jahrhunderts war die Kapelle aus räumlichen Gründen um ein Gewölbefeld gekürzt worden, so dass die untersuchte Fläche /etwas über 60 m^2/ eigentlich im südlichen Teil des Grundrisses der ursprünglichen ungekürzten Kapelle lag. Bei der Grabung hat sich ergeben, dass das Souterrain der Kapelle zu funeralen Zwecken diente. Man hat zwei Krypten mit einem schmalen Gang inmitten dieser abgedeckt. Unter dem Niveau der Krypten fand man im intakten Terrain keine Reste des gesuchten Steinwalles und es ist ersichtlich, dass die vorgotische Befestigung mit den Türmchen in östlicher Richtung nicht fortsetzte. Aus der Situation war zu ersehen, dass von dem erwähnten östlichsten Türmchen, welches von der südwestlichen Ecke der Kapelle überdeckt ist, die Wallmauer direkt nach Nor-

den, zu dem zylindrischen Turm fortsetzte, welcher nördlich der Kapelle steht. Der zylindrische Turm, dessen oberer Teil in der Barockzeit zur Kapelle der Hl. Barbara umwandelt wurde, bildete einst zweifellos einen Bestandteil der Befestigung, welche den Raum am Nordrand der Burganhöhe schützte, in dem es möglich ist das eigentliche landesfürstliche Areal zu erblicken, das von der Umgebung durch den Wall mit Türmchen getrennt war. Östlich von hier, im östlichen Teil der Sporenlage befand sich das kirchliche Areal mit der Bischofskirche, die im Jahre 1131 eingeweiht wurde und auf deren Nordseite der Bischofspalast stand, zu dem man nachträglich ein Stockhaus, den sog. Ostflügel und den Kreuzgang angebaut hat. Die beiden letzten Objekte dienten dem Domkapitel, das bei der neuen Bischofskirche vom Olomoucer Bischof Jindřich Zdík im Jahre 1141 errichtet wurde. Ausser der Frage der turmartigen Befestigung brachte die Grabung neue Erkenntnisse, einerseits die Bauart der Kapelle der Hl. Anna, andererseits den frühgotischen Umbau oder Herrichtung der Kathedrale des Hl. Wenzel betreffend.

ZPRÁVA O VÝZKUMU HRADU ROKŠTEJNA, K. Ú. BRTNICE V ROCE 1987 /okr. Jihlava/

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

Sedmá sezóna záchranného archeologického výzkumu hradu Rokštejna byla zahájena 29.VI. 1987 a trvala do 13. IX. 1987. Drobné dokumentační a dokončovací práce byly ještě realizovány ve dnech 19. - 27.IX., 3. - 4.X., 10. - 11.X., 15.X. a 3.XI.1987. Během července a srpna se výzkumu zúčastnilo 5 - 15 brigádníků. Etapa 1987 se v návaznosti na předchozí sezónu 1986 soustředila na pokračování výzkumu v rozpracovaných plochách zasypaného příkopu původního hradu 13. století /obj. 84/ ve střední části nádvoří dolního hradu, dále na prostor kolem věže dolního hradu a přilehlé plochy. Dokončeno bylo sejmutí profilů na nádvoří horního hradu a prozkoumání ploch při jižní stěně horního paláce. Pokračoval výzkum prostory C paláce horního hradu, který byl v podstatě dokončen.

Na rozpracovaných plochách střední části nádvoří dolního hradu se výzkum soustředil na dokončení vybrání zásypových vrstev příkopu obj. 84 ve čtv. 7/8, 8/10 a 9/11. Mezi nejzávažnější zjištění zde náleželo odkrytí vrstvy pod obj. 100 /čtv. 8/9; 8/10/, datované velmi dobře ostruhou s kolečkem do 14. století,a vybrání přilehlého obj. 143. Také ve čtv. 9/11 byla zachycena kůlová jáma obložená vyzděnými kameny /obj. 155/, patrně součást konstrukce mostu do horního hradu v jeho prvé fázi. Vrstva kolem této kůlové jámy je datována ostruhou s bodcem ještě do průběhu pokročilého 13. století. Nejzávažnější poznatky v této části nádvoří dolního hradu přinesl výzkum ve čtv. 7/8, kde byly zjištěny pozůstatky chlebové pece dislokované v jihozápadním rohu srubové budovy kuchyně dolního hradu. Pec byla postavena na zasypaném příkopu kolem jádra hradu 2. poloviny 13. až 1. poloviny 14. století /obj. 84/ a pod ní se nacházela rozsáhlá a místy velmi mocná vrstva ztvrdlého vápna, pocházející patrně ze skládky časově synchronizované s druhou stavební fází z doby markraběte Jana Jiřicha /po roce 1360/.

Nejrozsáhlejší odkryv proběhl západně od věže dolního hradu, kde výzkum pokračoval ve čtv. 11/10, 11/11, 12/10 a 12/11 v preparaci rozsáhlých vyrovnávkových a navážkových vrstev s velmi bohatým obsahem keramiky, zvířecích kostí a železných předmětů. Mimo jiné toto souvrství obsahovalo i architektonický kamenný článek. Složitá stratigrafická situace byla zachycena zejména ve čtv. 12/10 a 12/11. Pravděpodobně souvisí s několika etapami výstavby v prostoru komory G a dolní věže, která bude podrobně sledována v další výzkumné sezóně.

Značná pozornost byla ve výzkumné sezóně 1987 věnována dokončení výzkumných prací v prostoru nádvoří horního hradu, kde byly zlikvidovány a zdokumentovány profily mezi čtv. 3/9 a 3/10 a 3/10 a 3/11. Dokončeny byly dosavadní neprozkoumané plochy na nádvoří ve čtv. 3/13, 4/13, 5/13 a 6/13 podél jižní stěny dolního paláce a některé drobné dokončovací práce ve čtv. 6/13, 6/12 a 6/11, zaměřené na sledování průběhu starší hradební zdi v této části hradu. Důležité poznatky přinesl odkryv obj. 128 a 147 ve čtv. 4/13 a 5/13, které lze interpretovat jako zakotvení nástupní rampy do zvýšeného přízemí paláce horního hradu. Sledován a studován byl též vzájemný vztah západního průběhu starší hradební zdi a na ní vystavěné ohradní zdi horního hradu i vztah starší hradební zdi k jihozápadnímu nároží horního paláce, kde byla přetnuta ve čtv. 3/13 jeho základovým zdivem. Dokončeno bylo i vybrání jímky /obj. 106/ na nádvoří horního hradu ve čtv. 5/12 a 5/13.

Závažné výsledky přineslo i pokračování výzkumu v prostoře C horního paláce. Ve čtv. 6/13, 6/14 a 7/14 byly sníženy jednotlivé vrstvy zásypu tohoto prostoru horního paláce. Situace je zde velmi složitá a odkryv naznačil, že část podlaží horního paláce byla při jeho zániku vytržena východní stěnou paláce, jež se zřítila do severovýchodního prostoru nádvoří dolního hradu. Tyto předpoklady budou sledovány a ověřeny až při plánovaném výzkumu severovýchodní části nádvoří dolního hradu a zbytku horního paláce. Sezóna 1987 přispěla k upřesnění některých poznatků o stavebním vývoji Rokštejna a jeho jednotlivých fázích a přinesla množství dalších dokladů hmotné kultury 13. až 1. poloviny 15. století.

Bericht über die Grabung der Burg Rokštejn, Kat. Geb. Brtnice im Jahre 1987 /Bez. Jihlava/. Die Grabungssaison 1987 konzentrierte sich auf die Fortsetzung der Grabung auf den vorgearbeiteten Flächen des verschütteten Grabens der ursprünglichen Burg des 13. Jahrhunderts im mittleren Teil des Vorhofes der unteren Burg, ferner im Raume um den Turm der unteren Burg und die anschliessenden Flächen. Beendet hat man die Abnahme der Profile auf dem Hof der unteren Burg und die Grabung bei der Südwand des oberen Palastes. Die Grabung im Raum C des Palastes der oberen Burg setzte fort und wurde im Grunde beendet. Die Grabungsarbeiten im Jahre 1987 präzisierten ferner einige Teilerkenntnisse über die erste und zweite Bauphase /2. Hälfte des 13. und 1. Hälfte des 14. Jahrhunderts; Umbau von Markgraf Jan Jindřich nach dem Jahre 1360/ und brachten weitere wertvolle Belege der materiellen Kultur des 13. bis 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts.

ARCHÄOLOGISCHE BEFUNDE AUS DER STAATLICHEN BURG BÍTOV /Bez. Znojmo/

Lubomír Kundera, Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

Im Zusammenhang mit der Errichtung neuer Ingenieursnetze im Rahmen der umfangreichen Rekonstruktion der Burg Bítov wurde im Jahre 1987 von Mitgliedern des AÚ ČSAV in Brno eine archäologische Beaufsichtigung und kleine Rettungsaktionen im Raume des Burgvorhofes von Bítov durchgeführt. In nächster Nähe des Gratturmes auf der Südostseite hat man eine mächtige Schichtenfolge in einer Stärke von 2,5 m festgestellt, deren untere Schichten man, nach dem keramischen Material, in das 11. - 12. Jahrhundert datieren kann. Von den übrigen verfolgten Aushuben stammt Material, das in das 13. - 18. Jahrhundert datierbar ist.
Am 11. Mai 1987 wurde im ehemaligen Garten nördlich von dem Gratturm eine geophysische Messung durchgeführt, welche einige Anomalien erfasste, die im weiteren Verlauf der Bauarbeiten nach und nach beglaubigt werden.

VIERTE SAISON DER VORSPRUNGSGRABUNG DER MITTELALTERLICHEN BURG IN LELEKOVICE /Bez. Brno - venkov/

Josef Unger, AÚ ČSAV Brno

Die Grabung in dieser Saison konzentrierte sich auf die Beendigung der Abdeckung von einigen Quadraten im Vorhof, in denen vor allem Pfostengruben entdeckt worden waren. Die Hauptaufmerksamkeit widmeten wir allerdings der Untersuchung des Kellers /Raum E/, wo unter einer mehrmetrigen Schuttschicht eine Kulturschicht aus der Zeit vor der Burgwüstung festgestellt wurde. Besonders wichtig ist der Fund einer zerschlagenen Steinkugel im Durchmesser von 35 cm, die die Eroberung der Burg im 15. Jahrhundert belegt. Ausser einer Menge von Belegen der materiellen Kultur, besonders aus dem 14. Jahrhundert, hat man auch weitere jungburgwallzeitliche Keramikbruchstücke gewonnen.

FORTSETZUNG DER ERFORSCHUNG DER BURG ÚSOV /Bez. Šumperk/

Vladimír G o š , Okresní vlastivědné muzeum Šumperk

In den Sommermonaten des Jahres 1987 setzte die archäologische Rettungsgrabung der Burg Úsov fort. Sie konzentrierte sich auf die Quermauer, die den Burghof in zwei Teile teilt, die bereits bei im vergangenen Jahr festgestellt worden war. Die Sonde 1/87 verlief in W-O Richtung zwischen dem Vlašimka genannten Turm und dem Kutschenabstellraum. In dieser gelang es Mauernfundamente aus Stein und Mörtelverbauung vollständig abzudecken, die am Fusse 260 cm stark waren. Auf der Westseite sank das Terrain steil ab und erreichte eine Tiefe um 310 cm. Die Depression war im unteren Teil mit einer Mauerndestruktion ausgefüllt, auf diese setzten Ausgleichungsschichten an, aus Erde mit Ziegeln und Scherben vermischt, die irgendwann in der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts entstanden.

Im östlichen Teil des Burghofes stieg das Terrain steil an, die Überhöhung erreicht fast 5 m. Hier befand sich das Liegende knapp unter der Humusschicht. Sonde 2/87 verlief in N-S Richtung im östlichen Teil der Burg und hatte Ausmasse von 16 x 5 m. In ihrem oberen Teil gelang es Reste von drei einfachen Feldöfen abzudecken. Der am besten erhaltene Ofen A hatte eine fast viereckige Form, die Länge der Kante betrug 260 cm, von diesem blieb nur ein Lehmbewurfflecken in einer Stärke von 3 - 5 cm erhalten.

Im Jahre 1987 gelang es die Untersuchung des östlichen Teiles der Burg vollständig zu beenden, in den nächsten Jahren werden wir uns auf den bisher wenig bekannten westlichen Teil des Objektes konzentrieren.

PRVNÍ ETAPA ZÁCHRANNÝCH PRACÍ NA HRADĚ ŠOŠTÝNĚ U KOPŘIVNICE /okr. Nový Jičín/

Vratislav J a n á k , AÚ ČSAV Brno, Emanuel G r e p l , Okresní vlastivědné muzeum Nový Jičín

Hrad Šostýn je situován asi 1,5 km jihovýchodně od centra Kopřivnice na protáhlé ostrožně /453 m n.m./, přimykající se k vrchu Pískovna /584 m n.m./, od kterého je na východě oddělena sedlem, rozšiřujícím se v severní části v plošinku, na severu pak prudkou strží. Úzké temeno ostrožny se táhne v délce asi 200 m mírně obloukovitě od jihovýchodu k severovýchodu; přitom se stále zužuje a klesá. Je rozděleno - alespoň zčásti uměle - v šest pahorků. Jádro hradu zabírá první dva pahorky od jihu, které jsou poměrně vysoké a rozsáhlé. K funkci zbylých čtyř - menších, se bez výzkumu nelze vyjádřit, stejně jako k rozsahu a podobě předhradí, které se zřejmě rozkládalo především na plošince sedla. Ze snáze přístupné severní a východní strany, částečně i ze strany jižní, je jádro hradu chráněno dvěma pásy vnějšího opevnění; pásy jsou od sebe vzdáleny 40 - 50 m a tvořeny vždy příkopem s následným valem. Západní svahy klesají velice strmě k bezejmennému přítoku Kopřivničky, takže opevnění zde bylo zbytečné.

Na hradě - který zanikl za husitských válek ve 20. letech 15. století, a jehož nadzemní části byly rozebrány v 1. polovině 19. století - prováděli první drobné výkopy ve 20. letech R. Přihoda /1923/ a G. Stumpf /1927/. V letech 1935 - 1938 zde rozsáhlejší výzkumy, spojené i s konzervací veškerého obnaženého zdiva, prováděla kopřivnická odbočka Klubu českých turistů pod vedením E. Hanzelky. Těžiště výzkumu bylo v částečném prokopání sklepního traktu hradního paláce dvouprostorové dispozice s přiléhající chodbou na severní straně, který byl umístěn v jihozápadním rohu jádra /Hanzelka 1945/.

Nepříznivý stav odkrytého zdiva paláce, ponechaného od r. 1938 sobě samému, vyvolal v r. 1987 několik jednání, při nichž bylo dohodnuto, že MěstNV Kopřivnice jako vlastník zajistí alespoň v nejnutnější míře vyčištění a opětovnou konzervaci odkrytých pozůstatků. Vlastních prací se pod metodickým vedením archeologického pracoviště OVM N. Jičín a s konzultacemi opavské expozitury AÚ ČSAV Brno a KSSPPOP Ostrava s nevšedním entuziasmem ujali osobně L. Kostelník, předseda ŠKK MěstNV a J. Tichánek, okresní konzervátor SPPOP.

Od června do listopadu r. 1987 především vyklidili ve svém volném čase větší část od r. 1938 znovu zasutých sklepení paláce; získali odtud poměrně četné nálezy ze 14. - zač. 15. století a jeden zlomek pravěké keramiky, datovatelný rámcově do eneolitu. Kromě toho začistili na pátém pahorku - tedy již mimo hradní jádro - vývrat o ϕ cca 2 m a hloubce cca 1 m, odkud získali keramiku a železné předměty, které se od nálezů z jádra neliší. Konečně také

očistili obloukovitý úsek zdiva, patrný v severovýchodním rohu hradního jádra - zde není vyloučeno, že se jedná o základové partie válcovité věže, ale definitivně to může rozhodnout teprve budoucí výzkum. Po skončení manuálních prací provedli nové zaměření zbytků zdiva, patrných v jádře hradu, které v některých ohledech koriguje zjištění dřívějších měření.

Průběh a výsledky prací v r. 1987 byly spolu s dosavadními poznatky o Šostýně, podrobným popisem hradu a patřičnými plánky ihned publikovány /Janák et alii 1988/. S pokračováním záchranných prací a průzkumů na Šostýně se počítá i v následujících letech.

Literatura:

Janák, V. - Zezulčík, J. - Grepl, E. - Kostelník, L. - Tichánek, J. 1988: Současný stav výzkumu hradu Šostýna, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 41.

Hanzelka, E. 1945: Historie vykopávek a oprava hradu Šostýna. Rkp. uložený v kopřivnickém muzeu.

Přihoda, R. 1923: Die Ergebnisse eines Ausgrabungsversuches auf der Burgruine Schauenstein, Das Kuhländchen 5, 65-69.

Stumpf, G. 1927: Die Ruine Schauenstein, Das Kuhländchen 8, 145-147.

Erste Etappe der Rettungsarbeiten auf der Burg Šoštýn bei Kopřivnice /Bez. Nový Jičín/. Die Burgruine Šoštýn befindet sich ca. 1,5 km südöstlich vom Zentrum der Stadt Kopřivnice. Vor dem II. Weltkrieg führten hier kleinere Grabungen R. Přihoda /1923/, G. Stumpf /1927/ und in den Jahren 1935 - 1938 ausgedehnte Grabungen, mit der Konservierung des erhaltenen Gemäuers verbunden, vor allem in den Kellerräumen des Burgpalastes E. Hanzelka /1945/ durch. Mit der Zeit verwitterte das Gemäuer und daher hat man im Jahre 1987 beschlossen dieses neuerlich zu konservieren.

Im Laufe der ersten Etappe der Erhaltungsarbeiten wurde der grösste Teil des Schuttes aus dem Palastverlies geräumt, kleinere Feststellungsgrabungen an einigen Stellen des Burgareales durchgeführt und von neuem das Gemäuer vermessen, das in den Räumen des Burgkernes sichtbar war. Der Verlauf und die Ergebnisse der Arbeiten auf der Burg im Jahre 1987 gemeinsam mit den bisherigen Erkenntnissen über die Burg sind bereits eingehend publiziert worden /Janák et alii 1988/.

DOKONČENÍ ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU DROBNÉHO STŘEDOVĚKÉHO OPEVNĚNÍ LIPINA /okr. Frýdek - Místek/

Pavel Kouřil, AÚ ČSAV Brno

Ve spolupráci s OVM ve Frýdku - Místku byl dokončen výzkum drobného středověkého opevnění Lipina /kat. území Staříč/. Bylo zde položeno celkem sedm sond včetně řezu příkopem a následným nevýrazným valem. Zjištěná kulturní vrstva byla velmi plytká a obsahovala malé množství nálezů konce 13. a 14. století, svědčící v souladu s předchozími pozorováními o velmi krátké existenci fortifikace. Mimo centrální věžovitou stavbu s kamennou podezdívkou nebyl zachycen žádný objekt.

Překvapení přinesl řez nedokončeným valem, vymezujícím poměrně rozsáhlý oválný areál, přiléhající ke středověkému opevnění, o kterém jsme se domnívali, že je rovněž středověkého původu. Ukázalo se však, že val je s velkou pravděpodobností výsledkem činnosti lidu popelnicových polí, dle keramiky nejspíše ze stupně HC. Jde tedy o novou, doposud nepodchycenou lokalitu.

Beendigung der archäologischen Erforschung der kleinen mittelalterlichen Befestigung in Lipina /Bez. Frýdek - Místek/. Durch sieben Sonden einschliesslich des Schnittes durch den Graben und den folgenden ausdruckslosen Wall hat man eine sehr flache Kulturschicht mit Material aus dem Ende des 13., resp. der Wende des 13. und 14. Jahrhunderts festgestellt, im Einklang mit den vorhergehenden Beobachtungen, von einer sehr kurzen Existenz der Fortifikation zeugend. Ausser dem zentralen turmartigen Bau hat man kein Objekt erfasst. Der anliegende nicht beendete Wall wurde als hallstattzeitlich, am ehesten der Stufe HC, klassifiziert.

STŘEDOVĚKÉ OPEVNĚNÍ NA KATASTRU OBCE BÍLÁ /okr. Frýdek - Místek/

Pavel Kouřil, AÚ ČSAV Brno

Na katastru obce Bílá, nedaleko státní silnice vedoucí z Ostravice přes Turzovku do Čadce, se na vysoké a strmé ostrožně zvané Skalka /lidově Baraní Skalka/, nad hraničním průsmykem mezi Moravou a Slovenskem /Uhrami/, nachází v dosti extrémní poloze a ve značné vzdálenosti od nejbližší osady středověké opevnění, zaříznuté v prudkém svahu. Na severozápadní poměrně rovné straně se půlobloukovitě přimyká k téměř kolmému srázu a je chráněno příkopem a následným valem, ve střední části již dosti setřelým. Centrální plató se mírně snižuje ke své hraně a má maximální rozměry cca 42 x 18 cm. Malou sondou, položenou zde v mělké depresi, byl získán nečetný keramický materiál, který můžeme klást do 14. - 15. století.

Mittelalterliche Befestigung im Kataster der Gemeinde Bílá /Bez. Frýdek - Místek/. Im Kataster der Gemeinde Bílá, oberhalb des Grenzpasses zwischen Mähren und der Slowakei, hat man in einer ziemlich extremen Lage eine mittelalterliche Befestigung festgestellt, die wir aufgrund des bisherigen geringen keramischen Materiales in das 14. - 15. Jahrhundert legen können.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM HRADU VILDŠTEJNA /k. ú. Budišov, okr. Opava/

Miroslav Plaček, Veselí nad Moravou

/Obr. 21/

Zbytky hradu Vildštejna zaujímají ostrožnu nad soutokem říčky Lomnice, pravobřežního přítoku Moravice a bezejmenné vodoteče 3 km na severozápad od Budišova nad Budišovkou. Poměrně rozlehlý hrad má dvoudílnou dispozici. Nevelký západní díl přibližně obdélného půdorysu /38 x 18 m/ se rozkládá za šíjovým valem a příkopem. Po obvodu byl lemován kamennou hradbou dosud na několika místech patrnou a v jihozápadním rohu je zachován suterén pravoúhlé budovy. Nejasný je účel dvou k sobě přiložených a výškově odstupněných zdí na jihovýchodní straně. Jádro hradu až 70 m dlouhé je ze tří stran obklopeno příkopem 15 - 23 m širokým a valem, na východě je strmý skalnatý sráz rokle, kterou protéká výše zmíněný potůček. Zde je také ještě viditelná hradba, jejíž síla 3,4 m navozuje představu štítu. Vzhledem ke značnému převýšení nepříliš vzdáleného druhého okraje rokle nad nivó hradu to není překvapující. V čele hradu je přibližně okrouhlý prstenec amorfního zdiva, na nějž navazuje severovýchodním směrem relikt hradby. Jde asi o pozůstatek hlavní věže. Další zástavba není na rozbrázděném povrchu zřetelná. Problematické je také komunikační schéma. Výškové poměry a nedostatečný prostor v čele jádra jsou pro přímé vedení přístupové cesty přes přemostěné příkopy nepříznivé. Komunikačně nejvhodnější se jeví trasa po severním širokém valu až do úrovně poloviny délky jádra. V tomto místě je prosednutí, jímž by mohla komunikace po změně směru bez problémů vstoupit do nádvoří. Pokud by tato představa byla správná, představoval by přední /západní/ díl větší formu šíjové bašty, jak je známá např. z Rabštejna /Kouřil 1978, 142/ a Drahotuší /Plaček 1988, 172/. Důvodem byla asi zvýšená trojúhelná část přimknutá k příkopu a převyšující natolik čelo jádra, že ji bylo nutno zajistit před obsazením nepřítelem.

Území, na němž hrad stál, bylo na okraji lesa Střelná, který dle středověkého falza metační listiny z r. 1203 daroval Vladislav Jindřich klášteru Hradisko /CDM II, č. 11, s. 15/. Hranice byla určena mj. říčkami Lopenica /jde zřejmě o Lomnici nebo Loděnici/ a Budessowa /Budišovka/. R. 1274 byl smírčí listinou ukončen spor mezi biskupem Brunem a klášterem Hradisko a přitom byl zmíněný les rozdělen na kapitulní Malou Střelnou a opatskou Velkou Střelnou, ale není známo, jak a která místa připadla jednotlivým držitelům /CDM IV, č. 99, s. 137/. Zřejmě tímto způsobem se severozápadní část hvozdu /pozitivně Bělkovice a Domášov/ octla v rukách kapitulního děkana Budislava, jenž ji daroval olomoucké kapitule. Dovídáme se to z listiny biskupa Konráda z r. 1323 o dělení majetků v Libavé, Domášově a Budišově, která vzpomíná darovací akt Budislavův /CDM VI, č. 226, s. 168; CDM XV, č. 35, s. 28/. R. 1301 byl Budišov již městem v majetku kapituly, které držel lénem kanovník Dětřich z Fulštejna /CDM V, č. 127, s. 131, 132/, jenž byl v r. 1307 účasten na určení hranic mezi územím kapituly a Diviše ze Šternberka /CDM VI, č. 1, s. 1/. K. Berger /1933, 267/ soudil na založení Budišova hradišťským priorem Budišem v létech 1269 - 1289, ale předpokládá

současně existenci biskupského hradu ve městě, v němž měl mít sídlo Dětřich /Berger 1933, 270/. Jestli skutečně existoval, měl nejspíš podobu opevněného domu jako v Osoblaze.

Vildštejn se připomíná jen jedenkrát v r. 1316 v souvislosti s dómskými kanovníky Dětřichem a Jindřichem "von Wildenstein", kteří dali fojtství v Budišově kupci Walterovi /CDM VI, č. 102, s. 72/. Ať byl Dětřich totožný s Dětřichem z Fulštejna nebo ne, je nepochybné, kde lenní držitelé Budišova, jenž mimochodem přešel definitivně do rukou biskupských po r. 1323 /CDM XV. č. 35, s. 28/, měli své sídlo. Vznik hradu je tedy možno předpokládat na přelomu 13. a 14. století, zánik je nejasný, ale 15. století hrad jistě nepřežil. K upřesnění datování bude třeba zajistit dostatečně obsáhlý soubor archeologického materiálu, jenž zatím chybí.

Literatura:

Berger, K. 1933: Die Besiedlung des deutschen Nordmährens im 13. und 14. Jahrhunderte. Brünn.

Kouřil, P. 1978: Příspěvek k poznání hradů Kozlova, Kufštejna a Rabštejna ve středním Pojihlaví na jz. Moravě, AH 3, 131-143.

Plaček, M. 1988: Externí fortifikace drahotušského hradu. In: Sborník Kruhu přátel Muzea hlavního města Prahy 1, 169-174. Praha.

Oberflächenuntersuchung der Burg Vildštejn /Kat. Geb. Budišovn. Budišovkou, Bez. Opava/. Die Ruinen der Burg stehen auf einer Sporenlage oberhalb des Flüsschens Lomnice 3 km nordwestlich von Budišov. Der westliche Teil /38 x 18 m/ ist am Umfang von einem verfallenen Wall gesäumt und ist keine Vorburg im wahren Sinne des Wortes, weil durch diesen, wie es scheint, keine Zutrittstrasse führte. Diese verlief am nördlichen Wall und mündete in den Burgkern in seiner Hälfte. In der Stirnfront des hinteren Teiles ist ein Mauerring, wahrscheinlich ein Turmbau, rückwärts der Rest eines 3,4 m starken Walles, der wie ein Schild die Burg vor dem überhöhten gegenüberliegenden Rand des Tales deckte. Die Burg wurde vermutlich in der Wende des 13. und 14. Jahrhunderts /sie wird nur einmal im Jahre 1316 erwähnt/ am Rande des Waldes Střelná, wahrscheinlich von den Inhabern des Budišover Lehens des Olomoucer Domkapitels errichtet und wüstete spätestens im Laufe des 15. Jahrhunderts.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM HRADU V NÁMĚŠTI NA HANÉ /okr. Olomouc/

Miroslav Plaček, Veselí nad Moravou

/Obr. 22/

Na okraji terasy údolí Šumice mezi horním zámkem a městečkem se nacházejí reliéfní zbytky hradu, jenž byl pravděpodobně vedle Švábenic druhým hlavním rodovým sídlem pánů rozletité střely. Jako většina hradů v okrajové poloze je od plošiny oddělen obloukem příkopu, před nímž byl zřejmě val rozvezený při mnohonásobných terénních úpravách zámeckého okolí. Příkop částečně tesaný ve skále byl velmi rychle zanášen divokou odpadkovou deponií, ale dosud má všude hloubku přes 3 m při šířce kolísající od 12,5 do 23 m. Jeho konce jsou uzavřeny valovými tělesy. Náznaky druhého /vnějšího/ příkopu na západním a východním konci areálu viděl i V. Houdek /1884, 51/, jenž hovoří ještě o stopách dalších dvou valů na východní straně zámeckého návrší. Tyto byly asi prehistorického původu. Nepravidelná protáhlá dispozice hradu /60 x 30 m/ má po části obvodu hrázky po rozesutých zdech a příčně je rozdělena na menší západní díl, do něhož asi vedl most příjezdové komunikace a větší východní díl na skalnatém konci výstupku. V jižní části vypjatého oblouku proti plošině jsou zbytky zdí hlavní hranolové věže, obsahující vnitřní prostor o straně 2,4 m. Její vnější rozměry jsou 7,5 x 7,5 m. Jiné stopy zástavby nebyly donedávna patrné a další lícované zdivo odhalily práce vykonané při čištění areálu a příkopu místními obětavci.

Náměšť je starou osadou zachycenou již ve Zdíkově soupisu majetků olomouckého biskupství z r. 1141. Od poloviny 13. století byla /až na část s případným názvem Biskupství/ v rukách pánů ze Švábenic. V r. 1247 se ještě bez predikátu zmiňují Milič a jeho bratr Idík /CDM, č. 111, s. 82/, k r. 1249 se Milič píše už z Náměště, ale jedná se o falzum z let 1267-75 /Šebánek-Dušková 1958, 102-105/. Protože se v téže listině jmenuje také Boček z Jaroslavic, píšící se takto v padesátých létech, je nepochybné, že v té době používal přídomku z Náměště i Milič, o čemž konečně svědčí i predikát z r. 1252, kdy je Milič uveden jako první svědek na listině vévody Přemysla /RBM II, č. 2658/. Držení Náměště příslušníky rodu dokládá i

osoba Viléma z Náměště z další pravé listiny datované do r. 1261 /CDM III, č. 325, s. 312/. Řada držitelů je pak souvislá a o významu Náměště svědčí i její povýšení na městečko r. 1319 /CDM VI, č. 151, s. 119/. Sídlo se jako tvrz připomíná r. 1371, kdy je od Jana Jindřicha dostal lénem Půta z Holštejna /CDM X, č. 107, s. 125/. Autoři publikace Hrady, zámky a tvrze ... II. z toho usuzují, že tvrz v údolí byla starší, hrad byl zbudován na biskupské části koncem 14. století a první zmínkou o něm je zpráva o obléhání z r. 1423 /Spurný a kol. 1983, 161; Neumann 1939, 76/. Můžeme důvodně předpokládat, že zpráva z r. 1371 patří k jedinému tehdejšímu sídlu - hradu, který vznikl před povýšením obce na městečko, pravděpodobně již ve 13. století. Střídání termínů hrad - tvrz je ve středověku běžné a na rozdíl od biskupa páni z Náměště jako přední moravský rod opevněné sídlo potřebovali. Další zmínky o hradě z r. 1466, 1475 a 1480, občas chybně citované v literatuře, se týkají Náměště n. Osl., neboť jde o držitele Ctibora z Cimburka a pány z Lomnice /KP IV, s. 534; V, s. 257; V, s. 15/. V husitských nebo česko-uherských válkách byl snad hrad pobořen, opuštěn a náhradou byla vystavěna tvrz pod ním. Po ní se asi již psala Alena z Náměště, která přijímá r. 1481 svého syna Zbyňka z Vrahovic na spolek na Náměšť /ZDO XII, č. 182, f. 23/. R. 1490 se hovoří přímo o odkazu tvrze Náměšti Janovi z Žerotína a r. 1516 dostal Hynek ze Zvole na Náměšti od krále Vladislava náměšťskou tvrz v alod /ZDO XIII, č. 46, f. 6v; XVIII, č. 165, f. 27/. Pro upřesnění těchto domněnek bude třeba provést archeologickou sondáž zříceniny a stavebně historický průzkum dolního zámku.

L i t e r a t u r a :

Houdek, V. 1884: Z pravěku Olomucka, ČVMSO I, 49-57.
Neumann, A. 1939: K dějinám husitství na Moravě. Olomouc.
Spurný, F. a kol. 1983: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava. Praha.
Šebánek, J. - Dušková, S. 1958: Kritický komentář k moravskému diplomatáři. Brno.

O b e r f l ä c h e n u n t e r s u c h u n g d e r B u r g i n N á m ě š ť n a H a n é / B e z . O l o m o u c /. Die Burg war am Rande des Tales Šumice /Talrandburg/ oberhalb des Städtchens situiert und von dem Plateau, auf dem das obere Schloss steht, ist sie durch einen Bogen des 12,5 - 23 m breiten Grabens getrennt. Die langgestreckte Disposition /60 x 30 m/ hat an den Rändern stellenweise Mauerspuren, ursprünglich war sie offensichtlich auf zwei Teile gegliedert und gegenüber dem Plateau befinden sich Reste eines Turmes /7,5 x 7,5 m/ mit einem Innenraum von 2,4 x 2,4 m. Náměšť gehörte seit der Mitte des 13. Jahrhunderts der Zweiglinie des Geschlechtes der Herren von Švábenice an /erste Erwähnung im Jahre 1252/, die Burg entstand zweifellos vor der Erhebung von Náměšť zur Stadt /1319/ ungefähr schon im 13. Jahrhundert. Die Erwähnungen von einer Feste aus dem Jahre 1490 und 1516 betreffen scheinbar den Neubau im Städtchen /unteres Schloss/, denn die Burg wüstete spätestens während der böhmisch - ungarischen Kriege.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM FORTIFIKACE V ŠITBOŘICÍCH /okr. Břeclav/

Miroslav P l a č e k , Veselí nad Moravou

/Obr. 23/

Poměrně známá, pravděpodobně středověká fortifikace /Červinka 1942, 88; Nekuda-Unger 1981, 279/ stála na ostrožně, vybíhající od jihu do samého středu vesnice. Ostrožna má kosočtverečný tvar s osami 90 a 60 m, přičemž vlastní pahorek jádra /22 x 12,5 m/ je umístěn excentricky na severozápadní straně. Byl obklopen okružním příkopem /š. 15 - 20 m/ a valem, který se dodnes zachoval na východní a jižní straně, kde je i zbytek šíjového příkopu a vnějšího valu. Příkop, vnitřní val a konečně i středový pahorek je využit řadou novodobých sklepů, které byly do zvýšených míst vestavěny. Severovýchodní konec ostrožny je ve dvou stupních zplanýrován a osázen révou. Skutečný tvar celého opevnění se od zobrazení I.L. Červinky, které nepatří k jeho nejlepším, dost liší /Červinka 1942, obraz. příl./.

V historických relacích se Šitbořice objevují k r. 1255, a to v souvislosti s patronátem kostela a rajhradským klášterem /CDB V/1, č. 55, s. 111/. R. 1317 díl vsi a patronát dává Kateřina z Deblína, žena Tasa z Lomnice, klášteru sv. Anny v Brně, jehož byla spoluzakladatelkou /CDM VI, č. 110/. Část však pánům z Lomnice zůstala až do r. 1437, o čemž svědčí řada deskových zápisů /mj. ZDB III, 180; VIII, 483; IX, 253; XII, 281/, ač 7 lánů ještě r. 1373

odprodali Benediktovi z Dambořic /ZDB V, 91/. Držitele těchto lánů, postupně jimi byli Žibřid a Petr ze Slatiny, Jan z Tavíkovic, Anna z Radostic, Vilém z Heraltic a posléze páni z Kunštátu, je možno sledovat až do r. 1503, kdy i tento díl získal klášter sv. Anny /ZDB XVII, 163, f. 28/. Existoval ještě další díl /dvůr, dvě popluží a les/ - odúmrť po Janu st. z Lomnice, který obdržel od markraběte Jošta Jan z Klenové, a který se dostal přes Pavlíka z Unčic a Jindřicha z Mezilesic r. 1466 k Markvardovi z Lomnice /ZDB VIII, 561; IX, 197; XI, 128; XII, 89/. Zajímavé jsou důvody rozdrobení zboží, jehož příčiny je nutno hledat v úrodnosti a vinorodosti okolí, o nichž se několikrát v pramenech hovoří. Tyto důvody vedly mnohé rody, které měly jinak svá rozlehlá panství v kolonizačních, výše položených oblastech, ke snaze získat i menší zboží v jihomoravském regionu. Rozdrobení na více drobných dílů bylo ale faktorem působícím proti vzniku sídla - střediska samostatného panství. Z pramenů na vznik hrádku tedy nelze usuzovat a je nutno vyčkat na výsledky případného výzkumu.

L i t e r a t u r a :

Červinka, I.L. 1942: Zapomenuté hrady, hrádky a tvrze moravské. Rkp. uložený v archivu AÚ ČSAV Brno.
Nekuda, V. - Unger, J. 1981: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno.

O b e r f l ä c h e n u n t e r s u c h u n g d e r F o r t i f i k a t i o n i n Š i t b o ř i c e / B e z . B ř e c l a v / . Reste offensichlich einer mittelalterlichen Befestigung befinden sich auf der Sporenlage inmitten des Dorfes. Die exzentrisch angebrachte Anhöhe /22 x 12,5 m/ war von einem Ringgraben /Br. 15 - 20 m/ und Wall umgeben, im Süden und Osten war ein weiterer Graben und Wall. Die Befestigung verschwand teilweise, oder man hat sie zum Einbauen von rezenten Kellern benützt. Die ältesten Erwähnungen über die Kirche und das Dorf stammen aus den Jahren 1255 und 1317 und im 14. und 15. Jahrhundert war die Ware auf einige Teile geteilt. Der Sitz wird in den Quellen nicht erwähnt und seine Datierung kann nur eine archäologische Grabung klären.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM FORTIFIKOVANÉHO SÍDLA V KRAHULOVĚ /okr. Třebíč/

Miroslav P l a č e k , Veselí nad Moravou

/Obr. 24/

Opevněné feudální sídlo v Krahulově zaujalo místo na západním konci výběžku širokého plochého hřbetu nad vesnicí, na jehož severním úbočí je zachována přestavěná podélná architektura kostela, původně z pozdněrománského období. V dnešní době je areál sídla upraven ke kulturnímu využití. Je na něm zřízen betonový parket, estráda a příslušenství. K tomuto účelu byla ze strany přístupu srovnána část okružního valu a materiálem z něho zarovnán příkop. Část valu byla zajištěna tarasní zídkou před sesouváním. Val vymezuje plochu vejčitého tvaru mírně protaženou v severojižním směru. Příkop byl 11 - 14 m široký a místy je až 4 m hluboký. Obytný areál je oválný s osami 25,5 a 28 m a jakékoliv stopy po zástavbě, ostatně asi dřevohlinité, byly zahlazeny výše zmíněnými úpravami.

Sídlo vzniklo na rozhraní državy třebíčského kláštera, do níž patřilo sousední Sokolí a ve starším období i Stařeč, a území, které bylo při rozpadu přibyslavické zeměpanské provincie rozděleno do rukou místní šlechty /píše se z Kněžic, Petrovic, Heraltic atd./. Jak se již zmínili V. Nekuda a J. Unger /1981, 162/, v pramenech se sídlo neobjevuje. Existence fary v r. 1307 však dokládá význam lokality již ve 13. století a jistou pravděpodobnost, že zde bylo středisko menšího panství se sídlem /CDM VII, Supl. č. 172, s. 792/. Život na sídle v tomto období potvrzuje rámcově i nález zlomků tuhových zásobnic, o nichž se zmiňuje výše zmíněná literatura. Ve 14. století se dostal Krahulov do držení pánů z Jakubova, kteří však sídlili na tvrzi v Jakubově /ZDB IV, 278; VI, 123; VI, 899/. R. 1385 od nich získal celý Krahulov Reinprecht z Lesonic, jenž měl však spory s Markétou, vdovou po Mikuláši z Tavíkovic, která měla nějaký díl na vsi i dvoru /ZDB, VII, 25; VII, 386; VI, 123/. Možná proto prodal r. 1390 ves Bočkovi z Ruttendorfu a Přibíkovi z Polanky, jejichž dědic ji přepustil r. 1407 Janu Hovorkovi z Hartvíkovic /ZDB VII, 653; IX, 178/. Krahulov pak r. 1412 spolu s dalším zbožím dostal od markraběte Jošta jako odúmrť Mikuláš z Mochova, jenž ho r. 1420 přepustil vladykům z Petrovic, v jejichž rukách byl ještě po polovině 15. století /ZDB IX, 247; XII, 10; XIII, 41/. Jisté starší vazby ke klášteru nacházejí v této době /r. 1412/ odraz ve sporech o patronát zdej-

šího farního kostela /ZDB IX, 248/. R. 1412 se ještě uvádí Beneš Cardík z Krahulova /ZDB IX, 400/, ale ves nedržel a nesídlil zde žádný z uvedených vlastníků. Ani ojedinělý predikát Reinprechta v odporu z r. 1386 /ZDB VII, 386/, který se před tím a hned poté píše po jiných místech, nesvědčí na existenci sídla. Zdá se proto, že sídlo drobného feudála vzniklo ještě ve 13. století a v souvislosti s přechodem vsi do rukou pánů z Jakubova nejpozději v polovině 14. století zaniklo. Ověření těchto předpokladů je pouze v možnostech historické archeologie, povrchový sběr je, vzhledem k úpravám a hustému porostu ruderálního charakteru, neefektivní.

Literatura:

Nekuda, V. - Unger, J. 1981: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno.

Oberflächenuntersuchung des fortifizierten Sitzes in Krahulov /Bez. Třebíč/. Die Reliefreste des Herrensitzes in Krahulov befinden sich auf einem Ausläufer ober den Dorf unweit der spätromanischen Kirche und sind teilweise durch rezente Eingriffe beschädigt /Parkett, Estrade/. Der Ringwall ist eiförmig, der Graben 11 - 14 m breit und bisher bis 4 m tief. Das ovale Wohnareal hat Achsenausmasse von 25,5 und 28 m. In schriftlichen Quellen aus dem 14. und 15. Jahrhundert wird der Sitz nicht angeführt, der Fund von Bruchstücken eines Graphitvorratsgefässes und die Existenz einer Pfarrei im Jahre 1307 bezeugen die Möglichkeit der Entstehung des Sitzes bereits im 13. Jahrhundert. Er wüstete spätestens in der Mitte des 14. Jahrhunderts, als das Dorf Bestandteil des Dominiums der Herren von Jakubov wurde.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM TVRZIŠTĚ SVÁROV /k. ú. Hoštice, okr. Kroměříž/

Miroslav Plaček, Veselí nad Moravou

/Obr. 25/

Zbytky středověké fortifikace Svárov se nalézají na severním okraji lesa poblíže stejnojmenného zpustlého dvora asi 1 km severně od Honětic. Staveništěm je plochý hřeben, který za tvrzištěm klesá směrem k jihu. Obytný areál je téměř kruhový /Ø 32 m/ a nejsou na něm stopy zástavby. Pouze na severní straně je jeho okraj lemován zbytkem valu přes 1 m vysokým. Mezi nevýrazným okružním valem a plošinou tvrziště je velmi mělký příkop široký 12 m.

Na místě dvora stávala původně středověká osada, která zanikla pravděpodobně po českouherských válkách /Nekuda 1961, 80/. Díl ve Svárově spolu s dalšími statky zapsal r. 1381 Zdeněk ze Šternberka a Lukova Alšovi ze Šternberka a Světlova /ZDO IV, 17/. V r. 1417 se po Svárově píše Jakub, který ženě Anně zapisuje plat na vsi a dvoře, r. 1447 Jan Svárovec a ještě r. 1464 Václav /ZDO IX, 104; X, 749; XI, 160/. Tvrz se přitom vůbec nezmiňuje, není však vyloučeno, že se k lokalitě vztahuje zápis z r. 1368, v němž Štěpánek z Honětic zapisuje nějakému Strenčínovi les Hradiště a pole zvané Nivy /ZDO I, 1108/. Tomu, že tvrz byla již tehdy zaniklá, nasvědčuje i zmíněná absence v pramenech a rozplizlý reliéf sídla. Bližší datování existence sídla neuvádí ani novější literatura /Nekuda-Unger 1981, 277/ a bez sondáže asi nebude možné.

Literatura:

Nekuda, V. 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno.
Nekuda, V. - Unger, J. 1981: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno.

Oberflächenuntersuchung der Festungsstätte Svárov /Kat. Geb. Hoštice, Bez. Kroměříž/. Die kreisförmige Festungsstätte /Ø 32 m/ von einem Kreisgraben /Breite 12 m/ und Wall umgeben, befindet sich nahe des Hofes Svárov, der am Orte der mittelalterlichen Dorfwüstung steht. In den Quellen wird der Sitz nicht angeführt und es ist nicht ausgeschlossen, dass er bereits im Jahre 1366 öde war.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V BÝVALÉM DOMINIKÁNSKÉM KOSTELE SV. VÁCLAVA V OPAVĚ /okr. Opava/

Vlasta Šikulová, Slezské muzeum Opava

V období od července 1986 do listopadu 1987 provádělo archeologické pracoviště Slezského muzea výzkum v kostele sv. Václava, související se stavebními pracemi na druhé etapě památkové obnovy klášterního areálu. Součástí stavebních prací bylo vybudování odvlhčovacího systému ventilačních a instalačních šachtic a podkladů pro novou dlažbu. K tomu účelu musely být odebrány do hloubky 1 m vrstvy pod poslední betonovou podlahou kostela, který naposled sloužil jako skladiště nábytku. Recentní navážka pod touto podlahou překrývala další podlahu z říčních valounů z doby, kdy v kostele bylo vojenské skladiště. Níže byly zjištěny zbytky dlažby z godulského pískovce z roku 1733, jejíž budování včetně rozměrů a cen je doloženo písemně /Štěpán 1974, 230/. Stupeň v této dlažbě, který odděloval hlavní loď od presbytáře, byl sestaven z druhotně použitých kusů jemného bílého pískovce. Na jednom z nich je zachována část venkovní strany gotického náhrobníku s obvodovým nápisem.

V této úrovni se přicházelo na horní části pohřebních krypt, přístupných buď schodištěm nebo stropním otvorem. Obdobně jako v kryptách, prozkoumaných v kaplích kostela /Šikulová 1970, 67; 1978, 88/, i zde byly vchody po zrušení kláštera za josefinských reforem zasypány stavební sutí. V některých případech byly i vrcholy kleneb záměrně probořeny a zasypány. Aby byl zajištěn přístup do těchto krypt a možnost jejich zkoumání v budoucnosti, byly jejich horní části stavebně upraveny a zapojeny do systému větracích šachtic.

Výkopy pro krypty a hrobové jámy zasahovaly do starších podlah a vrstev mezi nimi a pokračovaly většinou i níže pod úroveň výkopů pro šachtice. V lodích kostela i v presbytáři se zachovaly fragmenty nejstarší dlažby z ploten razovského tufitu, kladených na vrstvu žlutého písku a líčených vápnem. Tato dlažba byla v presbytáři zasažena požárem, jehož působením ztmavla do načervenalého odstínu i horní část uvedeného pískového násypu. Na nedlážděných plochách podél zdí, kde zřejmě stály oltáře, byla v této úrovni souvislá propálená vrstva. V požárových násypech nad ní byla řada očazených nádob rozbitých za požáru. Jsou to hliněné hrnce různých velikostí, i mísy a trojnožky z plavené hlíny uvnitř polévané. Zachovaly se tu také tři střepy z okraje fajánsové nádoby, nepochybně importované. Dále se tu vyskytovalo množství skla z oken a omítek se zbytky maleb a se zlacením. Z nalezených mincí byl v původní poloze ve vrstvě maltové suti jen haléř opavského vévody Přemka /1381 - 1433/ typu Friedensburg 1931, č. 529. Ostatní mince z 15. století byly v mladších objektech, které požárové vrstvy porušily. Uvedené nálezy lze spojit s požárem kostela, doloženým písemně k roku 1490.[1]

Pod vrstvou, propálenou na místě i pod žlutým pískem byly násypy ze staršího požáru. Obsahovaly množství střešní břidlicové krytiny i tufitový fragment z hlavní římsy presbytáře. Mezi nalezenými omítkami byly i zlomky s kresbičkami a nepravidelnými čarami rytými do utuhlé omítky. Několikrát se vyskytly, stejně jako v pozůstatcích mladšího požáru, zbytky ohořelých textilií. Násypy opět končily na vrstvě propálené na místě. Doklady tohoto požáru byly v presbytáři i v lodích kostela. Z násypů pochází haléř Václava IV. /1378 - 1419/ typu Castelin 1953, č. 33, z propálené vrstvy dvě drobné mince poškozené požárem, jejichž zkoumání není ještě ukončeno. Předběžně lze tento požár dávat do souvislosti s velkým požárem města v roce 1461.

V době tohoto staršího požáru byla v kostele litá maltová podlaha, pokrytá místy vrstvou nášlapků. Mezi ní a nejstarší maltovou podlahou byly různě silné navážky, kterými byla vyrovnávána podlaha kostela při častých poklesech, způsobených sesedáním ještě starších násypů. Nejspodnější maltová podlaha kostela vysvěceného roku 1336 byla nanesena na povrch pevné vrstvy s převahou žlutého jílu. Tato vrstva obsahovala zvlášť početnou řadu zlomků polévané keramiky, hlavně červené s rovnoměrnou hnědou polevou s tmavšími skvrnkami, známé již z jiných míst klášterního areálu /Šikulová 1985, 231/. Pod touto vrstvou, související bezprostředně s budováním nejstarší podlahy kostela, byly starší převážně navážkové vrstvy různého složení i různé pevnosti. Nálezově nejzajímavější z nich je šedá vrstva s valounky, obsahující množství kostařského odpadu z výroby hracích kostek a tkalcovských hřebenů.

Do těchto vrstev byla zahloubena pec, jejíž stěny z lomového kamene kladeného na hlínu byly široké 54 cm. Byla to obdélníková šachtice o vnitřní šířce 80 cm, situovaná delší osou ve směru východ - západ. Její západní část nebylo možno zkoumat, protože ji překrývalo základové zdivo vítězného oblouku i jeho barokní obezdívky. Pec, jejíž horní část byla při pozdějších úpravách odbořena, byla vyplněna vrstvami přepálené hlíny, vrstvami zlomků sádrovce v růz-

ných stupních přepálení a vrstvami dlouhých zuhelnatělých polen. Sloužila k výrobě sádry z místních zdrojů sádrovce, který se vyskytuje nejblíže na protějším levém břehu řeky Opavy. Ve stejné stratigrafické pozici jako tato pec byla východně od ní kruhová jáma, v jejíž výplni byl nalezen velmi dobře zachovaný parvus Václava II. /1283 - 1305/ typu Castelin 1953, č. 1, znamenající, že termínem post quem pro zaplnění jámy i pece je rok 1300.

Stavba ventilačních šachtic si vyžádala odebrání horních vrstav i ve východní části kaple na jižní straně presbytáře. Z vybrané hlíny, která byla stejně jako hlína z kostela osívána, bylo získáno celkem 100 mincí z tolarového i grošového údobí. Kromě různých běžných devocionálií a kovových součástek knižních vazeb, byly nalezeny i dva zlomky ze zlacené gotické monstrance. Z keramických nálezů jsou nejzávažnější zlomky z nejméně čtyř oboustranně polévaných ohřívacích mis, jejichž stěny jsou opatřeny prořezávanými otvory. Střepy z těchto mis jsou z vrstev, datovaných četnými mincemi do 2. poloviny 16. století. Nejbližší analogie k nim známe z Drážďan /Mechelk 1970, 131-138/. Složení nálezů i vysoký počet mincí odpovídá skutečnosti, že tato část kaple sloužila až do zrušení kláštera jako sakristie.

Přestože výzkum byl prováděn za značně nepříznivých podmínek, přinesl množství závažných nálezů velmi přesně datovaných a řadu poznatků ke stavebnímu vývoji kostela.

P o z n á m k y :

1/ Arch.OO domikanów w Krakowie, Kopiarz opawski /cituji podle výpisků, které pořídil R. Swiętochowski, a které jsou uloženy ve Státním oblastním archívu v Opavě, fond dominikáni Opava/.

L i t e r a t u r a :

Castelin, K. 1953: Česká drobná mince doby předhusitské a husitské /1300 - 1471/. Praha.
Friedensburg, F. 1931: Die schlesischen Münzen des Mittelalters. Breslau.
Mechelk, H.W. 1970: Stadtkernforschung in Dresden. Berlin.
Šikulová, V. 1970: Krypta v moravské kapli kostela sv. Václava v Opavě, PV 1968, 67-70.
- 1978: Pokračování výzkumu dominikánského kláštera v Opavě, PV 1976, 87-88.
- 1985: Středověká polévaná keramika z Opavy, AH 10, 230-233.
Štěpán, V. 1974: Historický, stavební a umělecký vývoj dominikánského kláštera a kostela svatého Václava v Opavě /rukopis/. Opava.

R e t t u n g s g r a b u n g i n d e r e h e m a l i g e n D o m i n i k a n e r K i r c h e d e s H l. W e n z e l i n O p a v a / B e z . O p a v a /. Die durch den Ausbau eines Entfeuchtungssystemes von Ventilations- und Instalationsschächten hervorgerufene Grabung stellte unter der rezenten Pflasterung und Aufschüttungen ein Sandsteinpflaster aus dem Jahre 1733 und eine Reihe von gemauerten Krypten fest. Für die Zwecke einer zukünftigen Untersuchung wurden die Zugänge in die Krypten mit den Lüftungsschächten verbunden.

Im Presbyterium der Kirche wurde Brandschutt festgestellt, der eine Reihe am Orte zerschlagener Gefässe und den Rand eines importierten Fayence Gefässe enthielt. Diese Funde sind das Ergebnis einer aus dem Jahr 1490 schriftlich belegten Feuersbrunst. Zur Zeit dieses Brandes war die Kirche mit Tuffsteinplatten gepflastert. Unter der sandigen Basis für die Tuffsteinpflasterung hat man Reste einer weiteren Feuerbrunst festgestellt, die eine Menge an Dachschiefern enthielt. Darunter war eine an Ort und Stelle durchbrannte Schicht, die zum Fussboden aus gegossenem Mörtel reichte. Vorläufig kann man diesen Brand, dessen Spuren sowohl im Presbyterium, als auch in den Kirchenschiffen erhalten blieben, mit der grossen Feuersbrunst der Stadt im Jahre 1461 in Zusammenhang bringen.

Unter dem Fussboden aus gegossenem Mörtel waren verschieden starke Aufschüttungen, mit welchen die Fussbodensenkungen ausgeglichen wurden, die durch das Senken der noch älteren Aufschüttungen hervorgerufen worden waren, die hierher vor dem Auftragen des ältesten Mörtelfussbodens der im Jahre 1336 eingeweihten Kirche aufgeschüttet wurden. Aus dem Inhalt dieser älteren Aufschüttungen hat man einen zahlreichen Komplex an Bruchstücken glasierter Keramik und Abfälle aus der Knochenproduktion gewonnen. In diese Schichten war ein Ofen zum Ausbrennen von Gips aus Gipsstein eingetieft, der in der nächsten Umgebung der Stadt vorkommt. Den Terminus post quem für die Phase der Ofenliquidierung stellt eine im Jahre 1300 geprägte Münze vor.

Aus den oberen Schichten im östlichen Teil der Kapelle auf der Südseite des Presbyteriums, die als Sakristei diente, hat man 100 Münzen des Taler- sowie Groschenabschnittes, Bruchstücke einer vergoldeten gotischen Monstranz und beiderseitig glasierte Scherben von Wärmeschüsseln gewonnen, durch die Münzen in die 2. Hälfte des 16. Jahrhunderts datiert.

ZJIŠŤOVACÍ PRÁCE U KAPLE SV. ANNY V MOR. BUDĚJOVICÍCH /okr. Třebíč/

Lumír P o l á č e k , Západomoravské muzeum Třebíč

/Obr. 26/

Západomoravské muzeum provedlo v roce 1987 zjišťovací výzkum v místě asanovaného špitálu při kapli sv. Anny na moravsko-budějovickém předměstí Dolní Vísce. Smyslem zjišťovacích prací bylo ověření názorů, které předpokládaly starobylost kaple sv. Anny a označovaly Dolní Vísku za starou slovanskou osadu /Fišer 1933, 34-35; Chaloupka 1950, 154; Hosák 1953, 153/. Za tím účelem byly vykopány tři sondy v místě zbořeného špitálu, původně navazujícího ze severní strany na pozdně gotickou kapli sv. Anny. Všechny sondy přinesly zhruba stejná zjištění.

Výška kulturních souvrství tvoří asi 170 cm, přičemž je značný rozdíl mezi spodní a svrchní částí profilu s rozhraním v hloubce 90 cm. Spodní část profilu /hl. 90 - 170 cm/ tvoří tmavá vrstva s uhlíky, drobnými kousky mazanice, drobnými kameny, nálezy zvířecích kostí a keramiky. Nejnižší úsek této vrstvy /hl. 140-170 cm/ obsahuje navíc písek, větší kameny a nejstarší keramiku, pro kterou je charakteristická příměs tuhy /u 80 % zlomků/ nebo písku a třpytivý lesk, způsobený užitím "šupinkové" tuhy nebo jemné slídy v keramické hmotě. Profilací okrajů, výzdobou i materiálem odpovídá nalezená keramika nálezům ze zámeckých koníren v Mor. Budějovicích. Její datování převážně do 1. poloviny 13. století a částečně snad i do století 12., je pravděpodobné. Jak ukazují nálezy z budějovických koníren i nové nálezy z Třebíče, bude asi nutné pro oblast západní Moravy počítat se značným podílem jednoduše vně vyhnutých okrajů i v rámci 12. a 1. poloviny 13. století.

Spodní část profilu obsahuje středověkou keramiku zhruba v chronologickém pořádku podle nárustu vrstvy. Nejmladší zlomky lze datovat do počátku 15. století. Svrchní polovina profilu v hloubce 0 - 90 cm se skládá ze dvou odlišných souvrství, oddělených v hloubce 40 cm podlahou z keramických dlaždic, datovanou mincí do období po roce 1781. Pod podlahou se střídají jílovité vrstvy, nad podlahou vrstvy stavební suti, překryté recentní cihlovou podlahou asanovaného špitálu.

Odlišnost obou částí popsaného profilu ukazuje na různý původ. Zatímco spodní část vznikla přirozeným nárustem jako sídlištní vrstva /případně ve spodní části náplavem blízkého potoka/, svrchní část sem byla navezena nebo vznikla stavebními úpravami objektu. Tuto změnu bude snad možné spojovat se stavbou a přestavbami špitálu, zřízeného roku 1406 /Jech 1916, 7/. Situace zjištěná výzkumem neumožnila datovat odkryté základové zdivo zbořeného špitálu. Stavebně-historický průzkum ukázal, že současně se stavbou kaple, to znamená počátkem 15. století /Sedlák 1970/, nebo v těsné návaznosti na ni, vznikl při severní straně kaple kamenný objekt. Do jaké míry tento objekt půdorysně odpovídal jádru zbořeného špitálu a zda plnil funkci špitálu, je otázkou.

Zjišťovací práce u kaple sv. Anny prokázaly osídlení v jejím blízkém okolí nejpozději od počátku 13. století s kontinuitou do století 15., kdy dochází k výrazným stavebním úpravám, souvisejícím snad se zřízením špitálu. Průzkum, prováděný v souvislosti se stavebními úpravami kaple, potvrdil, že pozdně gotické kapli sv. Anny nepředcházela žádná starší sakrální stavba.

L i t e r a t u r a :

Fišer, J. 1933: Chrám sv. Jiljí. Farní chrám sv. Jiljí v Mor. Budějovicích. Moravské Budějovice, 17-38.
Hosák, L. 1953: Středověká kolonisace poříčí Rokytné a Jevišovky, ČSPS LXI, 150-157.
Chaloupka, G. 1950: K počátkům města Mor. Budějovic, VVM V, 152-169.
Jech, F. 1916: Péče o chudé v Mor. Budějovicích v XV., XVI. a v 1. polovině XVII. století, Pátá výroční zpráva obecního Vyššího reálného gymnázia v Mor. Budějovicích za rok 1915-1916, 3-44, Mor. Budějovice.
Sedlák, J. 1970: Moravské Budějovice. KSSPPOP Brno.

F e s t s t e l l u n g s a r b e i t e n b e i d e r K a p e l l e d e r H l . A n n a i n M o r . B u d ě j o v i c e / B e z . T ř e b í č / . Die Suchgräben am Orte des assanierten Spitals bei der Kapelle der Hl. Anna in der Budějovicer Vorstadt Dolní Víska hat man mit dem Ziel durchgeführt, das Alter der Kapelle der Hl. Anna und der Anfänge der Besiedlung von Dolní Víska zu beglaubigen, die als eine alte slawische Niederlassung betrachtet wird. Alle drei Sonden brachten ähnliche Feststellungen über die Stratigraphie und das Alter der Besiedlung. Den unteren Teil der Schichtenfolge /Tiefe 90 - 170 cm/ mit Keramikfunden die spätestens seit dem Beginn des 13. Jahrhunderts ungefähr bis in den Beginn des 15. Jahrhunderts

datierbar sind, kann man als Siedlungsschicht interpretieren. Die Mergelaufschüttungen der Fussböden und die Schichten von Bauschutt im oberen Teil des Profiles /Tiefe 0 - 90 cm/ entsprechen dem Bau und der Existenz des im Jahre 1406 gegründeten Spitals. Die Feststellungsgrabung ermöglichte keine Datierung der abgedeckten Grundmauern des assanierten Spitals.

Die älteste gefundene Keramik entspricht mit der Randprofilierung, Verzierung sowie der benützten Tonmasse, der vor nicht langer Zeit bei der Rettungsgrabung in den Pferdeställen des Schlosses in Mor. Budějovice gewonnenen Keramik. Man kann sie in die 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts und vielleicht auch in das 12. Jahrhundert datieren. Für sie ist die Benützung des glänzenden Graphitmateriales, der ziemliche Prozentsatz an einfachen nach aussen gezogenen Rändern und die Verzierung aus schrägen Kerben auf dem Halsunterteil, bezeichnend.

Die Feststellungsarbeiten bewiesen eine Besiedlung in der nächsten Umgebung der Kapelle der Hl. Anna spätestens vom Beginn des 13. Jahrhunderts und die Untersuchung, im Inneren der Kapelle durchgeführt bestätigte, dass der spätgotischen Kapelle der Hl. Anna kein älterer sakraler Bau voranging.

NOVÉ STŘEDOVĚKÉ NÁLEZY Z TŘEBÍČE /okr. Třebíč/

Lumír Poláček, Západomoravské muzeum Třebíč

/Obr. 27/

V souvislosti s novou výstavbou na území Třebíče byly v letech 1986-1987 provedeny sběry na některých staveništích, které přinesly četné středověké nálezy, zejména keramiku, důležitou pro poznání počátků města.

V místech asanovaného pivovaru, tiskárny, "Nového bytu" a zadních částí parcel domů v Hasskově ulici / č. 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18/ nasbíral I. Votoupal značné množství středověké keramiky, datovatelné převážně do 2. poloviny 13. - 15. století. Malou část tohoto bohatého souboru tvoří keramika vyrobená z tuhového /obr. 27:1, 2, 4-8, 10-13/, méně písčitého /obr. 27 : 3, 9/ materiálu, dokládající nejstarší osídlení této okrajové části historického jádra Třebíče.

Sledování nejstarší kulturní vrstvy v profilu na okraji staveniště za frontou domů v Hasskově ulici přineslo převážně keramiku 2. poloviny 13. a 14. století. Nejstarší nálezy pocházejí ze zadních částí parcel č. 14, 16 v Hasskově ulici, kde sídlištní vrstva na úrovni půdního horizontu obsahovala jednotný soubor keramiky /obr. 27:14-21/, přináležející horizontu radélkem zdobené keramiky, datovanému v jihomoravské oblasti do 1. poloviny 13. století /Unger 1984, 289-292/. Chronologie pozdně hradištního horizontu, charakterizovaného v některých regionech radélkovanou výzdobou, nebyla dosud pro oblast západní a jihozápadní Moravy důkladněji propracována, přesto datování uvedeného souboru do 1. poloviny 13. století je pravděpodobné.

V zadní části parcely č. 10 v Hasskově ulici byla v profilu na okraji staveniště zachycena zemnice, zahloubená 60 a 125 cm do svažujícího se terénu. V řezu, který protal pravoúhlý objekt ne zcela kolmo, je jeho délka 6 m. Nejnižší vrstva zásypu, ležící na podlaze objektu, obsahovala keramický materiál 2. poloviny 13. a 14. století /obr. 27:23-32/, vyrobený převážně z písčité hmoty, v některých případech s příměsí tuhy nebo slídy. Zásyp objektu obsahoval dále několik kusů strusky, dvě opracované kosti, hřebíky a osteologický materiál. Ze souvrství, překrývajícího v profilu zásyp zemnice, lze datovat požárovou vrstvu do 15. století /spíše 1. poloviny/ a nejstarší kamenné zdivo, porušující toto souvrství, do pokročilého 15. nebo 16. století.

Na základě uvedené keramiky lze počátky osídlení v prostoru Hasskovy ulice klást do 1. poloviny 13. století. Ojedinělý nález mladohradištní keramiky /obr. 27:22/ lze spojovat s existencí starší slovanské osady v blízkém okolí, snad Horky, uváděné k roku 1225 /Uhlíř edit. 1977, 24/. V místě tří nově budovaných obchodních domů na sledovaném staveništi probíhalo městské opevnění, jehož pozůstatky byly stavbou zničeny. V místech prostředního obchodního domu byl při hloubení základů narušen městský příkop, z jehož zásypu /nejnižších vrstev/ byla získána pouze pozdně středověká a novověká keramika.

1. Votoupal prováděl sběry na dalších staveništích v Třebíči: ve Smrtelné ulici /mezi kinem Sputnik a parkovištěm OV KSČ; obr. 27:34, 35/, v Soukupově ulici /na staveništi banky vedle

ONV; obr. 27:37/, na místě asanovaného domu, tvořícího nároží Soukupovy ulice a ulice B. Václavka /obr. 27:36/ a vedle pošty v místě asanovaných domů č. 3, 5, 7, 9, 11 v ulici maršála Malinovského na Jejkově /obr. 27:33/.

Nejstarší nálezy středověké keramiky z jižní části historického jádra města /Hasskova, Soukupova, B. Václavka/ a jejího předměstí /Smrtelná/, podobně jako ojedinělé nálezy z Jejkova /maršála Malinovského/ prozatím dokládají jednotný počátek osídlení v 1. polovině 13. století na poměrně velké ploše pozdějšího historického jádra města a jeho nejbližšího okolí. Patrně jde o ranou fázi městského osídlení, která navázala na starší osady mladohradištní, a která představovala počátek vlastního vzniku města Třebíče, završeného ve 2. polovině 13. století.

Literatura:

Uhlíř, J. edit. 1977: Třebíč. Dějiny města I. Brno.
Unger, J. 1984: Základní horizonty keramiky 12. - 15. století na soutoku Jihlavy a Svratky, okr. Břeclav, AR XXXVI, 288-296.

Neue mittelalterliche Funde aus Třebíč /Bez. Třebíč/.
Im Zusammenhang mit der neuen Aufbautätigkeit im Gebiet von Třebíč hat man in den Jahren 1986 - 1987 Lesefunde an einigen Bauorten durchgeführt, die zahlreiche mittelalterliche Funde erbrachten, besonders Keramik, welche zur Erkenntnis der Anfänge der Stadt wichtig sind. Grösstenteils enthalten die Fundkomplexe ausser spätmittelalterlicher und neuzeitiger Keramik überwiegend Material aus der 2. Hälfte des 13. - 15. Jahrhunderts, die Entfaltung einer hochmittelalterlichen Stadt dokumentierend, deren Entstehung in der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts vorausgesetzt wird. Ein kleiner Teil dieser Komplexe bildet Keramik, überwiegend mit einer Graphitbeimengung, in die Mitte des 13. Jahrhunderts oder vor diese datierbar. Ausnahmsweise erscheint jungburgwallzeitliche Keramik /Abb. 27:22/, die Existenz von älteren slawischen Ansiedlungen im Raume von Třebíč belegend.

Die ältesten Funde aus dem südlichen Teil des historischen Stadtkernes /Hasskova, Abb. 27:1-22, Soukupova, Abb. 27:137; B. Václavka, Abb. 27:36/ und aus der Vorstadt /Smrtelná, Abb. 27:34-35/, ähnlich wie die Einzelfunde aus der Vorstadt von Jejkov /Abb. 27:33/ belegen vorläufig einen einheitlichen Besiedlungsbeginn in der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts auf einer verhältnismässig grossen Fläche des späteren historischen Stadtkernes und seiner nächsten Umgebung. Vermutlich handelt es sich um eine frühe Phase der städtischen Besiedlung, die an die älteren jungburgwallzeitlichen Niederlassungen anknüpfte und welche den Beginn der eigentlichen Entstehung der Stadt Třebíč vorstellte, die in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts gipfelte.

GRABUNGSABSCHLUSS DER KIRCHENÜBERRESTE AUF DER DORFWÜSTUNG DIVICE BEI BRUMOVICE /Bez. Břeclav/

Josef Unger, AÚ ČSAV Brno

Im Mai 1987 wurde die Grabung der Kirchenüberreste auf der mittelalterlichen Dorfwüstung Divice beendet, die 76 m südlich von der Mitte der in den vorhergehenden Jahren untersuchten Motte entdeckt wurden. In der verhältnismässig ziemlich komplizierten Situation gelang es zwei Bauphasen der Kirche herauszuarbeiten. In der älteren Phase hat man an der Stelle, ohne jedweder Spuren einer vorherigen Besiedlung, eine Kirche, bestehend aus einem rechteckigen Schiff, rechteckigen Presbyterium und Anbau auf der Westseite, errichtet. Ihre Gesamtlänge betrug 16 m. Stellenweise blieben sowohl das Original des Fundamentes, aus einigen Stein- und Erdeschichten bestehend, als auch des oberirdischen Gemäuers erhalten, das auf Kalkmörtel gelegt war. Die Kirche war mit Pfarrechten ausgestattet, was sowohl die Gräber in ihrer Umgebung, als auch Steinbruchstücke des Taufbeckens belegen. Nach einer schwer bestimmbaren Zeit ihrer Existenz war diese Kirche von einem grösseren Bau ersetzt worden, und zwar dermassen, dass das Schiff sowie das Presbyterium der ursprünglichen Kirche umbaut und verlängert wurden, wobei der Anbau auf der Westseite aufgelöst und von dem Neubau durchschnitten worden war. Somit konnte die ursprüngliche Kirche auch während des Bauverlaufes ihre Funktion erfüllen. Die neue Kirche war 18,7 m lang. Das Gemäuer der zweiten Phase blieb stellenweise im Original erhalten, aber grösstenteils nur in Negativen. Nach der Wüstung des Dorfes sowie der Kirche im 15. Jahrhundert kam es zur Abfuhr des Baumateriales, was sowohl durch den Fund einer Weissmünze des Jagiellonen Vladislav II. aus der Wende des 15. und 16. Jahrhundert in

den Negativen der Fundamente /nach Bestimmung von J. Sejbal/, als auch durch Gräber mit unregelmässiger Orientierung belegt ist, die auch die Negative der Kirchenfundamente überdeckten. Bei diesen Gräbern fand man sowohl Münzen, ausser anderen auch einen Zweipfennig des Salzburger Erzbischofes aus dem Jahre 1578 /bestimmt von J. Šmerda/, als sogar auch ein eisernes Messer als Beigabe.

LOKALISIERUNG DER DORFWÜSTUNG NIKIDORF BEI PODIVÍN /Bez. Břeclav/

Josef Unger, AÚ ČSAV Brno

Gemeinsam mit Václav Hortvík und Ing. František Blažek wurde eine Oberflächenuntersuchung im Walde "Nikidorf" 1,5 km SWW von Podivín durchgeführt. Am Nordrand des Waldes beim ehemaligen Flussarm der Dyje hat man einige Hügel entdeckt, die Überreste von Bauernguten der Dorfwüstung sein könnten. Auf dem geförderten Waldabteil wurden nach einer ganzflächigen Herrichtung des Bodens Lesefunde durchgeführt, wobei mittelalterliche Keramikbruchstücke rahmenhaft in das 13. - 15. Jahrhundert datierbar, gewonnen wurden. Die Überreste kann man mit dem Dorf Nikidorf identifizieren, zu dem es keine schriftlichen Quellen gibt /Nekuda 1970, 86/.

Literatur:

Nekuda, V. 1970: Osídlení v době historické, in: Vlastivěda moravská - Břeclavsko. Brno, 83-89.

WIEDERTAUFERFRIEDHOF IN ŠAKVICE /Bez. Břeclav/

Josef Unger, AÚ ČSAV Brno

Auf den Hinweis des Direktors der Grundschule in Šakvice R. Obhlídal hat man eine Rettungsgrabung im nördlichen Teil des Intravilans der Gemeinde durchgeführt, wo bei dem Aushub für eine Rohrleitung eine grössere Zahl von Gräbern gestört wurde. Der Ort wird "U Isidora" genannt und nach Berichten der Bürger fand man hier bereits früher bei verschiedenen Gelegenheiten Skelettgräber. Bei der Begehung der Lokalität wurde festgestellt, dass die Gräber mit unregelmässiger Orientierung bis zu 1 m unter dem Terrainniveau eingetieft waren. Einige von den Gräbern hatten Holzsärge. Bei den Gräbern waren keine Funde mit Ausnahme einer bronzenen Spange, die beim Schädel in einem gestörten Grab gefunden worden war. Nach den Erfahrungen von anderen Lokalitäten /Unger 1984/ handelt es sich vermutlich um den einer Kommunität gehörenden Wiedertäuferfriedhof, die hier mit Unterbrechungen vom Jahre 1531 bis zum Jahre 1622 siedelte /Zemek 1979, 171; 1980, 73/.

Literatur:

Unger, J. 1984: Novokřtěnský hřbitov v Mikulově, Jižní Morava 20, 250-260.
Zemek, M. 1979: Pokrokové prvky jihomoravských habánů, Jižní Morava 15, 164-181.
- 1980: Habáni na jižní Moravě II. /1561-1622/, Jižní Morava 16, 54-88.

RETTUNGSGRABUNG IN BOSKOVICE - KOMENSKÉHO GASSE /Bez. Blansko/

Rudolf Procházka, AÚ ČSAV Brno

In Zusammenarbeit mit A. Štrof wurde eine Rettungsgrabung auf dem Bauplatz der Grossblockbautensiedlung durchgeführt. Am Orte des demolierten Hauses Nr. 10 wurde eine Getreidegrube mit Funden aus dem 13./14. Jahrhundert untersucht. Im gewesenen Garten hinter dem Haus Nr. 3 wurden drei Fanggruben von rechteckigem Grundriss mit Spuren einer Holzverschalung mit Pfosten in den Ecken abgedeckt, vorläufig vom Ende des 15. bis Mitte des 16. Jahrhunderts datiert. Die weiteren zwei Abfallgruben hat man nur in der Wand des Bauaushubes dokumentiert, Grube Nr. 7 bloss im Grundriss des mässig abgesetzten Niveaus. Auch die-

se Objekte kann man nicht tiefer als in das 15. Jahrhundert legen.

PRŮZKUM STŘEDOVĚKÉHO OBJEKTU NA KATASTRU SOBĚŠIC /okr. Brno-město/

Josef Havlát, Brno

Na podzim r. 1987 jsem zjistil, že v lesnatém terénu 1,5 km severovýchodně od Soběšic, v blízkosti Panské louky, došlo při rozšiřování lesní cesty k narušení středověkého objektu. Protože vlivem provozu na této cestě hrozilo bezprostřední smazání i zbývajících archeologických stop bylo přikročeno k záchrannému průzkumu lokality.

Objekt se nachází asi 130 m na jihozápad od nejzápadnějšího okraje Panské louky, v místech, kde naučná lesnická stezka, jdoucí údolím do Soběšic, protíná jeden z přítoků potoka Melatína. Lokalita se projevovala na první pohled zvýšeným výskytem zlomků keramiky přímo na povrchu cesty. Pomocí pedologické /sondovací/ tyče byla dále upřesněna rozloha celého objektu. Tato sondáž vedla ke zjištění, že plocha, kde se pod povrchem nachází drobné úlomky uhlíků a mazanice je přibližně kruhová o průměru 4 m , a že její převážná část byla zničena již dříve zmíněnou cestou. Přes tento nepříznivý stav byla zhruba uprostřed objektu, kde nad povrch vyčnívalo několik kamenů, umístěna kontrolní sonda.

Po odkrytí 5 - 10 cm světlé jílovité hlíny promísené s ojedinělými drobnými střepy, uhlíky a kousky mazanice o velikosti hrachu se ukázal shluk osmi velkých kamenů, nápadně pravidelně uspořádaných do dvou řad, tvořících mezi sebou mělký žlábek. Na své vrchní straně nenesly kameny žádné stopy po opálení, kdežto strana spodní většiny kamenů byla zřejmě vystavena žáru. Pod shlukem kamenů následovala vrstva tmavé hlíny s vysokou koncentrací velkých /až 1 dm^2/ střepů. Pro nalezenou keramiku je charakteristické množství tuhové příměsi; všechny zlomky pochází z velké zásobnice a podle profilů okrajů je lze datovat zhruba do 14. století. Pod vrstvou keramiky byla zjištěna v mělkém důlku, zahloubeném do jílovitého podloží, vrstva drobných dřevěných uhlíků. Směrem k okrajům sondy se vrchní vrstva promísená s drobnými uhlíky a kousky mazanice ztenčovala, nebyly také nalezeny další kameny, které by nějakým způsobem navazovaly na shluk uprostřed sondy. Zajímavé je, že všechny nalezené zlomky keramiky pocházejí, až na dva nepatrné střípky, z jediné velké zásobnice. Z lokality pochází také blíže neurčený zlomek železa nalezený těsně pod povrchem cesty. Další nálezy učiněny nebyly. V bezprostředním ani vzdálenějším okolí objektu nejsou patrny žádné stopy po starší antropogenní činnosti.

Vzhledem k umístění objektu v terénu nelze předpokládat, že by toto místo bylo určeno k dlouhodobějšímu obývání. Pro uvedený předpoklad svědčí i charakter nalezeného keramického souboru. Jedná se asi o pozůstatky nějakého výrobního objektu /s největší pravděpodobností by mohlo jít o dehtařskou pec, jejíž nadzemní destrukce byla asi procházející cestou již dříve zničena/, nebo pozůstatky krátkodobého úkrytu či tábořiště.

V každém případě jde o zajímavé zjištění přítomnosti středověkého objektu v místech, odkud doposud podobný nález nebyl znám.

Die Erkundung eines mittelalterlichen Objektes im Kataster Soběšice /Bez. Brno - město/. Im Jahre 1987 kam es bei der Erweiterung eines Waldweges in der Nähe von der Panská-Wiese zur Störung eines mittelalterlichen Objektes. Bei der folgenden Rettungsgrabung auf der Lokalität wurde eine grössere Menge von Keramik gewonnen, die ausschliesslich von einem grossen Vorratsgefäss stammt. Die gefundene Keramik ist durch den Graphitzusatz charakteristisch und nach den Randprofilen kann sie ins 14. Jahrhundert eingereiht werden. In der Umgebung des Objektes sind keine Spuren nach einer älteren anthropogenen Tätigkeit sichtbar. Höchstwahrscheinlich handelt es sich vielleicht um Überreste eines Produktionsobjektes /Teerofen/, oder eines kurzfristigen Verstecks oder Lagerplatzes. Ein ähnlicher Fund ist von diesen Stellen nicht bekannt.

MITTELALTERLICHER FUND AUS OSTRAVA - VÍTKOVICE /Bez. Ostrava/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Jana Matějková, Lehrerin der Grundschule in Opava, Krnovská Gasse, übergab Mitgliedern der Expositur in Opava ein Gefäss, das ihr der Schüler D. Zákřecký lieh. Das tonnenförmige

Gefäss mit dem Rand in Form einer Krause gewann sein Vater im Jahre 1985 beim Baggern in Ostrava - Vítkovice.

NÁLEZ KERAMIKY ZE SIROTČÍHO HRADU NAD KLENTNICÍ /okr. Břeclav/

Pavel Kouřil, AÚ ČSAV Brno

Při návštěvě Sirotčího hradu dne 5.12.1987 jsem v prostoru nádvoří jižní části hradu zjistil amatérské výkopy a obnažené souvrství mocnosti cca 50 cm. Po výkopcích zde zbylo několik desítek fragmentů keramiky /i několik kostí/, která se jim zřejmě nezdála být dostatečně lukrativní. Materiál, včetně typické černé slídové keramiky, lze vročit většinou do 14. - 15. věku, některé zlomky mohou být i starší.

Keramikfund von Sirotčí hrad /Burg/ oberhalb Klentnice /Bez. Břeclav/. Durch Amateurgrabungen wurde auf der Burg /ihr südlicher Teil/ eine ca. 50 cm mächtige Schichtenfolge entblösst und Keramik aus dem 14. - 15. Jahrhundert festgestellt.

STEINMETZMEISSEL VON DER ROTUNDE DER HL. KATHARINA IN ZNOJMO /Bez. Znojmo/

Pavel Kouřil, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 13:1/

Im Juli 1954, bei Sondagengrabungen bei der Rotunde der Hl. Katharina in Znojmo, hat unweit von ihren Fundamenten auf der Südseite, in einer Spalte auf dem felsigen verwitterten Liegenden, Jaroslav Král einen eisernen, ziemlich abgenützten, 17 cm langen Steinmetzmeissel mittelalterlichen Alters gefunden.

ARCHEOLOGICKÁ POZOROVÁNÍ V MINORITSKÉM KLÁŠTEŘE V OPAVĚ /okr. Opava/

Pavel Kouřil, AÚ ČSAV Brno

V rámci probíhající rekonstrukce celého areálu bývalého kláštera minoritů v Opavě, byl v lednu 1987 proveden i výkop pro kanalizaci v křížové chodbě. "Sonda", vedená od zadního čela chodby až k jejímu východu, měřila 24,5 m, přičemž její šířka se pohybovala okolo 1 m. V úseku mezi 10,4 až 12,4 m byl zachycen barokní cihlový kanál o síle zdi 55 cm. Rostlý terén začínal v hloubce 165 - 170 cm, avšak v pásmu mezi 20 - 24,5 m nebylo ještě ani v hloubce 220 cm podloží dosaženo. V souvrství, spočívajícím na sterilní žlutce, bylo možné rozpoznat sedm rozličných vrstev různé síly, z nichž nejmocnější byla měkčí šedá až šedohnědá vrstva, projevující se ve 100/105 - 165/170 cm. Ta obsahovala lidské kosti, které dle našeho soudu nebyly uloženy v anatomické poloze, avšak bez jakéhokoliv průvodního materiálu.

Nutno ještě poznamenat, že při instalaci ústředního topení podél jihovýchodní zdi refektáře kláštera v roce 1985 bylo zjištěno 1,5 m široké základové zdivo spojované kvalitní vápennou maltou, vybíhající z pod základů současné stavby ve směru východ - západ. Zdivo se nalézá v hloubce 1,1 m pod úrovní dnešní podlahy, je částečně překryto barokním cihlovým soklem a v zásypu nad ním, tvořeném hnědou zeminou promísenou kousky malty, cihel a kaménků, ležely zbytky lidské kostry opět bez doprovodného materiálu.

Archäologische Beobachtungen im Minoritenkloster in Opava /Bez. Opava/. Im Rahmen der Rekonstruktion des Areales des ehemaligen Minoritenklosters in Opava kam es zu Ausgrabungsarbeiten im Kreuzgang und im Refektorium. Man hat Reste von Menschenbestattungen in sekundärer Lage ohne jedwedes Begleitmaterial festgestellt.

FUND VON KÖRPERGRÄBERN IN VESELÍ NAD MORAVOU /Bez. Hodonín/

Dagmar Vorlíčková, AÚ ČSAV Brno

Im Februar 1987 wurden beim Aushub einer Kanalisationsrinne auf Sadová Strasse in Veselí nad Moravou Körpergräber gestört. Auf den Befund machte der Angestellte des hiesigen Nationalen Ortsausschusses Bohdan Šimlík aufmerksam.

Bei der Untersuchung wurden Reste von neun Körpergräbern festgestellt, die in einer Tiefe von ca. 120 cm in das schottersandige Liegende eingetieft waren. Die Gräber waren übereinstimmend von O - W orientiert, die Zwischenräume untereinander bewegten sich um zwei Meter. Man hat aus diesen keine Funde gewonnen, so dass sie sich nicht datieren lassen. Man kann lediglich sagen, dass es sich wahrscheinlich um den Teil eines Reihenskelettgräberfeldes aus einem jüngeren Zeitabschnitt gehandelt hat.

FUND EINER SILBERNEN GEDENKTAFEL IN OPAVA /Bez. Opava/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Im Jahre 1961 gewann das ehemalige Mitglied der Opavaer Expositur Jaroslav Král eine Gedenkurkunde, auf einem Silberplättchen geschrieben und ein Bronzeetui mit einem Medaillon, welche bei der Instandsetzung der Garagen des Slezské divadlo /Theater/ Zd. Nejedlého in Opava gefunden wurden.

Das Haus, in welchem die "Urkunde" entdeckt worden war, liegt im Westteil des historischen Stadtkernes und ist Bestandteil der Ostfront des Stadtplatzes Rybí trh /Fischmarkt/. Beide Gegenstände waren in einem steinernen Schrein deponiert, welcher formlich an einen Trog erinnert und im Hintertrakt des Gebäudes angebracht war, so dass er den Eindruck einer Stufe erweckte.

Aus der lateinischen Inschrift auf dem Silberplättchen geht hervor, dass es sich um eine Gedenkurkunde handelt, welche gelegentlich der Eröffnung des Waisenhauses im Juni 1709 daselbst angebracht worden war. Das Plättchen begleitete ein bronzenes zweiteiliges Etui ausgelegt mit Brokat orientalischen Ursprunges. Bei den Wänden säumt den Innenraum, wo sich offensichtlich ein Heiligenbild befand, eine Flechte aus zwei Silberbändern und einem goldenen Filigrandraht bestehend. Im linken unteren Teil des Etuis befindet sich ein Strauss aus sechs Vergissmeinicht aus silbernem Filigrandraht. Ob die beiden Gegenstände weitere Funde begleitet haben lässt sich heute nicht feststellen.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V PŘÍBOŘE /okr. Nový Jičín/

Pavel Kouřil, AÚ ČSAV Brno

Ve sklepních prostorách domu č.p. 8 /parcela č. 94/, na Stalinově náměstí v Příboře proběhl koncem listopadu 1987 záchranný archeologický výzkum roubené studny, původně zřejmě středověké, o průměru cca 1,5 m. Výzkum na základě předložených nálezů keramiky 14. - 15. století sliboval bohatý materiál i zajímavé nálezové okolnosti. Bohužel se však ukázalo, že uvedené keramické artefakty se do její horní části dostaly druhotně při hloubení zeminy ve dvorovém traktu. Přesto byla studna vybrána až na dno, tj. do hloubky 4,5 m. Nálezy ve spodních partiích byly veskrze mladé, z minulého století, prezentované různými lahvemi, pivními sklenicemi, pípami, částmi sudů, etc.

Výzkum velmi obětavě až do pozdních nočních hodin prováděli členové příborského archeologického kroužku v rámci severomoravské pobočky ČSSA při ČSAV.

Archäologische Rettungsgrabung in Příbor /Bez. Nový Jičín/. In Příbor am Stalin-Platz verlief in den Kellerräumen des Hauses Nr. 8 die Erforschung eines gezimmerten Brunnens, ursprünglich offensichtlich mittelalterlichen Alters, im Durchmesser von ca. 1,5 m. Diesen hat man bis zum Boden ausgehoben, d.h. in eine Tiefe von 4,5 m, allerdings waren die Funde insgesamt jung, aus dem vergangenen Jahrhundert, von verschiedenen Flaschen, Biergläsern, Pipen, Fassteilen usw. repräsentiert.

ZÁCHRANNÉ VÝZKUMY V BRNĚ V ROCE 1987 /okr. Brno-město/

Rudolf Procházka, AÚ ČSAV Brno

1. Nám. Československé armády - Uhelná ul.

Při výstavbě podchodu pod budovou hlavního nádraží pokračovala likvidace dosud poměrně dobře zachovaného původního terénu. V průkopu kolejištěm se podařilo vypreparovat pět a zaměřit další dva středověké hroby. Byly orientovány ve směru Z - V a postrádaly průvodní nálezy. Hrobové jámy byly zapuštěny do mohutné, patrně splavené tmavě hnědé vrstvy, jejíž svrchní partie obsahovala keramiku pozdní doby bronzové. Další hroby byly dokumentovány alespoň v dílčích profilech v ražených štolách. V jednom případě kostra ležela v zásypu zahloubeného objektu s ojedinělými střepy z rozmezí 2. poloviny 13. - 14. století. Zatím stále nejpravděpodobnější se jeví hypotéza, že jde o středověký židovský hřbitov.

2. Nám. 25. února č. 9.

V návaznosti na výzkum z roku 1986 byly ve stavební jámě pro nový suterén pod budovou dokumentovány v profilu dva zahloubené objekty s keramikou z 13. století. V prostoru dvora byla zahájena výstavba dalších suterénních prostor, které mají sloužit novému objektu divadla Na provázku. Vzhledem ke skalnímu charakteru podloží lokality, ležící na severním svahu návrší Petrov, používá zde dodavatel techniky štol ražených odstřelem. Na sklonku roku 1987 zde takto byly zachyceny dvě kruhovité, ve skále hloubené jímky ze 14. - 14./15. století. Podstatnou část nálezového fondu, nacházející se ve spodní části objektů, se podařilo zachránit.

3. Josefská ul. - komunikace.

V souvislosti s výstavbou administrativní budovy n.p. Vítkovické železárny v někdejší proluce mezi domy č. 2 a 22 provedl dodavatel výkop pro parovodní potrubí v délce 29 m a hloubce kolem 2,5 m. Přitom bylo protato středověké souvrství v hloubce kolem 3,5 m ze 13. - 16. století. Nasedalo na torzovitě uchovaný horizont z pozdní doby bronzové, reprezentovaný černozemní půdní vrstvou a dvěma zahloubenými objekty. Při jižní stěně výkopu byly vyhloubeny čtyři drobné sondy za účelem dosažení sprašového podloží, celý stratigraficky velmi hodnotný profil byl dokumentován. S přihlédnutím k navazujícímu řezu, který byl sledován roku 1984, byly podstatně obohaceny naše představy o rozsáhlé depresi při středověké městské hradbě, postupně zaplňované. Ve střední části výkopu nasedala vrstva z 2. poloviny 13. století přímo na podloží v hloubce 4,6 m pod dnešním povrchem, což naznačuje možnost, že prohluben je alespoň zčásti umělého původu.

4. Josefská ul. č. 7.

V prostoru objektu byly dokumentovány dvě stavební sondy. V sondě 1 bylo zjištěno souvrství ze 13. - 14. století, které překrývalo půdní horizont s pozdně bronzovými fragmenty. Sonda 2 porušila rozměrný zahloubený objekt z 13. století, v jehož podlaze byly prozkoumány dvě zásobní válcovité jámy.

5. Gagarinova/Kozí ul., č. kat. 54.

Ve druhé výzkumné sezóně byl dokončen záchranný odkryv nárožního městiště již při plném stavebním provozu. V rámci možností bylo dokumentováno průběžně odstraňované gotické a barokní zdivo někdejšího Althanského paláce. V západní a střední části parcely, neporušené sklepy, byla prozkoumána torza tří jam ze 13. století nejasné funkce a dále pak 11 jímek z 2. poloviny 13. - 16. století. Rovněž byl dokončen odkryv jímky č. 3 v severní části městiště. Práci velmi ztěžovalo zvodnění spodní úrovně těchto objektů. K nejpozoruhodnějším nálezům z jejich obsahu náleží zcela zachovaná dřevěná káď, četné další předměty ze dřeva a kůže a bohatý soubor dutého skla, zvláště z přelomu 14./15. století. Kuriozitu představují chuchvalce lidských vlasů ve dvou jímkách ze 13. a 14./15. století včetně páru odříznutých copů, pozornost si zaslouží i fragmenty látek.

Téměř uprostřed východní strany parcely při Kozí ul. byl odkryt zbytek suterénu dalšího hrázděného domu, zničeného požárem nejpozději v polovině 14. století. Na podlaze ležela silná vrstva zuhelnatělého obilí.

6. Měnínská ul. č. 4.

Na dvoře domu byl ve stěně stavební sondy dokumentován výsek zahloubeného objektu ze 13. století.

7. Minoritská/Orlí ul. - bývalý minoritský klášter.

Ve spolupráci AÚ ČSAV v Brně a Muzea města Brna byl zahájen záchranný výzkum klášterního areálu, vyvolaný plánovanou rekonstrukcí pro potřeby Moravské galerie. V závěru roku 1987 byla odkryta podstatná část dvora tzv. malé kvadratury o ploše 140 m^2, a to již ze stavebními pracemi snížené úrovně. Zde zjištěné zahloubené objekty pocházejí výlučně z 13. a 16. století. Jde především o rozměrný, velmi členitý zahloubený objekt s kopulovitou hliněnou pecí při okraji, který vznikl s největší pravděpodobností již v 1.polovině 13. století. Ještě v témže století byl porušen jímkou, která byla zatím prokopána do hloubky necelé 4 m. Další, časově blízká jímka zasahovala pod základy západního křídla malé kvadratury, a tudíž mohla být zkoumána jen malou sondou. Přibližně uprostřed, překryt zčásti torzem kamenného zdiva patrně renesančního stáří, se nacházel nevelký, mělce do spraše zahloubený objekt s chlebovou pecí uprostřed. K nejzajímavějším objevům se řadí cihlové teplovzdušné topení, žel podélně porušené novodobým kanálem. Objekt, zahloubený do podloží, ležel zcela mimo stávající zástavbu. Keramika, nalezená v jeho zásypu a zejména v šedé uhlíkaté vrstvě ve vstupní části nad podlahou, dovoluje datování alespoň k polovině 13. století. Vzhledem k absenci příslušné nadzemní stavby zatím není jasná funkce tohoto pozoruhodného objektu. V interiéru budovy byly dokumentovány, případně i v omezeném rozsahu dále zkoumány nálezové situace porušené stavebními sondami. Přitom byla zjištěna řada dalších zahloubených objektů, z nichž některé nesporně představují suterény nadzemních hrázděných a pravděpodobně i zděných budov. Zatím čtyři takové zapuštěné objekty se podařilo doložit přímo v západním a jižním rameni křížové chodby, jejíž nejstarší dobře datovatelné stavební články lze klást na počátek 14. století. Bohužel západní část křížové chodby byla vytěžena před započetím archeologického výzkumu, takže svrchní partie zmíněných objektů spolu s množstvím kostrových hrobů byly nenávratně zničeny. Ojediněle zachovaný blok výplně na severním okraji však umožnil vysledovat návaznost podlah s maltovým podkladem i celkovou stratigrafii křížové chodby. Je zřejmé, že její kamenné základové zdivo bylo zapuštěno již do zasypaných objektů nejdříve v závěru 13. století a nejdříve tehdy začalo i soustavné pohřbívání v tomto prostoru.

8. Solniční ul.

Ve stěně výkopu rekonstruovaného parovodu, procházejícího komunikací, byla dokumentována hlinitá vrstva s ojedinělými nálezy keramiky z 13. století. Nasedala na černozemní půdu; podloží rýha nedosáhla.

9. Starobrněnská ul. č. 14.

Ve střední části parcely byl dokumentován profil stavebního výkopu. Obsahoval mohutnou vrstvu se sporadickými doklady hrnčiny nejpozději ze 14. století a zahloubený objekt ze 13. století.

Rettungsaktionen in Brno im Jahre 1987 /Bez. Brno - město/.

1. Nám. Československé armády /Stadtplatz/, Uhelná Gasse. Beim Aufbau der Unterführung unter dem Gebäude des Hauptbahnhofes setzte die Liquidierung der Überreste des ursprünglichen Terrains fort. Im Aushub am Bahnhofsgeleise wurden 7 Körpergräber untersucht, von dem schon früher erfassten jüdischen Friedhof aus dem 13. - 15. Jahrhundert, welche in eine Schicht mit Funden aus der späten Bronzezeit eingetieft waren. In den geteuften Stollen wurden einige Profile, wiederum mit gestörten Gräbern, dokumentiert.

2. Nám. 25. února 9 /Stadtplatz/. Im Anschluss auf die Rettungsgrabung aus dem Jahre 1986 wurden in der Baugrube unter dem Gebäude zwei eingetiefte Objekte aus dem 13. Jahrhundert dokumentiert. In dem im Felsliegenden am Haushof getriebenen Stollen hat man zwei Fanggruben mit Funden aus dem 14. - 15. Jahrhundert erfasst, die es gelang grösstenteils zu bergen.

3. Josefská Gasse - Kommunikation. In der ehemaligen Baulücke zwischen den Häusern Nr. 2 und 22 wurde ein umfangreicher Aushub für die Dampfheizungsleitung verfolgt, welche zum Neubau eines Administrativgebäudes läuft. Es gelang hier eine Schichtenfolge aus dem 13. - 16. Jahrhundert zu dokumentieren, die eine Depression mit Überresten einer Besiedlung aus der späten Bronzezeit ausfüllte.

4. Josefská Gasse Nr. 7. Im Objektgelände wurden zwei Bausonden dokumentiert. Sonde 1 schnitt eine Schichtenfolge aus dem 13. - 14. Jahrhundert, die einen Bodenhorizont mit Scherben der Spätbronzezeit überdeckte, durch. In Sonde 2 konnte der Teil eines grossen eingetieften Objektes aus dem 13. Jahrhundert untersucht werden.

5. Gagarinova Gasse/Kozí Gasse, Kat. Nr. 54. In der zweiten Grabungssaison wurde die Bergungsabdeckung des Eckhofstätte bereits während des vollen Baubetriebes beendet. Im westlichen und im mittleren Parzellenteil hat man die Torsi von drei Gruben aus dem 13. Jahrhundert unklarer Funktion, ferner dann zwölf Fanggruben aus der 2. Hälfte des 13. - 16. Jahrhunderts untersucht. Von den reichen Befunden welche ausser Keramik besonders Hohlglas und Gegenstände aus organischen Materialien beinhalten, lassen sich als Kuriosität Klumpen menschlicher Haare in zwei Objekten aus dem 13. und 14./15. Jahrhundert, einschliesslich eines Paares abgeschnittener Zöpfe anführen. Fast in der Mitte der Parzellen-Ostseite an der Kozí Gasse wurde der Rest des Souterrains eines weiteren Fachwerkhauses abgedeckt, welches durch Feuer spätestens in der Hälfte des 14. Jahrhunderts vernichtet wurde. Am Fussboden lag eine Schicht verkohlten Getreides.

6. Měnínská Gasse Nr. 4. Im Hofe des Hauses wurde in der Wand der Bausonde das Fragment eines eingetieften Objektes aus dem 13. Jahrhundert dokumentiert.

7. Minoritská/Orlí Gasse - ehemaliges Minoritenkloster. In Zusammenarbeit mit dem Museum města Brna /Museum der Stadt Brno/ wurde die Rettungsgrabung des Klosterareales eröffnet, welche durch die geplante Rekonstruktion für den Bedarf der Mährischen Galerie hervorgerufen worden war. Am Ende des Jahres 1987 war der Grossteil des Hofes der sog. kleinen Quadratur in einer Fläche von 140 m^2 mit vielen eingetieften Objekten aus dem 13. und 16. Jahrhundert abgedeckt. Zu den ältesten gehört ein umfangreiches, gegliedertes Gebilde mit einem tönernen Ofen, welches noch im 13. Jahrhundert von einer Fanggrube gestört wurde. In seiner Nähe lag ein weiterer, seichter eingetiefter Brotofen. Einen überraschenden Befund stellt hier der wesentliche Teil einer aus Ziegeln gebauter Warmluftheizung, die offensichtlich schon um die Mitte des 13. Jahrhunderts in Funktion war. Reiche Befunde gewährte der Klostermisthaufen aus dem 16. Jahrhundert.

Im eigentlichen Konventobjekt wurden durch Bausonden gestörte Situationen dokumentiert. Dabei hat man weitere Grubenobjekte, das eine wiederum mit Ofen, festgestellt. Einige stellen wahrscheinlich Souterraine von Fachbau- und Ziegelgebäuden vor. In dem durch die Förderung schwer beschädigten südwestlichen Flügel des Kreuzganges gelang es auf dem letzten erhaltenen Block der Aufschüttung die Stratigraphie dieses Raumes zu dokumentieren.

8. Solniční Gasse - Kommunikation. In der Wand des durch den Fahrweg durchgehenden Dampfleitungsaushubes wurde eine Schicht mit vereinzelten Keramikfunden aus dem 13. Jahrhundert dokumentiert.

9. Starobrněnská Gasse 14. Im mittleren Parzellenteil wurden in der Wand der Baugrube ein Objekt aus dem 13. Jahrhundert und eine mächtige Schicht mit den Funden spätestens aus dem 14. Jahrhundert dokumentiert.

RETTUNGSGRABUNG DER SIEDLUNG AUS DEM FRÜHSLAWISCHEN ZEITABSCHNITT IN PAVLOV /Bez. Břeclav/

Dagmar Jelínková, AÚ ČSAV Brno

/Taf. 8/

Im Jahre 1987 verlief in der Flur Horní pole im Kataster der Gemeinde Pavlov bereits die dritte Grabungssaison auf der frühslawischen Siedlung /Jelínková, Rakovský, Stuchlíková, Peška 1987, 64-65; 1989 im Druck/. Mit Rücksicht zum ungüstigen Wetter wurde sie erst in der letzten Juniwoche eröffnet. Auch im Verlauf vom Juli war die Grabung durch regnerisches Wetter unterbrochen worden und infolge des dadurch erhöhten Grundwasserspiegels war ein Aushub der Objekte verhindert. Die Terrainarbeiten dauerten bis September, im Oktober wurde die Dokumentation beendet. Die Grabung konzentrierte sich auf drei neu abgedeckte und gereinigten Sonden. In Sonde I auf einer Fläche von 745 m^2 hat man einen Ausschnitt in ungefähr quadratischer Form abgedeckt, der auf der nordwestlichen und nordöstlichen Seite an die in der vergangenen Saison untersuchte Fläche anknüpfte. Dadurch hat man erreicht, dass die gesamte bisher untersuchte Fläche ungefähr eine rechteckige Form erreichte. Die Grabung in Sonde I erforderte die Beseitigung grosser Erdhaufen, die in den vergangenen Saisonen aufgeführt worden waren. Mit Rücksicht darauf, dass das Liegende in dieser Sonde in südlicher Richtung deutlich abfiel, waren die Wohnobjekte schon in das Hangende eingetieft worden, in dessen unteren Schichten sich ihr Grundriss undeutlich abhob. Dies stellte hohe Ansprüche an ihre Ausarbeitung, welche die feinsten Terrainmethoden erforderte.

In östlicher Richtung von Sonde I wurde Sonde II auf einer Fläche von 156,25 m^2 abgedeckt. Sie war die Fortsetzung der im vorigen Jahr durchgrabenen Fläche, und zwar in der Reihe der

D Quadrate. Der mittlere und nordwestliche Teil von Sonde II konnte nicht gänzlich untersucht werden, denn die wurde von einem befahrenden Weg durchschnitten und war ziemlich durch Terrainarbeiten gestört.

Auf die nordöstliche Seite von Quadrat B 41, der sich im Rahmen der in der vergangenen Saison untersuchten Fläche befand, knüpfte die kleinere Sonde III mit einer Fläche von 57,5 m^2 an, deren Ziel es war, die Grenze der slawischen Siedlung in Richtung zum Rand der Anhöhe, auf der die Niederlassung gegründet worden war, festzustellen. In der Sonde hat man den ursprünglichen Hang einer sandigen Düne erfasst, zu dem Anschwemmungserden aufgetragen waren. Aus diesen hat man prähistorische Keramikbruchstücke gewonnen. Die Sonde wurde jedoch nicht ganz untersucht und die Frage, ob slawische Objekte auch an diesen Stellen in die hangenden Schichten eingelassen waren, konnte nicht zufriedenstellend beantwortet werden.

Auf der bereits im Jahr 1986 angedeckten Fläche hat man einige Stellen untersucht, auf denen schon vorher eine kompliziertere stratigraphische Situation festgestellt worden war, die jedoch bisher nicht gelöst wurde. Es handelte sich z. B. um die Superpositionen der Objekte, die sich in der östlichen Ecke der vorjährigen Sonde befanden /894, 911, 931, 932, 934, 944, 945/, ferner dann um den Fall der Überdeckung der slawischen Hütte /891/ mit dem latènezeitlichen Wohnbau /892/. Ausser diesem hat man auch zwei kleinere Gruben 929 und 930 ausgehoben.

Die Zahl der neu registrierten Objekte erreichte im Jahre 1987 die Nummer 34. Von diesen konnte man einen bestimmten kleineren Teil in die Bronze- und Latènezeit einreihen, den Rest bildeten Objekte aus der frühslawischen Periode. In zwölf Fällen waren sie durch mehr oder weniger eingetiefte und infolge dessen auch verschieden erhaltene Wohnbaue mit Steinöfen, einem Produktionsofen mit kreisförmiger Kammer und Vorherdgrube und elf Vorratsgruben eines kreisförmigen Grundrisses vertreten.

Unter den slawischen Objekten war Wohnbau 924 und der Produktionsofen, als Objekt 944 bezeichnet, interessant. Im ersten Falle verdient Aufmerksamkeit der am vollständigsten erhaltene Steinofen, welcher in einem derartigen Zustand abgedeckt worden war, dass er zu den am besten erhaltenen Steinöfen auf unserem Gebiet nicht nur in den Befunden mit Keramik des Prager Types, sondern auch aus der slawischen Zeit überhaupt gereiht werden kann. Zwischen den Steinen des Ofengewölbes, das sich teilweise in der ursprünglichen Lage befindet, fand man auch Bruchstücke eines tönernen Backtellers, dessen grösserer Teil am Boden der Hütte lag, so dass man diesen vermutlich gänzlich rekonstruieren können wird. Bei dem tönernen Produktionsofen, als Objekt 944 bezeichnet und durch einen späteren slawischen Wohnbau /Objekt 931/ gestört, gelang es den Boden einer Kammer abzudecken, der mit zwei Steinschichten ausgelegt war. Zwischen diesen fand man auch grössere Gefässteile der Keramik des Prager Types, die sekundär benützt worden war. In dieser Saison war dies der einzige Fall einer Superposition slawischer Objekte.

Die vorläufige Bewertung der slawischen Befunde zeigt, dass in den südöstlichen Teilen der abgedeckten Fläche nicht die ältesten slawischen Objekte, bis auf den erwähnten Ofen, bisher erfasst wurden. Grösstenteils handelt es sich um Funde aus der jüngeren Entwicklungsphase der Niederlassung, die sich vermutlich von Nordwest nach Südost nach und nach verschob. Unter den Funden überwog Keramik, ferner hat man Spinnwirtel, Bruchstücke von Backtellern, einen Kammbruchstück, zwei Ahlen, Tierknochen, Lehmbewurf, Holzkohlepartikel, den grösseren Teil eines Mahlsteines gefunden. Vorläufig kann der Grossteil der slawischen Funde aus dieser Saison in das 7. Jahrhundert eingereiht werden.

Literatur:

Jelínková, D. - Rakovský, I. - Stuchlíková, J. - Peška, J. 1987: Rettungsgrabungen auf dem Bau des unteren Stausees des Wasserwerkes Nové Mlýny im Jahre 1985 /Bez. Břeclav/, PV 1985, 64-65.

- 1989: Rettungsgrabungen auf dem Bau des unteren Stausees des Wasserwerkes Nové Mlýny im Jahre 1986 /Bez. Břeclav/, PV 1986, im Druck.

RETTUNGSGRABUNGEN AUF DEM BAU DES WASSERWERKES NOVÉ MLÝNY IM JAHRE 1987 /Bez. Břeclav/

Petr Dvořák, Ivo Rakovský, Jana Stuchlíková, AÚ ČSAV Brno
Jaroslav Peška, RM Mikulov

Hauptaufgabe der Grabungssaison war die Fortsetzung der Rettungsarbeiten in der Flur "Horní pole", im Kataster der Gemeinde Pavlov. Die Aufmerksamkeit hat man vor allem der Grabung der altslawischen Niederlassung gewidmet, die D. Jelínková leitete /siehe selbständiger Bericht in diesem Band der PV/. Weitere grössere Rettungsaktionen wurden im Kataster der Gemeinden Dolní Věstonice und Šakvice durchgeführt.

Im Frühjahr 1987 hat man bei der Liquidation der Hilfskommunikation des VEB Ingstav, welche Dolní Věstonice mit der Staatsstrasse Pohořelec - Mikulov verbindet, gestörte Objekte festgestellt. Es handelt sich um die Fortsetzung des Fundortes am rechten Ufer der Dyje in der neuen Schottergrube des VEB Ingstav, der in den Jahren 1976 - 1978 untersucht worden war. Bei der Grabung hat man 1 Siedlungsobjekt der Kultur mit kannelierter Keramik, 4 Gräber der Únětice Kultur, 1 Grube aus der jüngeren Bronzezeit, 1 Hütte aus der römischen Kaiserzeit, 4 Objekte aus dem slawischen Zeitabschnitt, 5 näher nicht datierbare Gruben und eine grössere Menge an Pfostengruben untersucht.

Die Rettungsgrabung bei Šakvice wurde in der Flur "Bílé břehy" oberhalb des Ostufers des Šakvicer Teiches, auf dem verhältnismässig steilen Südwesthang durchgeführt. Wir untersuchten hier über 50 Siedlungsobjekte, die der Glockenbecher-, Věteřover Kultur, in die Latène- und römische Kaiserzeit und in den slawischen Abschnitt gehören. Weitere 2 slawische Objekte haben wir ungefähr 1 km südlicher in Richtung nach Nové Mlýny, festgestellt.

Wir verfolgten auch den Aufbau des Abwässerungskanales, welcher die Seitendämme des 3. Reservoires des Wasserwerkes säumt. Im Kataster von Pavlov untersuchten wir in der Flur "Dolní pole", wo im Jahre eine ausgedehnte Rettungsgrabung durchgeführt wurde, ein gestörtes Grab der Glockenbecherkultur.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V BRNĚ-HORNÍCH HERŠPICÍCH /okr. Brno-město/

Jana Čižmářová, MM Brno, Kateřina Geislerová, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 28, 29; tab. 9/

Při výstavbě kanalizace pro sklad n.p. Potraviny v Brně-Horních Heršpicích byly zachyceny na třech místech pravěké objekty. Rýha sama probíhá paralelně s dálnicí ve vzdálenosti ca 100 m na S, v úseku od Havránkovy ulice ke skladu Potravin.

1. Východní část rýhy porušila celkem 18 pravěkých objektů, z nichž 3 náležely lineární, 2 podolské a 13 horákovské kultuře. Vzhledem k okolnostem mohly být objekty pouze ovzorkovány, kromě toho na hromadách ornice vedle rýhy byly sběrem získány kromě keramiky již uvedených kultur i střepy doby laténské a římské.

2. Asi 350 m západně byl odkryt laténský kostrový hrob. /R. 220 x 75 cm, hl. 10 cm - celková hl. ca 60 cm pod úrovní dnešního terénu, orientace S-J/. Kostra ležela v natažené poloze hlavou k S. Na pravém lokti byl zjištěn hladký bronzový náramek s pečetítkovými konci /r. 65 x 74 mm/, na pravé dolní straně hrudního koše železná münsingenská spona s bronzovým terčem /d. 35 mm/. Oba nálezy datují hrob do stupně LT B1. Přes veškeré úsilí se na poměrně rozsáhlé skryté ploše v okolí nepodařilo žádný další hrob zjistit.

3. Nejzávažnější nálezy byly učiněny na vyvýšenině poblíž bývalého heršpického hřbitova. Zde byly zjištěny dva objekty bez datovacího materiálu /obj. 8 a 9/, jeden sídlištní eneolitický objekt /obj. 7/ nepravidelného tvaru /r. 360 x 180 cm, hl. 90 cm, orientace V-Z/ a především dva žárové /H 5 a 6/ a čtyři kostrové hroby /H 2, 3, 4 a 10/ horákovské kultury. Všechny hroby byly orientovány ve směru S-J, pokud byla zjištěna kostra, ležela hlavou k S. Hrob 4 byl menších rozměrů /220 x 110 cm, hl. 25 cm v podloží/ a podle výbavy, sestávající kromě keramických nádob z jehlice, přeslenu a jantarových korálků, patrně ženský. Další - zřejmě mužské - hroby byly větších rozměrů /H 2 - 370 x 350 cm, hl. 40 cm; H 3 - 630 x 465 cm, hl. 70 cm; H 10 - 295 x 270 cm, hl. 20 cm v podloží/ a v hrobech 2 a 3 byly zjištěny zřetelné stopy srubové konstrukce hrobové komory. Ve všech třech hrobech bylo množství keramických nádob,

kostra vepře a v hrobech 3 a 10 vedle ní železný nůž; v hrobě 3 byly dále odkryty bronzové a železné součásti koňských postrojů a železný meč, ležící po pravé straně kostí dolních končetin. Další části kostry nebyly v hrobě zjištěny, v hrobech 2 a 10 pak kostra nebyla vůbec. Toto i další nálezové okolnosti svědčí o tom, že hroby byly vyloupeny /absence luxusních předmětů včetně šperků, předměty v druhotném uložení a v zásypu/. Skrývka protala lokalitu ve směru V-Z a těmito směry pohřebiště dále nepokračovalo, další hroby lze však předpokládat směrem severním a jižním.

Rettungsgrabung in Brno-Horní Heršpice /Bez. Brno-město/. Beim Aufbau der Kanalisation in Brno-Horní Heršpice, nördlich der Autobahn, wurden auf drei Stellen prähistorische Objekte erfasst. Im Ostteil hat man Proben aus 18 Siedlungsobjekten abgenommen, davon gehören drei der Linearbandkeramik, zwei der Podoler und 13 der Horákover Kultur an, ausserdem hat man durch Lesefunde eine Besiedlung aus der Latène- und römischen Kaiserzeit festgestellt. Im mittleren Teil wurde ein latènezeitliches Körpergrab abgedeckt, in Stufe LT B1 datiert. Im Westteil der Aushubrinne hat man zwei fundlose Objekte, ein äneolithisches Siedlungsobjekt und das Gräberfeld der Horákover Kultur erfasst. Zwei Gräber waren Brand-, vier Körpergräber; in zwei von diesen wurden Belege einer Blockkonstruktion der Grabkammer registriert.

VÝZKUM V BOŘITOVĚ V ROCE 1987 /okr. Blansko/

Miloš Čižmář, Kateřina Geislerová, AÚ ČSAV Brno

V letních měsících roku 1987 pokračovala na lokalitě "Písky" další etapa výzkumu sídliště s lineární keramikou a z pozdně laténského období. Skrytá plocha o rozměrech 40 x 100 metrů plynule navázala severním směrem na odkryv z let 1984 - 1985. Byly prozkoumány tři větší sídlištní jámy kultury s LnK a jeden kruhový objekt a dvě obdélníkové chaty orientované ve směru S-J z pozdní doby laténské. V jedné z nich se podařilo nalézt mimo jiné i seskupení šesti tkalcovských závaží, umístěných na dně při jedné z delších stěn chaty. Na zkoumané ploše bylo rozptýleno také 12 kůlových jamek, které pravděpodobně náleží rovněž pozdně laténskému období.

Grabung in Bořitov im Jahre 1987 /Bez. Blansko/. Auf einer Fläche von 40 x 100 m hat man drei Objekte der Kultur mit Linearkeramik und zwei rechteckige Hütten und ein kreisförmiges Objekt aus der späten Latènezeit untersucht. In die Latènezeit gehören vermutlich auch 12 Pfostengrübchen, die über die gesamte untersuchte Fläche verstreut sind.

POKRAČOVÁNÍ ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU VE VYŠKOVĚ /okr. Vyškov/

Martin Geisler, AÚ ČSAV Brno

V květnu 1987 oznámil pracovník Muzea Vyškovska O. Šedo, že při výkopech kanalizační sítě na staveništi sídliště v blízkosti bývalé "Markovy cihelny" /srv. Geisler 1989, v tisku/ dochází k porušování pravěkých objektů. Část z nich byla rozkopána ještě před příchodem pracovníků AÚ Brno místními zájemci o archeologii, zpět se však podařilo získat pouze dva lidské skelety, pocházející údajně spolu s keramickým materiálem únětické kultury ze zásobní jámy. Neúplná lidská kostra byla nalezena v sídlištní jámě téže kultury, zachycené buldozerem asi 50 cm pod úrovní podloží. Ve stěnách výkopů byly ovzorkovány nebo vybrány části deseti běžných sídlištních objektů kultury únětické a horákovské. V severovýchodní části staveniště byl zjištěn úplný půdorys mělce zahloubené čtvercové chaty s kamenným otopným zařízením v rohu a nepočetným hradištním keramickým materiálem.

Literatura:

Geisler, M. 1989: Záchranný výzkum ve Vyškově /okr. Vyškov/, PV 1986, v tisku.

F o r t s e t z u n g d e r R e t t u n g s g r a b u n g i n V y š k o v / B e z . V y š k o v / . In unmittelbarer Nähe der ehemaligen "Marek Ziegelei" hat man Proben aus zehn Siedlungsobjekten der Únětice r und Horákover Kultur abgenommen, die bei Aushubarbeiten beschädigt wurden. In einer Únětice r Grube fand man ein unkomplettes menschliches Skelett, weitere zwei Menschenskelette und Únětice r Keramikmaterial, die angeblich ebenfalls aus einer Vorratsgrube stammen, wurden nachträglich von einheimischen Bürgern abgegeben. Festgestellt wurde eine viereckige Hütte mit steinerner Heizvorrichtung in der Ecke und geringer burgwallzeitlicher Keramik.

GRABUNGSERGEBNISSE AUF DEM BURGWALL ČERNOV, KAT. GEB. JEŽKOVICE /Bez. Vyškov/

Miloš Č i ž m á ř , Martin G e i s l e r , AÚ ČSAV Brno

Nach den vorherigen eingehenden geodetischen Messungen /Bálek - Čižmář 1987/ und kleineren Tastgrabungen wurde im August und September 1987 die eigentliche Untersuchung dieser wichtigen Lokalität eröffnet.

Die Hauptaufmerksamkeit konzentrierten wir auf die Feststellung des Befestigungscharakters im Innenareal; daher haben wir in seinem südwestlichen Teil über den Umfangswall zwei Sonden geführt. In einer von diesen /2 x 15 m/ bildete den eigentlichen Wallkörper eine schotterige, im oberen Teil durchbrannte Schicht, von einer Steindestruktion mit Andeutungen einer äusseren Wand überdeckt. Vor dem Wall war das Terrain stufenförmig abgebaut worden. Die Destruktion des Wallkörpers hielt eine Abschwemmungsschicht auf, die zahlreiche frühlatènezeitliche Keramik enthielt. Auf der Wallkrone, zufälligerweise auf beiden Profilen der Sonde, waren in den Schotterkörper eingelassene Pfostengruben /Ø 20 cm/ sichtbar. Bei der weiteren, auf der Wallkrone geführten Abdeckung, hat man weitere zwei Gruben vom gleichen Durchmesser und mit übereinstimmendem, ungefähr zwei Meter langem Abstand festgestellt.

Die zweite Sonde verfolgte den Verlauf des Walles in einer Länge von 11 m. Er war wiederum von einer Steindestruktion gebildet, die eine Schotteraufschüttung /Breite 2 m/ mit Belegen einer Feuersbrunst überdeckte. Im Wallkörper hat man ebenfalls Pfostengruben festgestellt, vom gleichen Charakter, wie in der ersten Sonde. Im Raum zwischen diesen war eine markante slawische Burgwallkeramik verstreut. Auf die Grabung des Walles knüpfte eine Flächenabdeckung /7,5 - 10 x 20 m/ des felsigen Liegenden an. Man hat dabei keine ausdrucksvollenSpuren von eingetieften Objekten festgestellt, die festgehaltene Kulturschicht enthielt, jedoch eine Menge frühlatènezeitlicher Funde sowie wenige slawische Keramikbruchstücke.

Die Fläche des inneren Burgwallareales war orientierungshalber mit einer Sonde im Ausmass von 2 x 60 m durchschnitten worden, in der man ausser Resten der Kulturschicht mit einer Menge von frühlatènezeitlicher und seltener auch slawischer Keramik sowie zehn seichte Siedlungsobjekte festgestellt hat. Eines von diesen enthielt ein Depot frühlatènezeitlicher eiserner Gegenstände /zwei Sicheln, eine Axt mit geschlossener Tülle/. Bereits während der Vorbereitungsarbeiten vor der eigentlichen Grabung hat man ein weiteres Depot eiserner frühlatènezeitlicher Gegenstände entdeckt /Pflugschar, drei Axte mit geschlossener Tülle, Schnittmesser, zwei Messer, Meissel, Schlüssel, Lanzenschuh/ und vereinzelt auch zwei gegossene Gürtelverzierungen und eine Schelle aus der Burgwallzeit.

In Zusammenarbeit mit dem AÚ ČSAV Praha führten wir eine geophysikale Messung mit einem Proton-Magnetometer im Innenareal des Burgwalles sowie auf der Vorburg, auf einer Gesamtfläche von 4 000 m^2 durch. Die Ergebnisse der Messungen werden in den weiteren Saisonen der archäologischen Erforschung genützt werden.

L i t e r a t u r :

Bálek, M. - Čižmář, M. 1987: Dokumentace hradiska "Černov" u Ježkovic /okr. Vyškov/, PV 1984, 34.

OVĚŘOVACÍ SONDÁŽNÍ PRÁCE V "DRAŽOVSKÉM HÁJI" /obec Letonice, okr. Vyškov/

Miloš Čižmář, Martin Geisler, AÚ ČSAV Brno

V červenci 1987 jsme 1 m širokou a 19 m dlouhou sondou proťali val, uzavírající na JZ straně ostrožnu, na níž se nachází známý mohylník v "Dražovském háji" /Čižmář - Geisler 1989, v tisku/. Těleso valu, převyšující dnešní terén až o 125 cm, bylo na profilu tvořeno jednolitým šedožlutým štěrkovitým násypem, žádné doklady vnitřní konstrukce nebyly patrné. Materiál k navršení valu byl zřejmě získáván z výkopu na jeho vnitřní straně. Takto vzniklá, dnes asi 1 m hluboká deprese, byla vyplněna tmavě hnědou hlinitou vrstvou, obsahující drobné zlomky keramiky a mazanice. Na jejím dně byla nalezena část nádoby únětické kultury. Sonda byla vedena až do vzdálenosti 4 m od vnějšího úpatí valu, předpokládaný příkop v ní však nebyl zachycen. V téže době jsme vedli sondu pláštěm mohyly č. IV, prokopané M. Chleborádem v roce 1931 uvnitř opevněného areálu. Násep mohyly, převyšující dnešní okolí asi o 40 cm, byl pod lesní půdou tvořen tmavě hnědou, místy černou vrstvou, promíchanou štěrkem. Žádné doklady vnitřní konstrukce mohyly jsme nezjistili.

Literatura:

Čižmář, M. - Geisler, M. 1989: Archeologické výzkumy na stavbě dálnice v roce 1986 /okr. Vyškov/, PV 1986, v tisku.

Beglaubigungsarbeiten in "Dražovský háj /Hain/", Gemeinde Letonice /Bez. Vyškov/. Es wurde ein Wallschnitt durch eine in der Literatur bisher unbekannte Befestigung durchgeführt. In ihrer Aufschüttung hat man keine Konstruktionsbelege erfasst, auf ihrer Innenseite fand man Keramik der Únětice Kultur. Bei der Nachgrabung des Hügelgrabes der Kultur mit Schnurkeramik /Nr. IV - M. Chleborád - 1931/, hat man keine Belege seiner Innenkonstruktion festgestellt.

ARCHEOLOGICKÝ PRŮZKUM MELIORAČNÍCH RÝH V PROSTORU MEZI ŠLAPANICEMI A HOLUBICEMI /okr. Brno-venkov, Vyškov/

Miloš Čižmář, Petr Dvořák, Martin Geisler, Pavla Horálková, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 30/

Na katastrech obcí Blažovice, Holubice, Jiříkovice a Šlapanice se podařilo pracovníkům AÚ ČSAV v Brně zjistit celkem šest archeologických lokalit, které umožnily další rozšíření poznání o pravěkém osídlení této oblasti.

1. Blažovice: "Na dílech". SV od obce, cca 400 m S od nádraží, byl prozkoumán objekt KZP a ovzorkován objekt z mladší doby bronzové.

2. Holubice: J od obce v poloze Holubice VII, kde se nachází pohřebiště šňůrové kultury /Čižmář 1985/, porušila rýha kostrový hrob. V obdélníkové hrobové jámě /160 x 130 cm/, zahloubené 65 cm pod úroveň dnešního terénu, ležela kostra ve skrčené poloze, na levém boku, s hlavou orientovanou k SZ. Nad levým předloktím a nad pánví ležely dva kameny, v zásypu byl nalezen úštěp.

3. Jiříkovice: "Díly". Na svahu obráceném k Z, 150 m od pravého břehu potoka Rokytnice, byly silně porušeny objekt velatické kultury a dva objekty z mladší doby římské, obsahující keramiku tzv. jiříkovického typu.

4. Šlapanice: "Pod Žuráněm". Na mírném svahu obráceném k V, SSV od obce, poblíž levého břehu potoka Rokytnice, bylo zachyceno sídliště a pohřebiště únětické kultury. Celkem pracovníci AÚ ČSAV prokopali 11 sídlištních objektů, většinou zásobnicového charakteru, z nichž dva obsahovaly lidské pohřby, a 3 kostrové hroby. Mimo únětických nálezů byly na lokalitě zjištěny dva objekty horákovské kultury.

5. Šlapanice: "Široká pole". Na návrší JV od obce, cca 400 m Z od JZD Jiříkovice, bylo zjištěno sídliště únětické kultury, které později prozkoumal S. Stuchlík /viz článek S. Stuchlí-

ka v tomto č. PV/.

6. Šlapanice: "Široká pole". Na mírném svahu, obráceném k V, S od silnice z Jiříkovic do Šlapanic, 210 a 300 m Z od mostu přes Rokytnici, byly ovzorkovány dva objekty, patřící kultuře slovanské a laténské.

L i t e r a t u r a :

Čižmář, M. 1985: Hroby kultury se šňůrovou keramikou z Holubic a Tvarožné, AR XXXVII, 403-411.

A r c h ä o l o g i s c h e T e r r a i n e r f o r s c h u n g i m R a u m z w i s c h e n Š l a p a n i c e u n d H o l u b i c e / B e z . B r n o - v e n k o v , V y š k o v / . Auf den Katastern der folgenden Gemeinden wurden diese archäologischen Lokalitäten festgestellt: 1. Blažovice: "Na dílech". Siedlung der Glockenbecherkultur und aus der jüngeren Bronzezeit. 2. Holubice: S der Gemeinde, Holubice VII. Gräberfeld der Kultur mit Schnurkeramik. 3. Jiříkovice: "Díly". Siedlung der Velaticer Kultur und aus der jüngeren römischen Kaiserzeit. 4. Šlapanice: "Pod Žuráněm". Siedlung und Gräberfeld der Únětice- und Siedlung der Horákover Kultur. 5. Šlapanice: "Široká pole". Siedlung der Únětice Kultur. 6. Šlapanice: "Široká pole", S vom Kreuz. Siedlung aus der Latènezeit und dem slawischen Abschnitt.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA KATASTRU TĚŠAN /okr. Brno - venkov/

Martin G e i s l e r , Antonín Š t r o f , AÚ ČSAV Brno

/Tab. 10/

Počátkem listopadu 1987 upozornili stavební dělníci na nález lidských kostí v prostoru budované vodní nádrže, situované na soutoku dvou bezejmenných potoků při rozhraní katastrů obcí Těšany a Borkovany /okr. Břeclav/. Při povrchovém průzkumu staveniště zjistil M. Čižmář, že podstatná část plochy určené k zatopení je již odhumusována a prakticky v celém prostoru se vyskytují doklady pravěkého osídlení. Bezprostředně však byl ohrožen a zčásti zničen pouze prostor určený k těžbě materiálu pro násep hráze, ležící jižně od soutoku na úpatí mírného svahu, skloněného k SV /na mapě 1:50 000 Šlapanice 24-43, 186 mm od Z s.č. a 28 mm od J s.č./. Proto se záchranné práce, probíhající v listopadu a prosinci, soustředily pouze na tuto plochu.

Nalezené lidské kosti patrně pocházely nejméně ze dvou hrobů, z nichž se však v těžební stěně zachoval pouze zbytek jedné hrobové jámy, orientované Z-V. Nálezové okolnosti nebylo možné rekonstruovat, dodatečně však byly stavebními dělníky odevzdány dva železné nože, údajně pocházející z těchto hrobů.

Na skryté ploše /cca 4000 m^2/ bylo prozkoumáno přes 300 sídlištních objektů, z nichž asi polovinu tvořily kůlové jamky. Převážná část patří velatické fázi kultury středodunajských popelnicových polí. Kromě několika nepravidelných hliníků šlo o typické zásobní jámy, v několika případech s červeně vypálenými stěnami. Ojedinělé kůlové jamky se vyskytovaly v celém prostoru, pouze v několika místech však tvořily nápadné koncentrace, umožňující předpoklad kůlové nadzemní stavby. Z běžného sídlištního materiálu se vymykal nález neúplné dětské kostry, ležící společně se zvířecími kostmi v jedné vrstvě v zásypu zásobní jámy a jáma, obsahující množství žárem deformované keramiky, na jejímž dně bylo nalezeno přes deset hliněných napodobenin chlebových placek a zlomek lidské plastiky. Je pravděpodobné, že se jedná o část sídliště, zjištěného již dříve na protějším břehu téhož potoka ve vzdálenosti 500 m, ležícím již na katastru Borkovan /viz NZ č.j. 1804/85 v archivu AÚ ČSAV Brno/.

Do období horákovské kultury lze datovat tři zemnice s doklady vnitřní konstrukce a vnitřního vybavení /vertikální stav ?/ a několik zásobních jam.

Nejmladší zjištěné osídlení představuje chata s kůlovou konstrukcí a zásobnice, datovatelné do období římského.

R e t t u n g s g r a b u n g i m K a t a s t e r v o n T ě š a n y / B e z . B r n o - v e n k o v/ . Beim Baue eines Wasserreservoirs auf der Grenze der Kataster Těšany und Borkovany hat man eine Siedlungsfläche im Ausmass von ca. 4.000 m^2 abgedeckt, auf der an 300 Siedlungsobjekte untersucht worden waren. Der überwiegende Teil von diesen gehörte der Velaticer

Kultur an /inklusive einiger Grundrisse von Pfostenbauten/. Funde bewiesen auch eine Besiedlung zur Zeit der Horákover Kultur und in der römischen Kaiserzeit. Als jüngsten Fund können zwei zeitlich näher nicht datierbare Skelettgräber betrachtet werden.

VÝZKUM HRADISKA U SVITÁVKY V ROCE 1987 /okr. Blansko/

Antonín Štrof, AÚ ČSAV Brno

Sondážní práce se v tomto roce zaměřily na SV a V část Hradiska, především na hrany svahu a horní části svahu, drobnější sondy byly otevřeny i ve V části Hradiska.

Odkryv VIII v SV části Hradiska byl největší a přinesl také nejpodstatnější výsledky. Byl postupně odkrýván v pruzích kolmých ke svahu a 1 až 3 m širokých tak, aby mohla být neustále kontrolována stratigrafická situace. Celková šířka odkryvu byla 12 m, délka se pohybovala v rozmezí 12 - 14 m/a zachycovala především svah, jen z okrajů odkryvu vybíhaly sondy v šířce 2 m a zachycovaly 4 - 5 m plochy hradiska/. Na tento odkryv pak navazovala sonda X, situovaná již na ploše hradiska při JV okraji odkryvu VIII. V celém tomto prostoru byly zachyceny výrazné kulturní vrstvy o celkové síle až 2,3 m. Nejspodnější vrstva F je eneolitická a obsahuje keramiku jevišovické kultury, zvířecí kosti a kamennou destrukci opevnění na hraně svahu a v přilehlé části svahu. Vrstva takřka postrádá humózní a popelovitou příměs. Následující pravěká vrstva E je již silně humusovitá i popelovitá a obsahuje nálezy ze závěrečného úseku vývoje věteřovské skupiny. Vrstva je koncentrována především na bermě před opevněním /šířka bermy je až 2,5 - 3 m/. Opevnění v této fázi obepínalo na hraně svahu podkovovitě V okraj osídlené plochy a zabíhalo ještě zhruba 15 m na S svah. Mimo množství keramiky, zvířecích kostí, zrnotěrek aj. zde byl nalezen neúplný keramický model sekeromlatu. Na existenci kovoliteckého pracoviště na bermě ukazuje ohniště, jílem vymazaná kotlovitá jamka, 2 zlomky jednostranného keramického kadlubu a keramická dyzna. Vrstva E je překryta v úseku bermy i dále po vrstevnici asi 3 m širokou "stavební" sterilní vrstvou, která ukazuje, že opevnění bylo v další fázi prodlouženo dále po S svahu a snad uzavřelo celou plochu hradiště. Na této vrstvě ležící vrstva D /strukturou i barvou zhruba odpovídající předešlé vrstvě E/ obsahuje výraznou kamennou destrukci opevnění a keramiku z počátků lužických popelnicových polí a mohylové kultury. Následující výrazná vrstva C obsahuje v mnohem menší míře humózní a popelovitou složku a působí spíše dojmem jednorázově vzniklé destrukční vrstvy /její interpretaci ztěžuje fakt, že v areálu sídlištní plošiny je vrstva C již zasažena nebo přímo zničena úpravami v době hradištní/. Není dosud ani jednoznačné její datování. Oproti ostatním vrstvám obsahuje méně keramiky, z níž část patří do starolužického, část pak do slezského úseku vývoje popelnicových polí. Z vrstvy pochází na jedné straně z plochy 2 m^2 patrně rozptýlený depot několika desítek nášivek, spirálovitých trubiček a 2 měsíčkovitých závěsků z rozmezí B C/D až B D, na straně druhé pak byl uložen až takřka pod touto vrstvou slezský žárový hrob. Tato vrstva je pak na plošině překryta výrazně humózní mladohradištní vrstvou B, která zde obsahuje až 1 m vysoký a zhruba 3 m široký základ kamenné fortifikace, kterou na hraně svahu sleduje palisádový žlábek. Na plošině je pak vrstva B překryta vrstvou A se silnou příměsí malty a datovanou keramikou do průběhu 15. století. Na svahu potom vytváří obě vrstvy A a B promísenou humusovitou vrstvu a jejich obsah je smíchán. Sonda X v ploše hradiska byla zatím odkryta do úrovně kamenné destrukce ve vrstvě D.

K menším sondážním odkryvům lze počítat pokračování výkopu v sondě II ve V části hradiska, kde byl dokončen odkryv vnitřní prostory přízemí kamenné obytné věže a byla vysledována V kamenná zeď budovy, ležící Z věže. Obě stavby stojí na upravené, odkopané skále, z níž byly všechny předchozí vrstvy odstraněny. Nálezy z obou budov lze klást do pokročilého 15. století.

Na hraně SZ svahu pak byla otevřena zjišťovací sonda XI v šířce 1 m a délce 6 m, která zjistila 2,2 m hluboko upravenou podložní skálu se základem mladohradištní fortifikace, sledované opět palisádovým žlabem ve svahu. Až v koruně tohoto opevnění byl zapuštěn nezřetelný základ středověké zdi.

Na plošině při V obvodu hradiska, v těsné blízkosti severněji ležící sondy VI, byla otevřena sonda XIII 12 m zdéli a šířce 3 - 6,7 m. Jejím cílem bylo zjistit další průběh a konstrukci mladohradištního opevnění v tomto úseku. Z obdélná část sondy zachytila situaci ještě na okraji plošiny. Na mírně klesající skalní podloží v hloubce 45 - 70 cm pod dnešním povrchem, nasedala již mladohradištní, tmavě šedá hlinitá vrstva, na bázi s ohništěm. Plynule navazující svrchní horizont světlejšího zbarvení obsahoval již i nálezy nejmladší fáze osídlení z 15. století. Při Z okraji sondy byla odkryta V základová zeď budovy, zjištěné na okraji plošiny již

roku 1985. Náleží rovněž až pozdně středověkému hrádku. Ve V části sondy, vějířovitě se rozevírající po svahu v JV ohybu návrší, se projevila již podstatně složitější situace. Na příkřeji se svažující zvětralé skále ležela kamenitá vrstva s nálezy keramiky střední doby bronzové. Při S a J okraji střední části sondy byla porušena a zčásti i odstraněna v mladohradištním období. K našemu překvapení zde již končila již málo zřetelná spálená vnitřní stěna dřevohlinitého opevnění z 12. - poloviny 13. století. Zevnitř, tj. na V, ji doprovázela kůlová jamka obložená kameny. Požárová destrukce nasedala na šikmo odkopanou pravěkou vrstvu a plynule vyznívala směrem k J, kde také rychle slábla mocnost hlinitého tělesa rozvalené hradby, vzhledem ke zvýšené úrovni skalního podloží. Na vnitřním úpatí valu byla zachycena kamenitá suť, jež může souviset se zpevněním vnitřního líce hradby v horní části. Dále k J stopy fortifikace zcela chyběly, na nevýrazný pravěký horizont nasedala pouze hlinitokamenitá sutová vrstva převážně s mladohradištní keramikou. V ní, přímo v J profilu, jsme nalezli dobře zachované železné kopí.

Hlavním přínosem této sezóny bylo zjištění spolehlivých stratigrafických poměrů a rozpoznání základních etap zejména pravěkého osídlení lokality. Závažné poznatky přinesl i odkryv fortifikací, jež však také nastolil nové otázky.

Erforschung von Hradisko bei Svitávka im Jahre 1987 /Bez. Blansko/. Die Sondierungsarbeiten konzentrierten sich in diesem Jahre auf den NO und O Teil des Hradisko, vor allem auf die Kanten des Hanges. Kleinere Suchgräben hat man auch im O-Teil von Hradisko geöffnet.

Die Abdeckung VIII im NO-Teil des Burgwalles erfasste in einer Breite von 12 m und einer Länge bis von 14 m die Kante des Hanges und seinen anliegenden Teil. Auf diese knüpfte am Plateau Sonde X an. In diesen Abdeckungen erfasste man Kulturschichten in einer Gesamtstärke bis zu 2,3 m. Die unterste Schicht F ist äneolithisch und enthält Funde der Jevišovicer Kultur, am Hang dann eine Steindestruktion vermutlich von einer Befestigung. Die darauffolgende Schicht E enthält Funde der Věteřover Gruppe. Die Befunde sind vor allem auf dem Plateau vor der destruierten Befestigung konzentriert. Es wurde hier ausser einer Menge an Keramik, Mahlsteinen, Knochen u.a. auch ein unkomplettes keramisches Modell einer Streitaxt gefunden. Auf einen Metallgiesser-Arbeitsplatz an dieser Stelle weisen Bruchstücke einer keramischen Gussform, eine Düse, eine Feuerstelle und ein mit Mergel ausgeschmiertes Grübchen. Die höher liegende Schicht D enthält eine ausdrucksvolle Steindestruktion einer Befestigung und Keramik aus den Anfängen der Lausitzer Urnenfelderkultur und Keramik der Hügelgräberkultur. Die darauffolgende Schicht C ist vielleicht der Rest einer zerfallenen Befestigung und enthält einerseits altlausitzer Funde, andererseits aus dem Abschluss der späten Bronzezeit. Diese Schicht ist dann vor allem auf dem Plateau von der jungburgwallzeitlichen Schicht B sowie mit dem steinernen Fundament einer Fortifikation überdeckt, welche auf der Hangkante ein Palisaden-Fundamentgräbchen verfolgt. Am Plateau ist dann noch Schicht A mit Überresten eines mittelalterlichen Hausberges.

Im O-Teil wurde die Abdeckung des Turminnenraumes des mittelalterlichen Hausberges beendet. Auf der Kante des NW-Hanges hat man Sonde XI ausgehoben, welche eine jungburgwallzeitliche Fortifikation auf dem Felsen festgestellt hat, die wiederum von einem Palisadengräbchen im Hang verfolgt war. Am O-Umlauf des Burgwalles hat man Sonde XIII gelegt, welche auf dem hergerichteten Felsen die Beendigung der jungburgwallzeitlichen Fortifikation festgestellt hat, die wiederum von einem Palisadengräbchen verfolgt war.

RETTUNGSGRABUNG IN KOBYLÍ /Bez. Břeclav/

Jana Stuchlíková, Lubomír Šebela, AÚ ČSAV Brno

Im Frühjahr 1987 wurde durch den Aushub für eine Wasserleitung am Kataster der Gemeinde Kobylí eine Siedlung der Kultur mit mährischer bemalter Keramik und der Velaticer Phase der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur gestört. Die Lokalität befindet sich nordwestlich der Gemeinde am Fusse des Südhanges in der Flur "Kratina". Es gelang teilweise 10 Siedlungsobjekte und den Rest der Velaticer Kulturschicht /Mächtigkeit 70 - 100 cm/ zu untersuchen.

RETTUNGSGRABUNG IN JEŽOV /Bez. Hodonín/

Blanka K a v á n o v á , AÚ ČSAV Brno

Im Kataster der Gemeinde Ježov, Flur "Nad zahradami", wurden beim Ackern und Rigolen Scherben und menschliche Knochen gefunden. Die Lokalität befindet sich am westlichen Hang eines Hügels östlich vom Tal mit der Verbauung der Gemeinde Ježov. Im oberen Teil des Hanges waren auf der Oberfläche grosse Kreisobjekte im Durchmesser bis 15 m mit einer humusverfärbten Ausfüllung sichtbar, in welchen sich Tierknochen mit Keramik des Lengyelumkreises und des mittelburgwallzeitlichen Abschnittes befanden. Die Keramik und die Menschenknochen lagen verschiedenartig in der oberen Hälfte der bebauten Fläche des Pfirsichhaines und nach der festgestellten Situation waren offensichtlich in diesem Teil die Gräber durch Tiefackerung vernichtet worden. Es gelang kein Grab in ursprünglicher Lage zu finden, die scheinbar ungestörten Teile blieben in Lössbrocken erhalten, die bei der Ackerung umgedreht wurden. Gemeinsam mit den menschlichen Knochen waren keine Scherben, so dass ihre Kulturzugehörigkeit nicht festgestellt wurde.

Es ist nicht ausgeschlossen, dass tiefer hangabwärts unter den Erosionsaufschüttungen einige Gräber und Objekte unversehrt erhalten blieben.

SEDMÁ ETAPA ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU VE VELKÝCH HOŠTICÍCH /okr. Opava/

Vratislav J a n á k , AÚ ČSAV Brno

Záchranný výzkum opavské expozitury v prostoru otevřeného stavebního obvodu na východním okraji intravilánu V. Hoštic pokračoval od července do září na stavební parcele J. Proksche a od října do prosince na parcele R. Kaluži.

Na Prokschově parcele byla skryta plocha o rozměrech asi 12 x 13 m. Pod 40 - 60 cm mocnou orniční /kulturní/ vrstvou bylo zjištěno 14 objektů, z nichž jeden zasahoval do plochy pouze nepatrným úsekem okraje /obj. č. 14/. Zbylých 13 bylo prozkoumáno v úplnosti. Obj. č. 14 nebyl datovatelný, z ostatních náležely tři objekty kultuře s lineární keramikou, šest bylo lengyelských - z nich jeden náležel nejstaršímu horizontu, ostatní byly zřejmě mladší - a konečně čtyři objekty náležely kultuře platěnické. Většinou jde o kruhové jámy s průměrem 150 - 200 cm, příp. jejich části při stěnách výkopu, bylo zde nicméně jedno menší lengyelské a dvě větší halštatská soujámí.

Z jam kultury s lineární keramikou zasluhují pozornost obj. č. 11 a 12. V objektu č. 11 bylo veliké množství mazanice a ve výšce 35 - 50 cm nade dnem v zásypu lokální vrstvička nepravidelného tvaru o rozměrech cca 30 x 30 cm o mocnosti 5 - 8 cm. Vrstvičku tvořil velmi drobný, přebíraný či přesívaný štěrk - velikost jednotlivých kaménků zřídka kdy přesahuje 1 cm - a skláněla se mírně od západu k východu. Na ní ležela dnem vzhůru část velké mísy se zátkovitými výčnělky a krokvicovým prstováním a vedle ní zlomek neopracovaného vápence. Podle situace je zřejmé, že vrstvička i předměty byly do jámy smeteny až druhotně, ale situaci lze prozatím jen těžko interpretovat. V obj. č. 12 byly - rovněž sekundárně - dvě lokální kumulace odpadu z výroby štípaných kamenných nástrojů, které poskytly několik set odštěpků. Podle nálezů keramiky - v níž jsou patrné vlivy želiezovské a šárecké skupiny - můžeme všechny objekty datovat na sklonek vývoje kultury s lineární keramikou.

Lengyelské objekty byly poměrně chudé a nevyskytly se v nich ani zajímavé nálezové situace; pouze v zásypu obj. č. 4, který je mezi nimi nejstarší, bylo opět velké množství štípané industrie; nekumulovala se však a byly zde i nástroje a polotovary.

Nejsložitější nálezová situace byla v obj. č. 9, rozděleném při výzkumu na sektory A, B a C. Šlo o část /asi 8 m x 4 - 5 m/ protáhlého soujámí, které vzniklo zřejmě tím, že platěnická chata - zahloubená asi 50 cm pod původní povrch, uvnitř se stopami po kůlech - převrstvila starší jámy lengyelské /?/ a snad i soudobé, takže soujámí nemá pravidelný půdorys; snad i sama chata byla opatřena nějakými zahloubenými objekty. V sektoru 9 C - při západním okraji zkoumané části soujámí, pokračujícího dále mimo skrytou plochu - byla zachycena nevelká mazanicová destrukce v druhotné poloze.

Keramika, získaná v roce 1987 v platěnických objektech, se výrazně liší od keramiky z jam téže kultury, zkoumaných na lokalitě v roce 1982. Typologicky je zjevně mladší, takže zde snad máme co do činění se dvěmi halštatskými osadami. Zatímco osadu zachycenou v roce 1982

můžeme datovat nejspíše do fáze R HD_1 a snad na začátek fáze R HD_2, objekty z roku 1987 náleží nejspíše až na konec fáze R HD_2.

Na parcele R. Kaluži v severní části lokality byla z plochy cca 10 x 10 m skryta 60 - 100 cm mocná orniční /kulturní/ vrstva a pod ní zjištěno 8 objektů. Úplně se zdařilo prozkoumat obj. č. 15, 16, 20 a 22, částečně /do hloubky asi 60 cm/ obj. č. 18. Objekty č. 17 a 19, zasahující do plochy jen nepatrně a obj. č. 21, který zabíral severovýchodní sektor plochy, zkoumány nebyly. S výjimkou obj. č. 22 - kruhové mísovité jamky o ϕ cca 70 cm a hloubce cca 25 cm pod úroveň skrývky - se jednalo o části hliníků komplikovaného půdorysu. Největší byl obj. č. 20 o rozměrech 5,6 x 4,3 m, zahlubující se 50 - 120 cm pod úroveň skrývky, který přinesl veliké množství materiálu včetně zlomků dvou ženských sošek. Stejně jako ostatní zkoumané objekty - s výjimkou kulturně indiferentního obj. č. 22 - náležel střednímu lengyelskému sídlištnímu horizontu na lokalitě, časově odpovídajícímu moravské fázi MMK IIb.

Siebente Etappe der Rettungsgrabung in Velké Hoštice /Bez. Opava/. Im Jahre 1987 setzte die siebente Etappe der Rettungsgrabung der Polikultur-Siedlung am Ostrand des Intravilans V. Hoštice fort, gleichzeitig mit dem bürgerlichen Aufbau durchgeführt, welcher die Lokalität allmählich zerstört /siehe PV 1977, 1982 - 1986/. Auf zwei Baustellen im Gesamtausmass von ca. 250 m^2 hat man insgesamt 22 eingetiefte Objekte festgestellt, von denen es gelang 18 komplett zu untersuchen.

Drei kleinere Gruben von kreisförmigem Grundriss gehörten der jüngsten Entwicklungsphase der Kultur mit Linearkeramik an /in der Verzierung der Gefässe sind Einflüsse der Želiezovce und der Šárka Gruppe sichtbar/, in einer von diesen /Obj. Nr. 11/ war eine grosse Menge von Produktionsabfall der steinernen Spaltindustrie. In die oberschlesische Lengyelgruppe /OLG/ gehörten einerseits kleinere kreisförmige Gruben mit armem Inventar im südlichen, andererseits grosse reiche Lehmgruben im nördlichen Teil der Lokalität /insgesamt 15 Objekte/. Die kreisförmigen Gruben sind am ehesten in die jüngere Entwicklungsphase der OLG datierbar, aber ihre genauere Einreihung ist schwierig. Die Lehmgruben gehören vermutlich alle in den mittleren Siedlungshorizont der OLG auf der Lokalität, welcher zeitlich der Phase MBK IIb der mährischen Systematik entspricht; aus einer von diesen /Obj. Nr. 20/ hat man ausser anderem auch Bruchstücke von zwei Frauenfigürchen gewonnen.

Von den übrigen Objekten ist eines undatierbar, die weiteren gehören dem späten Entwicklungsabschnitt der Platěnicer Kultur an und wir können sie am ehesten in das Ende der Phase R HD_2 einreihen. Unter diesen war auch ein Teil /ca. 8 x 4 - 5 m/ eines Grubenkomplexes von langgestreckter Form, welcher ausserhalb der untersuchten Fläche fortsetzte /Obj. Nr. 9/. Er entstand am ehesten dadurch, dass die seicht - ungefähr 50 cm - eingetiefte Platěnicer Hütte /? - innen waren Pfostenspuren sichtbar/ einige kleinere neolithische sowie relativ gleichzeitige Platěnicer Gruben überschichtete. Aus diesem Grunde ist auch der Grundriss der Hütte nicht genau feststellbar. Die Funde aus der Hütte sowie aus den weiteren Objekten sind praktisch nur auf die typische Keramik begrenzt.

ZÁCHRANNÁ AKCE V HAVŘICÍCH /okr. Uherské Hradiště/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Při pobytu v Uherském Brodě jsem zjistil, že známé lokality "Nad stavem", "Obalovo pole" a "Nad zahrádky", ležící na první levobřežní terase Olšavy v katastrálním území Uherský Brod - Havřice, jsou protaty plynovodní rýhou. Ta směřovala od okresní silnice Uherský Brod - Vlinov - Hluk, kterou překračovala od známé lokality Uherský Brod - Kyčkov, k místní cihelně.

Podrobný průzkum vykopané rýhy ukázal, že pravěké objekty byly narušeny i na sousední polní trati "Vazová", ležící již na katastru Uherského Brodu. Jednalo se o dvě epilengyelské jámy, patrně současné s nedalekou lokalitou Uh. Brod - Kyčkov /MMK III a/.

Překvapující zjištění nás očekávalo v trati "Nad stavem", které je nejvýchodnější z uváděných lokalit. Analýza obnaženého profilu ukázala, že v pravěku se dnes jednotná plocha rozpadala na dvě části oddělené od sebe mělkým údolím, jímž protékal potůček. Ten časem splynul s bezejmenným potůčkem, protékajícím dále na západ - přes lokalitu "Obalovo pole". Údolí se postupně zaplňovalo splachy a eolitickými sedimenty a ke změně letopočtu již neexistovalo. Dokládají to objekty z období římského impéria a ze středověku, které se zde rozkládají. Vyhodnocení získaného profilu ukázalo, že západní část lokality byla hustěji osídlená než východní.

Překvapující bylo rovněž zjištění, že na západě dosahuje až hrany terasy bezejmenného potůčku. Převážná část objektů v trati "Nad stavem" náleží do období želiezovského typu - podle Pavúkova členění fázi I a II. Dále jsme zjistili jámy MMK /blíže časově nedefinovatelné/, lidu s kanelovanou keramikou /Baden IV A - dosud nebyla KK na této lokalitě známa/ a věteřovsko - mohylového horizontu. Polní trať "Obalovo pole" zaujímá vlastně údolní nivu již uváděného bezejmenného levobřežního přítoku Olšavy. Zde byla rýhou zachycena rozsáhlá mazanicová destrukce, datovaná keramikou zřejmě do období římského impéria.

V trati "Nad zahrádky" rýha naštěstí nezasáhla vlastní chaty jednořadé ulicovky horákovské kultury, zjištěné po hluboké orbě v roce 1958. Narušené objekty se váží na období želiezovského typu /fáze I/; eneolitu /epilengyel ?/; horákovské kultury, období římského impéria a slovanské /?/.

Rettungsaktion in Havřice /Bez. Uherské Hradiště/. Auf den bekannten Lokalitäten Havřice - Nad stavem, Obalovo pole und Nad zahrádky wurden in der Rinne für eine Gasleitung Objekte aus dem Zeitabschnitt des Želiezovce Types, der MBK und des Epilengyels, der Badener Kultur, aus dem Ende der älteren Bronzezeit /Věteřov/Hügelgräberhorizont/, der Horákover Kultur, des römischen Imperiums, des slawischen /?/ und mittelalterlichen Abschnittes gestört.

POVRCHOVÝ SBĚR V NEPLACHOVICÍCH /okr. Opava/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Při povrchovém sběru na známé lokalitě /viz PV 1986/, ležící při východním okraji obce, jsme nalezli zlomky neolitické a laténské keramiky. Přeslen vysoustružený z měkké horniny a vyhnuté, šikmě rovně seříznuté okraje a střepy, zdobené několikanásobnou vlnicí, se hlásí do 11. - 12. století n.l.

Lesefunde aus Neplachovice /Bez. Opava/. Auf der bekannten Lokalität am östlichen Rand der Gemeinde fanden wir Keramikbruchstücke aus dem Neolithikum /MBK ?/, der Latenezeit und aus dem 11. - 12. Jahrhundert u. Z. In denselben Zeitabschnitt gehört auch eine aus weichem Gestein gedrechselte Perle.

LESEFUNDE BEI HOLASOVICE /Bez. Opava/

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Auf der bekannten Lokalität im Raume der Kote 271,7 /siehe PV 1986/ wurde bei einer Terrainbegehung ausser anderem eine beiderseitig retuschierte Klinge, ein Gewicht aus flachem Gerölle und verzierte Bruchstücke sog. barbarischer Keramik aus der Zeit des römischen Imperiums gefunden.

OBERFLÄCHENUNTERSUCHUNG IM KATASTER VON TROUBSKO /Bez. Brno-venkov/

Rudolf Procházka, AÚ ČSAV Brno

Im April 1987 wurde eine Oberflächenuntersuchung der slawischen Siedlung in der Flur "Malé pole" /Za humnama/ am südlichen Rand der Gemeinde am rechten Ufer des Troubský Baches durchgeführt. Durch Lesefunde wurde Keramik gewonnen, mit dem mittelburgwallzeitlichen Abschnitt beginnend und der Mitte des 13. Jahrhunderts endend. Südöstlich der Pfarrkirche, in der Flur "Za kostelem", verfolgte man den Rest des jungburgwallzeitlichen Gräberfeldareales, das in einem kleineren Ausmasse im Jahre 1946 J. Mikulášek untersuchte /AÚ ČSAV Brno, Akt. Nr. 37/1947, 872/1949/. Es ist vorauszusetzen, dass den Grossteil der Lokalität die Erweiterung des Friedhofes in den nachfolgenden Jahren vernichtete. In der bisher ungestörten bebauten Fläche wurden Scherben gefunden, welche die bereits früher bekannte Velaticer Besiedlung bestätigen.

ZÁCHRANNÉ PRÁCE NA KATASTRU OSTROŽSKÉ NOVÉ VSI V ROCE 1987 /okr. Uherské Hradiště/

Luděk G a l u š k a , MM Brno

Od roku 1983 probíhají v katastru obce Ostrožská Nová Ves rozsáhlejší zemní práce, spojené s přívodem vody z místních jezer k rozvodné stanici i akce v souvislosti s plynofikací obce. Nejvýrazněji byly zachyceny lokality v polohách "Oráčiny", "Pusté", resp. Rybníky" a "Padělky".

Na přelomu let 1986 a 1987, v zimních a jarních měsících, byly téměř všechny výkopy z větší části zahrnuty, takže archeologické práce se v roce 1987 omezily na sběrné cesty, popř. krátkodobé výzkumy. V poloze "Oráčiny" byl už z dříve známého sídliště /Marešová 1967; Galuška 1988/ zjištěn a prozkoumán narušený předvelkomoravský objekt s bohatými keramickými nálezy typickými pro tuto oblast. Z jeho těsné blízkosti pocházejí i části nádob pražského typu. Na poloze "Rybníky", resp."Pusté" jsme sběry přibližně určili rozsah germánského sídliště z 2. století n.l., přičemž mezi nálezy nechyběly ani zlomky panonské importované keramiky /Galuška 1988a/.Poměrně vzácně se také podařilo získat další doklady o pobytu Keltů v těchto místech, jednalo se však pouze o zlomky laténské keramické produkce ze 2. století před n.l. Lépe,ovšem zase jen keramikou, je odsud doloženo slovanské osídlení převážně z období velkomoravského.

Také přímo z Ostrožské Nové Vsi byly hlášeny některé nálezy. V poloze "Dědina" při výkopu základů rodinného domku J. Čápka porušil bagr zřejmě obydlí ze 13. století, doložené otopným zařízením - pecí, keramickými zlomky, z nichž pozornost si zaslouží celý téměř nepoškozený džbán zdobený jednoduchou vlnicí. Opět v poloze "Dědina", na staveništi rodinného domku S. Bobka byl narušen pravěký objekt, z něhož, vzhledem k rychle probíhajícím pracím se dochovala jen část typického koflíku tvarově náležející do závěru starší doby bronzové a patřící nejpravděpodobněji věteřovské skupině.

L i t e r a t u r a :

Galuška, L. 1990: Časně slovanské sídliště u Ostrožské Nové Vsi /okr. Uh. Hradiště/ a otázka osídlení středního Pomoraví prvními Slovany, AR XXXVIII, v tisku.
- 1988 : Sídliště z doby laténské a římské u Ostrožské Nové Vsi /okr. Uherské Hradiště/, ČMM LXXIII, 45-70.
Marešová, K. 1967: Slovanské sídliště v Ostrožské Nové Vsi /okr. Uherské Hradiště/, ČMM LII, 75-84.

R e t t u n g s a r b e i t e n i m K a t a s t e r v o n O s t r o ž s k á N o v á V e s i m J a h r e 1 9 8 7 / B e z . U h e r s k é H r a d i š t ě / . Im Jahre 1987 haben sich hier die archäologischen Arbeiten auf Lesefunde und nur kurzfristige Grabungen beschränkt. Wiederum wurde eine neolithische Besiedlung aus der Bronze-, sowie Hallstattzeit, aber hauptsächlich aus der Latène- und römischen Kaiserzeit belegt. Auf der Flur "Oráčiny" gewann man weitere Spuren von Slawen, die hier im 6. - 13. Jahrhundert gelebt haben. Prähistorische und mittelalterliche Funde wurden beim Baue von Familienhäusern direkt in Ostrožská Nová Ves vermerkt.

PRAVĚKÉ NÁLEZY Z HORÁKOVSKÉHO HRADU /k. ú. Horákov, okr. Brno-venkov/

Jindra N e k v a s i l , AÚ ČSAV Brno

/Obr. 31 - 35/

Ostrožna Horákovský hrad se v posledních letech stala středem pozornosti amatérských sběratelů, kteří tak přispěli k datování osídlení lokality nejen ve středověku, ale i v pravěku. Referent soustředil sběry Aleše Romanovského z Brna, Ivana Hasana z Brna-Líšně, Jiřího Doležala z Blanska, Petra Kosa z Horákova, i nálezy získané při zaměřování hradiska pracovní skupinou AÚ vedenou M. Čižmářem a M. Bálkem.

Popis lokality podal M. Plaček na stránkách PV za r. 1985 /Plaček 1987/ z hlediska středověkého sídla na ostrožně. Je nutno v prvé řadě posoudit, zda některý z dochovaných pozůstatků opevnění by mohl patřit již pravěkému osídlení. Pozornosti zasluhuje severozápadní hrana troj-

úhelníkové plošiny, tedy nejkratší. Od jihozápadního nároží až k přerušení hrany nynější cestou při severním nároží je zřetelné malé vyvýšení terénu nad vnitřní plochou, a je možné je považovat za zbytky valu. Zhruba 5 m pod tímto pravděpodobným valem je ve svahu slabě patrný zásek, který je nanejvýše 1,5 m široký a místy se vytrácí. Jiná část valu je zřetelná ještě za severním nárožím asi do vzdálenosti 30 m nad severovýchodním svahem. Zásek pak obtáčí toto nároží a je sledovatelný i pod touto částí valu. Kombinaci valů a záseků pod nimi lze pozorovat na většině hradisek pozdní doby bronzové na Moravě. Stavby středověkých budov a opevnění patrně měly za následek zničení dalších částí pravěkého opevnění nad severovýchodním i jihojihozápadním svahem a shrnutí pravěké kulturní vrstvy na tyto svahy. Odtud totiž pochází převážná většina střepů z pravěkých období, zatímco sběry na plošině přinesly vesměs středověkou keramiku. Trojúhelníkovitá plošina je protažena k jihovýchodu do hřbetu, který je zřetelně přetnut třemi příkopy za sebou. Před jejich prozkoumáním nepovažuji za možné přiřknout jejich vyhloubení do některé z fází osídlení.

Ze souboru střepů je zřejmé, že Horákovský hrad byl osídlen již v neolitu a eneolitu. Vedle vesměs drobných střepů, odlišitelných od mladších úpravou materiálu, je jen několik, které toto zařazení potvrzují profilací či výzdobou. Jeden střep z jemného plaveného materiálu nese plytké obloukové rýhy, hustě rozložené a křížící se; celkovou podobu výzdoby nelze rozpoznat, a tím ani bezpečně stanovit, není-li to střep volutové keramiky. Jiné střepy jako z misek, z malé tenkostěnné nádobky a okrajové střepy větších nádob, hlásí se do kultury moravské malované keramiky, patrně až z její pozdní fáze. K nim se řadí spodní část nožky plastiky, střep z cedníku a malý přeslen. U jiného střepu,s nízkou přesekávanou lištou přerušenou pupíkem, je pravděpodobné, že patří již některé následné eneolitické kultuře.

Výrazně lze z nálezů prokázat osídlení lidem středodunajské kultury popelnicových polí z její podolské fáze. Typické jsou střepy z osudí se svisle žlábkovanou výdutí, někdy tuhovanou, je zastoupeno i zevnitř hraněné zakončení hrdla. Hnědý, vyhlazený i vyleštěný povrch mají střepy ze džbánků a šálků; je tu i do lalůčků vytažený okraj džbánu. Střepy z mís a misek ukazují celou škálu profilování od kónického po zatahování okrajů. Ze střepů z hrncovitých nebo zásobnicovitých nádob lze mezi podolské zařadit ty, které vykazují výrazně modelované okrajové části. V tomto horizontu nálezů je zastoupena i keramika, vykazující tvary i výzdobu středního /slezského/ období lužické kultury: jsou to střepy z menších osudíček a šálků s tuhovanými povrchy a výzdobnými pruhy z rýh a linií dolíčků. Tato výzdoba se objevuje i na přeslenech.

Horákovskou kulturu především zastupují střepy, které lze podle výzdoby zařadit do jejího počátečního a klasického stupně, tedy do HC. Střepy z amfor nesou žlábková kolečka na hrdlech a šikmé pruhy rýh nebo žlábků na výdutích. U střepů z vázovitých nádob je zachycena výzdoba ve svislém či šikmém uspořádání složená z pruhů rýh, žlábků a linií dolíčků. U střepů ze šálků zjišťujeme ještě rytou výzdobu, navazující na někdejší "slezské" motivy, ale ponejvíce byly získány střepy z nezdobených šálečků i miskovitých tvarů, které lze odlišit od starších výrobků jemnější úpravou hlíny a tuhovými vyleštěnými povrchy. Totéž platí i pro mísy se zataženým okrajem; na jedné z nich je zachycen vnitřní tuhový pás. U střepů z hrncovitých nádob je určení již obtížnější pro universálnost profilace i výzdoby.

Několik střepů naznačuje, že Horákovský hrad byl osídlen i v pozdně halštatském stupni /HD-LA/. Lze to odvodit podle mísy s nízkým hrdlem a linií kolkových vpichů pod ním, střepů z hrubě provedených mís se zataženým okrajem a snad sem patří i střep z hruběji provedeného hrnce se šikmými záseky.

L i t e r a t u r a :

Plaček, M. 1987: Povrchový průzkum středověkého sídla u Horákova, k. ú. Horákov /okr. Brno-venkov/, PV 1985, 53, obr. 15.

P r ä h i s t o r i s c h e F u n d e v o n d e r H o r á k o v e r B u r g / K a t. G e b. H o r á k o v , B e z . B r n o - v e n k o v/. Lesefunde auf der Horákover Burg bewiesen, dass sie bereits im Neolithikum /mährische bemalte Keramik/ und im Äneolithikum besiedelt war. Die meisten Belege stammen von der Besiedlung während der Podoler Phase der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur, als vermutlich die Befestigung aufgebaut worden war, deren Reste auf der nordwestlichen Seite der Sporenlage sind. Unter den Podoler Funden ist üblich die Beimischung von Keramik des mittleren /schlesischen/ Zeitabschnittes der Lausitzer Kultur. Ferner sind hier Scherben der Horákover Kultur vertreten und zwar aus ihrem Beginn /HC/, sowie aus der späten Stufe /HD3-LA/.

NOVÉ ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY ZE ZNOJEMSKA /okr. Znojmo/

Jaromír Kovárník, Jihomoravské muzeum Znojmo

Záchranné archeologické práce Jihomoravského muzea ve Znojmě byly zaměřeny jak na akce v rámci města, tak na průzkumy na území okresu. Kromě toho jsme se dále soustředili na prospekci zdrojů suroviny ke štípání nástrojů, které jsme na okrese zjistili v polovině sedmdesátých let. Jde o výchozy plazmy v katastrech Bojanovic, Černína, Jevišovic, Jiřic, Slatiny a Trstěnic /Kovárník 1980, 114-115, obr. 43:5, 7, 9, 10/. Další místa nálezů jsou v katastru Horního Břečkova, části Čížov, dále u Lančova, Mešovic a u Vysočan.

V roce 1987 byl také rozšířen počet nálezů ze starší doby kamenné z bezprostředního okolí města Znojma.

Horní Břečkov, část Čížov /okr. Znojmo/

V okolí obce Čížov se nacházejí nejen vlastní archeologické lokality, ale také kvalitní surovina ke štípání kamenných nástrojů. Na poli při severním okraji obce se vyskytují úlomky pestrobarevných jaspisů. Surovina je silně rozpukaná a na puklinách je častá železitá mineralizace.

Asi 1000 m JJZ od Čížova v okolí kóty 447 se nacházejí úlomky hnědožlutých jaspisů.

Je nepochybné, že uvedené výchozí suroviny byly využívány již v pravěkém období, což dokládají nálezy ze sídliště šáreckého stupně kultury s lineární keramikou, ležící severovýchodně od obce /Kovárník 1985/.

Lančov /okr. Znojmo/

Přibližně 750 m severovýchodně od okraje obce je výskyt skvrnitého opálu. Tato surovina je často kavernózní. Opál se nachází jak na poli, tak v údolí potoka.

V okolí Lančova jsme také objevili počátkem osmdesátých let sídliště s moravskou malovanou keramikou.

Mešovice /okr. Znojmo/

Při cestě z Uherčic se nachází asi ve vzdálenosti 750 m východně od okraje Mešovic další výchoz pestrobarevných opálů. Jsou zbarveny hnědě, žlutě a červeně, protože obsahují příměs železitých minerálů /hematit, limonit/. Surovina má místy velmi dobrou kvalitu.

Oslnovice /okr. Znojmo/

Osídlení Znojemska v mladší době kamenné nepochybně zasahovalo také do míst, která neměla tak výhodné přírodní podmínky jako jižní sprašové svahy v okolí Moravského Krumlova, Miroslavi, Znojma nebo Jevišovic. K těm relativně méně příhodným oblastem patřilo Podyjí směrem k Vranovu n./D. a dále, případně se tak až donedávna předpokládalo.[1] V první polovině tohoto desetiletí bylo však zjištěno sídliště šáreckého stupně kultury s lineární keramikou v katastru Horního Břečkova, části Čížov. Další pravěké výšinné sídliště se nachází na meandru Dyje v poloze Ostroh na katastru obce Lukov. Sídliště z mladší doby kamenné je doloženo například v katastru Lančova a také na štítarském katastru v místech pláže Vranovské přehrady /Kovárník 1984/. Z poslední doby pochází nález kamenné sekerky ze zátoky Farářka /informace A. Dlouhého z Třebíče/, která je posunuta výše proti proudu řeky Dyje a nachází se asi 2500 m jihovýchodně od obce.

Strachotice /okr. Znojmo/

V obci byly v letních měsících vyhloubeny základy a sklepení pro nově budovanou prodejnu. Během těchto prací došlo k porušení hrobů, objektů a archeologických vrstev s četnými nálezy. Při bližším průzkumu se zjistilo, že kostrové hroby, na něž upozornili příslušníci OS SNB ve Znojmě, obsahovaly bronzové esovité záušnice. Také nálezy keramiky jak z některých objektů, tak z archeologické vrstvy lze podle charakteristických znaků zařadit do mladší doby hradištní. Část zlomků nádob obsahuje jako příměs tuhu. Další nálezy přináleží až do středověkého období /15.-16. století/.

Znojmo /okr. Znojmo/

Na rohu ulice Veselé a Vlkovy byl zbourán starý dům a na jeho místě bylo započato se stavbou školní jídelny. Po vybagrování starých gotických sklepů a základového zdiva došlo opět k porušení středověkých objektů a archeologické vrstvy. Mimo jiné zde byla zachycena část studny, v jejíž výplni se našlo několik celých keramických tvarů, zlomky skleněných pohárů aj. Nádoby pocházejí z poloviny 15. století, třebaže jsou zde také zlomky keramiky ze 13. a 14.

století.

Zajímavé nálezy, na něž upozornil L. Slovák, byly zjištěny v další části města Znojma, která se nalézá nad nádražím ČSD. V průběhu zemních prací v ulici bratří Čapků rovněž došlo k poškození archeologických objektů. Je zajímavé, že vedle zlomků keramiky z 15. - 16. století se tu našly střepy silnostěnných nádob s bohatým obsahem tuhy, které můžeme datovat do 12. až 13. století.

Znojmo - Dobšice /okr. Znojmo/

V průběhu přípravných terénních prací a při budování inženýrských sítí došlo v místech výstavby řadových domků k porušení pravěkého sídliště. Lokalita se nalézá na severozápadním okraji Dobšic. Jde o pozvolný jihovýchodní svah, který tvoří mocné souvrství spraší. Místy se nacházejí tzv. pohřbené horizonty, které jsou slabě humózní. V souvrství je zřetelná parahnědozem s obvyklým hnědě okrovým barevným odstínem.

Na sídlišti se vyskytovaly pravěké objekty různých tvarů. Na stěnách výkopů se zřetelně rýsovaly profily objektů s kónickými stěnami a rovným nebo mírně mísovitým dnem. Během záchranných prací se tu podařilo získat zlomky nádob kultury s moravskou malovanou keramikou a dále únětické kultury.

Znojmo - Nový Šaldorf /okr. Znojmo/

Další doklad osídlení ze starší doby kamenné byl získán při povrchových sběrech na katastrálním území Znojma, části Nový Šaldorf. Asi 500 m jihovýchodně od okraje Nového Šaldorfa v polích nad vinnými sklepy našel Marek Špalek rohovcový retušovaný nástroj, který lze předběžně zařadit do středního paleolitu.

Vranovská Ves /okr. Znojmo/

Doklady neolitického osídlení jsme zjistili také v katastru Vranovské Vsi. Jde o území s většími relativními výškami, které je také více zalesněno /asi 1 km JZZ se nachází na katastru obce Šumná kóta Kraví hora s nadm. v. 478 m/. Prozatím zde bylo získáno rohovcové škrabadlo. Je zřejmé, že katastr obce byl osídlen již od mladší doby kamenné. Okolí Vranovské Vsi bylo styčnou oblastí mezi katastry Kravska, Hlubokých Mašůvek, Bojanovic a Pavlic s bohatými doklady pravěkého osídlení.

Vysočany /okr. Znojmo/

Výskyt hnědého opálu byl zachycen v trati Klínky ve vzdálenosti asi 1500 m SSV od Vysočan.[2] Je zřejmé, že také tento zdroj dobré suroviny ke zhotovování štípaných nástrojů byl používán již od pravěkého období, obdobně jako již uvedené příklady lokalit u Čížova, Lančova a Mešovic. Do budoucna bude zapotřebí sledovat výskyt nástrojů nebo odpadu z této suroviny jak na archeologických lokalitách jižní a jihozápadní Moravy, tak zejména v sousedním Rakousku.

P o z n á m k y :

1/ V době, kdy J. Palliardi působil jako notář ve Vranově n/D /1897-8/, musel prý začít sbírat motýly a brouky, protože archeologické předměty zde nenacházel. Za sdělení děkuji Dr. V. Vildomcovi.

2/ Za konzultaci děkuji prom. geologovi J. Šmerdovi.

L i t e r a t u r a :

Kovárník, J. 1980: Nově zjištěné lokality pravěkého osídlení jihozápadní Moravy, PV 1977, 114-116.

- 1984: Terénní archeologický průzkum na jižní a jihozápadní Moravě, PV 1982, 94-100.
- 1985: Výsledky terénního archeologického průzkumu na Znojemsku /okr. Znojmo/, PV 1983, 100-102.

N e u e a r c h ä o l o g i s c h e B e f u n d e a u s d e m Z n o j m o e r R a u m / B e z . Z n o j m o / . Mitglieder des Jihomoravské muzeum in Znojmo verfolgten im Jahre 1987 das Vorkommen archäologischer Funde bei Terrainarbeiten im Areal des historischen Kernes der Stadt Znojmo und auch im Rahmen des Bezirksgebietes.

Interessant ist der Beleg einer Besiedlung aus dem mittleren Paläolithikum auf den Feldern bei Znojmo - Nový Šaldorf. Dem Autoren gelang es ferner die Fundzahl aus der jüngeren Steinzeit zu erweitern, die aus Lagen oberhalb des Dyjetales aus dem südwestlichen und westlichen Bezirksteil stammen. Letztens handelt es sich um eine steinerne Axt aus der Bucht Farářka auf

der Vranover Talsperre. Die prähistorische Besiedlung in diesem bisher weniger untersuchten Bezirksteil nützte nicht nur günstige Lagen oberhalb des tiefen Dyjetales, sondern auch Quellen von Qualitätsrohstoff zum Fertigen steinerner Spaltindustrie aus. Bei Horní Břečkov, Teil Čížov wurden zwei Lokalitäten mit Jaspisvorkommen festgestellt. Opalausgänge wurden bei Lančov, Mešovice und Vysočany belegt. Der Verfasser stellte so auch weitere Quellen geeigneten Rohstoffes im südwestlichen und westlichen Bezirksteil fest. Plasmenausgänge entdeckte er schon in der Hälfte der 70. Jahre im nördlichen und nordwestlichen Bezirksteil von Znojmo /Bojanovice, Černín, Jevišovice, Jiřice bei Mor. Budějovice, Slatina/.

Bei Rettungsgrabungen wurden ebenfalls jungburgwallzeitliche Gräber in der Gemeinde Strachotice untersucht, welche südöstlich von Znojmo an der Grenze mit dem nachbarlichen Österreich liegt.

Eine Kollektion mittelalterlicher Gefässe hat man im historischen Kern von Znojmo in den Strassen Veselá, Vlkova und bratří Čapků gewonnen.

NEUE PRÄHISTORISCHE UND MITTELALTERLICHE FUNDE AUS KROMĚŘÍŽ /Bez. Kroměříž/

Helena Chybová, Muzeum Kroměřížska, Kroměříž

/Tab. 12/

Während der Rekonstruktion des Museumsgebäudes in Kroměříž, Pilařova Strasse, wurden im Kanalisationsaushub Kulturschichten mit Relikten einer urgeschichtlichen und mittelalterlichen Besiedlung festgestellt. Im Profil des Aushubes in einer Tiefe von 150 cm hat man eine zusammenhängende 40 cm mächtige Kulturschicht erfasst, welche Funde aus dem Ende der mittleren und dem Beginn der jüngeren Bronzezeit enthielt. Es wurde ein fast ganzer kleinerer Krug mit Bandhenkel und der Andeutung von 4 Knubben, eine kleine schüsselartige Schale mit Bandhenkel, eine grössere Menge von für den sog. Vorlausitzer Horizont charakteristischen Keramikbruchstücken und Scherben der ältesten Lausitzer Keramik gewonnen. Aus dieser Schicht konnte eine kleinere Bronzeahle, einige Hornsteinabsplisse, eine Hornsteinpfeilspitze und eine Menge Tierknochen geborgen werden.

In einer Tiefe von 60 cm enthielt das Profil zwei schwache Schichten von Mergelanschwemmungen, welche die prähistorische Besiedlung von den jüngeren, mittelalterliches Material enthaltenden Horizonten, trennten.

NOVÉ PRAVĚKÉ NÁLEZY Z PLOŠINY PŘED JESKYNÍ PEKÁRNOU /o. Mokrá-Horákov, okr. Brno-venkov/

Aleš Romanovský, Brno

/Obr. 36/

Při povrchovém průzkumu plošiny před jeskyní bylo získáno více střepů z nádob různých pravěkých kultur - od neolitu, přes období eneolitické, halštatské, až po dobu římskou. Vyskytly se i jednotlivé střepy slovanských nádob. Provázely je i nástroje a zvířecí kosti. Nálezy byly pomíchány a pocházely z různých časových období. Při bližší prohlídce lokality bylo zjištěno v profilech navětralých stěn předchozích výzkumů, že nálezy pochází z překopaných vrstev v místech, kde již podle plánu byl celý prostor archeologicky prošetřen /Absolon - Czižek 1932; Klíma 1974; 1984, 10/.

Několik kusů štípaných pazourkových nástrojů patří jednoznačně eneolitickému období, ale převážná část nálezů je paleolitických. Některé je možno připsat magdalenienu, hlavně rydla a retušované čepele. Pozoruhodný je však soubor starší křemencové industrie, přináležející staršímu aurignacienu, charakterizovaný hlavně škrabadlem ze žilného křemene, které má analogie v jeskyni Býčí skála /Absolon 1944-45/.

Literatura:

Absolon, K. - Czižek, R. 1932: Paleolitický výzkum jeskyně Pekárny na Moravě. Zpráva za

rok 1927, ČMM XXVI - XXVII, 479-598.
Absolon, K. 1944-45: Prehistorický výzkum jeskyně Býčí skály na Moravě na srovnávacím základě. Studie z oboru všeobecné krasové nauky, vědecké speleologie a sousedních oborů, C. Paleoethnologická série č. 8, Brno.
Klíma, B. 1974: Archeologický výzkum plošiny před jeskyní Pekárnou, Studie AÚ ČSAV v Brně, II - 1. Praha.
Klíma, B. 1984: Nové nálezy z jeskyně Pekárny, PV 1982, 10.

Neue prähistorische Funde vom Plateau vor der Pekárna Höhle /Bez. Brno/. Bei einer Oberflächenuntersuchung vor der Pekárna Höhle gewann man aus gestörten Schichten kleine Scherben von Gefässen verschiedener prähistorischer Kulturen und äneolithische sowie paläolithische steinerne Spaltindustrie.

ARCHEOLOGICKÁ SBÍRKA S. HAUSERA Z OSLAVAN /okr. Brno-venkov/

Pavel Koštuřík, FF UJEP Brno

Během dvacátých a třicátých let našeho století shromáždil bývalý horník z Oslavan S. Hauser menší archeologickou sbírku. Některé věci získal přímo od V. Grosse, známého archeologa amatéra. Jsou to především nálezy z Nové Vsi u Oslavan, z tratě "Kopaniny". Z této polohy je známé rozsáhlé sídliště kultury s lineární, vypíchanou a moravskou malovanou keramikou.

Nová Ves /okr. Brno-venkov/
Z "Kopanin" shromáždil S. Hauser typické fragmenty šáreckého stupně kultury s lineární keramikou, štípané kamenné nástroje a zvířecí kost.

Oslavany /okr. Brno-venkov/
Z výšinného sídliště v trati "Dvorek" pochází charakteristická keramika II. stupně kultury s moravskou malovanou keramikou a štípaná kamenná industrie. Poblíž neolitického sídliště v "Lužích", odkud je znám archeologický materiál kultury s moravskou malovanou keramikou /I. stupeň/, nalezl S. Hauser broušenou kamennou industrii. Z katastru Oslavan pocházejí rovněž výrazné slovanské střepy.

Senorady /okr. Třebíč/
Ve sbírce jsou uložena tři kamenná drtidla vyoraná v trati "Pod kozénkem", další broušenou kamennou industrii nalezl A. Kazda ze Senorad. Nejvíce archeologických nálezů obsahuje sbírka z výšinného sídliště v poloze "Malá skála". Jsou to blíže nezařaditelné pravěké keramické fragmenty, štípaná a broušená kamenná industrie a výrazné střepy jevišovické kultury.
Kromě toho je ve sbírce shromážděno i několik dalších nálezů, u nichž není jednoznačná lokalizace.

Archäologische Sammlung von S. Hauser aus Oslavany /Bez. Brno-venkov/. Im Verlaufe der zwanziger und dreissiger Jahre unseres Jahrhunderts schuf der ehemalige Bergarbeiter aus Oslavany S. Hauser eine kleinere archäologische Sammlung. Sie enthält Funde von der neolithischen Siedlung in der Lage "Kopaniny" bei Nová Ves /Bez. Brno-venkov/, ferner prähistorische und slawische Funde aus verschiedenen Fluren von Oslavany /Bez. Brno-venkov/ und Senorady /Bez. Třebíč/. Aus dieser Gemeinde sind es die bedeutenden Funde von der Höhensiedlung "Malá skála", von wo ausser anderen auch Keramik der Jevišovicer Kultur gewonnen wurde.
Unter anderem befinden sich in der Sammlung auch einige weitere Funde, bei denen die Lokalität nicht gesichert ist.

ROZBOR TEXTILU Z VÝZKUMU V BRNĚ - KOZÍ ULICI /okr. Brno-město/

Marie Kostelníková, Brno

Vedoucí výzkumu v Brně, Kozí ulici, dr. Rudolf Procházka, CSc, předal autorce 6 druhů

textilií, nalezených ve třech objektech.

Objekt 22

1/ Asi 20 malých útržků vláčné, jakoby načechrané vlněné tkaniny s uvolněnými vlákny nití na povrchu. Šlo zřejmě o sukno. Vazba je čtyřvazný zesílený kepr, tzv. cirkas. V jedné soustavě jsou 0,6 - 1 mm tlusté niti krouceny Z zákrutem /do prava/ pod úhlem 45° a 60°. Druhá soustava má niti tlusté rovněž 0,6 - 1 mm, ale s S zákrutem /do leva/ v úhlu zákrutu 60° a 70°. Dostava, tj. počet nití na určitou vzdálenost, je 16 nití na 1 cm. Jde o vlnu s nepoškozenými i silně poškozenými vlákny, na jejichž koncích a někdy i uprostřed jsou patrny uvolněné fibrily. Tloušťka vláken je 20 - 50 mim.

Vazba čtyřvazného zesíleného kepru byla známa už v halštatu /Hundt 1960/. Různý zákrut nití v jednotlivých soustavách dává tkanině hladký vzhled, protože ve vazních bodech do sebe vlákna nití zapadají.

2/ Čtyři kusy tkaniny /rozměry největšího cca 7 x 19 cm ve tvaru lichoběžníka/. Největší má patrny přehyby. Jde o třívazný kepr / K $\frac{2}{1}$ Z/. Jedna soustava s nitmi se zákrutem Z 40°, tenčími i tlustšími, 0,5 - 0,85 mm, je hustě dostavená /14 nití na 1 cm/, napnutá, výrazná. Z toho soudíme, že jde o osnovu. V druhé soustavě se střídají 2 niti se zákrutem S 80° s třetí, kroucenou Z zákrutem 60°. Tato soustava není tak napnutá /asi útek/, proto se zdá, že ve střídě je směr skloněn střídavě vpravo a vlevo, niti se jakoby vlní. Materiál je vlna, vlákna jsou poškozena, na koncích jsou patrny fibrily. /Vějířovité fibrily někdy také ukazují na trhání vlasu/.

Střídání nití s S a Z zákrutem v soustavě je známo již od halštatu. Podobné tkaniny s S a Z zákrutem našel H.J. Hundt /1960/ při výzkumech v solné oblasti v Rakousku, u nás O. Šedo při výzkumu v Pustiměři /o. Vyškov/. Střídáním zákrutů se dosahuje zkrepovatění povrchu tkaniny. Tento způsob je užíván v textilnictví dodnes.

Objekt 23 A

1/ Větší potrhaný kus hedvábné tkaniny o rozměrech asi 42 x 34 cm. Ve vzdálenosti 12 cm od dnešního okraje je podélný šev, sešitý obnitkovým stehem se stehy 3 - 5 mm od sebe vzdálenými. Ve vzdálenosti 14 cm jsou na tkaninu přišity dva nestejně dlouhé spojené proužky téže tkaniny /18 x 8 cm/. Přišita je podélná a příční strana, takže vzniká dojem protáhlé kapsičky. Snad jde o nějakou ozdobu. Látka je 1 cm zapošita.

Tkanina má dnes hnědou barvu s tmavými a světlými skvrnami. Světlé, režně zbarvené skvrny vyhlížejí jako malba na látce, jsou to různé oblouky, které působí dojem rostlinného vzoru. Rozhodnutí o původu skvrn musí být ponecháno chemické analýze. Jde o hedvábný taft /plátnová vazba/ z nití v jedné soustavě /více napnuté, osnově ?/ se zákrutem Z 60°, průměrně 0,15 mm tlustých. Dostava je 38 nití na 1 cm. V druhé soustavě jsou niti bez zákrutu /nekroucené niti bývají v útku, což je u hedvábí možné, protože jde o tzv. nekonečné vlákno. V kokonu jsou dvě sericinem spojená vlákna 3 - 4 km dlouhá, průměrně 0,2 mm tlustá. Dostava je 36 nití na 1 cm.

Šicí nit má průměr 0,6 mm. Je skaná z jedné tenké /0,15 mm/ a druhé tlusté /0,5 mm/ niti se zákrutem Z 60°. Jde opět o hedvábí, jednotlivá vlákénka jsou nepravidelná, místy zploštělá, jde snad o méně hodnotná vlákna z vnitřku kokonu.

2/ Kus potrhané, zteřelé, velmi jemné a řídké krepovité hedvábné tkaniny, provázané plátnovou vazbou z nití se zákrutem Z v obou soustavách. Niti jsou velmi tenké, jen 0,05 mm /50 mim/, dostava je v jedné soustavě 42 nití, v druhé 38 nití na 1 cm. Niti jsou tak tenké, že při osvětlení pod mikroskopem jsou na nich vidět stíny vláken z druhé strany jako jemná mřížka. Niti jsou nezvykle tenké, i při vysoké dostavě je tkanina gázovitá, nevyrovnaná, při použití snad pérovala.

Objekt 23 C

1/ Tkanina je utkána vazbou čtyřvazného zesíleného kepru 2:2 /cirkas/ z nití v jedné soustavě se zákrutem Z 60° o tloušťce 0,75 mm průměrně, v druhé soustavě je zákrut S, úhel zákrutu 65°, tloušťka nití průměrně 1 mm. Dostava je v Z soustavě 13 nití na 1 cm, v S soustavě 7 nití na 1 cm.

Několik malých útržků je pokrytých vlákny jako při zplstnatění. Materiál je vlna, patrny jsou epidermatické šupiny a ostrůvkovitá dřeň. Byla zjištěna i nevěrná vlna /náhlé zeslabení průřezu vlasu např. při onemocnění zvířete nebo při nedostatečné výživě/. Na koncích jsou málokdy uvolněné fibrily.

2/ Živočišná vlákna jsou spojena do tří zplstnatělých útržků /dnešní velikost 6 x 4, 8 x 7, 5 x 2,5 cm/. Jde o řídkou plst. Vlákna mají epidermatické šupiny, tlustší mají ostrůvkovitou dřeň. Tloušťka vláken 15 - 65 mim.

P o z n á m k a :

Měření v cm používám pro zdůraznění, že jde spíše o průměr než o zcela přesný údaj nebo také o nepravidelný tvar.

L i t e r a t u r a :

Hundt, H.-J. 1960: Vorgeschichtliche Gewebe aus dem Hallstätter Salzberg, Jahrbuch des RGZM, Mainz, 126-150.

A n a l y s e v o n T e x t i l f u n d e n v o n d e r G r a b u n g i n B r n o , K o z í G a s s e / B e z . B r n o - m ě s t o / . Bei der Grabung von R. Procházka in Brno, Kozí Gasse hat man 6 Textiliensorten gefunden. Es handelt sich um drei Wollgewebe, in zwei Fällen /Obj. 22 und 23 C/ mit einem vierbindigen Doppelköper gebunden mit Zwirnen in jedem System mit unterschiedlicher Drehung /Z und S/. Einmal handelt es sich um dreibindigen Köper 2:1, wo sich in einer Fadenrichtung 2 Zwirne mit S - Drehung und ein mit Z - Drehung abwechseln. Die Oberfläche ist gewellt /Obj. 22/.

Die vierte Probe sind 3 Abrisse von Wollfilz /Obj. 23 C/. In Objekt 23 A waren Abrisse von zwei Seidegeweben. Es handelt sich um ein grösseres Taftstück, mit einem aufnähten Streifen desselben Gewebes zusammengenäht. Der Nähzwirn ist aus einem dünnen und einem dicken einfachen Zwirn gezwirnt. Das zweite Stück ist in Leinenbindung aus sehr dünnen /0,05 mm/ Zwirnen gezwirnt. Das Gewebe ist sehr schütter.

NÁLEZY ROSTLINNÝCH ZBYTKŮ Z HRADU BÁNOVA /okr. Uherské Hradiště/

Emanuel O p r a v i l , AÚ ČSAV Brno

Archeologický výzkum zaniklého hradu Bánova prováděl Jan Pavelčík v letech 1943, 1951 a 1964; při každé této výzkumné kampani byly rovněž odebrány vzorky zuhelnatělého materiálu rostlinného původu. Rostlinné zbytky z výzkumu v r. 1943, na němž se podílel též J. Poulík, zpracoval Z. Tempír; výsledky svých analýz zveřejnil v r. 1968. Na sklonku šedesátých let jsem obdržel rostlinné zbytky z výzkumu z r. 1964 /na tomto se podílel Jiří Pavelčík/ a zprávu o zajímavém nálezu jsem zveřejnil v r. 1974. Po definitivním uspořádání archeologického materiálu z Bánova J. a J. Pavelčíkovými počátkem sedmdesátých let jsem obdržel další vzorek zuhelnatělých makrozbytků, z výzkumu v r. 1951. Nyní došlo k jeho archeobotanickému zpracování a v následující souhrnné tabulce jsou pro porovnání uvedeny výsledky analýz všech tří materiálů.

Rok výzkumu:		1943	1951	1964
Archeobotanické zpracování:		Tempír 1968	Opravil 1974	Opravil in lit.
Rostlina	Makrozbytek	1.	2.	3.
Užitkové rostliny				
Avena sativa L., oves setý	obilka	67	.	.
Cerealia, obiloviny	sláma	.	.	.
Hordeum vulgare L., ječmen obecný	obilka	1	2,5g	.
Hordeum sp., ječmen	obilka	1	.	.
Lens esculenta Moench, čočka jedlá	semeno	272	.	.
var. microsperma	semeno	.	4	.
Panicum miliaceum L., proso seté	obilka	.	.	69
Pisum sativum L., hrách setý	semeno	5	.	1/2
Secale cereale L., žito seté	obilka	250g	48	.
Setaria italica /L./ PB., bér italský	obilka	.	1	.
Triticum aestivum L. emend. Fiori et Paol., pšenice obecná	obilka	130g	.	.

Rostlina	Makrozbytek	1.	2.	3.
Triticum monococcum L., p. jednozrnka	obilka	54	.	.
Vitis vinifera L. subsp. vinifera, réva vinná pěstovaná	letorosty	.	.	.
Plevele				
Agrostemma githago L., koukol polní	semeno	566	2	.
Avena fatus L., oves hluchý	klásek	.	2	2
Bromus secalinus L., sveřep stoklasa	obilka	16	.	.
Centaurea sp., chrpa	nažka	1	.	.
Chrysanthemum leucanthemum L., kopretina bílá	nažka	1	.	.
Fallopia convolvulus /L./ Á. Löve, svlačcovec popínavý	nažka	4	.	1
cf. Galeopsis sp., konopice ?	tvrdka	.	.	1
Galium aparine L., svízel přítula	nažka	30	.	.
Geranium dissectum L., kakost dvousečný	semeno	11	.	.
Melampyrum arvense L., černýš rolní	semeno	3	.	.
Plantago cf. lanceolata L., jitrocel kopinatý	semeno	1	.	.
Polygonum lapathifolium subsp. lapathifolium, rdesno blešník	nažka	2	.	5
Poaceae - lipnicovité	obilka	2	.	.
Salvia cf. pratensis L., šalvěj luční ?	tvrdka	11	.	.
Setaria glauca /L./ PB., bér sivý	obilka	.	.	131 ccm
Setaria verticillata/viridis, bér přeslenitý/zelený	obilka	.	.	172
Setaria viridis /L./ PB., bér zelený	obilka	3	.	1,8 ccm
Silene noctiflora L., knotovka noční	semeno	.	.	1
Sinapis arvensis L., hořčice rolní	semeno	3	.	.
Vicia lathyroides L., vikev hrachorovitá	semeno	120	.	.
Vicia sativa L., vikev setá	semeno	.	9	12
Vicia sp., vikev	semeno	.	.	1
Indeterminata	semeno	4	.	.
Lesní dřeviny				
Acer sp., javor	uhlík	.	.	drť
Quercus sp., dub	uhlík	.	.	drť
Ulmus laevis Pal., jilm vaz	uhlík	.	3	.
Listnáč	uhlík	.	.	drť
Fungi, Houby	sklerocium	.	.	1

"Banoue castrum" se připomíná v listinách nejdříve k r. 1294; poslední zmínka o držení hradu Bánov je z r. 1464 /Hosák et Šrámek 1950/. V té době to byl zeměpanský hrad, o kterém se však již k r. 1481 udává, že je v rozvalinách /Hosák et Zemek 1981/. K jeho zničení došlo zřejmě v osmdesátých letech 15. století, a proto i nalezené zuhelnatělé zbytky zásob obilí a luštěnin mají nepochybně vztah k tomuto zánikovému období /nikoliv tedy ze 2. poloviny 13.

století, jak ještě uvedl Tempír 1968/. Zcela prokazatelně možno za zbytek zásob pokládat materiál, který zpracoval Tempír /1968/ - žito seté, pšenice obecná s příměsí jednozrnky, oves setý, ječmen, čočka jedlá a hrách setý; pestré je i druhové spektrum plevelů. Rovněž dosud nepublikovaný materiál, uváděný výše v tabulce ve třetím sloupci, připomíná svým vzhledem zbytek obilních zásob. Pěstované plodiny - proso seté, hrách setý, pšenice obecná - jsou v něm sice zastoupeny velmi málo, nicméně však velké množství obilek bérů možno pokládat za zbytek zásob. Nashromážděný bér lze přičíst na vrub sběru, neboť ostatní plevelná příměs je ve srovnání se zbytky zásob pěstovaných obilnin neobyčejně chudá. Zásobám obilnin se nejméně podobá prostřední vzorek, který se před zpracováním jevil makroskopicky jako shluk zuhelnatělé slámy s nějakými letorosty; přimíšeny byly obilky žita setého, ječmene obecného a ojediněle i béru vlašského, z luštěnin drobnosemenná čočka; jako ojedinělý doklad pěstované ovocné plodiny jsem zjistil révové letorosty /Opravil 1974/; plevele se vyskytly minimálně ze všech tří srovnávaných vzorků. Nicméně i tak všechny tři materiály souhrnně ilustrují sortiment plodin na Uherskobrodsku ve 2. polovině 15. století, tak jak se jeví v zásobách zeměpanského hradu. Současně názorně ukazují na možnosti archeobotanického výzkumu ve vztahu k terénním pracím archeologů. Vyplývá z nich, že čím více materiálu se podaří na větší lokalitě zachránit, tím širší spektrum druhové skladby může být postiženo za současně velmi rozdílných kvantitativních poměrů.

L i t e r a t u r a :

Hosák, L. - Šrámek, R. 1970: Místní jména na Moravě a ve Slezsku I.
Hosák, L. - Zemek, M. /edit./ 1981: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. Jižní Morava.
Tempír, Z. 1968: Archeologické nálezy zemědělských rostlin a plevelů v Čechách a na Moravě, Věd. práce Čs. zeměd. muz., 18-88.
Opravil, E. 1974: Mittelalterliche Pflanzenfunde aus Bánov /SO-Mähren, ČSSR/, AR 26, 65-67.

F u n d e v o n p f l a n z l i c h e n R e s t e n a u s d e r B u r g B á n o v / B e z. U h e r s k é H r a d i š t ě / . Der Bericht bringt eine zusammenfassende Übersicht der Ergebnisse archäobotanischer Analysen aus drei Grabungsetappen der Burgwüstung Bánov /zur Wüstung kam es in der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts/. Im Material aus der 1. Grabungsetappe /im Jahre 1943/ überwogen Reste von Getreide- und Hülsenfrüchtevorräten - Roggen, Weizen, Linsen /Tempír 1986/; bei der Grabung im Jahre 1951 wurde eine grosse Menge verkohlter Weinrebetriebe mit kleinen Vorratsresten von Gerste und Roggen gefunden /Opravil 1974/; in der dritten Etappe /im Jahre 1964/ wurde eine Menge verkohlter Diasporen von Getreideunkraut gewonnen /bisher unpubliziert/. Erst die Zusammenfassung aller drei Materialien ermöglicht einen komplexeren Blick sowohl auf das Früchtesortiment, als auch auf ihr Unkrautgeleit auf den damaligen Feldern. Der Befund von Weinrebetrieben hängt zweifellos mit der Weingartenpflege in der Nachbarschaft der Bánover Burg zusammen.

LETECKÉ SNÍMKOVÁNÍ V ARCHEOLOGII NA MORAVĚ V ROCE 1987

Miroslav B á l e k , AÚ ČSAV Brno

/Tab. 13, 14/

V průběhu podzimních měsíců - září až listopad - byl ve spolupráci s brněnským Aeroklubem Svazarmu uskutečněn letecký průzkum spojený se snímkováním. V délce 12 letových hodin bylo realizováno osm letů nad okresy Brno-venkov, Blansko, Břeclav, Hodonín, Jihlava, Vyškov a Znojmo. Pořídili jsme černobílé a barevné záběry archeologických výzkumů a lokalit a dosud neznámých terénních památek.

Na okrese Blansko byly nafotografovány lokality v prostoru obcí Bořitov, Černá Hora, Rájec-Jestřebí a dále pak region Malé Hané od Boskovic po Jevíčko. Na znojemském okrese byly dokumentovány archeologické výzkumy ve Vedrovicích a Těšeticích-Kyjovicích. Stejně pak byly pořízeny snímky archeologických výzkumů AÚ ČSAV Brno v Mikulčicích, okr. Hodonín a hrad Rokštejn na Jihlavsku. Na okrese Brno-venkov byl snímkován záchranný výzkum v rámci stavby závlahové nádrže u Těšan. Nové poznatky přinesly zejména lety nad okresem Vyškov.

Křenovice, o. Vyškov /Tab. 14:2/

Na poli mezi obcemi Křenovice a Hrušky byl zjištěn výskyt většího množství archeologických

objektů. Naleziště se nachází na mírném východním svahu, který je na východě ohraničen říčkou Rakovec a na západě silnicí Hrušky - Křenovice. Následným povrchovým sběrem byl získán z jednotlivých objektů keramický materiál, náležející kulturám s lineární keramikou, moravskou malovanou keramikou a další, který lze rámcově zařadit do doby bronzové.

Vážany nad Litavou, o. Vyškov

Na návrší při severním okraji obce byl na poli zjištěn půlkruhový tmavě se rýsující útvar /poloměr 120 - 150 m, šíře 3 - 5 m/. Pravděpodobně jde o projev příkopu, jež obepíná vrchol návrší ze severovýchodní strany, kde je mírnější svah než na jižní a západní straně /Tab. 14:1/. Zde se nachází zahrady soukromníků a terén je těmito pozemky upraven. Povrchovým sběrem byly získány zlomky keramiky, které lze rámcově zařadit do eneolitu a starší doby bronzové. Údaje získané leteckou prospekcí bude zapotřebí prověřit archeologickou sondáží, případně vysledování průběhu předpokládaného příkopu geofyzikálními metodami.

Křižanovice, o. Vyškov /Tab. 13:1/

V letech 1984 - 86 byl v trati zvané "Zámeček" u Člup proveden zjišťovací výzkum výšinného sídliště únětické a horákovské kultury /Stuchlík 1987/. Pozorováním této lokality z letadla byly na jihozápadním svahu zjištěny čtyři tmavší pruhy, které přepažují přístup k výšinnému sídlišti. Jeden leží asi 50 m jihozápadně od prozkoumané fortifikace a další tři souběžně /vzdálenost mezi nimi cca 10 m/ jsou od ní vzdáleny přibližně 150 m. Zda se jedná o projev příkopů nebo dřívějších terasových úprav svažitého terénu, nelze na základě pořízených snímků s jistotou stanovit. Skutečnou situaci může bezpečně prokázat pouze terénní archeologický výzkum.

Marefy, o. Vyškov /Tab. 13:2/

V prostoru "Člupů" 400 m severovýchodně od trati "Zámeček" /k. ú. Křižanovice/ byly v okolí kóty 306 m objeveny na zoraném poli čtyři souběžné, nestejně široké, tmavěji zbarvené pruhy v délce cca 100 m, které od východu k západu přepažují přístup k plochému vrcholu kopce ze severní strany. Na východě i západě se ostře stáčejí jednak ke strmému svahu na západě a k terasové úpravě svažitého terénu na východě. První pruh od severu je nejméně zřetelný, jeho šíře je asi 1,5 - 2 m, po 3 - 5 m následuje nejširší pruh, široký přibližně 5 - 6 m. Další dva jsou ve vzdálenosti 6 m a jsou přibližně stejně široké cca 2 m, odstup mezi nimi činí 4 - 5 m. Asi 250 m jižně od těchto čtyř pruhů byl pozorován další, ještě výrazně tmavěji zbarvený pruh, který je uprostřed v délce 3 - 4 m přerušen. Všechny uvedené skutečnosti nasvědčují tomu, že jde s největší pravděpodobností o projevy příkopů, respektive širších žlábků, jež brání přístupu k této výšinné poloze ze severu a jihu. Z východní a západní strany je přístup znesnadněn poměrně strmými svahy. Při následném terénním průzkumu byly povrchovým sběrem získány nevýrazné keramické zlomky, které lze pouze rámcově zařadit do pravěku. Rovněž bylo zjištěno několik tmavých skvrn, signalizujících přítomnost archeologických objektů.

Veškeré uvedené skutečnosti svědčí o tom, že jde pravděpodobně o nové, doposud neznámé pravěké hradisko.

Pro detailní snímkování římské lokality v Mušově byl ve spolupráci s Geografickým ústavem ČSAV Brno použit radiem řízený model letadla. V druhé polovině dubna byly tak pořízeny černobílé snímky, na kterých je zobrazena nejen plocha, ale i její nejbližší okolí. V jihozápadní části naleziště v blízkosti vodárny byl zaregistrován světlý, v jednom místě přerušený pruh v délce cca 40 m. Vzhledem k tomu, že tento pruh je na horní hraně deprese terénu, nabízí se možnost interpretovat ho jako zbytek valu s případným vstupem do opevněného areálu. Uvedené poznatky je ovšem nutno prověřit archeologickými metodami.

Dosažené výsledky opět dokládají význam letecké prospekce jako vysoce účinné metody pro zjišťování nových poznatků a rozšiřování stávajících znalostí o archeologické terénní situaci.

L i t e r a t u r a :

Stuchlík, S. 1987: Výzkum výšinného sídliště u Křižanovic /okr. Vyškov/, PV 1985, 69.

L u f t b i l d a u f n a h m e n i n d e r A r c h ä o l o g i e i n M ä h r e n i m J a h r e 1 9 8 7 . Während der Herbstmonate wurde in Zusammenarbeit mit dem Brünner Aeroklub des Verbandes für Zusammenarbeit mit der Armee /Svazarm/ eine Lufterkundung mit Luftbildaufnahmen realisiert. Man tätigte 8 Flüge oberhalb der Bezirke Brno-venkov, Blansko, Břeclav, Hodonín, Jihlava, Vyškov und Znojmo. Neue Erkenntnisse brachten vor allem Flüge oberhalb des Bezirkes Vyškov.

Křenovice, Bez. Vyškov - auf einem Feld zwischen den Gemeinden Křenovice und Hrušky hat man eine grössere Menge archäologischer Objekte festgestellt. Bei der Terrainbegehung hat man Material gewonnen, welches der Linearband- der mährischen bemalten Kultur und der

Bronzezeit angehört.

Vážany nad Litavou, Bez. Vyškov - auf einer Anhöhe am Gemeindenordrand wurde ein halbkreisförmiges Gebilde festgestellt. Wahrscheinlich handelt es sich um einen Graben. Oberflächensammlungen erbrachten Proben an Keramik aus dem Äneolithikum und der Bronzezeit.

Křižanovice, Bez. Vyškov - in den Jahren 1984-86 führte man eine Feststellungsgrabung der Siedlung der Únětícer und Horákover Kultur durch. Bei Beobachtungsflügen stellte man auf dieser Lokalität drei den Zugang zur Siedlung überbrückende dunkle Streifen fest.

Marefy, Bez. Vyškov - im Raum von Člupy wurden zwei dunkle Streifen beobachtet. Südlich von diesen war ein weiterer mit einer Unterbrechung in der Mitte.

Mušov, Bez. Břeclav - für Luftbildaufnahmen dieser Lokalität wurde ein durch Funk ferngelenktes Flugzeugmodell verwendet. Im südwestlichen Teil des Fundortes konnte ein heller Streifen registriert werden. Die angeführte Erkenntnis wird man beglaubigen müssen.

Die erreichten Ergebnisse belegen wiederum die Bedeutung der Luftprospektion als eine höchst wirksame Methode für die Feststellung neuer Erkenntnisse und Erweiterung der bestehenden Kenntnisse über die archäologische Terrainsituation.

VÝZKUMY A ZÁCHRANNÉ AKCE NA MORAVĚ V ROCE 1987

/Tab. 15/

1. Bavory /okr. Břeclav/: kultura lineární, únětická, středověk
2. Bílá /okr. Frýdek - Místek/: středověk
3. Bítov /okr. Znojmo/: doba hradištní, středověk
4. Blažovice /okr. Brno - venkov/: kultura zvoncovitých pohárů, mladší doba bronzová
5. Blučina /okr. Brno - venkov/: věteřovská skupina, velatická fáze kultury středodunajských popelnicových polí
6. Bojkovice /okr. Uherské Hradiště/: doba hradištní
7. Borotice /okr. Znojmo/: věteřovská skupina, kultura středodunajská mohylová, doba stěhování národů
8. Bořitov /okr. Blansko/: kultura lineární, doba laténská
9. Boskovice /okr. Blansko/: středověk
10. Brno - město /okr. Brno - město/: paleolit, kultura lineární, doba halštatská, laténská, římská
11. Brtnice /okr. Jihlava/: středověk
12. Brumovice /okr. Břeclav/: středověk
13. Břeclav - Pohansko /okr. Břeclav/: doba hradištní
14. Budišov /okr. Opava/: středověk
15. Budkovice /o. Ivančice, okr. Brno - venkov/: věteřovská skupina, velatická fáze kultury středodunajských popelnicových polí, kultura horákovská, středověk
16. Bulhary /okr. Břeclav/: kultura s vypíchanou keramikou
17. Diváky /okr. Břeclav/: kultura středodunajská mohylová
18. Dolní Němčí /okr. Uherské Hradiště/: kultura lineární, želiezovská, moravská malovaná
19. Dolní Věstonice /okr. Břeclav/: paleolit, kultura s kanelovanou keramikou, kultura se zvoncovitými poháry, únětická, mladší doba bronzová, doba římská, hradištní
20. Drnovice /okr. Vyškov/: paleolit
21. Havřice /okr. Uherské Hradiště/: kultura lineární, moravská malovaná, starší a střední doba bronzová, kultura horákovská, doba římská, hradištní
22. Hlinsko /okr. Přerov/: kultura s kanelovanou keramikou
23. Holasovice /okr. Opava/: doba římská
24. Holubice /o. Velešovice - Holubice, okr. Vyškov/: pravěk
25. Horákov /o. Mokrá - Horákov, okr. Brno - venkov/: kultura lineární, moravská malovaná, eneolit, podolská fáze kultury středodunajských popelnicových polí, kultura horákovská
26. Horní Břečkov /okr. Znojmo/: kultura lineární
27. Hoštice /okr. Kroměříž/: středověk
28. Hulín /okr. Kroměříž/: kultura lineární
29. Chotěbuz /o. Český Těšín, okr. Karviná/: doba halštatská, hradištní
30. Jakubčovice /okr. Opava/: neolit, eneolit
31. Ježkovice /okr. Vyškov/: doba laténská, hradištní
32. Ježov /okr. Hodonín/: kultura moravská malovaná, doba hradištní
33. Jičina /okr. Nový Jičín/: kultura púchovská
34. Jiříkovice /okr. Brno - venkov/: velatická fáze kultury středodunajských popelnicových polí, doba římská
35. Klentnice /okr. Břeclav/: středověk
36. Kobylí /okr. Břeclav/: kultura moravská malovaná, zvoncovitých pohárů, velatická fáze kultury popelnicových polí
37. Kopřivnice /okr. Nový Jičín/: středověk
38. Korytná /okr. Uherské Hradiště/: paleolit, neolit, eneolit
39. Krahulov /okr. Třebíč/: středověk
40. Kroměříž /okr. Kroměříž/: kultura popelnicových polí, středověk
41. Křepice /okr. Znojmo/: kultura moravská malovaná, velatická, fáze kultury středodunajských popelnicových polí
42. Lančov /okr. Znojmo/: kultura moravská malovaná
43. Lelekovice /okr. Brno-venkov/: středověk
44. Letonice /okr. Vyškov/: kultura únětická, doba hradištní

45. Lipina /o. Frýdek - Místek, okr. Frýdek - Místek/: doba halštatská, středověk
46. Litenčice /okr. Kroměříž/: doba hradištní
47. Lužice /o. Hodonín, okr. Hodonín/: doba stěhování národů
48. Malé Hradisko /okr. Prostějov/: doba laténská
49. Malhostovice /okr. Brno - venkov/: doba halštatská
50. Mašovice /okr. Znojmo/: nedatováno
51. Mikulčice /okr. Hodonín/: doba hradištní
52. Milovice /okr. Břeclav/: paleolit
53. Mokrá /o. Mokrá - Horákov, okr. Brno - venkov/: paleolit, neolit, eneolit, doba halštatská, římská, hradištní
54. Moravské Budějovice /okr. Třebíč/: středověk
55. Mušov /o. Pasohlávky, okr. Břeclav/: doba římská
56. Náměšť na Hané /okr. Olomouc/: středověk
57. Neplachovice /o. Holasovice, okr. Opava/: neolit, doba laténská, hradištní
58. Nivnice /okr. Uherské Hradiště/: kultura šňůrová
59. Nová Ves /okr. Brno - venkov/: kultura lineární
60. Olbramovice /okr. Znojmo/: starší doba bronzová, kultura středodunajských popelnicových polí, doba halštatská
61. Olomouc /okr. Olomouc/: středověk
62. Opatovice /o. Vyškov, okr. Vyškov/: paleolit
63. Opava /okr. Opava/: středověk, novověk
64. Opava - Jaktař /okr. Opava/: eneolit
65. Oslavany /okr. Brno - venkov/: kultura moravská malovaná, doba hradištní
66. Oslnovice /okr. Znojmo/: pravěk
67. Ostrava - Vítkovice /okr. Ostrava/: středověk
68. Ostrožská Nová Ves /okr. Uherské Hradiště/: doba laténská, římská, hradištní
69. Pavlov /okr. Břeclav/: kultura zvoncovitých pohárů, doba hradištní
70. Podivín /okr. Břeclav/: středověk
71. Prosenice /okr. Přerov/: kultura šňůrová
72. Přerov /okr. Přerov/: věteřovská skupina, doba hradištní, středověk, novověk
73. Příbor /okr. Nový Jičín/: středověk, novověk
74. Rožnov pod Radhoštěm /okr. Vsetín/: kultura slezská
75. Sedlec /okr. Břeclav/: kultura jevišovická, věteřovská skupina
76. Senorady /okr. Třebíč/: kultura jevišovická, kultura s kanelovanou keramikou, pravěk
77. Sidonie /okr. Gottwaldov/: neolit, eneolit
78. Slavětice /okr. Třebíč/: doba hradištní
79. Soběšice /okr. Brno - město/: středověk
80. Staré Město /o. Uherské Hradiště, okr. Uherské Hradiště/: doba halštatská, doba římská, hradištní, středověk
81. Staříč /okr. Frýdek - Místek/: kultura púchovská, středověk
82. Strachotice /okr. Znojmo/: doba hradištní, středověk
83. Strachotín /okr. Břeclav/: kultura lineární, doba hradištní, středověk, novověk
84. Suché Lazce /okr. Opava/: neolit
85. Svitávka /okr. Blansko/: kultura jevišovická, věteřovská skupina, kultura popelnicových polí, doba hradištní, středověk
86. Šakvice /okr. Břeclav/: kultura zvoncovitých pohárů, věteřovská skupina, doba laténská, římská, hradištní, novověk
87. Šišma /okr. Přerov/: kultura lineární, želiezovská, zvoncovitých pohárů
88. Šitbořice /okr. Břeclav/: středověk
89. Šlapanice /okr. Brno - venkov/: kultura únětická, horákovská, doba laténská, hradištní
90. Těšany /okr. Brno - venkov/: velatická fáze kultury středodunajských popelnicových polí, kultura horákovská, doba římská
91. Těšetice - Kyjovice /okr. Znojmo/: kultura vypíchaná, moravská malovaná
92. Troubsko /okr. Brno - venkov/: velatická fáze kultury středodunajských popelnicových polí, doba hradištní
93. Třebíč /okr. Třebíč/: středověk
94. Uherské Hradiště /okr. Uherské Hradiště/: doba hradištní, středověk
95. Újezd u Brna /okr. Brno- venkov/: kultura únětická
96. Uničov /okr. Olomouc/: kultura lineární
97. Určice /okr. Prostějov/: kultura slezská
98. Úsov /okr. Šumperk/: středověk

99. Vedrovice /okr. Znojmo/ : kultura horákovská
100. Velešovice /o. Velešovice - Holubice, okr. Vyškov/ : kultura se šňůrovou keramikou, únětická
101. Velké Hoštice /okr. Opava/ : kultura lineární, moravská malovaná, doba halštatská
102. Veselí nad Moravou /okr. Hodonín/ : novověk
103. Věteřov /okr. Hodonín/ : věteřovská skupina, velatická fáze kultury středodunajských popelnicových polí
104. Vranovská Ves /okr. Znojmo/ : neolit
105. Vysočany /okr. Znojmo/ : nedatováno
106. Vyškov /okr. Vyškov/ : kultura únětická, horákovská, doba hradištní
107. Znojmo /okr. Znojmo/ : podolská fáze kultury středodunajských popelnicových polí, středověk, novověk
108. Znojmo - Dobšice /okr. Znojmo/ : kultura moravská malovaná, únětická
109. Znojmo - Hradiště /okr. Znojmo/ : doba hradištní, středověk
110. Znojmo - Nový Šaldorf /okr. Znojmo/ : paleolit
111. Žádovice /okr. Hodonín/ : kultura s kanelovanou keramikou, zvoncovitých pohárů
112. Žešov /okr. Prostějov/ : kultura lužická

SEZNAM HLÁŠENÍ O VÝZKUMECH PROVEDENÝCH NA MORAVĚ V ROCE 1987 A EVIDOVANÝCH V ARCHIVU NÁLEZOVÝCH ZPRÁV ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU ČSAV V BRNĚ

Stav k 31.1.1988

1. Určice, o. Prostějov, sídliště, kultura lužická, výzkum: 1986, A.Prudká, Muzeum Prostějovska, č.j. 664/87
2. Alojzov, o. Prostějov, mohyla, kultura kanelovaná, nálevkovité poháry, výzkum: 1985, 1986, A. Prudká, Muzeum Prostějovska, č.j. 665/87
3. Alojzov, o. Prostějov, mohyla, kultura bolerázská, výzkum: 1986, A. Prudká, Muzeum Prostějovska, č.j. 666/87
4. Prostějov, o. Prostějov, jímky, 16. - 17. století, výzkum: 1986, A. Prudká, Muzeum Prostějovska, č.j. 667/87
5. Zastávka u Brna, o. Brno-venkov, sídliště, kultura lineární, moravská malovaná, výzkum: 1985, P. Koštuřík, FF UJEP Brno, č.j. 972/87
6. Bukov, o. Žďár nad Sáz., hrad, středověk, výzkum: 1985, 1986, Z. Kudělka, FF UJEP - L. Konečný, KSSPPOP Brno, č.j. 1149/87
7. Letonice, o. Vyškov, sídliště, pohřebiště, pravěk, doba hradištní, výzkum: 1987, O. Šedo, Muzeum Vyškovska, č.j. 1276/87
8. Olomouc, o. Olomouc, sídlištní vrstva ?, kultura laténská, výzkum: 1987, V. Dohnal, KVM Olomouc, č.j. 1368/87
9. Roštín, o. Kroměříž, hradisko, kultura popelnicových polí, výzkum: 1986, V. Dohnal, KVM Olomouc, č.j. 1369/87
10. Kokory, o. Přerov, val, kulturní vrstva, kultura věteřovská, popelnicová pole, výzkum: 1986, V. Dohnal, KVM Olomouc, č.j. 1370/87
11. Blatec, o. Olomouc, sídliště, kultura lužická, výzkum:1986, D. Kaliszová. KVM Olomouc, č.j. 1371/87
12. Opava-Kobeřice, o. Opava, hradisko, kultura lužická, výzkum: 1986, V. Dohnal, KVM Olomouc, č.j. 1372/87
13. Sobůlky, o. Hodonín, kulturní vrstva, kultura věteřovská, halštatská, výzkum: 1986, V. Dohnal, KVM Olomouc, č.j. 1373/87
14. Ústín, o. Olomouc, povrchové sběry, výzkum: 1984-1985, V. Dohnal, KVM Olomouc, č.j. 1374/87
15. Vysoké Pole, o. Gottwaldov, hradisko, kultura lužická, výzkum: 1982, V. Dohnal, KVM Olomouc, č.j. 1375/87
16. Nepřivazy, o. Olomouc, hrad, středověk, výzkum: 1986, D. Kaliszová, KVM Olomouc, č. j. 1376/87
17. Štěpánov, o. Olomouc, sídliště ?, kultura středohradištní, mladohradištní, středověk, výzkum: 1986, D. Kaliszová, KVM Olomouc, č.j. 1377/87
18. Olomouc, o. Olomouc, sídliště, středověk, novověk, výzkum: 1986, D. Kaliszová, KVM Olomouc, č.j. 1378/87
19. Olomouc, o. Olomouc, pohřebiště, sídliště, kultura věteřovská, mladohradištní, středověk, výzkum: 1985, D. Kaliszová, KVM Olomouc, č.j. 1379/87
20. Náměšť na Hané, o. Olomouc, sídliště, pohřebiště, kultura lineármí, vypíchaná, moravská malovaná, věteřovská, lužická, hradištní ?, výzkum: 1985, D. Kaliszová, KVM Olomouc, č.j. 1380/87
21. Hošťálkovice, o. Ostrava, ojedinělé nálezy, paleolit, P. Neruda, gymnázium Frýdek-Místek, č.j. 325/88
22. Pravlov, o. Brno-venkov, zvířecí kosti, mladý paleolit, výzkum: 1987, L. Seitl, ústav Anthropos MM Brno, č.j. 406/88
23. Dolní Kounice, o. Brno-venkov, ojedinělé nálezy, mladý paleolit, výzkum: 1987, L. Seitl, ústav Anthropos MM Brno, č.j. 407/88
24. Milovice, o. Břeclav, sídliště, paleolit, výzkum: 1986-1987, M. Oliva, ústav Anthropos MM Brno, č.j. 408/88

NÁLEZOVÉ ZPRÁVY Z MIMOÚSTAVNÍCH ARCHEOLOGICKÝCH PRACOVIŠŤ ODEVZDANÉ DO ARCHIVU AÚ ČSAV V BRNĚ

Stav k 31.3.1988

1. Brno-Chrlice, o. Brno-město, sídlištní objekt, doba římská, výzkum: 1967, J. Čižmářová, MM Brno, č.j. 1158/87
2. Brno-Chrlice, o. Brno-město, pohřebiště, kultura laténská, výzkum: 1969-1971, J. Čižmářová, MM Brno, č.j. 1159/87
3. Brno-Žebětín, o. Brno-město, sídliště, sběr, kultura lineární, moravská malovaná, výzkum: 1986, J. Čižmářová, MM Brno, č.j. 1160/87
4. Brno-Žebětín, o. Brno-město, sídliště, kultura lineární, výzkum: 1986, J. Čižmářová, MM Brno, č.j. 1162/87
5. Brno-Starý Lískovec, o. Brno-město, sídliště, kultura šňůrová, zvoncovité poháry, únětická, velatická, doba římská, hradištní, výzkum: 1976, J. Čižmářová, MM Brno, č.j. 1535/87
6. Pravčice, o. Kroměříž, pravěk obce, D. Kolbinger, č.j. 1687/87
7. Brno-Bystrc, o. Brno-město, sběr, kultura moravská malovaná, výzkum: 1987, J. Čižmářová, MM Brno, č.j. 1161/87

POSTAVENÍ KULTURY SE ŠŇŮROVOU KERAMIKOU V MORAVSKÉM ENEOLITU A JEJÍ VZTAH K VÝVOJI V KARPATSKÉ KOTLINĚ

/Autoreferát kandidátské disertace/

Lubomír Šebela, AÚ ČSAV Brno

Školitel: PhDr. Jaromír Ondráček, CSc.

Oponenti: Univ. Prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc.
PhDr. Anna Medunová, CSc.
Doc. PhDr. Miroslav Buchvaldek, CSc.

Práce byla obhájena dne 27.10. 1987 v AÚ ČSAV Brno.

1. Přehled stavu problematiky, která je předmětem disertace s nejdůležitější literaturou.

V 2. polovině III. tisíciletí př. n. l. osídlili oblast Evropy od Nizozemí po horní Volhu, od Finska po Švýcarsko nositelé komplexu kultur se šňůrovou keramikou, jenž se podle teritorií dělí na řadu lokálních skupin, pro které se používá různého označení, např. v severozápadní Evropě tzv. kultura jednotlivých pohřbů /Einzelgrabkultur/ nebo ve Skandinavii tzv. kultura loďkovitých sekeromlatů /Bootaxtkultur/.

Pro všechny lokální skupiny jsou společné tyto rysy:

1. Pochovávají své zesnulé ve skrčené poloze do jednoduchých hrobových jam /někdy s dřevěnou konstrukcí/, jež jsou orientovány obvykle ve směru Z - V a jež byly překryty mohylovými násypy o průměru 20 - 15 m. Násypy navršené z hlíny se však často nedochovaly.
2. Výrazným znakem hrobového inventáře je v různých formách pečlivě vypracovaný kamenný sekeromlat. Klasifikujeme ho spíše jako symbolickou zbraň a nebo jako odznak muže. Popírá se jeho praktický význam.
3. Pro keramiku jsou typické pohárovité nádoby, zdobené na hrdle otisky kroucené šňůry, a amfory s podobnou nebo rytou výzdobou /Buchvaldek 1986/.

Starší šňůrová keramika představuje v západní a střední Evropě z hlediska vývoje materiální kultury krok zpět. Ve východní části evropského kontinentu je tomu naopak. Jak v hospodaření, tak ve výrobě kamenných sekeromlatů a keramiky vidíme progresivní změny. Domníváme se tedy, že v oblasti mezi Vislou a Dněprem došlo pod vlivem sousední kultury kulovitých amfor, okrových hrobů a pozdní tripilské kultury k všeobecné pokrokové přeměně všech kulturních projevů staršího obyvatelstva s lovecko-rybářským způsobem hospodaření. Toto domácí etnikum vložilo do nově vznikající kultury jako vlastní vklad svůj organizační talent. V tomto regionu dochází k vytvoření kultury se šňůrovou keramikou, jejíž tvůrci patrně z obrovské potřeby pastvišť opustili domácí prostředí a postupně osídlili oblasti střední, západní a severní Evropy /Pleiner a kol. 1978/.

Kultura se šňůrovou keramikou na Moravě /dále jen MŠK/ přináleží ke středoevropskému seskupení těchto kulturních skupin. Zachovává obecné rysy jak ve způsobu pohřbívání, tak ve výrobě hrobového inventáře. V produkci keramiky se však záhy objevují netradiční keramické tvary, které nemají v prostředí kultur se ŠK obdoby. Moravská skupina se totiž rozkládá na jihovýchodní periferii středoevropského komplexu a tudíž měla možnost přejímat vlivy přicházející z Karpatské kotliny a severního Balkánu. Z tohoto důvodu má klíčové postavení pro bližší poznání vzájemných vztahů mezi oběma kulturními světy.

Kultura se šňůrovou keramikou byla ve středoevropském materiálovém fondu rozpoznána zásluhou německých badatelů cca před 100 lety. Její prvé nálezy na Moravě byly objeveny již v 70. létech minulého století.

Z moravských archeologů si prvně všiml šňůrového ornamentu na pravěké keramice J. Palliardi. V nejstarším třídění moravského neolitu, publikovaného jím v r. 1897, nevyčleňuje keramiku se šňůrovou výzdobou jako zvláštní skupinu památek. Zmiňuje se o ní jen v poznámce, kde uvádí, že tzv. "die schnurverzierte Keramik" se vyskytuje v moravském prostředí jen zřídka.

První ucelenější stať o MŠK zveřejňuje v r. 1902, v rámci práce "Morava za pravěku", I. L. Červinka. Nálezy MŠK správně datuje do konce neolitu. Původ kultury se ŠK hledá ve

středoněmeckém prostoru, odkud přišla přes Čechy na Moravu jako "rituelní nádobí", vyskytující se na pohřebištích "se skrčenci". Do soupisu lokalit s plochými hroby řadí nálezy z Brna, Hradiska a Nákla. Nedůsledně však přistupuje při klasifikaci východomoravských mohyl se ŠK, z nichž část řadí k lužické kultuře.

V r. 1908 zahajuje I.L. Červinka průzkum východomoravských mohyl. Navazuje tak na průzkumnou činnost amatérských pracovníků Fr. Přikryla, Rd. Pecka a Fr. Kalába. Výsledky výzkumné sezóny pohotově publikuje již v témže roce na stránkách Moravských starožitností. Problematice MŠK věnuje I.L. Červinka hodně pozornosti. Po celkové charakteristice náplně materiální kultury uvádí první soupisy ojedinělých nálezů kamenných sekeromlatů a keramiky. Dále vyjmenovává lokality s plochými hroby a pod mohylami. Provádí i chronologické třídění hrobového inventáře, který rozděluje do tří období. Starší je poznamenáno invazí nositelů se ŠK ze sousedních Čech a je reprezentováno nálezovými celky z Dubu n. Moravou a z Hradiska. Mladší je charakterizováno mohylami z Němetic a Lipníka n. Bečvou, v jejichž inventáři se promítají vlivy ze Slezska. Do přechodného období klade materiál ze zbývajících mohyl na východní Moravě, který se měl vytvářet nejen pod vlivy ze slezského území, ale i za působení nordických kultur. Takto pojatá problematika MŠK se promítá s malými obměnami i v pozdějších Červinkových pracích /např. 1909, 1911/.

Výrazným pokrokem v poznání vývoje v období eneolitu byly zveřejněné výsledky stratigrafického pozorování, získaného J. Palliardim na základě výzkumu prováděného na výšinném hradisku na Starém Zámku u Jevišovic. Jeho závěry o příslušnosti nálezů z jevišovické vrstvy B k MŠK jsou dnes již překonány, ale jeho nástin vývoje moravského eneolitu zůstává i nadále v platnosti /1914/.

Ve dvacátých létech vyčleňuje I.L. Červinka z moravské šňůrové keramiky džbán dřevohostického typu. Jeho rozborem jak po stránce typologické, tak i výzdobné, se zabýval J. Böhm /1928/. Dospěl k závěru, že jde o keramický tvar, ke kterému je nutné hledat předlohy v kultuře Lublaňských blat. Průkopnicky tak naznačil tendence archeologického bádání, jež se dostaly do středu pozornosti archeologické veřejnosti opět až v 60 letech.

Důsledného zpracování MŠK se dostalo v disertační práci Fr. Kalouska /1945/. Na svou dobu provedl velmi precizní zpracování archeologického inventáře. Jeho členění keramiky se s malými obměnami používá do dnešních dnů a jím navržené názvy pro některé specifické keramické tvary /např. džbány letonického typu, misky moravského typu/ jsou i nadále přejímány. Jeho závěry, založené na základě tehdejšího stavu bádání, o specifičnosti některých tvarů mladé šňůrové keramiky jsou díky publikovanému materiálu z jihozápadního Slovenska, Maďarska a severní Jugoslávie vyvráceny. Je škoda, že celá práce Fr. Kalouska zůstala v rukopise. Ve zveřejněném výtahu /1947/ jen v hrubých rysech naznačil specifiku MŠK v rámci středoevropského komplexu kultur se ŠK, kterou by jinak mohl v plném rozsahu dokumentovat na dosud nepublikované materiálové základně.

V následujících letech zůstalo studium MŠK na mrtvém bodě. Těžiště teoretického bádání se přesouvá do Čech, kde od poloviny 50. let začíná zpracovávat české nálezy M. Buchvaldek. Při jejich průběžném vyhodnocování se okrajově dotýká moravského materiálového fondu. Rozpracovává otázku vnitřního členění kultury se šňůrovou keramikou ve střední Evropě a dělí ji do tří nálezových skupin /I-III/. Z jeho rozboru vyplývá, že převážná masa hrobového inventáře MŠK spadá do lokálního období vývoje a jen malou část můžeme přiřadit ke staršímu úseku /1966/.

Do popředí se dostává zákonitě otázka vzniku lokálních forem moravské šňůrové keramiky. Zveřejněním dosud neznámých nálezů z jihozápadního Slovenska a Maďarska na přelomu padesátých a šedesátých let se začíná ukazovat, že jejich vznik je podmíněn převzetím kulturních vlivů, přicházejících z prostředí pozdně eneolitických a časně bronzových skupin Karpatské kotliny. Zprvu se tento problém řešil hledáním analogií k jednotlivým lokálním typům moravské šňůrové keramiky /Ondráček 1965/. Chyběl totiž spojovací článek. Na tuto otázku přinesl odpověď důkladný rozbor inventáře skupiny Kosihy - Čaka /Vladár 1966/ ze sousedního slovenského prostoru. Některé shodné keramické tvary totiž naznačovaly možnost přímého kontaktu mezi oběma kulturními celky. Na Moravě však chyběly zpočátku konkrétní doklydy. V r. 1970 seznamuje V. Dohnal odbornou veřejnost s výsledky záchranného archeologického výzkumu z Míškovic, kde byla odkryta jáma s keramickým inventářem, hlásícím se ke skupině Kosihy - Čaka. Ukazuje se, že k této kulturní skupině patří i obsah jámy z Hulína, který byl ve své době pro nedostatek srovnávacího materiálu klasifikován jako starobronzový. Obě lokality dokládají stopy osídlení skupiny Kosihy - Čaka na východní Moravě. V oblasti na západ od řeky Moravy vyčleňuje A. Medunová /1981/ další tři naleziště /Bratčice, Mušov, Přítluky/, jejichž inventář vykazuje obdobný charakter. Takto nově vytříděné lokality skupiny Kosihy - Čaka nejprve ve východní, pak na střední Moravě, doložily její existenci v moravském prostoru.

Rozsah osídlení této skupiny byl patrně zanedbatelný. Pro obyvatelstvo se ŠK nepředstavovalo nové etnikum vážné nebezpečí, a proto od něho ochotně přebíralo dosud neznámé kulturní podněty.

Na základě dosavadního stavu poznání musíme konstatovat, že zatím neznáme v plném rozsahu poměry na Moravě v období pozdního eneolitu /nelze vyloučit působení dalších skupin/ a že v tomto procesu poznávání jsme na samých počátcích.

L i t e r a t u r a :

Böhm, J. 1928: Příspěvky k moravské prehistorii I, ČVMSO XL, 52-64.

Buchvaldek, M. 1966: Schnurkeramik in Mitteleuropa. Zur Herausstellung der Fundgruppe und der Frage ihrer Beziehungen. PA LVII, 126-171.

- 1967: Die Schnurkeramik in Böhmen, Praha.
- 1986: Kultura se šňůrovou keramikou ve střední Evropě I. Skupiny mezi Harcem a Bílými Karpaty. Praehistorica XII, Praha.

Červinka, I.L. 1908: O pokolení skrčených koster na Moravě. In: Moravské starožitnosti II, Kojetín.

- 1909: O nejstarších mohylách moravských, Pravěk V, 53-58, 114-143.
- 1911: Pokolení s kulturou keramiky šňůrové /durynské/ na Moravě, ČVMSO XXVIII, 1-32.

Dohnal, V. 1970: Nález eneolitické skupiny Kosihy - Čaka v Míškovicích na Holešovsku /okres: Kroměříž/, PV za r. 1967, 18.

Kalousek, Fr. 1945: Moravská šňůrová kultura /nepubl. disertační práce/, Brno.

- 1947: K otázce původu kultury se šňůrovou keramikou, zvl. otisk z Ročenky pedagogické fakulty Masarykovy university v Brně, Brno, 192-222.

Medunová-Benešová,A. 1981: Zur Frage des Vorkommens der Kosihy-Čaka-Gruppe in Mähren, SlA XXIX, 97-103.

Ondráček, J. 1965: Jihovýchodní prvky v moravské šňůrové keramice, AR XVII, 770-782.

Palliardi, J. 1897: Die neolithischen Ansiedlungen mit bemalter Keramik in Mähren und Niederösterreich, MPK I B, č. 4, 237-264.

- 1914: Die relative Chronologie der jüngeren Steinzeit, WPZ I, 256-277.

Pleiner a kol. 1978: Pravěké dějiny Čech, Praha.

Vladár, J. 1966: Zur Problematik der Kosihy-Čaka Gruppe in der Slowakei, SlA XIV, 246-336.

2. Cíl disertační práce.

Cílem předložené práce je přispět k hlubšímu poznání hmotné náplně kultury se šňůrovou keramikou na Moravě. Protože převážná část pramenné základny je naší i zahraniční odborné veřejnosti málo známá, soustředil jsem hlavní pozornost na důkladné shromáždění veškerého dostupného archeologického materiálu. Vedle hrobových nálezů byly v centru mého zájmu i ojedinělé nálezy keramiky a sekeromlatů. Náhodným nálezům kamenných a silicitových seker jsem nevěnoval pozornost. Takto shromážděný materiálový fond s příslušnou kresebnou a fotografickou dokumentací tvoří základ katalogu nálezů MŠK.

Pro odbornou analýzu se ukázalo potřebným vypracovat novou typologii jak keramického, tak nekeramického inventáře, neboť jeho dosavadní členění, provedené Fr. Kalouskem, již neodpovídá dnešním požadavkům. Při rozboru keramiky jsem se zaměřil na hledání předloh k mladé moravské šňůrové keramice. Z tohoto důvodu jsem sledoval více vztahy ke skupině Kosihy - Čaka/Makó, Somogyvár, k časně nagyrévským skupinám východního Podunají a k csepelské skupině KZP. Závěrem se zabývám otázkou vnitřní periodizace MŠK.

Závěry, ke kterým jsem v práci dospěl, považuji však za první stupeň k hlubšímu poznání života tvůrců kultury se ŠK v moravském prostředí. Jejich platnost je v mnohém směru omezena současným stavem pramenné základny. Zatím si totiž nemůžeme učinit lepší představu o vztahu MŠK k mladoneolitickým kulturám a o celkovém vývoji pravěké společnosti v období pozdního eneolitu na Moravě. Chybí nám průkaznější materiál.

3. Zvolené metody zpracování.

Při studiu inventáře MŠK se opíráme o nálezové celky jak z plochých hrobů, tak z mohyl. Jejich vypovídací schopnost je však na rozdílné úrovni, neboť jsou podloženy nestejnoměrně kvalitními nálezovými zprávami. Z tohoto důvodu jsem převzal pro vyjádření kvality hrobového celku hodnotící systém M. Buchvaldka /1967/, který jsem rozšířil o kategorii památek s hodnotovým číslem 4b /rozrušené hroby - nelze stanovit jednotlivé soubory milodarů/.

Zákonitým požadavkem současného stavu archeologického výzkumu je komplexnost jeho zpracování a vyhodnocení za předpokladu využití přírodovědných oborů. Ve spolupráci s kolegy z příslušných vědních disciplín jsem proto zajistil odborné posudky, týkající se antropologie, petrografie a chemismu měděných předmětů /jejich plné znění je uvedeno v textové části diser-

tační práce/. Z těchto odborných statí jsem převzal pro vlastní účely jen nejdůležitější závěry, jež mohly být v souvislosti s archeologickými prameny zobecněny.

Z rozboru hrobového inventáře byla věnována hlavní pozornost keramice a kamenným sekeromlatům. Při tvorbě jednotlivých keramických typů jsem vycházel z tvarové profilace nádob a u variant převážně ze způsobu ornamentace. U sekeromlatů byla vzata za základ forma artefaktu v nárysu a jemnější členění vycházelo z rozdílné profilace předmětů v bokorysu.

Při řešení otázky vnitřní periodizace MŠK jsem převzal systém nálezových skupin, vypracovaný M. Buchvaldkem. V rámci III. nálezové skupiny pak vyděluji na základě rozdílného zastoupení jednotlivých typů džbánů v hrobech podskupinu památek IIIa, IIIb a IIIc.

4. Výsledky disertační práce.

Na základě rozboru archeologických pramenů kultury se šňůrovou keramikou na Moravě jsme dospěli k těmto závěrům:

1. Převládá názor o zemědělském způsobu obživy /včetně chovu dobytka/, chybí však přímé doklady. Pro zemědělství by nasvědčovalo osídlení oblastí s úrodnými půdami, nálezy silicitových srpových čepelí, otisky obilných zrn /pšenice, ječmen/ a dále pak kosterní pozůstatky domácích zvířat /hovězí dobytek, ovce-koza, koza domácí, vepř/. Tyto doklady jsou však známy z období lokálního vývoje MŠK. Pro starší úsek tento druh nálezů chybí, což by mohlo být zapříčiněno malou pramennou základnou. Dosud se předpokládalo, že lid se ŠK praktikoval svébytný způsob ukládání zásob a budoval si jen povrchové stavby, většinou ze dřeva /?/. Nově odkryté kulturní jámy v Palonínĕ by nasvědčovaly i usedlému způsobu života a budování sídlišť nevelkých rozměrů.

2. Celkem kompaktní osídlení lidu se ŠK na Moravě, vytýčené uměle řekou Svratkou a Svitavou na západě, řekou Dyjí na jihu a Moravou na východě by naznačovalo, že určité oblasti Moravy byly osídleny patrně jednotlivými společenskými skupinami, které se teritoriálně respektovaly. Dá se tedy předpokládat, že mezi nimi byly vyhraněné vztahy.

3. O vnitřní organizaci společnosti můžeme na základě pohřebního ritu říci, že měla pevný řád. Každému jejímu zemřelému členovi byla prokázána na pohřebištích zvláštní pieta /nevyjímaje dětské pohřby/. Tato úcta k mrtvým je důkazem pevných vztahů ve společnosti, které respektují každého jejího člena od dětských let až do jeho úplného začlenění do společnosti. Ojedinělé hroby s mužskými pohřby, vybavené sekeromlaty a velkým počtem nádob /např. Letonice, mohyla 6:21 nádob/ mohou být klasifikovány jako hroby náčelníků společenské jednotky. Zatím nemůžeme postihnout zásadní rozdíly ve výbavě zemřelých, kteří leží na pravém /muži/ a levém boku /ženy/, pro nedostatek kvalitních nálezových celků. Tyto disproporce se nám však jeví u orientace zemřelých. Uložení skeletů ve směru osy těla hlavou k S-J, J-S, Z-V a V-Z je pro obě polohy společné, ale u orientací s odchylkami ve směru S-J, J-S se ukazuje, že existuje závislost na poloze pohřbeného jedince. Kostry totiž, spočívající na pravém boku, jsou výlučně uloženy lebkou k JJZ, JZ a JJV a na levém zase k SSV a SV.

4. Z rozboru antropologického materiálu vyplývá, že populace lidu se ŠK není po typové stránce jednotná. U nositelů se ŠK /bez rozlišení pohlaví/ převažuje dlouholetost /dolichoaž hyperkranie/. Lebky jsou nápadně vysoké. V norma verticalis vykazují dolichokranní lebky ovoidní tvar a ve dvou případech pentagonoidní. Podle celkové robusticity, tělesné výšky a řady dalších tělesných znaků můžeme vytřídit tři skupiny.
K první řadíme jedince s vysokou urostlou postavou, robustního skeletu s celkově masivním charakterem a mohutně vytvořenou muskulaturou. Po typové stránce svými morfologickými znaky zodpovídají paleoeropidnímu typu, jenž je představován invazní vlnou lidu se ŠK. Druhou skupinu od předchozí odlišuje drobnější, štíhlá a šlachovitá postava nižšího vzrůstu. Vykazuje shodné rysy s gracilně mediterranoidním typem. Jedinci, zahrnutí do této kategorie, můžeme srovnávat s původním neoliticko-eneolitickým obyvatelstvem.
Třetí skupina není tak po typové stránce vyhraněná. Je reprezentována formami, které vznikly pravděpodobně křížením prvků paleoeuropidního a mediterranoidního typu /tj. asimilací původního obyvatelstva s etnikem ŠK/.

5. První invazní vlnu nositelů se ŠK na Moravě reprezentují po archeologické stránce památky tzv. celoevropského horizontu, zastoupené poháry 1a-c a sekeromlaty typu A. Předpokládáme, že tvůrci ŠK přišli v období trvání jevišovické kultury od severu, a to dvěma směry: buď z Čech nebo z Horního Slezska Moravskou branou. Infiltrace však neměla takovou průraznost, aby se prosadila v oblastech na jihozápad od řeky Svratky a jižně od řeky Dyje.

6. Druhou vlnu osídlení spojujeme s památkami tzv. II. nálezové skupiny. V jejím materiálovém fondu /reprezentovaném na Moravě dvouuchými baňatými amforami /typ 1,2/, šňůrovými poháry /typ 2, 5/, miskou typu 6, fasetovanými sekeromlaty, klasickými sekeromlaty jednoduché-

ho tvaru a sekeromlaty jednoduchého tvaru s fasetami//se však již projevují specifické rysy, které nabývají na významu v období III. nálezové skupiny.

7. Je pravděpodobné, že část tvůrců I. /event. II./ nálezové skupiny záhy po svém příchodu na Moravu začala produkovat lokální keramiku /III. nálezová skupina/, která představuje 90 % keramického inventáře MŠK. U původního obyvatelstva předpokládáme na osídleném území částečnou fyzickou a kulturní asimilaci /viz bod 4/.

8. Produkce keramiky v období lokálního vývoje se neobvykle rozvinula. Její předlohy byly čerpány ze sousední skupiny Kosihy-Čaka/Makó, event. Somogyvár. Podle rozdílného zastoupení jednotlivých typů džbánů v hrobových celcích vyčleňuji podskupinu IIIa /džbány dřevohostického typu a amforovité džbány/, IIIb /nagyrévské džbány balkánského typu letonické varianty/ a IIIc /nagyrévské džbány ökörhalomského typu B, nagyrévské džbány balkánského typu /varianta c//. Pro první podskupinu /IIIa/ navrhuji označení podle lokalit Marefy-Slížany, pro druhou /IIIb/ Letonice-Krumvíř a pro třetí /IIIc/ Hoštice-Heroltice-Tvarožná.

9. V hrobech podskupiny IIIc se vyskytují džbány nagyrévské ökörhalomského typu B a nagyrévské džbány balkánského typu /varianta c - horní kořen ucha pod okrajem/. Džbány prvého typu mají přímé analogie v časně nagyrévském prostředí - ve skupině Ökörhalom, event. Kötöres. V obou těchto celcích jsou i předlohy k nagyrévským džbánům ökörhalomského typu A, bezuchým amforám a miskám na prolamované nožce, které jsou tvarově velmi blízké některým formám protoúnětické keramiky jak v Čechách, tak na Moravě. Nagyrévské džbány balkánského typu /varianta c/ vykazují shodu zase s obdobně členěnými džbánkovitými nádobkami v csepelské skupině KZP. Tato kulturní skupina KZP je částečně současná se skupinou Ökörhalom i Kötöres. Na základě chronologického postavení obou typů džbánů můžeme tedy konstatovat, že moravská lokální šňůrová keramika měla dlouhodobé trvání a tudíž lze předpokládat, že se dožívá i formování protoúnětické kultury na Moravě /tuto hypotézu by potvrzovaly i výsledky antropologického rozboru /viz bod 4//.

5. Význam disertační práce pro společenskou praxi a další rozvoj vědní disciplíny.

Předložená práce je příspěvkem k poznání historického vývoje na Moravě v období pozdního eneolitu. Důraz je kladen na důkladné studium hmotné kultury lidu se ŠK. Hlavní pozornost je věnována typologickému členění keramiky a broušené industrie. Dále je zaměřena na prohloubení vnitřní periodizace MŠK a na její vztah k pozdně vučedolským a časně bronzovým skupinám /kulturám/ Karpatské kotliny.

Pro komplexní řešení této problematiky se využívá i výsledků přírodovědných oborů /antropologie, osteologie, petrografie, spektrální analýzy měděných předmětů/, které dílčím způsobem naznačují charakter ekonomiky. /Tento problém bude předmětem ještě dalšího jednání./ Napomáhá nám také postihnout úlohu tohoto etnika při formování civilizace starší doby bronzové.

6. Seznam nejdůležitějších publikovaných prací uchazeče, které mají vztah k dané problematice.

Starší šňůrová keramika na Moravě, SPPFBU E 20-21, 1975-76, 219-229. Die mährische Schnurkeramik und Frühbronzezeit,, SlA XXIX-1, 1981, 181-189.

Ein Forschungsüberblick zur mährischen Schnurkeramik, Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte Halle/Saale 64, 1981, 177-188.

Streitaxt des Types A aus Radkovice bei Hrotovice /Bez. Třebíč/. PV za r. 1982. Brno 1984, 23 /společně s P. Koštuříkem a J. Kovárníkem/.

Die Stellung der Kultur mit Schnurkeramik im mährischen Äneolithikum und ihre Beziehung zur Entwicklung im Karpatenbecken /Zusammenfassung/.

Die vorgelegte Kandidatendissertation löst die Problematik der Kultur mit Schnurkeramik in Mähren. Sie enthält ein Fundverzeichnis bis zum Jahr 1983 /Flachgräber, Grabhügel, Siedlungen /?/-, Einzelfunde von Keramik und Hammeräxte/. In Mähren und im anliegenden Teil Schlesiens bilden die Quellenbasis nach den Gemeindekatastern 355 Lokalitäten.

Bei der Analyse der materiellen Kultur stützen wir uns auf die Grabkomplexe. Gegenwärtig stehen uns zur Verfügung 279 Gräber, in denen 290 Begräbnisse entdeckt wurden, 102 dieser Gräber waren mit Grabhügeln überdeckt.

Die erste Invasionswelle der Träger der Kultur mit Schnurkeramik stellen Hinterlassenschaften des sog. gesamteuropäischen Horizontes vor /15 Lokalitäten/. In Mähren repräsentieren sie Becher des Types 1 und Hammeräxte des Types A. Die zweite Welle ist mit dem Inventar der II. Fundgruppe verbunden und es sind für sie zweihenkelige bauchige Amphoren des Types 1, 2, Schnurbecher /Typ 2, 5/, Schüssel des Types 6, klassische facettierte Ham-

meräxte von einfacher Form mit Facetten /9 Lokalitäten/ charakteristisch.

Funde aus dem ältesten und älteren Zeitabschnitt sind im mährischen Milieu nicht häufig vertreten /sie bilden ca. 10 % des keramischen Inventares/, daher lässt sich voraussetzen, dass ein Teil der Schöpfer der Hinterlassenschaften der I. /eventuell II./ Fundgruppe früh nach ihrem Eintreffen in Mähren eine lokale Keramik zu produzieren begann. Diese keramischen Neuformen wurden aus dem Karpatenbecken übernommen, wo wir zu ihnen zahlreiche Analogien vorfinden /Gruppe Kosihy-Čaka/Makó und Gruppe Somogyvár-Vinkovci; die frühnagyrév Gruppe Ökörhalom und Kötöres/. Im Gegensatz zu den Nachbarräumen entfalten sich in den mährischen Bedingungen die traditionellen keramischen Formen, und zwar Amphoren und Schnurbecher, nicht. Als progressiv betrachten wir die Krüge, welche eine ziemliche Formenvariabilität aufweisen. Anhand ihrer Vertretung in den Grabkomplexen lassen sich im Rahmen der III. Fundgruppe drei Untergruppen mit folgender Bezeichnung ausgliedern: IIIa /Marefy - Slížany/, IIIb /Letonice - Krumvíř/ und IIIc /Hoštice - Heroltice - Tvarožná/. Für die erste Untergruppe sind Krüge des Dřevohosticer Types und amphorenartige Krüge charakteristisch /Buchvaldek 1986, Abb. 60:A/C, C/, für die zweite Nagyréver Krüge balkanischen Types, Varianten a /derselbe 1986: Abb. 60:F 1/ und für die dritte ebenfalls Nagyréver Krüge balkanischen Types aber Varianten c und Nagyréver Krüge Ökörhalomer Types des Types B /derselbe 1986: Abb. 60:F 2, 3/ charakteristisch.

Die Gräber der Untergruppe IIIc stellen die jüngste Gruppe von Hinterlassenschaften der mährischen Kultur mit Schnurkeramik vor. In ihren geschlossenen Fundkomplexen ist nämlich schon der erwähnte Nagyréver Krug des Ökörhalomer Types B vertreten, dessen Typ A im mährischen Milieu nur in der protoúněticer Kultur vorkommt. Diesen Krugtypen begegnen wir jedoch auf frühnagyréver Gräberfeldern des Types Ökörhalom und Kötöres. Gehen wir aus dieser Fundsituation hervor, scheint es uns als wahrscheinlich, dass es zwischen den beiden Typen der Nagyréver Krüge keinen chronologischen Unterschied gibt. Daher können wir konstatieren, dass die Träger der Kultur mit Schnurkeramik der Untergruppe IIIc in jenem Zeitabschnitt aussterben, als sich in den Räumen westlich des Morava Flusses die protoúněticer Kultur formt, Ostmähren die Leute der Gruppe Chłopice-Veselé besiedeln und im Karpatenbecken sich die Csepeler Gruppe der Glockenbecherkultur und der frühnagyréver Gruppe entfalten.

Es überwiegt die Ansicht von der landwirtschaftlichen Ernährungsart der Träger der SchK 4 /einschliesslich Viehzucht/. Direkte Belege fehlen bislang. Für die Landwirtschaft würde die Besiedlung von Räumen mit fruchtbaren Böden, Funde von Silizitsichelklingen, Abdrücke von Getreidekörnern /Weizen, Gerste/ und ferner dann Knochenüberreste von Haustieren /Hausrind, Schaf-Ziege, Hausziege, Hausschwein/ zeugen. Diese Belege sind jedoch aus dem Zeitabschnitt der lokalen Entwicklung der MSchK bekannt. Für den älteren Abschnitt fehlen die Funde, was durch die geringe Quellenbasis bedingt sein kann. Bisher hat man vorausgesetzt, dass das Volk mit SchK eine eigenartige Weise der Vorratslagerung praktizierte und nur oberirdische Bauten errichtete. meistens aus Holz /?/. Die unlängst abgedeckten Kulturgruben in Palonín /Bez. Šumperk/ würden auch von einer sesshaften Lebensart und der Errichtung von Siedlungen kleinerer Ausmasse zeugen.

SÍDLIŠTĚ S KERAMIKOU PRAŽSKÉHO TYPU NA MORAVĚ

/Autoreferát kandidátské disertace/

Dagmar Jelínková, AÚ ČSAV Brno

Školitel: akademik Josef Poulík

Oponenti: PhDr. D. Bialeková, CSc.
Doc. dr. B. Dostál, CSc.
Doc. dr. R. Pleiner, DrSc.

Práce byla obhájena dne 26.10.1987 v AÚ ČSAV Brno.

1. Přehled současného stavu problematiky.

Poprvé použil označení "pražský typ" pro nejstarší slovanskou keramiku na našem území I. Borkovský /1939, 105 d.; 1940, 16 d./, intenzívnější zájem o pražský typ se však projevil až po druhé světové válce. V této době se díky rozvoji československé archeologie počet nalezišť s touto keramikou podstatně zvýšil. V padesátých letech bylo mimo jiné J. Poulíkem /1948, 15, 69-70, 91-94; 1948-1950, 13, 14, 32-35, obr. 92; 1951, 97-100; 1960, 32-33, 187-189, 194, tab. I:2, tab. II; 1966b, 239/ prozkoumáno dosud největší žárové pohřebiště s keramikou pražského typu v Československu, v moravských Přítlukách. V našich zemích se v této době nacházelo i těžiště teoretického studia o nejstarší slovanské kultuře ve střední Evropě, přičemž se dařilo dále rozvést a upřesnit myšlenky I. Borkovského. Keramika pražského typu byla zařazena na počátek vývojové řady slovanské keramiky vůbec /Poulík 1948, 15-19, obr. 1/. Výsledky československé archeologie v oblasti výzkumu nejstaršího slovanského osídlení, kterých bylo dosaženo v padesátých letech, našly ohlas i v okolních zemích, zejména v NDR a v Polsku, kde byla studiu této problematiky rovněž věnována pozornost.

Přibývající počet nálezů postavil do popředí především otázku definice "keramiky pražského typu". V roce 1970 předložila I. Pleinerová spolu s J. Zemanem návrh klasifikace časně slovanské keramiky. Vycházeli přitom z úzkého pojetí keramiky pražského typu jako jedné z komponent v rámci širšího časně slovanského keramického souboru. Na rozsáhlém území od střední Evropy až po Ukrajinu se pokusila z typologického hlediska co nejpřesněji vymezit tuto keramiku I.P. Rusanova /1976/. Zvláště v průběhu sedmdesátých let vystupoval do popředí požadavek řešit otázku časně slovanského osídlení ve střední Evropě komplexněji, nejen jako souhrn určitých keramických typů. nýbrž ve vzájemné souvislosti s ostatními stránkami hmotné kultury jako odrazu specifického způsobu života určité etnické a společenské skupiny /Herrmann 1979, 50; Brachmann 1984, 26/. V této době byly již postiženy hlavní znaky ostatních velkých, přibližně synchronních časně slovanských kultur nebo kulturních skupin a stále více konstatovány určité společné znaky /Peňkovka, Koločin, Korčak/, které byly pokládány za výraz obecné stejné úrovně sociálně ekonomických vztahů a příbuznosti zvyklostí a ideových představ. Na druhé straně byly shledány i určité rozdíly /Zeman 1979, 113-119/. Bylo poukazováno na skutečnost, že v některých oblastech /severní Německo, Polsko/ vykazují některé skupiny časně slovanských památek specifické odlišnosti. Všechny nové výsledky terénních výzkumů i teoretického bádání na široké geografické základně vyústují v několik základních otázek, z nichž dvě jsou značně naléhavé. První se týká chápání keramiky pražského typu z hlediska archeologické terminologie. V užším pojetí je pokládána pouze za jediný keramický typ v rámci širšího komplexu časně slovanské keramiky. Na druhé straně však tento keramický soubor existuje v úzké funkční souvislosti s ostatními projevy hmotné kultury, které keramiku pražského typu doprovázejí. Keramika pražského typu je tedy jedním z hlavních jednotících znaků kultury nebo kulturní skupiny, která představuje určitou vývojovou fázi nebo variantu časně slovanské kultury v širším časovém i prostorovém smyslu.

Častým předmětem diskusí jsou rovněž otázky relativní a absolutní chronologie. Zvláště v poslední době se často upouštělo od relativně chronologického třídění keramiky pražského typu na základě rozboru typologických znaků, přičemž se do popředí stavěla kritéria, která spočívala na intenzitě výskytu zdobené keramiky, eventuálně na charakteru jejího provedení v obsahu jednotlivých nálezových celků s keramikou pražského typu. Ještě větší potíže působí absolutní datování těchto památek, jehož složitost zvyšuje zvláště značný nedostatek chronologi-

cky citlivých průvodních předmětů, a to jak v žárových hrobech, tak na sídlištích. I když se také v Polsku a na Ukrajině /Hachulska-Ledwos 1971, 113-159; Zoll-Adamikowa 1985, 161-173; Rusanova 1976/ podařilo učinit pokroky v relativně chronologickém třídění, absolutní data jsou stále opřena o zcela ojedinělé a mnohdy nejisté nálezy.

Zvláštní pozornost je věnována problémům, souvisejícím s původem kultury s keramikou pražského typu a s její genezí. Zatímco na první část této otázky odpovídá většina našich badatelů v tom smyslu, že tato kultura nevyrostla z autochtonních kořenů, její druhá část je mnohem složitější a nelze ji řešit na našem území.

2. Cíl disertační práce.

Cílem práce bylo souhrnně zpracovat dosavadní sídlištní materiál s keramickou skupinou pražského typu, jehož množství na Moravě zvláště v posledních letech značně vzrostlo. I když sídlišť prozkoumaných alespoň z větší části není zatím mnoho, na Moravě jen Mutěnice, Břeclav-Pohansko, Přítluky a z poslední doby Pavlov-Horní pole, je počet sídlištních lokalit v současné době téměř trojnásobný než počet pohřebišť a tak představují relativně širší základnu k doplnění obrazu o počátcích slovanského osídlení než hrobové nálezy. Na rozdíl od nich poskytují sídliště také pestřejší výběr archeologických typů k typologickému i chronologickému srovnávání a lepší možnosti pro řešení otázek úrovně výrobních sil a charakteru sociálně ekonomických vztahů tehdejší slovanské společnosti.

V úzké souvislosti s hlavním cílem bylo záměrem práce pokusit se o bližší vymezení okruhu nálezů s keramikou pražského typu, provést analýzu keramiky po tvarové stránce, charakterizovat ostatní nálezy a sídlištní objekty, které s touto keramikou vystupují v bezprostředních nálezových souvislostech. Především šlo o stanovení místa těchto nálezů v rámci časně slovanského vývoje na Moravě i v širší středoevropské a východoevropské oblasti. Práce se proto nezabývá problematikou vývojových procesů, které se na Moravě odehrávaly před vystoupením této výrazné skupiny nálezů, a které vyžadují zvláštního studia. Okrajově se dotýká také otázek, souvisejících s obdobím po vyznění keramiky pražského typu v jeho užším smyslu. Je tomu tak zejména v souvislosti s nálezy, které byly v dřívější literatuře jako pražský typ označovány, avšak v našem pojetí přesahují rámec této kulturní skupiny a reprezentují již pokročilejší a zřejmě vývojově navazující fázi časně slovanské hmotné kultury.

3. Zvolená metodika zpracování.

První etapa práce spočívala v heuristice. Shromážděný materiál byl roztříděn druhově i podle výpovědní schopnosti, přičemž byla zvláštní pozornost věnována soupisu nalezišť a katalogizaci /II. díl/, čímž vyústila přípravná činnost. Při sestavování soupisu, v němž jsou zachyceny veškeré nálezy, uváděné s keramikou pražského typu do souvislosti, šlo o vyčlenění nálezů, které se do literatury dostaly omylem, eventuálně upřesnění lokalizace některých dalších. Za tím účelem byla prověřována správnost polohy nalezišť přímo v terénu, a to nejčastěji za pomoci samotných autorů výzkumů nebo příslušných národních výborů /viz výseky z map 1:5000 k jednotlivým lokalitám/. Pro dosažení úplnější představy o rozsahu osídlení byl soupis sídlišť doplněn i přehledem hrobových a druhově nejistých nálezů, které se však již vymykají tématu práce. Zvláštní pozornost byla věnována také přírodnímu prostředí, v němž se nacházejí jednotlivé sídlištní aglomerace, ojedinělá sídliště a ostatní lokality.

Nejobtížnější etapu představovala samotná analýza archeologického materiálu. Byla dodržována zásada, podle níž tvořily základnu veškerých dalších postupů sídlištní nálezové celky, které byly bezpečně určeny keramikou pražského typu, jak byla definována na základě tvarového rozboru. Zcela převažující část nálezů tvoří keramika, ostatních předmětů, zejména drobných, které by přispěly k datování, je značný nedostatek. Tato skutečnost vedla k tomu, že byla věnována zvýšená pozornost právě tomuto nejpočetnějšímu nálezovému druhu a pomocí typologické metody učiněn pokus o získání alespoň určitých relativně chronologických výsledků. Keramiku ze sídlištních nálezových celků bylo třeba hodnotit komplexně, s ohledem na to, že jednotlivé formy mohly být užívány delší dobu, morfologické detaily mohly přežívat na některých typech dále a naopak pokročilejší tvary se neprosazují ihned, nýbrž postupně. Obsah sídlištních objektů byl navíc shromažďován určitou dobu. Sídlištní památky se proto mohou projevovat pozdějšími typy než nálezy hrobové, mezi nimiž, jak ukazuje keramika z Přítluk, se vyskytují starobylé formy analogické typu Korčak častěji. Důležitou roli sehrává i skutečnost, že většina sídlišť byla osídlena ve více fázích, což nevylučuje možnost starších i mladších intruzí, které mohou zkreslovat nálezovou situaci. Při relativně chronologickém hodnocení nálezových souborů ze sídlišť bylo třeba přihlédnout k uvedeným okolnostem, obsah objektů klasifikovat v jejich celém souhrnu a dávat při tom přednost větším keramickým fragmentům.

Sídlištní nálezové celky z Moravy lze na základě zmíněných hledisek rozdělit do tří rela-

tivně chronologických fází. V jejich rámci nelze vyloučit ani jemnější třídění na více horizontů, avšak materiál, který byl k dispozici pro toto detailnější členění, zatím nedostačuje.

Relativně chronologické fáze /1 - 3/, vytvořené na základě moravského sídlištního materiálu, byly konfrontovány s keramickými soubory z uzavřených nálezových celků v nejbližším okolí, zejména z Čech, a pokud bylo možno, také ze Slovenska. Takto vypracované relativně chronologické členění bylo pak ověřeno s nejnovějšími výsledky třídění sídlištních nálezů s keramikou pražského typu na území SSSR /I.P. Rusanova/ a zejména z jižního Polska, kde zvláště v poslední době byly učiněny značné pokroky /R. Hachulska-Ledwos, H. Zoll-Adamikowa/.

Největší potíže působilo absolutně chronologické zařazení jednotlivých takto vyčleněných sídlištních fází. Tato skutečnost byla způsobena značným nedostatkem chronologicky citlivých předmětů v souvislostech s keramikou pražského typu. Přesná chronologická data neposkytují ani kostěné hřebeny, které se v poslední době objevují v sídlištních objektech poměrně často. Oboustranné typy mají ve slovanském prostředí velmi dlouhé trvání, totéž platí o jednostranných hřebenech, které rovněž nelze v rámci delšího období blíže datovat. Na základě forem s táhlým trojúhelníkovitým držadlem a dlouhých oboustranných hřebenů můžeme počítat s počátkem jejich výskytu v období od druhé poloviny 6. do první poloviny 7. století. Pro většinu nálezů hřebenů v našich uzavřených celcích však znamenají tato data pouze termín post quem.

Absolutní data, která navrhuje R. Hachulska-Ledwos /1985, 113-159/ pro své jednotlivé, z relativně chronologického hlediska přesvědčivě stanovené fáze, jsou v podstatě založena na stejně problematickém datování nálezů z okolních oblastí, zejména z našeho území. Teprve v poslední době se právě na sídlišti v Nowe Hute-Mogile vyskytl poněkud spolehlivější záchytný bod, představovaný obsahem jámy 45/66 na nalezišti 62 A / Dąbrowska 1984, 351-369/.

Analýza archeologických nálezů a z ní vyplývající utřídění pramenného materiálu se staly základem dílčích závěrů a shrnutí, směřujících k postižení hlavních vývojových tendencí celé skupiny s keramikou pražského typu. Přitom byla věnována pozornost také ostatním stránkám hmotné kultury, zejména formám sídlištních struktur, jejichž proměny mohou do určité míry odrážet vývoj časně slovanské společnosti. V poslední kapitole byl pak učiněn pokus o shrnutí dosavadních výsledků a jejich alespoň částečné zařazení do širších historických souvislostí. Určitější obraz mohou však přinést teprve nové výzkumy a nálezy, které přispějí nejen k lepšímu poznání celkového charakteru, avšak především k objasnění počátků moravské skupiny s keramikou pražského typu, na niž zatím neposkytuje pramenný materiál uspokojující odpověď.

4. Výsledky disertační práce.

V předkládané práci byl analyzován nálezový materiál z většiny moravských sídlištních lokalit. Rozbor ukázal, že přes určitou tvarovou variabilitu lze i na Moravě keramiku pražského typu charakterizovat jako proporcionálně i tvarově vymezený typ, který je možno odlišit od pozdějšího vývojového stupně časně slovanské keramiky nejen po morfologické, ale i technologické stránce. I když je dosažení třídění sídlištní keramiky pražského typu /7 podtypů s variantami/ jen předběžné a může být dalšími nálezy pozměněno, šlo o pokus dále upřesnit obsah tohoto keramického souboru a z jeho rámce vyčlenit některé nálezy, které jsou sice jako pražský typ někdy v literatuře uváděny, avšak svými typologickými znaky tomuto pojmu v užším slova smyslu neodpovídají. I když v nálezových celcích mohou v menším množství vystupovat i jiné formy, jejichž odlišnost je buď funkčně podmíněna, nebo jde o přínosy cizího prostředí, tvoří keramika pražského typu naprosto převažující složku a dává celému nálezovému komplexu jednotící ráz. Podobně jako v Čechách, jižním Polsku, v jižních částech NDR a jinde je keramika pražského typu často vázána na specifický typ sídlištních objektů, tj. zahloubená obydlí s kamennou pecí v rohu.

Nálezy z uzavřených sídlištních celků lze rozdělit do tří vývojových fází, z nichž pouze v prvních dvou jsou převládajícím a určujícím prvkem nádoby pražského typu nebo jejich zlomky.

1. fáze je na moravských sídlištích charakterizována téměř výlučně v ruce robenou nezdobenou keramikou, v naprosté většině nádobami pražského typu, z nichž mnohé mají přímé analogie na ukrajinských nalezištích s keramikou typu Korčak, nebo se těmto nádobám po tvarové stránce značně blíží. Jsou to vázovité formy, jejichž výduť je položena poměrně vysoko a jejichž spodní část se výrazně zužuje k úzkému často odsazenému dnu, dále protáhlejší úzké nádoby rovněž s vysoko položenou výdutí a krátkými zpravidla přímými okraji. V uzavřených sídlištních nálezových celcích se však tato keramika objevuje často v doprovodu dalších tvarů. Jde o různé formy navazující na starší předlohy, avšak s vyvinutějšími okraji /varianta 3c a 4 podle I.P. Rusanové/. Proporcionálně jsou charakterizovány zvětšováním šířkových rozměrů. Tyto nádoby tvoří hlavní keramickou náplň nejstarší /první/ sídlištní fáze v našich zemích, kterou lze z absolutně chronologického hlediska datovat do 6. století. Výzdoba je velmi sporadická a omezuje se zatím jen na plastické prvky, ojedinělé ryté symboly nebo na přesekávání

okraje.

Ve 2. sídlištní fázi se stále více prosazují sesedlejší nádoby s klenutější výdutí a někdy delším, často vyhnutým okrajem, z nichž některé nabývají mírné esovité profilace. Kromě dalších méně častých typů, např. mírně profilovaných nádob s vyhnutým okrajem, nižší výdutí a širším dnem /podtyp 3, varianta b/, vystupují v několika celcích i esovitě profilované hrnce s vyhnutým okrajem, které již nelze chápat jako keramiku pražského typu. Z typologického hlediska lze tuto fázi srovnat s fází I B na sídlištích v Nowe Hute, která podle R. Hachulské-Ledwos /1985, 154/ představuje období největšího rozkvětu keramiky pražského typu, přičemž se projevuje již i vliv podunajské keramické výroby, který se odráží nejen ve formách, ale i ve výzdobě. Datování této fáze se opírá o nový nález depotu s časně avarským kováním z Nowe Huty-Mogiły /Dąbrowska 1984/. Pro zařazení 2. fáze do 7. století, zejména do starší části tohoto časového úseku, svědčí i častý výskyt jednostranných hřebenů s nízkým trojúhelníkovitým držadlem i dlouhých oboustranných hřebenů /Bohnice-Zámka, Igołomia, Nowa Huta aj., na Moravě Pavlov, Mutěnice/. Podobné typy jsou v tomto období v inventáři merovejských pohřebišť zcela běžné. Zatímco počátky druhé sídlištní fáze nelze vyloučit již v době okolo roku 600, horní časovou hranici vymezuje výskyt výrazně esovitě profilované keramiky, která, jak potvrzují středoevropské i ukrajinské nálezy, se začíná důrazněji uplatňovat ve druhé polovině, a zejména v pozdní části 7. století.

Do tohoto období spadají počátky 3. sídlištní fáze, charakterizované naprostou převahou esovitě profilované keramiky. Zatímco v horizontu esovitě profilovaných hrncovitých nádob, označovaném někdy jako pozdní perioda kultury s keramikou pražského typu /Timoščuk-Rusanova-Michajlina 1981, 90 d., ris. 7-8/, je na Ukrajině zastoupena především nezdobená keramika, v nálezových celcích z Moravy jsou nezdobené nádoby tohoto druhu téměř vždy provázeny úlomky nebo většími částmi ornamentovaných, často dodatečně obtáčených hrnců, připomínajících keramiku doby hradištní. Tato skutečnost je zřejmě podmíněna regionálními rozdíly, neboť v oblasti bližší Dunaji se mohl vliv dokonalejší podunajské produkce prosazovat dříve než za Karpatským obloukem. Tato fáze, kterou lze chápat jako smíšený horizont v pravém slova smyslu, v němž vystupuje jak nezdobená, tak zdobená keramika společně, časově ohraničuje téma práce a není již středem našeho zájmu.

Zejména v rámci nejčasnější sídlištní fáze jsou patrny úzké vztahy k nálezům z oblasti rozšíření typu Korčak na území pravobřežní Ukrajiny. V keramice na to ukazují i některé druhy hlinitého těsta, které je promíseno drobnými úlomky keramiky. Platí to také o obydlích. Na Moravě je v období s keramikou pražského typu hlavní a jak se zdá téměř výlučnou formou obytného objektu několik typů více nebo méně zahloubených příbytků, jejichž společným znakem je půdorys více méně čtvercovitého tvaru s kamennou pecí v rohu. Podle zachovaných konstrukčních stop bylo rozlišeno 5 typů obydlí. V současné době je tento druh příbytku, spolu s popelnicovými žárovými hroby, pokládán za jeden z nejtypičtějších znaků kultury nebo kulturní skupiny s keramikou pražského typu /Hermann 1979, 50; Brachmann 1984, 29 d. - zde další lit.; Zoll-Adamikowa 1985, 161-173/ a někdy chápán jako projev určité vnitřní jednoty většiny ostatních časně slovanských kultur a kulturně archeologických skupin v širší oblasti střední i východní Evropy /Baran 1978, 13-15; Godłowski 1983, 270-271/. Jeho rozšíření zasahuje od Ukrajiny a jižního Polska, přes území Československa do středního Polabí, dále na jih až na Balkán. Výjimku tvoří pouze centrální a severní části Polska a severní části NDR, kde je nedostatek čtvercovitých zahloubených příbytků s pecí v rohu různě vysvětlován.

Spřízněnost moravské kulturní skupiny s keramikou pražského typu s okruhem časně slovanských památek na Ukrajině se projevuje i v celkové úrovni výrobních sil a charakteru společensko-ekonomických vztahů. Podobně jako na Ukrajině, osazuje nejstarší slovanská vlna především úrodná území podél vodních toků, kde byly nejvhodnější podmínky pro pěstování zemědělských produktů. Na Moravě jsou to oblasti s nejvyššími teplotami a nejdelším vegetačním obdobím /viz kapitola III, srov. Zeman 1976, 167-170; Dostál 1982, 47; Klanica 1986, 147-148/. Také na Moravě má ekonomika nejstarších slovanských osad naturální charakter a jejím základem bylo zemědělství.

Malé rozměry, krátkodobost a vícefázovitost osad vede některé autory k závěru, že u nejstaršího slovanského osídlení šlo v 6. století o extenzívní formy zemědělství /Zeman 1976, 214; Beranová 1980, 171-172/. Z "hnízdovitého" uspořádání malých osad v okruhu několika km /Rusanova 1976, 50; Rusanova-Timoščuk 1984, 44; Sedov 1982, 237/ se usuzuje na určitou organizaci výrobních sil, související se systémem dlouhodobého úhoření. V moravských poměrech však nelze vyloučit ani progresivnější formy využívání půdy, zvláště v oblastech moravských úvalů, příhodných pro zemědělskou výrobu, které byly již v předchozích obdobích intenzívně osídleny. Nápadné soustředění nejstarších slovanských osad v regionech, které v mnoha případech již dříve tvořily osu svébského osídlení, mohlo být dokonce způsobeno i tím,

že zemědělsky využitelné plochy nemusely být v době příchodu Slovanů ještě zcela zpustlé /Tejral 1986/.

Jednou z nejdůležitějších složek hospodářství u časně slovanského osídlení byl chov dobytka. Z většiny moravských sídlišť nebyl dosud osteologický materiál zkoumán a při jeho charakteristice jsme odkázáni především na nálezy z Břeclavi-Pohanska /Dostál 1985, 82-83, přehled VII/ a ojedinělých menších souborů, např. z Mušova-Areálu, Betlému /Peške 1980, 434/, Moravičan aj. Z jeho rozboru vysvítá určitá převaha kostí hovězího dobytka. Již v časně slovanském období je doloženo pěstování ovcí, koz i vepřového dobytka /Dostál 1985, 82-83; Pleinerová 1975, 100-101/. Chov prasat mohl být zejména v prostředí údolních niv, kde výrazně převládaly dubové háje, usnadněn dostatečným množstvím dubových bukvic.

Přes převážně naturální charakter ekonomiky se zvláště v poslední době ukazuje, že se již v období, charakterizovaném keramikou pražského typu, začínala rozvíjet i specializovaná řemesla. Dokládají to nejen nálezy nožů a ostatních drobných železných předmětů, rotačních kamenných mlýnů atd., jejichž výroba vyžadovala speciálního zaměření a zkušeností, ale také nález dílny na výrobu parohových hřebenů v Mutěnicích. Do jaké míry se oddělila ostatní odvětví řemeslné výroby zůstává otázkou. Tkalcovství je doloženo nejen nálezy hliněných a kamenných přeslenů, ale také otisky tkanin na keramice /Moravičany, Zaječí/. Určité zkušenosti vyžadovala i výroba keramiky a stavba obydlí. Podle I.P. Rusanové a B.A. Timoščuka /1984, 44/ se v každé časové periodě osad v Kodynu nacházela dílna, která obsluhovala celou osadu.

Pro řešení otázek společenského zřízení v prostředí kultury s keramikou pražského typu neposkytuje dosavadní sídlištní materiál příliš mnoho dokladů, což je způsobeno také tím, že úplně prokopaných osad je zatím jen velmi málo. Většinou se na charakter sociálně-ekonomických vztahů usuzuje z typu zástavby sídlišť nebo z charakteru jejich rozmístění v rámci širšího okolí. Z krátkého trvání, malých rozměrů, "hnízdovitého" uspořádání v terénu a také výjimečnosti řemeslně výrobních komplexů se usuzuje, že v nejstarší vývojové fázi byla určující forma rodového zřízení. I když sídliště s keramikou pražského typu poskytují obraz nepříliš diferencované společnosti, lze na nich sledovat progresivnější prvky. Na základě toho, že na sídlišti v Březně bylo možno některé obilnice, pokládané za zásobárny obilí určeného k výsevu, uvést do souvislosti s obydlími jednotlivých rodin, počítá I. Pleinerová /1975, 109/ s tím, že docházelo nejen k rozdělování výsledků práce, ale již i k přidělování půdy jednotlivým rodinám. V tzv. osadě II v Břeclavi-Pohansku zjistil B. Dostál /1985, 84-85/, že zde časně slovanské objekty tvoří dvě výrazná uskupení, z nichž jedno je starší, charakterizované převahou nezdobené keramiky. Vzájemná poloha, vybavení i inventář působí dojmem, že jde o hospodářský komplex dvou generací jedné a téže sociální jednotky, která se postupně rozrůstala. Je zde tedy doložen posun části osady, avšak obyvatelé jednotlivých seskupení, vzhledem k tomu, že obilnice s osivem jsou při každém z nich pohromadě, hospodařili společně. Tato situace je vysvětlována jako sídlo velkorodiny o 12 - 18 členech, avšak nacházející se již ve stadiu rozpadu. Jednotlivá uskupení jsou pak pokládána nejspíše za sídla patronymií, z nichž se skládala celá osada, která tvořila již sousedskou občinu. Toto přežívání patronymických a patriarchálně velkorodinných prvků odpovídá podle B. Dostála /1985, 86/ plně stavu společenských vztahů u Slovanů 6. - 7. století na našem území. Některé znaky pokročilejšího vývoje, např. vyčleňování řemeslné výroby, jsou sledovatelné také na dalších více prokopaných sídlištích /Klanica 1978b, 60/. Za průvodní jev vyznívání patriarchálně rodových vztahů a převládání teritoriální organizace společnosti se pokládá vytváření větších sídelních aglomerací, tzn. intenzívnější seskupování a rozrůstání osad různého typu s ústředním, někdy opevněným sídlem. V jejich rámci se obyvatelstvo sjednocovalo již ne podle rodových, ale teritoriálně výrobních svazků, i když základní výrobní buňkou ještě zůstávala velká patriarchální velkorodina.

Většina československých badatelů /Pleinerová 1975, 111-112; Zeman 1976, 213; Poulík 1985, 13 d.; Chropovský 1985, 87 d.; Klanica 1986, 216; ad./ zastává názor, že právě 7. století bylo na našem území obdobím, v němž se postupně počaly vytvářet nové společensko-ekonomické struktury, přičemž změny v ekonomice mohly být určovány přechodem k dvojpolnímu systému a tím i k definitivní stabilizaci sídel. Situace na Moravě zatím jen naznačuje, že vedle nalezišť, na nichž se vyskytly jen ojedinělé sídlištní objekty s keramikou pražského typu beze stop dalšího vývoje /Brno-Pisárky, Mušov-Betlém, Zaječí aj./ nebo lokality, kde po fázi s keramikou pražského typu následoval delší hiát bez osídlení /Přítluky/, existují sídliště, na nichž je doložen v podstatě souvislý vývoj, nejčastěji od naší druhé sídlištní fáze, až po období starohradištní nebo velkomoravské /Břeclav-Pohansko, Mikulčice, Moravičany, Mutěnice, Mušov-Areál, Mušov-Laguny, Nejdek-Pohansko, Poštorná aj./. Z tohoto hlediska je zajímavá situace na sídlišti v Roztokách, kde na počátku hradištního období dochází k opuštění celého rozsáhlého sídlištního komplexu /Kuna-Gojda 1985, 166/, což patrně dokumentuje výrazné

změny sídelní struktury.

Na Moravě je rovněž nápadné seskupování sídlišť, zejména naší druhé sídlištní fáze, v oblasti pozdějších opevněných center v okolí Břeclavi-Pohanska, Pohanska u Nejdku, Mikulčic, Starého Města, Olomouce a také na Brněnsku. Zda šlo o zárodky pozdějších kmenových ústředí, nelze na základě současné pramenné základny jednoznačně rozhodnout.

Další okruh otázek je spojen s problémem počátečního výskytu nálezů s keramikou pražského typu a jejich vztahu k předchozímu kulturnímu a etnickému podloží.

Podle posledních výsledků archeologických výzkumů kostrových, tzv. langobardských pohřebišť, se počítá s jejich trváním ještě v letech okolo poloviny a patrně i po polovině 6. století /Tejral 1986/. Nápadný je nedostatek průkazných dokladů o vzájemném styku obou kulturních prostředí, který se zatím projevuje snad jen zprostředkovaně, převzetím některých keramických forem a ojedinělých dalších typů hmotné kultury. Tato skutečnost by spíše připouštěla jen krátkodobý styk a svědčila eventuálně o pozdějším datování nejstarších moravských nálezů keramiky pražského typu. Pronikání jejích nositelů nelze však na druhé straně zcela vyloučit již časněji v rámci 6. století. Nedostatek nálezů, dokládajících bližší styk předslovanského osídlení s nově příchozími Slovany, lze částečně vysvětlit i jinými příčinami. Nejstarší horizont nálezů s keramikou pražského typu, datovaný do rámce 6. století, je reprezentován jen velmi slabou vrstvou osamocených sídlištních objektů i ojedinělých nálezů, což může souviset s charakterem nejstaršího slovanského osídlení, jehož osady byly malé a krátkodobé. Tato úzká základna zatím nedovoluje blíže postihnout rozsah a charakter kontaktů s předchozím osídlením. V 2. fázi, která tvoří nejpodstatnější část nálezového materiálu a je archeologicky nejlépe zachycena, jsou již starší prvky asimilovány nebo prakticky nezjistitelné. Pro sledování kontaktů se staršími kulturami by tedy byly nejvhodnější nejčasnější soubory s keramikou pražského typu, přičemž za dnešní nálezové situace je jejich určité soustředění v okolí Brna a v Podyjí. Jsou to oblasti, v nichž by se vzájemné působení prostředí langobardských kostrových hrobů a nejčasnějších slovanských nálezů, za předpokladu jejich současnosti, mělo určitým způsobem projevit.

Jasnější obraz vzájemných kontaktů mezi nejčasnějším slovanským osídlením a předchozím neslovanským prostředím mohou však poskytnout pouze nové výzkumy a nálezy, které přispějí i k lepšímu poznání celkového charakteru moravské skupiny s keramikou pražského typu, k vysledování jejích kořenů i k přesnějšímu datování jejích počátků.

5. Význam disertační práce pro společenskou praxi a další rozvoj vědní disciplíny.

Předložená disertační práce, která je současně příspěvkem k řešení úkolu č. IX-7-9/02 SPZV, zpracovává dostupný sídlištní materiál, charakterizovaný keramikou pražského typu na Moravě. Je doplněna také soupisem ostatních lokalit, včetně hrobových. I když stručné přehledy nálezové situace se v dřívější nebo nedávné minulosti objevily v literatuře již vícekrát /J. Poulík, J. Zeman, J. Hasegawa, B. Dostál/, byly poprvé sídlištní nálezy souhrnně shromážděny a podrobně popsány. Dosavadní pramenná základna byla přitom rozšířena o nová naleziště převážně z výzkumů AÚ ČSAV v Brně. Dále byla provedena analýza archeologického materiálu, zejména nejpočetnějšího nálezového druhu, keramiky. Přitom byla věnována pozornost nejen její tvarové náplni, ale i jejímu datování a určitým stránkám technologie výroby. Na základě dílčích analýz byl proveden nový pokus o relativně chronologické členění nálezů s keramikou pražského typu a o jejich absolutně chronologické zařazení. Práce přinesla i nové poznatky, týkající se specifických podmínek přírodního prostředí, charakteru sídlištní struktury i sídlištních objektů a pokusila se o postižení základních otázek společensko-ekonomických vztahů.

Dosažené výsledky rozšíří základnu pro další řešení otázek nejstaršího slovanského osídlení na našem území a mohou tak přispět jak k objasňování širších problémů slovanské etnogeneze, tak našich národních dějin. Mají význam nejen z hlediska potřeb archeologie, ale může jich být využito i v jiných vědních disciplínách, např. v historii, dějinách ekonomiky, etnografii atd. V některých oblastech naznačila disertační práce i možné směry pro rozvoj dalšího bádání o nejstarším slovanském osídlení. Především by šlo o kompletní prozkoumání některého z moravských sídlišť, které by lépe umožnilo poznat úroveň hospodářské základny i charakter společenských vztahů. Dále by bylo vhodné věnovat pozornost i sídelním strukturám v rámci jednotlivých mikroregionů. Nabízejí se i možnosti v oblasti interdisciplinární spolupráce, zejména při výzkumu vývoje životního prostředí, při technologii keramické výroby a při otázkách spojených s původem a zpracováním surovin.

6. Seznam literatury citované v autoreferátu.

Baran, V.D. 1978: Slavjane v seredine 1 tysjačeletija n.e., in: Problemy etnogeneza slavjan. Kijev, 5-39.

Beranová, M. 1980: Zemědělství starých Slovanů. Praha.

Borkovský, I. 1939: Nejstarší slovanská keramika ze středních Čech. PA XXXXI, 1936-1938, 97-108.
- 1940: Staroslovanská keramika ve střední Evropě. Studie k počátkům slovanské kultury. Praha.
Brachmann, H.J. 1984: Die Funde der Gruppe des Prager Typs in der DDR und ihre Stellung im Rahmen der frühslawischen Besiedlung dieses Gebietes, Slavia Antiqua XXIX, 1983, 23-64.
Dąbrowska, E. 1984: Skarb ozdób brązowych z VI-VII w. na stanowisku 62A w Nowej Hucie-Mogiłe. ArchPolski XXIX/2, 351-369.
Dostál, B. 1982: K časně slovanskému osídlení Břeclavi-Pohanska. Studie AÚ ČSAV Brno X/2.
- 1985: Břeclav-Pohansko III, Časně slovanské osídlení, Brno.
Godłowski, K. 1983: Zur Frage der Slawensitze von der grossen Slawenwanderung im 6. Jahrhundert, in: Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo XXX, Gli Slavi occidentali e meridionali nell'alto medioevo, Spoleto 15-21 aprile 1982, Spoleto.
Hachulska-Ledwos, R. 1985: Próba periodyzacji ceramiki wczesnosłowiańskiej w rejonie Nowej Huty. Arch.Polski XXX, 113-159.
Herrmann, J. 1979: Probleme der Herausbildung des archäologischen Kulturen slawischer Stämme des 6. - 9. Jh. In: Rapports du IIIe Congrés international d'archeologie Slave 1, 49-75. Bratislava.
Chropovský, B. 1985: Včasnoslovanský a predveľkomoravský vývoj na území Československa, in: Velká Morava a počátky československé státnosti. Praha-Bratislava, 81-106.
Klanica, Z. 1978b: Předběžná zpráva o 2. sezóně výzkumu v Mutěnicích /okr. Hodonín/, PV 1976, 59-61, obr. 33, 34.
- 1986: Počátky slovanského osídlení našich zemí. Praha.
Kuna, M. - Gojda, M. 1985: Časně slovanský sídlištní areál v Roztokách /okr. Praha-západ/ - stav výzkumu a jeho perspektivy. AR XXXVII, 152-169, 237-240.
Peške, L. 1980: Kosti domácích zvířat z objektů pražského typu u Mušova, okr. Břeclav. AR XXXII, 434.
Pleinerová, I. 1975: Březno. Vesnice prvních Slovanů v severozápadních Čechách. Praha.
Pleinerová, I. - Zeman, J. 1970: Návrh klasifikace časně slovanské keramiky v Čechách, AR XXII, 721-732, tab. I-III.
Poulík, J. 1948: Staroslovanská Morava, Monumenta archeologica I, Praha.
- 1948-1950: Jižní Morava země dávných Slovanů, Brno.
- 1951: Staroslovanské mohylové pohřebiště v Přítlukách na Moravě, AR III, 97-100, 113-116.
- 1960: Staří Moravané budují svůj stát. Gottwaldov.
- 1966b: Nécropole slave à incinération de Přítluky /Moravie/, in: Investigations Archéologiques en Tchécoslovaquie VIIème Congrès UISPP, Prague 1966, 239, tab. XXVIII.
- 1985: Svědectví výzkumů a pramenů archeologických o Velké Moravě, in: Velká Morava a počátky československé státnosti, Praha-Bratislava, 9-80.
Rusanova, I.P. 1976: Slavjanskije drevnosti VI - VII vv. Kultura pražskogo tipa. Moskva.
Rusanova, I.P. - Timoščuk, B.A. 1984: Kodyn - slavjanskije poselenija V - VIII vv. na r. Prut, Moskva.
Sedov, V.V. 1982: Vostočnyje slavjane v VI-XIII vv. Moskva.
Tejral, J. 1986: Probleme der Völkerwanderungszeit nördlich der mittleren Donau. Symposium "Die Völkerwanderungszeit, Bevölkerungsstrukturen und wirtschaftliche Voraussetzungen", Treuchtlingen, 22. - 27.3.1987.
Timoščuk, B.A. - Rusanova, I.P. - Michajlina, L.P. 1981: Itogi izučenija slavjanskich pamjatnikov Severnoj Bukoviny V - X vv., SA 2, 80-93.
Zeman, J. 1976: Nejstarší slovanské osídlení Čech, PA LXVII/1, 115-235.
- 1979: K problematice časně slovanské kultury ve střední Evropě, PA LXX, 113-130.
Zoll-Adamikowa, J. 1985: Chata s praskim typem ceramiki ze Złotnik, woj. Miejskie krakowskie, Arch.Polski XXX, 161-173.

7. Tématicky zaměřené práce autorky.

- Počátky slovanského osídlení Moravy z hlediska sídlištních nálezů, in: Sborník referátů ČSSR na IV. mezinárodní kongres slovanské archeologie v Sofii, Nitra 1980, 60-66.
- Objekty s keramikou pražského typu z Mušova, AR XXIII, 1980, 413-434.
- Slovanské osídlení v oblasti soutoku Dyje a Svratky /Příspěvek k otázkám sídelního a společensko-ekonomického vývoje regionu od 6. do 13. století/. Sborník NM v Praze XXXIX, 1985, 143-154 /spolu se Z. Měřínským/.

- Doplňky k mapě nalezišť s keramikou pražského typu na Moravě, PA LXXVI, 1985, 456-473.

Die Siedlungen mit Keramik des Prager Types in Mähren.

Das Ziel der Arbeit war, das bisherige Siedlungsmaterial mit Keramik des Prager Types in Mähren zusammenfassend zu bearbeiten. In diesem Zusammenhang wurde versucht, näher den Umkreis dieser Hinterlassenschaften zu begrenzen, die Analyse des keramischen Materiales durchzuführen und die anderen Funde sowie Siedlungsobjekte zu charakterisieren, die gemeinsam mit dieser Keramik in unmittelbaren Fundzusammenhängen auftreten. Es ging auch um die Bestimmung der Stellung der archäologischen Gruppe mit Keramik des Prager Types im Rahmen der breiteren frühslawischen Entwicklung.

Die erste Etappe der Arbeit beruhte in der heuristischen Tätigkeit, das gesammelte Material wurde nach Art und Aussagefähigkeit sortiert. Besondere Aufmerksamkeit wurde dem Fundortverzeichnis und der Fundkatalogisierung /II. und III. Teil/ gewidmet, wobei man bemüht war jene Lokalitäten auszugliedern, die in die Literatur als Funde des Prager Types irrtümlich gelangten, eventuell die Lokalisierung von einigen weiteren Fundorten direkt im Terrain zu präzisieren.

Die alleinige Analyse des archäologischen Materiales, dessen überwiegenden Teil Keramik bildet, stellte die schwierigste Etappe vor. Sie ging in erster Linie von Siedlungsfundkomplexen aus, die durch Keramik des Prager Types verlässlich bestimmt waren. Im Hinblick darauf, dass es auf den behandelten Siedlungen an datierbaren Funden ziemlich mangelt, hat man die Aufmerksamkeit der Analyse der Keramik durch die typologische Methode gewidmet und somit versucht, gewisse Ergebnisse bei der relativ chronologischen Gliederung zu erreichen. Die Keramik aus den geschlossenen Siedlungsfunden musste man komplex bewerten, mit Rücksicht darauf, dass die einzelnen Formen längere Zeit in Verwendung sein konnten, die morphologischen Details konnten auf einigen Typen weiter überleben und umgekehrt mussten sich entwickeltere Formen nicht gleich durchsetzen, sondern allmählich. Die Fundsituation konnten auch Intrusionen verzerren, denn die Mehrzahl der Siedlungen war in mehreren Phasen besiedelt. Die Siedlungsfundkomplexe aus Mähren hat man aufgrund der erwähnten Kriterien in drei relativ chronologische Phasen gegliedert. Die absolut chronologische Einreihung der einzelnen Phasen war am schwierigsten, wegen des Mangels an chronologisch empfindlichen Gegenständen.

Besonders im Rahmen der frühesten Siedlungsphase sind enge Beziehungen zu Befunden aus dem Raum der Ausbreitung des Types Korčak auf dem Gebiet der rechtsufrigen Ukraine sichtbar. Dies gilt sowohl von keramischen Formen als auch von der Art der Siedlungsobjekte und dem Gesamtniveau der Produktionskräfte sowie der gesellschaftlich-ökonomischen Beziehungen.

Eine Reihe von Fragen bringt das Problem des primären Vorkommens von Funden mit Keramik des Prager Types in Mähren und ihrer Beziehung zu der vorherigen kulturellen und ethnischen Grundlage. Mit dem Bestehen der sog. langobardischen Körpergräber wird neuestens noch in den Jahren um die Mitte und vermutlich auch nach der Mitte des 6. Jahrhunderts gerechnet. Für die Suche nach Kontakten mit den älteren Kulturen wären am geeignetsten die chronologisch frühesten Komplexe mit Keramik des Prager Types, deren gewisse konzentrierung in der Umgebung von Brno und im Raum um den Fluss Dyje anhand der gegenwärtigen Fundsituation wahrnehmbar ist. Gerade in diesen Räumen sollte sich die gegenseitige Einwirkung des Milieus der langobardischen Körpergräber und der ältesten slawischen Denkmäler, unter der Voraussetzung ihrer Gleichzeitigkeit, in gewisser Art äussern.

Ein klareres Bild der gegenseitigen Kontakte der frühen slawischen Besiedlung mit dem vorherigen nichtslawischen Milieu können jedoch nur neue Grabungen und Befunde gewähren.

VÝVOJ SLOVANSKÉ OPEVŇOVACÍ TECHNIKY NA MORAVĚ V RANÉM STŘEDOVĚKU

/Autoreferát kandidátské disertace/

Rudolf P r o c h á z k a , AÚ ČSAV Brno

Školitel: akademik Josef P o u l í k

Oponenti: Doc. dr. B. Dostál, CSc.
PhDr. Miroslav Richter, CSc.
PhDr. Alexander Ruttkay, CSc.

Práce byla obhájena dne 13.4.1987 v AÚ ČSAV Brno.

1. Přehled dosavadního stavu bádání.

V rámci výzkumů hrazených sídel jak z různých údobí pravěku, tak i raného středověku stály fortifikace vždy v popředí zájmu badatelů. V současné době proto již máme k dispozici bohatou pramennou základnu, která umožňuje dospět k některým zobecňujícím závěrům.

Rozsah bádání o daném tématu lze klást především do období po 2. světové válce. Zatímco L. Niederle /1934/ a I.L. Červinka /1928/ se mohli opírat jen o nečetné a kvalitou značně různorodé podklady, o několik desetiletí později dovolil již stav poznání stanovit typologickou škálu konstrukčních řešení opevnění ve vztahu k vývoji společnosti.

Ukázalo se, že v podstatné části raně středověké Evropy, především v oblastech nespadajících pod předchozí nadvládu římské říše, zcela dominují techniky, využívající běžných přírodních materiálů bez technologie zdění na maltu. Vedle jednoduchých opevnění /příkop, val, palisáda/ se daleko hojněji vyskytují fortifikace složitější konstrukce z více prvků. Již v průběhu prvních poválečných desetiletí byly stanoveny hlavní skupiny podle charakteru výztuže hradebního tělesa /roštová, komorová konstrukce a pod./ a povahy obvodových stěn, kde se zvláště zdůrazňuje význam typu s čelní kamennou plentou /Šolle 1966; Hensel 1971/. Vznik opevněných útvarů se u slovanských etnik klade do souvislosti s postupující sociální diferenciací ještě v předstátním období, zatímco u Germánů a Maďarů lze tento jev povětšině připsat až státní organizaci. Shodně však i vznik slovanských raně feudálních států znamená určitý kvalitativní předěl ve vývoji dřevozemního opevňovacího stavitelství, které tehdy dosahuje svého vrcholu. Nástup zdění na maltu se zde v podstatě kryje se závěrem raně feudální etapy vývoje společnosti.

Z metodického hlediska je třeba klást důraz na soustavný výzkum opevňovacího systému příslušného hradiště více řezy, což ve sledované oblasti prokazují nejlépe např. odkryvy v Břeclavi-Pohansku či v Mikulčicích /Dostál 1979; 1984; Klanica 1972; Poulík 1975/. Je nutné též vyzdvihnout spolupráci s paleobotanikou a petroarcheologií. Po průkopnické práci J. Kavána /1960/ se však stále nedostatečně uplatňuje matematické ověřování stability hradebních konstrukcí a trojrozměrný experiment /Coles 1973/.

2. Cíl disertační práce.

Hlavním cílem předložené disertační práce je šíře rozpracovat typologii dřevozemních fortifikací raného středověku ze stavebně-technického hlediska, dále pak zobecnit podstatné rysy opevňovacích technik ve sledované oblasti i jejich vývojové přeměny v rámci podstatné části hradištního období /8. - 1. polovina 13. století/.

Třídění opevňovacích technik bylo vypracováno v návaznosti na současný stav poznání, a to na geografické bázi podstatně přesahující vlastní zpracované území /tj. historickou Moravu, pro velkomoravské období včetně západního Slovenska a Dolního Rakouska, pro následnou etapu se zahrnutím příslušné části Slezska/. Byla zde prověřována otázka, do jaké míry lze hovořit o souvislých časových horizontech nebo regionech s dominantním výskytem jednoho či více typů opevnění v návaznosti na přírodní podmínky, společenský vývoj, kulturní tradice a vlivy.

Nikoli nepodstatným cílem je i shrnutí dosavadních poznatků a výzkumů především na Moravě do přehledného korpusu, obsahujícího pokud možno všechny podstatné, dostupné inforo problematice na jednotlivých lokalitách. Statické testy, jejichž autorem je RNDr. Zdeněk

Weber, CSc., by nejen měly ověřit funkčnost vybraných opevnění, ale i oživit zájem o prohlubování naší metodické výzbroje v tomto směru.

Komplexní vyhodnocení opevňovacího stavitelství raně středověké Moravy by mohlo být součástí úsilí po hlubším poznání společensko ekonomického vývoje velkomoravského a přemyslovského státu. K této problematice náleží i otázky, týkající se stanovení objemu vynaložené práce na výstavbu fortifikací, organizace zúčastněných a konečně i funkčního uplatnění v konkrétních válečných událostech.

3. Zvolená metodika zpracování.

Práce vychází především z publikovaných výsledků archeologických výzkumů uplynulých tří desetiletí, v menší míře pak i nezveřejněné dokumentace a nálezových zpráv.

Při stanovení základní typologie dřevozemních opevnění byla vzata za základ kritéria, která stanovil W. Dehn /1974/ vymezením dvou hlavních konstrukčních přístupů - jednak s přítomností svislých samostatných obvodových stěn, jednak bez nich s důrazem na vnitřní výztuž hradebního tělesa. První skupina nese pracovní název skořepinová konstrukce, druhá zahrnuje především roštovou a komorovou konstrukci. Rošty a komory tvořily obvyklou výztuž i skořepinových hradeb. Samostatnou třídu představují i jednoduché fortifikace /palisáda, val s předprsní, příkop/. Okrajová pozornost byla, vzhledem ke stavu poznání, věnována branám, klasifikovaným podle schématu M. Šolla /1969/.

Zpracování moravských opevnění respektuje tradiční chronologické členění. V úvodních kapitolách k oběma hlavním údobím byla nastíněna problematika funkčního uplatnění opevněných ústředí v dané etapě společenského vývoje.

Při sestavování korpusu moravských opevnění se vycházelo z velmi nestejnorodé pramenné základny. U každé lokality byla snaha shromáždit maximum stavebně-technických údajů, které by umožnily konstrukční charakteristiku a zařazení. Alespoň v hlavních rysech byla i prezentována problematika chronologického zařazení jednotlivých opevnění. K časovému a funkčnímu zařazení mladohradištních ústředí byly využity i písemné prameny.

V obrazové příloze se kladl důraz na sestavení souboru vrstevnicových plánů hradišť s vyznačením především zkoumaných úseků opevnění. Výběr profilů a půdorysů průkopů opevněními doplňují v některých případech kresebné rekonstrukce, a to jak podle publikovaných předloh, tak i návrhů autora práce.

Při vyhodnocování získaných poznatků, zvlášť jednak pro předvelkomoravské a velkomoravské, jednak pro mladohradištní období, se zaměřila pozornost na stanovení spektra užívaných konstrukcí a jejich souhrnnou charakteristiku, s důrazem na vertikální a horizontální rozměry. Zjištěné parametry byly shrnuty do přehledných tabulek. Byla rovněž věnována pozornost otázkám trvanlivosti a přestaveb opevnění s využitím dosavadních poznatků o vlastnostech používaných materiálů, zvláště dřeva. Při stanovení souhrnných hodnot vynaloženého pracovního úsilí na stavbu fortifikací se využily staré i současné stavební normy, závěry v tomto směru však nepřekračují rámec hypotézy.

Praktický význam opevnění, jejichž podoba představovala kompromis mezi technickými možnostmi a potřebami obrany, byl ověřován vyhodnocením zpráv písemných pramenů s přihlédnutím k dokladům násilného zničení hradišť.

V exkursu byla podrobena tři středohradištní opevnění statickému testu metodikou užívanou ve stavebním průmyslu, včetně postupů dosud publikovaných v archeologické literatuře.

4. Výsledky práce.

Dřevozemní fortifikace lze najít v podstatné části raně středověké Evropy od Anglie po Rus. Oblast germánských antik charakterizuje v 7. - 10. století převaha skořepinového principu /Uslar 1964; Radford 1978/. Paralelně se vyskytuje i technika zdění na maltu, představující patrně stejně jako příklon k svislým fortifikacím dědictví antiky.

Ve slovanském prostředí se ve středohradištním období projevuje nejuceleněji skořepinová konstrukce s kamennou plentou, a to od Saska po východní Slovensko /Herrmann 1967; Kaźmierczyk 1983; Dzieduszycka 1977; Váňa 1968/. Ostatní západoslovanská teritoria charakterizuje větší různorodost. Lze hovořit o převaze skořepinových a komorových hradeb v Meklenbursku, Lužice a jižní Braniborsko souvisí zase s územím největšího rozšíření roštové konstrukce, tedy s Polskem /Hensel 1963/. Poměrně jednotně, s převahou zemních valů, se projevuje východoslovanské stavitelství, v Pobaltí nacházíme i fortifikace s kamennou plentou.

Jihoslovanská oblast podléhala silnému pozdně antickému a byzantskému působení, takže např. na území raného bulharského státu se běžně setkáme s dokonalými kamennými pevnostmi vedle dřevohlinitých /Ovčarov 1982/.

Jednoduchá opevnění se v roli hlavní fortifikace objevují ponejvíce v raném stadiu vývoje slovanského vojenského stavitelství, netvoří však s výjimkou ruských zemí souvislý, homogenní ho-

rizont.

Vývojový mezník představuje druhé stadium vývoje raně feudálních středoavropských států /10. - 12. století/. Stavitelé piastovských hradů vyšli především z domácí tradice s převahou roštové, méně komorové konstrukce. Přemyslovský stát preferoval skořepinovou konstrukci s kamennou zdí, často s kombinovanou výztuží. V arpádovských Uhrách a raně středověké Rusi dominuje komorová konstrukce, setkáme se i s rošty a vzácně i s kamennou zdí /Fügedi 1986; Rappoport 1956/.
Masový nástup kamenné architektury ve vojenské oblasti nelze ve většině střední a východní Evropy klást před polovinu 13. století.

V moravském prostředí lze snad již od 2. poloviny 7., s jistotou v 8. století počítat s vytvářením sídlištních útvarů, které se vymykají rázu běžných agrárních osad /Poulík 1985/. Jejich typickým znakem je chráněná poloha a intenzívní zasídlení s doklady vyšší vrstvy na ploše obvykle menší, než u jejich velkomoravských nástupců. Některé novější nálezy dovolují uvažovat o výskytu obdobných lokalit i na Slovensku /Bialeková 1985/.

Pravděpodobně koncem 8. století vykrystalizovala dvojice knížectví v Pomoraví a Nitransku, vývoj však rychle směřoval k vytvoření jednotného státu v 1. polovině 9. století. Společenská struktura Velké Moravy měla s největší pravděpodobností již raně feudální charakter /Havlík 1978/, řada znaků však svědčí o rozdílu oproti následnému stupni této formace, jak ho reprezentuje stát Přemyslovců /Štěpánek 1965/. Ukazuje se, že struktura velkomoravských hradišť je velmi různorodá /Staňa 1985/. Vedle ústředních aglomerací se rýsuje zejména pozoruhodná skupina nížinných hradišť s dvorci, budovaná zřejmě ústřední mocí v rámci organizace zemědělského zázemí. S tímtéž procesem souvisí i existence samostatných, opevněných velmožských sídel. Většina hradišť představuje ústředí příslušných hradových obcí a počátky již v předstátním období /Dostál 1961/. Velké rozdíly mezi nimi odrážejí nerovnoměrný vývoj jednotlivých sídelních komor, projevují se i diference oproti Slovensku a četnějším zastoupením relativně menších lokalit do 10 ha. Velkomoravská hradiště odpovídají svým charakterem zřejmě prvnímu stadiu vývoje raně feudálního státu, ještě s absencí velké státní družiny. Knížecí moc se opírala o diferencované a postupně modifikované regionální struktury s kořeny ještě v předstátním stadiu.

Fortifikace předvelkomoravských ústředí měly podle dosavadních poznatků převážně lehký ráz, v Mikulčicích lze snad uvažovat o pokročilejší konstrukci v pásmu několikametrové šíře /Klanica 1972/. U ostrovních lokalit lze počítat i s palisádovými systémy protierozívní funkce.

V období 8. - 9. - 1. polovině 10. století pozbývají jednoduché fortifikace až na nečetné výjimky role hlavního opevnění, neboť jejich technické i obranné vlastnosti již neodpovídaly zvyšujícím se nárokům. Málo se také ve velkomoravském prostředí budovaly dřevohlinité skořepinové konstrukce. Tento typ zde není regionálně ani časově omezen tak, jako tomu do jisté míry bylo v Čechách. Nejvíce se v jádru Velké Moravy rozšířily skořepinové hradby s kamennou plentou a zadní dřevěnou stěnou /Staňa 1972; Štefanovičová 1975; Dostál 1979/. Čelní zdi byly většinou téměř svislé, jejich stabilitu zvyšovala zemina mezi kameny. Na některých, zvláště nížinných lokalitách bylo doloženo protažení kamenů v horizontálních vrstvách do nitra hradby. Tento prvek se zdá být charakteristický pro moravské prostředí. Zatím nečetný soubor známých hodnot šířky plenty pokrývá interval 0,6 - 2 m, nehledě k vysunuté zdi mikulčické akropole. Nejčastěji se vyskytuje hodnota kolem 1 m, což odpovídá rozměrům zdí v českém středohradištním prostředí. Statický výpočet ukázal, že taková zeď se ještě spolehlivě uplatní v čele dřevozemního tělesa o síle 4,5 m a výšce 4 m s pominutím dřevěné armatury. Zdá se, že podstatné rozšíření plenty již nepřináší stabilizační užitek adekvátní vynaloženým prostředkům. Vnitřní dřevěnou stěnu mohou taková opevnění postrádat pouze v případě těsného sledu vrstev výztuže nebo rampovité úpravy týlu.

Velkomoravské skořepinové hradby byly téměř vždy armovány, a to volněji rozmístěnými kleštinami, rošty nebo komorami, s největší pravděpodobností svázanými s vnitřním pažením. Přenášení tlaku zemní výplně na čelní zeď prostřednictvím břeven zvyšovalo její stabilitu, neboť se zvýšila třecí síla v základech. Srubové komory představovaly nejdůkladnější formu výztuže, neboť nepříznivě působící síly rušila vazba příčných a podélných dřev v každé vrstvě.

Pravou komorovou konstrukci známe z několika lokalit. Ve Znojmě-Hradišti stály obytné sruby v týlu valu. Komory nepravoúhlého půdorysu bránily proniknutí nepřítele i brzdily proudění vody v příkopu mezi západním předhradím a akropolí v Mikulčicích. Roštová, překládková konstrukce se vyskytla zcela ojediněle.

Vzhledem k symetrickému tvaru destruovaných těles skořepinových hradeb lze soudit, že ochoz nebyl výrazněji odstupňován. Některé indicie naznačují také přítomnost dláždění či výdřevy koruny opevnění, které omezovalo namokání zemní výplně.

Rozpětí šířek velkomoravských opevnění skořepinové konstrukce se pohybuje v intervalu

1 - 9 m, většina příkladů se vměstnává do rozmezí 4 - 6 m. Odpovídají tedy běžnému průměru na území výskytu tohoto typu v 9. - 10. století. Kde to bylo možné, byl proveden výpočet výšky z objemu destrukce. Ukázalo se, že tento rozměr byl dosti standartní, cca 3,5 - 4,5 m bez předprsně, což potvrzuje i věrohodnost výpočtů stability.

Příkopy, málo zkoumané, se u nížinných hradišť kombinovaly s přirozenými říčními rameny. V exponovaných úsecích výšinných lokalit se nejčastěji objevuje šířka kolem 8 m a hloubka cca 3 m.

Zatím nečetné odkryté brány náleží čelnímu typu II podle M. Šolleho /1969/, mnohdy nesly věžovou nástavbu. Známe však i několik, žel nezkoumaných příkladů bran složitějšího půdorysu se zalomeným nebo rozdvojeným ramenem valu. Podařilo se doložit i samostatné věže, vesměs kůlové konstrukce.

Opevnění velkomoravských nížinných hradišť, většinou jednodílných, má v rámci každého areálu v podstatě shodnou kvalitu. Detailní rozdíly mají ráz buď víceméně náhodný, nebo méně často, záměrný. Podstatnější odlišnosti se projevují ve fortifikacích různých částí téže lokality. Zcela zvláštní, zatím stále nedostatečně osvětlený případ představuje velmi různorodé opevnění Uherského Hradiště-Starého Města, kde zůstává nejasné zvláště hrazení akropole. Společným rysem opevnění výšinných hradišť je jeho souvislý průběh kolem jádra. Ve způsobu konstrukce jednotlivých, zvláště přehradných linií se někdy projevily nápadné rozdíly. Výjimečně je doložena předsunutá fortifikace na přístupné straně.

Suroviny potřebné pro výstavbu byly většinou získávány v místě a nejbližším okolí. V Mikulčicích a v Břeclavi-Pohansku se prokázal původ suroviny ze vzdálenosti kolem cca 10 - 30 km /Štelcl - Malina 1975/. Vzhledem k mimořádnému pracovnímu a organizačnímu výkonu, který těžba a hlavně doprava vyžadovaly, lze tuto skutečnost považovat za jednu z indicií řízení stavby příslušných opevnění již státní organizací /Staňa 1985/. Zastoupené dřeviny plně odpovídají tehdejšímu složení rostlinného pokryvu. Naprostá převaha dubu byla dána jeho výtečnými vlastnostmi /Opravil 1983; Hajnalová 1978/.

V procesu chátrání dřevozemních konstrukcí pozbývaly patrně nejrychleji své funkce opěrné kůly stěn, lépe na tom byla vnitřní výztuž, zvláště vespod. Jediná stavební fáze u naprosté většiny lokalit, silné stopy požáru, svědčící o dobrém stavu dřevěných prvků v době katastrofy i historické souvislosti neodporují předpokladu, že velkomoravská opevnění nehrála v boji roli déle než třičtvrtěstoletí.

Odhady počtu pracovníků zúčastněných na stavbě opevnění, jakož i doba k tomu potřebná, se pohybují v úrovni těžko prokazatelné hypotézy. K reálné představě zda napomáhá intenzívní, dlouhodobý průzkum zázemí hradišť. V práci byl proveden rámcový výpočet pro Břeclav-Pohansko a Mikulčice. Navzdory značné spekulativnosti lze předpokládat, že doprava kamene pohltila podstatnou část pracovních kapacit. Vlastní stavbu bylo snad možno zvládnout během jednoho roku, lze však počítat s předstihovou přípravou materiálu.

Průběh bojů Velké Moravy s franskou říší ukazuje, že slovanská hradiště plnila velmi dobře svoji funkci v podmínkách tehdejšího válečnictví /Ruttkay 1982/. Značná šířka ochozu opevnění nahrazovala nevýhody menší výšky, neboť umožňovala soustředit na ohrožený úsek značné množství obránců.

Hojně doložené požáry opevnění znamenaly většinou ukončení jejich funkce v rámci velkomoravského období. Vzhledem k úspěšnému odporu hradišť proti útokům franských vojsk je zřejmé, že o osudu těchto hrazených útvarů se na počátku 10. století rozhodlo mimo jejich hradby.

V povelkomoravském období, před připojením Moravy k českému státu, jsou opevněná ústředí doložena v severní části jihomoravské sídelní oblasti a v horním Pomoraví, kde navazují na velkomoravské předchůdce. Lze uvažovat o uchování teritoriální struktury, umožňující alespoň v regionech s největší koncentrací obyvatel výstavbu hradišť. Morava však nikde v písemných pramenech nevystupuje jako politický subjekt. Jisté doklady svědčí o přítomnosti polských posádek na některých lokalitách na přelomu tisíciletí.

Nová epocha nastala dobytím Moravy Přemyslovci r. 1019. Její zvláštní státoprávní postavení se odrazilo v tzv. údělech pod dědičnou správou nevládnoucích členů dynastie. Tomuto uspořádání s největší pravděpodobností předcházelo vytvoření základní sítě hradské správy. Na rozdíl od situace v době sjednocování Čech přebírá nový režim drtivou většinu starších ústředí 10. století. Nová vznikají obvykle nedaleko opuštěných velkomoravských hradišť, což svědčí o kontinuitě organizovaných sídelních komor. Současný stav poznání /Novotný 1975; Měřínský 1981/ nedovoluje zařadit mezi přemyslovské hrady část lokalit, kde se tato skutečnost předpokládala. Na druhé straně nedokážeme některá ústředí, notoricky známá z písemných pramenů, přesně umístit, u jiných zase nemáme jistotu, šlo-li o hrad. Pomineme-li rozsáhlá opevněná předhradí Olomouce a Rokytné, vejdou se plochy všech dochovaných hradisek do rozmezí 0,1 - 3 ha.

Z analýzy písemných pramenů vyplývá předpoklad existence přibližně 11 kastelánských hradů s širší územní pravomocí, z nichž podstatná část vznikla asi již za Břetislava I. nebo krátce poté. Vedle rezidenčních hradů /Olomouc, Brno, Znojmo/, se poměrně brzy dostává do popředí několik dalších lokalit /Hosák 1959/. Některé druhořadé kastelánské hrady byly patrně pouze středisky knížecího hospodářství a sídlem části družiny obdobně, jako neteritoriální hrady. Proces rozpadu a přeměny hradské soustavy od 2. poloviny 12. století signalizovalo ukončení funkce početné skupiny hradů všech skupin nejpozději kolem r. 1200. Šest nejvýznamnějších center se stává středisky provincií zřejmě většího rozsahu než dosavadní hradské okrsky. Do vrcholného středověku přežívají rovněž některé méně významné hrady, jiné zanikají kolem poloviny 13. století.

Lze soudit, že v předbřetislavském období se udržela kontinuita znalostí výstavby opevnění skořepinového charakteru s kamennou plotnou. V Přerově se uplatnila komorová i roštová konstrukce včetně hákové techniky, naznačující souvislost s polským prostředím, stejně jako roštová hradba v již slezských Kylešovicích.

I u významných správních hradů přemyslovského období se vzácně setkáváme s prostým valem a palisádou. Hlavní typ však s velkou pravděpodobností představovala skořepinová konstrukce s kamennou plentou, ojediněle doložená i na nížinném hradisku u Sudoměřic. U jiných lokalit v inundaci se uplatnila roštová a roštovo-komorová konstrukce. Zdejší hradby se skosenými stěnami se řadí po bok soudobé polské a uherské vojenské architektury. I pro mladohradištní období bude třeba upustit od teorie sopečných valů. Ve všech případech jde pouze o požárové destrukce, byť na některých lokalitách bude třeba okolnosti působení ohně blíže vysvětlit. Zcela nedostatečně jsou poznány soudobé příkopy a brány.

Základní typ a parametry hradeb byly u nížinných hradišť v celém obvodu shodné. Větší rozdíly lze předpokládat na výšinných lokalitách, kde se nápadně projevuje důraz na využití výhod terénu. Obdobně jako ve středohradištním období ukončil funkci opevnění velmi často požár. Až na několik ne zcela jasných případů lze většinou konstatovat jedinou fázi výstavby fortifikace.

K otázce přeměny dřevohlinitých opevnění na kamenné hrady archeologické bádání dosud mnoho neřeklo. Na mnoha někdejších hradištích se pravděpodobně již v 1. polovině 13. století objevují masivní kruhové či hranolové věže, související s kulturními proudy z Francie a Podunají.

Obranná strategie přemyslovské Moravy se při omezeném rozsahu horských překážek opírala o síť hradů, většinou soustředěných při Moravě a Dyji na východní a jižní hranici. Průběh zde probíhajících válek, obdobně jako ve velkomoravském období, dokazuje účinnost obrany stažené do pevností. Je zřejmé, že raně středověká opevňovací architektura prošla na Moravě během půltisíciletého vývoje několika odlišnými etapami, v těsné návaznosti na sociálně ekonomický vývoj společnosti. Lze vyzdvihnout zejména vztah k výstavbě státní organizace, tedy Velké Moravy a přemyslovské monarchie. Ve svých základních rysech se moravské fortifikace začlenily do širšího rámce zejména středoevropského vývoje, projevila se však i pozoruhodná specifika v souladu s poměrem kategorií "obecné a zvláštní" v teorii a praxi historického materialismu.

5. Význam disertační práce pro společenskou praxi a další vědní disciplíny.

Předložená disertační práce podává přehled o všech typech a variantách opevňovacích technik a konstrukcí, které byly zachyceny archeologickými výzkumy na Moravě raného středověku. Za účelem srovnání a zařazení do širšího kontextu je zde podán i stručný přehled proměn této oblasti lidské činnosti na evropských územích s výskytem dřevozemních fortifikací. Práce tedy zachycuje pozoruhodnou a zejména svým vztahem k státnosti závažnou složku materiální základny raně feudální společnosti. Podaný systém třídění fortifikací může najít širší uplatnění i v rámci výzkumů starších období, neboť má univerzální charakter a je otevřený pro další doplňující poznatky. Vyvstávající potřeba sledovat důkladněji technické parametry opevnění, nutná pro spolehlivou rekonstrukci jejich podoby a délky trvání, by se měla odrazit i v archeologické terénní praxi. Některá zjištění v oblasti trvanlivosti a statických vlastností zkoumaných konstrukcí by mohla být využita nejen při rekonstrukčních úvahách a praktickém, modelovém provedení pro širší veřejnost, ale i za předpokladu dalšího bádání obohatit i rozvoj souvisejících přírodovědných a technických disciplín.

6. Tématicky zaměřené práce autora.

Hlavní rysy staroslovanské opevňovací techniky na Moravě. VVM XXX, 1978, 268-279.
Opevňovací technika slovanských hradišť na území Československa. Dipl. práce na katedře archeologie FF UJEP v Brně. Brno 1979. Příspěvek k poznání velkomoravského střediska severní části Dolnomoravského úvalu /spoluautor R. Snášil/. Slovácko XXIII, 1981, 9-58.

K problematice opevněných sídel přelomu raného a vrcholného feudalismu na Moravě /spoluautor M. Plaček/. Archaeologia historica 11, v tisku.

Základní literatura citovaná v autoreferátu.

Bialeková, D. 1985: Razvitije form poselenij v Velikoj Moraviji. In: Velikaja Moravija, jejo istoričeskoje i kulturnoje značenije, 108-125. Moskva.

Coles, J. 1973: Archaeology by Experiment. Londor

Červinka, I.L. 1928: Slované na Moravě a říše Velkomoravská, Brno.

Dehn, W. 1974: Einige Bemerkungen zum eisenzeitlichen Befestigungswesen in Mitteleuropa. In: Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstatt-Zeit in Mitteleuropa, 125-133. Bratislava.

Dostál, B. 1961: Velkomoravská hradiště a pohřebiště a otázka moravských kmenů. SbČSSA I, 15-20.

- 1979: K opevnění Břeclavi-Pohanska. SPFFBU E 24, 73-93.

- 1984: Východní brána hradiska Pohanska. SPFFBU E 29, 143-166.

Dzieduszycka, B. 1977: Ze studiów nad wczesnośredniowiecznymi technikami budownictwa obronnego. SlAnt XXIV, 73-118.

Fügedi, E. 1986: Castle and Society in Medieval Hungary /1000 - 1437/. Budapest.

Hajnalová, E. 1978: Zuholnatené zvyšky drevín z valu slovanského hradiska v Pobedime. SlA XXVI, 179-184.

Havlík, L. 1978: Morava v 9. - 10. století. K problematice politického postavení, sociální a vládní struktury a organizace. Studie ČSAV č. 7. Praha.

Hensel, W. 1963: Polnische Burgen und ihr Befestigungssystem im frühen Mittelalter /Übergang von 6./7. bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts/. AFB Dresden 11/12, 549-580.

- 1971: Drewniane umocnienia w Europie srodkowo-wschodnej. In: Archeologia i prehistoria, 200-241. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.

Herrmann, J. 1967: Gemeinsamkeiten und Unterschiede im Burgenbau der slawischen Stämme westlich der Oder. ZFA I, 206-258.

Hosák, L. 1959: Územní rozsah hradských obvodů moravských v 11. až 13. století. In: Pocta Zdeňku Nejedlému, 141-151. Olomouc.

Kaván, J. 1960: Některé zvláštnosti v konstrukci valů slovanských hradišť v IX. - X. století. AR XII, 181-194, 201-203.

Kažnierczyk, J. 1983: Grodzisko w Dobromierzu koło Bolkowa. Studium do badań pogranicze państwa polskiego na Śląsku. Studia Archeologiczne XIII, 159-244.

Klanica, Z. 1972: Předvelkomoravské sídliště v Mikulčicích a jeho vztahy ke Karpatské kotlině I-IV. Kandidátská disertační práce. Mikulčice.

Měřínský, Z. 1981: Přehled dosavadního stavu výzkumů fortifikací 11. až počátku 16. století na Moravě a ve Slezsku /hradiska a hrady/. Archaeologia historica 6, 147-197.

Niederle, L. 1934: Slovanské starožitnosti II/2. Praha.

Novotný, B. 1975: Moravské údělу a jejich raně feudální centra v 11. - 13. století. AR XXVII, 516-527.

Opravil, E. 1983: Údolní niva v době hradištní. Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně XI/2. Praha.

Ovčarov, D. 1982: Vizantijski i blgarski kreposti V-X vek. Sofija.

Poulík, J. 1975: Mikulčice, sídlo a pevnost knížat velkomoravských. Praha.

- 1985: Svědectví výzkumů a pramenů archeologických o Velké Moravě. In: Velká Morava a počátky československé státnosti, 9-80. Praha.

Radford, R.C.A. 1978: The Pre-conquest Boroughs of England, Ninth to Eleventh Centuries. Proceedings of the British Academy 64, 131-153.

Rappoport, P.A. 1956: Očerki po istorii russkogo vojennogo zodčestva X-XIII vv. Moskva-Leningrad.

Ruttkay, A. 1982: The Organization of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State. SlA XXX, 165-193.

Staňa, Č. 1972: Velkomoravské hradiště Staré Zámky u Líšně. Monumentorum tutela - ochrana pamiatok 8, 109-171.

- 1985: Mährische Burgwälle im 9. Jahrhundert. In Bayern und ihre Nachbarn 2. Berichte des Symposions der Kommission für Frühmittelalterforschung 1982, Stift Zwettl, Niederösterreich, 157-200. Wien.

Šolle, M. 1966: Zur gesellschaftlich-geschichtlichen Entwicklung der westslawischen Burgwälle nach archäologischer Forschung. VPS VI, 115-151.

- 1969: Tor und Turm bei den Westslawen in frühgeschichtlicher Zeit. In: Siedlung, Burg und Stadt, 219-231. Berlin.

Štefanovičová, T. 1975: Bratislavský hrad v 9. - 12. storočí. Bratislava.
Štelcl, L. - Malina, J. 1975: Základy petroarcheologie. Brno.
Štěpánek, Z. 1965: Opevněná sídliště 8. - 12. století ve střední Evropě. Praha.
Uslar, R. von 1964: Studien zu den frühgeschichtlichen Befestigungen zwischen Nordsee und Alpen. Graz.
Váňa, Z. 1968: Výsledky výzkumu slovanského hradiště ve Vlastislavi v letech 1953-55 a 1957. PA LIX, 5-192.

Die Entwicklung der slawischen Befestigungstechnik in Mähren im frühen Mittelalter.

Im ersten Teil der Kandidatendissertation behandelt der Autor die Haupttypen der Konstruktionslösung der frühmittelalterlichen nicht gemauerten Befestigungen. Der zweite Teil bringt eine Übersicht des Vorkommens und der Entwicklung von Holz-Erde-Fortifikationen im ziemlichen Teil des damaligen Europas aufgrund einer umfangreichen Literatur. Es folgt eine Abhandlung über die Forschungshistorie zur gegebenen Problematik in Mähren.

Den Kern der Dissertation stellt der vierte und fünfte Teil mit einer ähnlichen Gliederung vor. Die einführende Erörterung fasst stets in den Hauptzügen die gesellschaftlichen Voraussetzungen des Burgwallaufbaues und versucht die Fragen ihrer Funktionsdifferenzierung zu beantworten. Es folgt der materielle Verzeichnisteil, in dem anhand der Literatur sowie der unpublizierten Dokumentation die Analyse der archäologischen Quellen auf den einzelnen Lokalitäten gebracht wird. Zwecks Erweiterung der heuristischen Grundlage auf den Kern Grossmährens sind für den mittelburgwallzeitlichen Abschnitt auch Burgwälle aus der Westslowakei und aus Niederösterreich hinzugefügt. Bei jungburgwallzeitlichen Zentren wird auch aus schriftlichen Quellen geschöpft. In kurzen Kapiteln folgt die Bewertung der gewonnenen Ergebnisse von bautechnischer Sicht, beigefügt sind auch Erwägungen über den Aufbau, Dauerhaftigkeit, Instandsetzung und Abwehr von frühmittelalterlichen Befestigungsanlagen. Im Abschluss sind die Entwicklungshauptzüge der Befestigungstechnik in Abhängigkeit von den Veränderungen der mährischen frühfeudalen Gesellschaft mit der Betonung der Beziehung zur Staatsorganisation zusammengefasst.

In der Dissertation ist ausführlich das Gliederungssystem der Holz-Erde-Befestigungskonstruktionen erarbeitet, das die bisherigen vor allem in der mitteleuropäischen Literatur publizierten Schemata entfaltet. Der synthetische Charakter der Arbeit hat sich die Vertiefung und Erweiterung der bestehenden Terminologie erzwungen. Neben den einfachen Befestigungen /Wall, Palisade, Graben/ ist der zweierlei Konstruktionszugang zum Aufbau von komplizierteren Fortifikationen betont - einerseits mit der Absenz, andererseits mit der Anwesenheit von selbständigen senkrechten Wänden.

In dem der Problematik vorgrossmährischer und grossmährischer Fortifikationen gewidmeten Kapitel, ist ihre Entstehung im Einklang mit den allgemeinen Erkenntnissen bereits in die 2. Hälfte des 7. und vor allem in das 8. Jahrhundert, im Zusammenhang mit der Ausgliederung einer gehobenen Gesellschaftsschicht, gelegt. Die Entfaltung grossmährischer Burgwälle verlief nach Ansicht des Verfassers aufgrund der regionalen Organisation von Burggemeinden, durch das Einwirken der zentralen Staatsmacht modifiziert. Es wird konstatiert, dass während die vorgrossmährischen Burgwälle nur leicht umfriedet waren, sind die grossmährischen Befestigungen wesentlich differenzierter, mit der Dominanz der Schalenkonstruktion mit einer steinernen Stirnblende, mit einer Rost- oder Kammerverstrebung. Einen schwerwiegenden Beitrag stellt die Festsetzung der Massparameter dieser Fortifikationen vor. Hier hat man auch Vorgänge angewendet, die in der üblichen Baupraxis appliziert werden - auf ausgewählten Lokalitäten beglaubigte sie Dr. Z. Weber, CSc. Für die historische Betrachtung ist nicht ohne Bedeutung die Begrenzung des Bestehens grossmährischer Fortifikationen auf höchstens ein dreiviertel Jahrhundert. Der Verfasser zieht hier konsequent die begrenzte Dauerhaftigkeit der Holzelemente in Betracht, die zur Zeit der Feuerwüstung der Mehrzahl von Lokalitäten offensichtlich noch gut funktionierten.

Im Zeitabschnitt von der Anektion Mährens zum böhmischen Přemyslidenstaat konstatiert der Autor die Existenz von vier verlässlich bewiesenen umfriedeten Zentren. Meist sind sie in die Přemyslidenburgorganisation eingegliedert. Ihre im Durchschnitt ziemlich kleineren Burgwälle, als es die grossmährischen gewesen sind, waren einerseits mit einer Schalen-, andererseits mit einer Rost- und Kammerkonstruktion befestigt, vertreten sind auch leichte Konstruktionen. Die Kontinuität mit dem grossmährischen Zeitabschnitt ist auf dem Gebiet der Militärbaukunst nicht bestätigt, bei einigen Lokalitäten ist der polnische Einfluss deutlich. Der Autor nimmt die Theorie der sog. festgebrannten Wälle nicht an. Ähnlich wie bei den grossmährischen Befestigungen weisen die bisherigen Abdeckungen auf die Einphasendauer der überwältigenden Mehrzahl der Fortifikationen hin. Der bisher unzulänglich belegte Übergang zur gemauerten Architektur beginnt in diesem Raum an der Wende des 12. und 13. Jahrhunderts.

POČÁTKY SLOVANSKÉHO OSÍDLENÍ NAŠICH ZEMÍ

/Teze doktorské disertace/

Uchazeč: Doc. dr. Zdeněk K l a n i c a , CSc.

Oponenti: Doc. dr. Bořivoj Dostál, CSc.
Akademik Bohuslav Chropovský
Doc. dr. Radomír Pleiner, DrSc.

Obhajoba disertace se konala dne 26.10.1987 v AÚ ČSAV Brno.

V československé archeologii se po druhé světové válce a zejména v období po roce 1948 věnovala počátkům slovanského osídlení velká pozornost, což se projevilo především v práci heuristické. Úspěšně bylo shromážděno značné množství nálezového materiálu, z něhož část se dočkala pokusů o teoretické hodnocení. Hlavní překážkou byl nedostatek hodnověrných dokladů pro časové určení nejstarších projevů historických Slovanů v materiální kultuře, k nimž ve smyslu průkopnické analýzy I. Borkovského patří především keramika pražského typu. Její výskyt byl u nás kladen do poměrně širokého období s krajními datacemi již od 2. a 3. století n.l. a s horní hranicí výskytu v 7. či dokonce až v 8. století.

Velmi rozdílný přístup k osvětlení často diskutovaného vztahu Avarů a Slovanů byl poznamenán pragmatickým pohledem části vědecké fronty v některých zemích, motivovaných romantickými představami o vůdčí politické i kulturní úloze Avarů v osudech střední Evropy 6. - 8. století. To je v rozporu se známými archeologickými doklady, získanými především díky úsilí slovenských badatelů. V těch případech, kdy se slovansko-avarské kontakty posuzovaly bez komplexního využití všech dostupných pramenů, diskuse na toto téma spíše řešení významnějších otázek historického vývoje oddalovaly.

Obsáhlá literatura o Sámově říši stavěla dosud v prvé řadě na výsledcích analýzy písemných pramenů. Pokud se v souvislosti s některými archeologickými nálezy uvažovalo o spojení s dobou Sámovou, šlo většinou o obecné formulace, nevycházející z podrobných rozborů.

Významný materiál k vývoji v předvelkomoravském období, k němuž postrádáme písemné prameny, byl získán archeologickými výzkumy slovanských opevněných sídlišť. Zde bylo možno nejen sledovat kontinuity velkomoravské kultury, ale i politické organizace velkomoravského státního útvaru. Jistý ohruh západních badatelů pokládá v rozporu se znalostí věcí charakteristický projev předvelkomoravské materiální kultury, ostruhy s háčky, za výraz avarské složky i přesto, že nomádi nikdy ostruhy nenosili. Podobná pochybná tvrzení jsou pak podkladem dalekosáhlých konstrukcí o rozhodující roli vnějších podnětů v procesu vzniku a vývoje společenské organizace prvního státu předků Čechů a Slováků - Velké Moravy.

C í l e m p r á c e je historická rekonstrukce hlavních chronologických i společenských podmínek, v nichž se odehrával proces zaujetí našich zemí prvními slovanskými osadníky. V širších souvislostech ekonomických, kulturních a mocenských poměrů zemí střední a východní Evropy se ukázalo potřebné objasnění vývoje slovanského osídlení našich zemí v 6. - 8. století, tedy v období, na jehož závěru se společensko-ekonomické podmínky natolik stabilizovaly, že daly vzniknout prvnímu státnímu útvaru na našem území. Základním předpokladem nezbytného zpřesnění našeho pohledu je otázka odůvodněného datování archeologických nálezů, hlavního historického pramene poznání daného období. Práce je proto kriticky zaměřena na řešení problémů chronologie materiální kultury. To je prostředkem k řešení hlavního cíle, jímž je postižení vývojových tendencí ve slovanské společnosti 6. - 8. století a příčin i podmínek vzniku Velké Moravy.

M e t o d a z p r a c o v á n í klade hlavní důraz na podrobnou kritickou analýzu vypovídající schopnosti archeologických pramenů. Jednotlivé prvky materiální kultury jsou v prvé řadě klasifikovány, a to zejména z hlediska funkčního, chronologického a provenienčního. Údaje o časovém zařazení nálezů se v práci ověřují srovnávací metodou i metodou formálně typologickou. Analogické celky, datované v různých částech Evropy i Asie mincemi a dalšími objektivními chronologickými prostředky, umožnily provedení synchronizace s našimi nálezy. Toto datování nemůže vycházet z náhodně získaných obdob, nebo pouze z typologie, ale jen z těch jevů, jejichž obecnou platnost potvrzuje opakovaný výskyt. Kartografické zpracování, zejména

při větším množství získaných údajů na širokém teritoriu, přináší přesvědčivé argumenty na podporu některých pozorování. Byly použity statistické metody v úsporném grafickém vyjádření těch skutečností, které by si při tradičním způsobu presentace vyžádaly značně větší rozsah podávaných informací.

Počátky slovanského osídlení našich zemí a historii slovanské kultury, její specifičnost, chápeme nikoliv jako projev výlučnosti, nýbrž jako zvláštní formu obecného, universálního vývoje. Na četných příkladech akcentuje se v práci jednotnost světové kultury, do jejíž pokladnice jednotlivé etnické celky přispívají svým dílem. Způsob života každé dílčí jednotky přitom vždy odráží potřeby daného společenství, proto označování některých kultur znamením primitivnosti je zcela subjektivní.

Možnosti datování nejstaršího slovanského osídlení našich zemí jsou velmi omezené. V bezpečně datovaných a etnicky jednoznačně určených archeologických nálezech bylo možno slovanskou kulturu dosud jen obtížně zachytit. S ohledem na specifické vlastnosti historických pramenů hmotného charakteru je v tomto případě na místě připomenout pozorování sovětské badatelky S.A. Pletněvové, která dospěla k závěru, že historicky přesně doložené přesuny obyvatelstva v jihoruské stepní a lesostepní oblasti období 8. - 14. století n.l. se v dochovaném archeologickém materiálu projevují dodatečně, se značným zpožděním, v některých případech až po několika generacích. Tento jev je vysvětlován přechodným obdobím určité hospodářské a kulturní konsolidace společnosti, k němuž dochází po zaujetí nových sídel; z uvedeného období se památky zachovávají jen v menší míře.

Žárový pohřební ritus, vlastní všem slovanským kmenům v době počátků jejich kultur, představuje další výrazné ovlivnění skladby archeologických pramenů. Až do přechodu ke kostrovému pohřbívání máme ve slovanských hrobech k dispozici kromě urny jen nepatrné zbytky pohřební hranice, v níž se jen zřídka zachovávají s popelem pozůstatky dalších předmětů.

Keramika tedy pro svoji početnost představuje základní prostředek rekonstrukce historických událostí. Čistě typologická metoda jejího studia nepřináší ovšem žádoucí výsledky, neboť ne vždy jsou technologicky vyspělejší kusy také v rámci daného období mladší a naopak primitivnější nádoby nepatří vždy jen do starších vývojových fází. S podobnými problémy se setkáváme u některých typů keramiky i pokud se týká jejího spojování pouze s určitým etnikem, či fabrikační oblastí.

Ručně lepená keramika z období, kdy Slované vstupují pod svým jménem do evropských dějin, se představuje řadou různých forem, z nichž jen některé jsou relativně citlivější na datování. Výzdoba ručně lepené keramiky často napodobuje zboží vyráběné s použitím kruhu, především pokud se týká vlnic, které jsou zde vyrývány do povrchu stojící nádoby. Z hlediska etnicity zřejmě ručně lepené nádoby nebyly výrazně omezeny, používaly je kmeny slovanské, germánské i kočovníci stepního pásma. Jde o produkt společnosti, která je v pohybu, jsou to výrobky lidu, u něhož se ve větší míře nerozvinula v určitém přechodném období dělba práce.

Keramika pražského typu má co do možností etnického určení i chronologického zařazení v rámci ručně lepené keramiky výjimečné postavení. Je charakteristickým prvkem slovanské kultury, omezeným na její nejstarší fázi, tedy do období od 1. poloviny 6. století až k polovině 7. století.

Obtáčená keramika v uvedených časových předělech dosud doložena není, nejstarší její doklady u nás známe až od 2. poloviny 7. století. Příklady uváděné jihoslovanskými badateli však hovoří přinejmenším o současnosti lepené a obtáčené keramiky již pro nejstarší období slovanského osídlení.

Zbraně a ozdoby sice patří k těm předmětům, které lze relativně dobře datovat, neboť je možno vycházet z jejich četných analogií v oblastech, kde se do hrobů přidávaly mince či jiné dobře datovatelné předměty, v žárových hrobech se však podobné doklady většinou nevyskytují, jsou vázány především na kostrové pohřbívání. Také ze sídlišť pocházejí zbraně a ozdoby jen výjimečně, ať se jedná o vesnice slovanské, germánské nebo jiné.

Časně slovanské osídlení našich zemí, jeho počátky, nalezly určitý odraz především v dílech evropských autorů 6. století, Jordana, Prokopia a dalších. Z jejich zápisů vysvítá, že ještě před polovinou 6. století se rozsáhlá území střední Evropy zejména oblast severně dunajských břehů, ohraničena na východě Dněstrem a na západě Vislou, stala domovem početných slovanských kmenů. Předchozí vývoj ovšem jen z písemných zpráv rekonstruovat nelze.

Archeologické prameny naznačují, že významnou roli v procesu slovanské etnogeneze sehrála ve staletích kolem zlomu letopočtu především kultura zarubyněcká a svým způsobem i kultura przeworská. Přes nespornou existenci germánských elementů například zjišťujeme v przeworských památkách mimo jiné i předobrazy keramiky pražského typu. Uvědomujeme si však, že proces vzniku nejstarších kultur historických Slovanů byl velmi složitý a plný dosud nepostřehnutých rozporů, takže žádná ze známých kultur doby římské nemůže být sama o sobě pokládána za základ, z něhož kultury historických Slovanů vznikly. Do jisté míry výjimečný je obraz rozšíření przeworsko-zarubyněckého komplexu, jak se zformoval již ve 2. století před n.l.

/obr. 4 předložené práce/. Odtud by bylo možno jít i hlouběji do minulosti, to však možnosti a potřeby řešení tématu naší práce přesahuje. Dosud získané materiály ukazují, že Praslované se rozvíjeli patrně již od počátku 1. tisíciletí před naším letopočtem v sousedství Baltů, sídlících severně jejich oblasti rozšíření, Germánů na západě a íránských Skyto-Sarmatů na východě, chráněni od jihu pásmem Karpat. Nejnovější výzkumy přinesly některé argumenty ve prospěch posunu západní hranice původního rozšíření a pronikání Praslovanů až k Odře.

Kartografické zpracování /obr. 11 předložené práce/ výskytu základních známých prvků nejstarší kultury historických Slovanů - žárových hrobů s keramikou pražského typu a zahloubených obydlí s pecí v rohu ukazuje, že uvedené nálezy se objevují jako výraz první vlny slovanských osídlenců v pásmu od Labskosálského meziříčí přes střední Čechy, jižní Moravu a jihozápadní Slovensko až do Žitomírské oblasti USSR. Zprávy Prokopiovy a skutečnost, že okruh výskytu slovanských žárových hrobů s keramikou pražského typu na jižní Moravě a v Podunajské nížině s nevelkými výjimkami respektuje území s kostrovými hroby langobardského období naznačují, že nejpozději ve třicátých letech šestého století dochází z důvodů dosud přesně neobjasněných k odstředivému pohybu obyvatelstva z území někdejší przeworské kultury. V té době jsou první slovanskou vlnou osídleny na našem území severozápadní Čechy, Pražská plošina a Kolínsko s určitými zbytky germánského obyvatelstva, pak Brněnsko a Dolnomoravský úval. Nelze vyloučit, že u severních okrajů Podunajské nížiny se Slované objevili již v předešlém období. Východním směrem pronikají kmeny s keramikou pražského typu na území, sevřené od severu baltskými skupinami, z jihu pak potomky lidu s černjachovskou kulturou. Západní proud v té době osídluje meziříčí Labe a Sály, uvolněné pádem Durynské říše.

Vlastní proces usazení Slovanů u nás, konkrétní formy oněch obrovských pohybů lidských mas, k nimž jen stěží najdeme v historii obdobu a zejména vztah k předchozímu obyvatelstvu germánskému, to jsou otevřené otázky, které dosud osvětlit nedokážeme. Nepodařilo se například získat přesvědčivé doklady širších kontaktů slovanských se starším osídlením. Příchozí Slované však zcela prokazatelně obsazují v první řadě příhodné oblasti s nejúrodnější půdou, tedy území nejvhodnější k osídlení. Lze to pokládat za příznak určité hegemonie slovanských kmenů v politickém spektru tehdejší střední Evropy.

S l o v a n s k o - a v a r s k é k o n t a k t y se datují přibližně od počátku šedesátých let 6. století, kdy příslušníci avarského kmenového svazu zaútočili na Franskou říši, zřejmě přes území slovanské. Je vskutku udivující, jak málo se ve druhé polovině 6. století v souvislosti s Avary změnil archeologický obraz střední Evropy. Neznáme ještě na našem území takové památky, které by mohly souviset s prvním stoletím avarského pobytu.

Po odchodu Langobardů a zbytků ostatních germánských kmenů do severní Itálie v r. 568 připadla jimi ovládaná území Avarům. Jednalo se pravděpodobně také o části jižní a jihozápadní Moravy s přilehlými Dolními Rakousy. Kostrová pohřebiště s nálezy litých bronzových okras ani v 7. - 8. století nezasahují na levý břeh dolního toku Moravy, Dyje a Svratky. K avarskému kmenovému svazu patřila pravděpodobně část Podunajské nížiny na jihozápadním Slovensku a menší území v jižní části východního Slovenska. Archeologické nálezy ukazují, že rozdělení sfér vlivu /obr. 12 předložené práce/ bylo jak se strany avarského kmenového svazu, tak také svobodnými slovanskými kmeny plně respektováno. Tato skutečnost nám zabraňuje akcentovat nerovnoprávnost vzájemných vztahů Avarů a Slovanů.

Etnicky pestrý avarský svaz, jehož součástí vedle kočovníků východního původu byli Germáni a Slované, patrně v našich nejstarších dějinách neměl takový význam, jaký mu býval někdy tendenčně přisuzován na základě nekriticky přijímaných písemných zpráv, které se pravděpodobně týkají pouze určité části obyvatelstva, usazeného v bezprostředním dosahu avarského vlivu. Diskuse o úrovni vzájemných vztahů avarského svazu a svobodných slovanských kmenů nemohou vycházet z romantických či dokonce šovinisticky laděných představ o nadřazenosti některých národů, ale je třeba se důsledně opírat o analýzu známých pramenů. Na druhé straně však musíme zaznamenat i přínos Avarů evropské materiální kultuře. Zprostředkovali například předání technicky dokonalých íránských šavlí, nebo dálněvýchodních třmenů, podobně je tomu patrně i s koncepcí íránské těžké jízdy.

S á m o v a ř í š e , výsledek slovanského povstání proti Avarům, je především dokladem výrazného poklesu politického vlivu avarského svazu od dvacátých let 7. století. Také v tomto případě se zřejmě jednalo o kmenový svaz, k jehož složení však postrádáme potřebné údaje. Tak je tomu i s lokalisací a územním rozsahem tohoto politického útvaru. V kronice t.zv. Fredegara se uvádí, že vévoda polabských Srbů Dervan zbavil své území vlivu království Franků a přešel pod svrchovanost Sáma. V souvislosti se Sámovou říší se zde dále připomíná centrum Vogastisburc.

Celkovou politickou situaci Podunají v první polovině 7. století máme možnost rekonstruo-

vat na základě kartografického zpracování archeologických nálezů /obr. 66 předložené práce/. Ukazuje se, že k protiavarskému povstání mohlo dojít především v západní části centrální oblasti karpatské kotliny, na jihozápadním Slovensku, v dolním Pomoraví i jinde. Útok franských vojsk na Vogastisburc byl však pravděpodobně veden nikoliv do uvedených oblastí, ale přes Dervanovo Srbsko na území, kde slovanská hradiska v první polovině 7. století známe, tedy v širokém pásmu od Lužice až po západní Ukrajinu, severně od Krkonoš, Jeseníků a Beskyd. Na našem území jsou slovanská opevněná sídliště doložena archeologickými nálezy až v období následujícím.

Konkrétní archeologický materiál, který bychom mohli spojovat s existencí Sámovy říše, tedy nálezy z první poloviny 7. století, dosud u nás k dispozici nemáme. Lze však předpokládat, že některá časně slovanská sídliště s nejstaršími typy obtáčené zdobené keramiky by mohla se sledovaným obdobím souviset. Složitá situace je také na pohřebištích, kde se typické předměty první poloviny 7. století, známé například z okruhu alamanského či franckého, zatím ve větší míře nepodařilo z nálezového spektra vyčlenit.

T. zv. druhá avarská vlna, předpokládaná zejména maďarskými badateli, se prakticky neodrazila v písemných zprávách současných autorů a pokládáme ji za neprokázanou. Nesporné však je, že v osmdesátých letech 7. století dochází ve střední a východní Evropě k výrazným změnám. V jihoruských stepích i u nás se v té době tezaurují obrovské částky ve zlatě a stříbře, ukládané ve formě pokladů do země. Zároveň se objevuje horizont bojovnických hrobů s pásovými plechovými okrasami, v jejichž výbavě se vyskytují východní šavle, reflexní luky a další předměty orientálního původu. Díky nálezům mincí, pocházejících převážně z Byzance, můžeme horizont chronologicky přesně určit. Z našeho území sem patří především nálezy z některých hrobů na pohřebišti Želovce a poklad ze Zemianského Vrbovku. Bouřlivé období neklidu, spojené s velkými přesuny obyvatelstva, trvá asi do dvacátých let 8. století.

Předvelkomoravskými památkami rozumíme produkty slovanského prostředí, kulturně i teritoriálně předcházejícího Velké Moravě. V 8. století totiž dochází k výraznému rozmachu u slovanských kmenů, usazených po obou březích středního a dolního toku Moravy, jakož i na jihozápadním Slovensku, tedy v budoucí centrální oblasti Velké Moravy.

V Podunajské nížině zasahují na naše území slovansko-avarské kostrové hroby, jejichž těžisko je na území Maďarska. Materiální kultura tohoto okruhu obsahuje řadu slovanských prvků - keramiku, šperk atd. Některými projevy navazuje na antické tradice, ukazují se zde podněty z kulturních center orientálních. Nejvýraznější je však pečeť vkusu byzantského, což spolu s některými nálezy z východního Středomoří umožnilo autorovi vyslovit domněnku o levantských kořenech lité bronzové industrie. S charakteristickými ozdobami opasků, s litými bronzy, se setkáváme i v předvelkomoravském prostředí, dokonce na slovanských hradištích máme četné doklady jejich místní výroby. Na druhé straně mezi slovansko-avarským okruhem a slovanskými lokalitami předvelkomoravského období jsou i některé výrazné rozdíly. Důležitým rysem je způsob pohřbívání. U Slovanů severně od avarského kmenového svazu v průběhu 8. století ještě převažovalo pohřbívání žárové, i když dokladů není mnoho. Dalším prvkem je odlišná válečná taktika, jejímž projevem jsou ostruhy s háčky, které k výstroji slovansko-avarských vojenských družin nepatřily, naopak v předvelkomoravském prostředí se vyskytují často. Kořistnické základy nomádského způsobu života stojí v ostrém protikladu ke stále zdokonalovanému hospodářství slovanských oblastí. Společenská organizace slovanských kmenů velmi záhy vede k budování hradišť, které na území avarského svazu neznáme.

Uvedené příklady naznačují, že vývoj v Podunajské nížině a v předvelkomoravském prostředí šel během 8. století odlišnými cestami. Nikoliv náhodou směřoval na jedné straně k vytvoření prvního státního útvaru na území západních Slovanů, prvního společného státu předků Čechů a Slováků, na druhé straně pak byl poznamenán postupným úpadkem avarského svazu a uzavřen jeho úplným zničením na konci 8. století. Stanovení všech příčin a podmínek, které měly vliv na tak rozdílný postup historického vývoje, patří bezesporu k důležitým úkolům naší archeologie.

Pro osvětlení osudů slovanského obyvatelstva našich zemí v předvelkomoravském období, od 2. poloviny 7. století, nelze použít téměř žádné hodnověrně písemné zprávy a je nutno vycházet z materiálů archeologických. Naštěstí v tomto směru máme dnes k dispozici nálezový materiál, o němž - zejména pokud se týká kvantitativních měřítek - předcházející generace badatelů mohly jen snít. Přispěly k tomu zejména rozsáhlé archeologické výzkumy na jižní Moravě a jihozápadním Slovensku, ale i v Čechách a také ve východoslovenském kraji.

Ve srovnání s předcházejícím vývojem můžeme v 8. století konstatovat postupný růst osídlení, jeho hustoty i celkové struktury sídlišť. Dále se rozvíjí především původní regiony, zaujaté prvními osadníky v 6. století. Růst obyvatelstva současně vede k osídlování nových

celků, zřejmě cestou vnitřní kolonisace, protože velké stěhování slovanských kmenů bylo nejpozději ve dvacátých letech 8. století ukončeno.

Vesnická sídliště jsou v průběhu 8. století poznamenána změnami v ekonomice, které našly svůj odraz například v postupně se měnící skladbě nalezených zvířecích kostí. Na některých sídlištích se více začíná uplatňovat ve stravě vedle vepřového a drůbeže maso hovězí, což lze pokládat za jeden z vnějších projevů hlubších přeměn v souvislosti s přechodem k intenzívnějšímu hospodářství. Pokud můžeme soudit z některých vzácně realisovaných pozorování, zachovávaly se na sídlištích 8. století základní prvky téže sociální struktury, jaká existovala v počáteční fázi slovanského osídlení. Velikost obydlí zůstává v podstatě nezměněna, rovněž konstrukce chat a také jejich uspořádání na sídlišti nedoznalo výrazných proměn. Předpokládá se prohlubování majetkové diferenciace, dokladů je ovšem málo. Skutečnost, že například obilnice se v předvelkomoravském období ještě nezahlubovaly pod podlahy jednotlivých období, ale byly na volném prostranství mezi domy, naznačuje, že i v životě slovanské vesnice došlo k výrazným sociálně-ekonomickým přeměnám až na konci 8. či na začátku 9. století.

S h r n u t í v ý s l e d k ů přináší nové argumenty pro lokalisaci sídel Praslovanů na západě až k Odře, jak vyplývá z kartografického zpracování žárových hrobů s keramikou pražského typu i z pozdějšího vývoje slovanské společnosti na základě analýzy opevněných sídlišť. Ze srovnání historických a archeologických pramenů vyplynuly závěry k datování počátků slovanského osídlení našich zemí do 1. poloviny 6. století. Umístění prvních slovanských sídlišť v prostředí klimaticky nejvýhodnějším zároveň s dodržováním hranic mezi avarským kmenovým svazem a slovanskými kmeny zdůrazňuje pochybnosti o domnělé hegemonii Avarů v 6. - 8. století. Naopak vývoj Slovanů a avarského svazu měl odlišný charakter, zejména ve sféře ekonomicko-sociální. Zatímco avarský svaz byl koncem 8. století po dlouhém období úpadku zničen, dynamický vývoj v prostředí svobodných slovanských kmenů s odlišným způsobem hospodářství a společenské organizace vedl k vytvoření předpokladů vzniku prvého státního útvaru - Velké Moravy.

V budoucnu však bude třeba výrazněji orientovat naše úsilí k řešení aktuálních otázek v souladu se společenskou objednávkou. Jakkoliv došlo v poslední době k podstatnému kvantitativnímu nárustu archeologických pramenů, týkajících se nejstaršího slovanského osídlení, jejich vypovídací možnost se podstatně nezvýšila. Pro řešení některých historických otázek potřebné materiály stále postrádáme. Budoucí archeologická heuristika se bude muset oprostit především od náhodného výběru zkoumaných lokalit. Přirozeně je nutno zachraňovat ohrožené památky, které mnohdy přinášejí velmi pozoruhodné poznatky. Důsledněji však budeme muset za širokého použití přírodovědných metod věnovat pozornost regionům, komplexům úplných a velmi pečlivě zkoumaných sídlišť, spojených s odpovídajícími pohřebišti. Jejich hodnocení pak bude možno provést jen na základě co nejširšího analogického materiálu, jenž umožní zachytit prostřednictvím odůvodněně určených chronologických fází ve zjištěných sídelních strukturách všechny hlavní tendence ekonomicko-sociálního rozvoje nejstarších Slovanů.

Publikaci "Počátky slovanského osídlení našich zemí" vydalo nakl. Academia r. 1986.

D i e A n f ä n g e d e r s l a w i s c h e n B e s i e d l u n g u n s e r e r L ä n d e r .

Die älteste glaubwürdige Hinterlassenschaft der slawischen Vorfahren der Tschechen und der Slowaken ist auf dem Gebiet der Tschechoslowakei die Kultur des Prager Types, zu deren Hauptzügen die Erdhütte /Semljanka/ rechtwinkeligen Grundrisses, der Brandbestattungsritus und Gefässe charakteristischer Formen, mit dem Umbruch im oberen Drittel der Höhe, gehören. Die schwerwiegendste Frage ist das Problem des Ursprunges dieser Kultur, ihrer Entstehung und Datierung. Brandgräber mit Keramik des Prager Types erscheinen in Räumen mit dem Vorkommen von Schwarzerdeböden auf dem westlichen, südlichen und östlichen Rand des ehemaligen Gebietes mit der Przeworsk Kultur. Im Hinblick zu der bisher geringen Überzeugungskraft der archäologischen Methoden bei der Datierung der Kultur des Prager Types ist es notwendig aus den schriftlichen Quellen hervorzugehen, aus denen zu ersehen ist, dass die Träger der Kultur des Prager Types in den angeführten Räumen im Verlauf der ersten Hälfte des 6. Jahrhunderts ansässig wurden. Bis zur Ankunft der Slawen wohnten hier germanische Stämme, überzeugende Belege ihrer Kontakte mit den Slawen gelang es bisher nicht zu gewinnen. Die ankommenden Slawen besetzten beweisbar ein zur Besiedlung klimatisch sowie auch anders günstiges Gebiet, was sich als Anzeichen ihrer Hegemonie im politischen Spektrum des damaligen Mitteleuropas ansehen lässt.

Awarische Hinterlassenschaften aus dem 6. Jahrhundert kennen wir bei uns bisher nicht ver-

lässlich. Grosse slawisch-awarische Gräberfelder sind in der Südslowakei erst seit der zweiten Hälfte des 7. Jahrhunderts bekannt. Sofern es die Problematik des Samo-Reiches betrifft, das in schriftlichen Quellen erwähnt wird, lassen sich bislang auf dem Gebiet der ČSSR im archäologischen Material keine solche Denkmäler ausgliedern, die es möglich wäre mit diesem politischen Gebilde in Zusammenhang zu bringen. Aus der Gesamtsituation geht hervor, dass die Vorfahren der Tschechen und der Slowaken Bestandteil des Samo-Reiches sein konnten, dessen wirtschaftliche und politische Basis vermutlich mit der Zone kleiner Burgwälle des Types Chotomel - Tornow auf dem Gebiet der Wenden zusammenhängt.

Die archäologischen Befunde erweisen, dass es nach der Mitte des 7. Jahrhunderts auf unserem Gebiet zu einer Beschleunigung der ökonomisch-sozialen Entwicklung, besonders im Raume Südmährens und der Westslowakei, kommt. Das Gebiet dieser Slawen unterschied sich vom awarischen Stammesverband nicht nur durch den Bestattungsritus, aber vor allem durch die Dynamik der gesellschaftlichen Entwicklung. Die Entfaltung der Produktion hatte auch Veränderungen in der Struktur der Gesellschaft zufolge. Gleichzeitig mit den neuen landwirtschaftlichen Siedlungen entstehen vermutlich im 8. Jahrhundert bei uns die ersten befestigten Siedlungen, Zentren der spezialisierten Erzeugung sowie des Fernhandels. Die Entdeckungen von Goldschmiedewerkstätten aus dem 8. Jahrhundert zeugen von den tiefen Wurzeln der grossmährischen Goldschmiedekunst.

Die Burgwälle des vorgrossmährischen Zeitabschnittes waren nicht nur ökonomische Zentren, sondern auch Zentren der politischen Macht. Zur Ausrüstung der slawischen Krieger gehörten besonders die charakteristischen Hakensporen, die man im awarischen Milieu nicht verwendete. Es ist kein Zufall, dass die Entwicklung der slawischen Stämme auf dem Gebiet der ČSSR im 6. - 8. Jahrhundert in der Entstehung des ersten Staates der Vorfahren der Tschechen und der Slowaken - in Grossmähren mündete.

Die Publikation "Die Anfänge der slawischen Besiedlung unserer Länder" erschien im Verlag Academia im Jahre 1986.

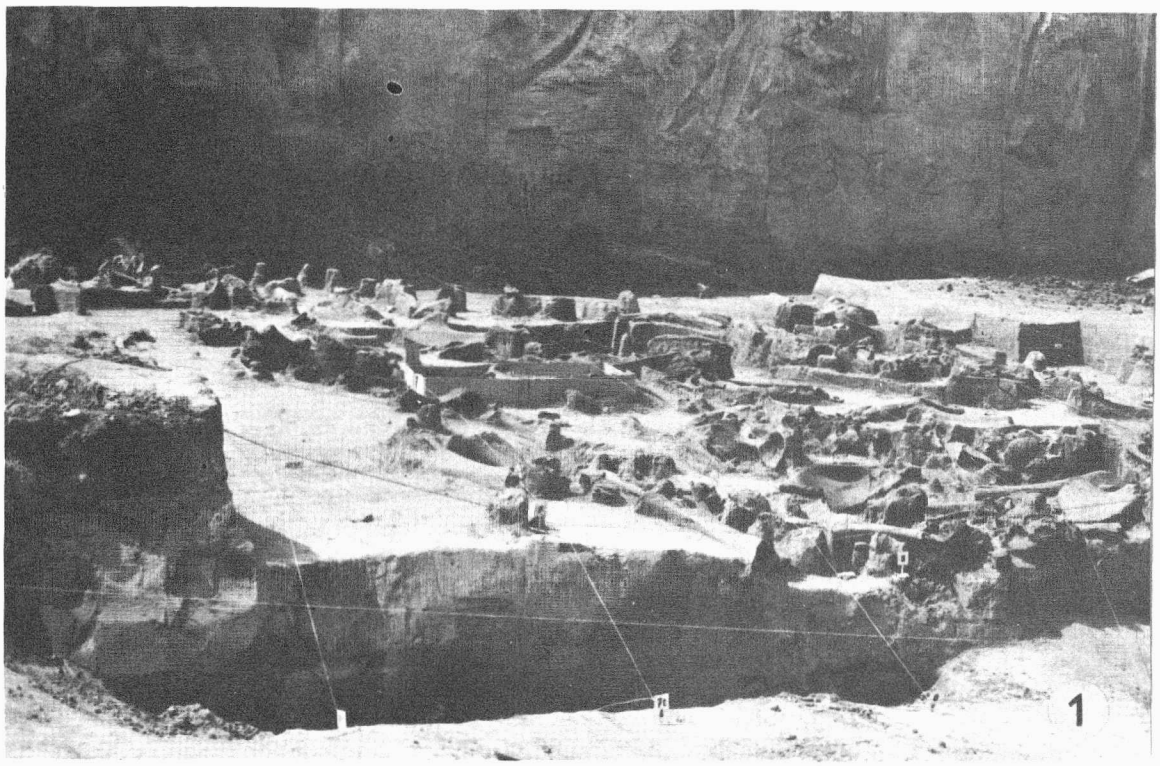

Tab. 1. Milovice /okr. Břeclav/. 1 část skládky mamutích kostí v sektoru A; 2 pohled na základy gravettského obydlí v ploše G od SZ. - 1 Teil einer Mammutknochenanhäufung in Sektor A; 2 Anblick auf die Fundamente einer Gravettienbehausung auf der Fläche G von NW.

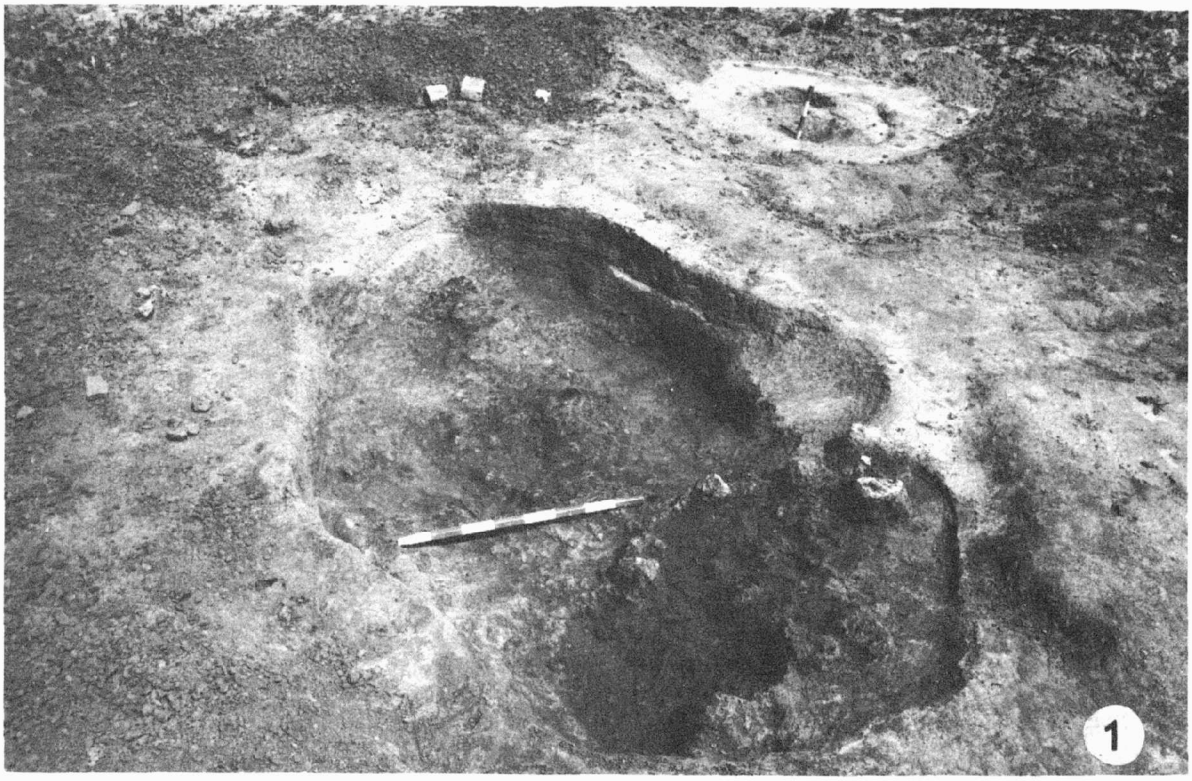

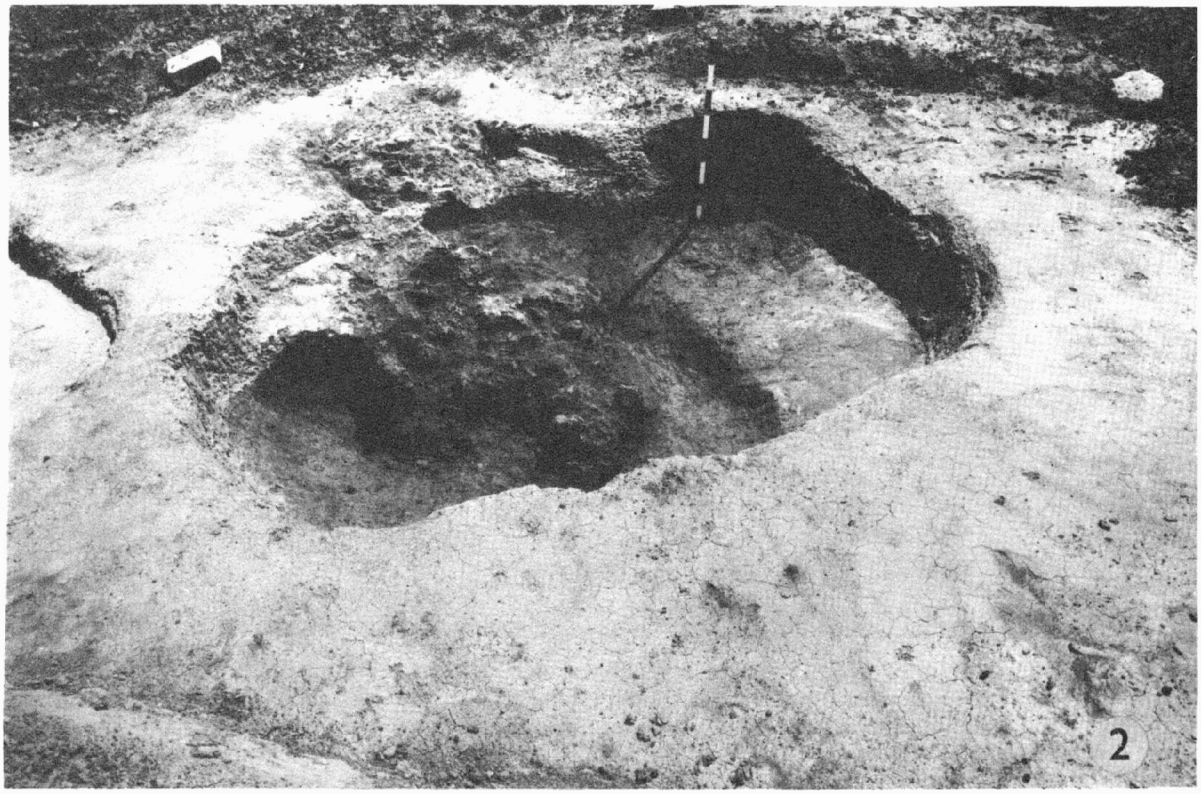

Tab. 2. Hulín /okr. Kroměříž/, TOS. Jáma kultury lineární s destruovanou hliněnou pecí. - Grube der Linearkultur mit destruiertem Tonofen.

Tab. 3. Uničov /okr. Olomouc/. 1 rýsující se příkop kultury lineární; 2 příkop se vstupem, pohled od Z. - 1 auf der Fläche sich abhebender Graben der Linearkultur; 2 Graben mit Eintritt, Anblick von W.

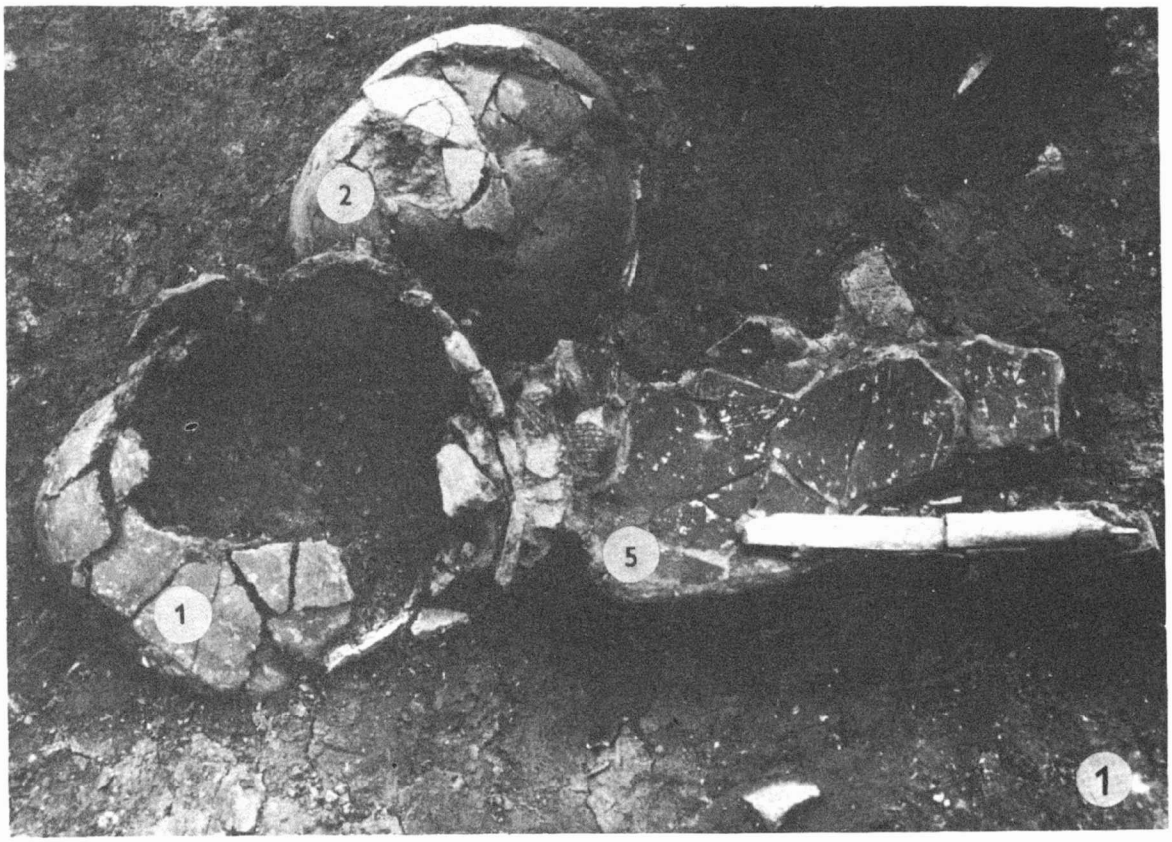

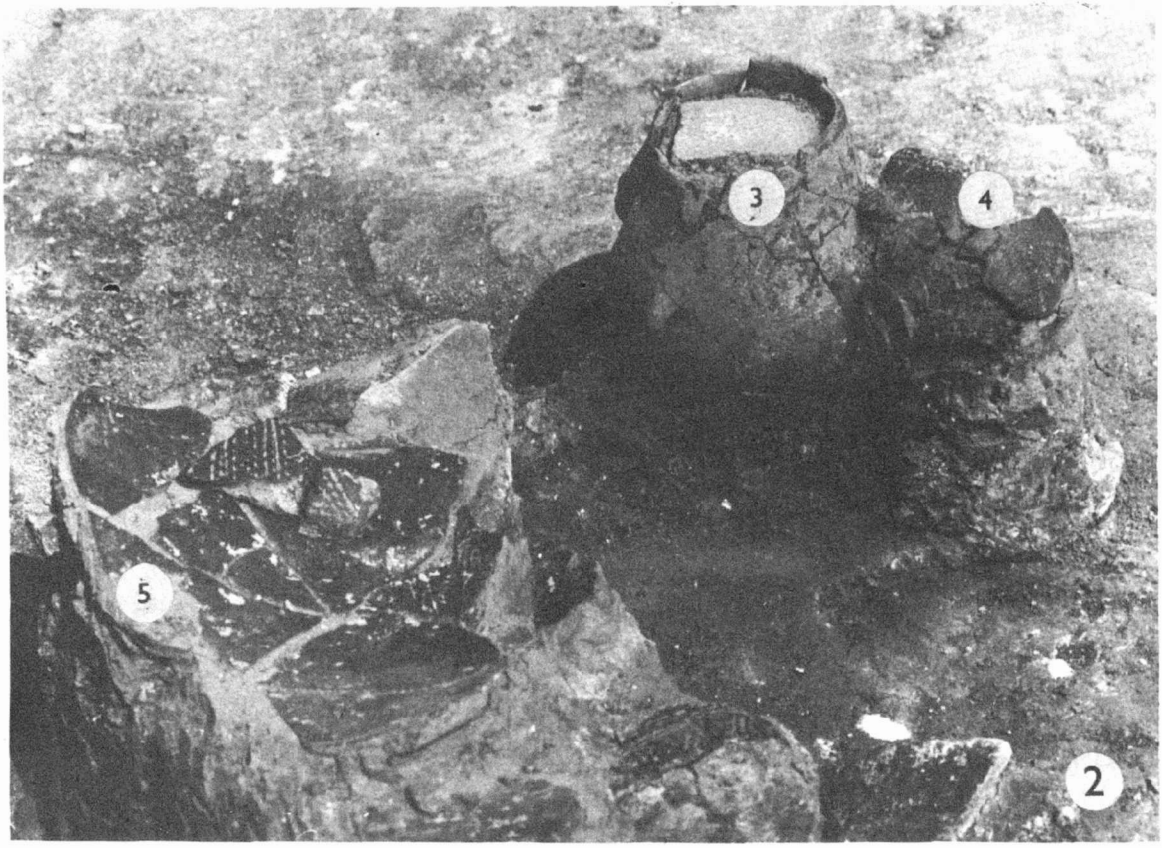

Tab. 4. Těšetice - Kyjovice /okr. Znojmo/. 1 seskupení nádob v hrobu H_{12} s vypíchanou keramikou; 2 situace po vyzvednutí misky /2/ a kotlovité nádoby /1/, poloha nádobky obsahující barvivo /3/. - 1 Gefässgruppierung in Grab H_{12} mit Stichbandkeramik; 2 Situation nach der Bergung der Schüssel /2/ und des kesselförmigen Gefässes /1/, Lage des Gefässes mit Farbstoffinhalt /3/.

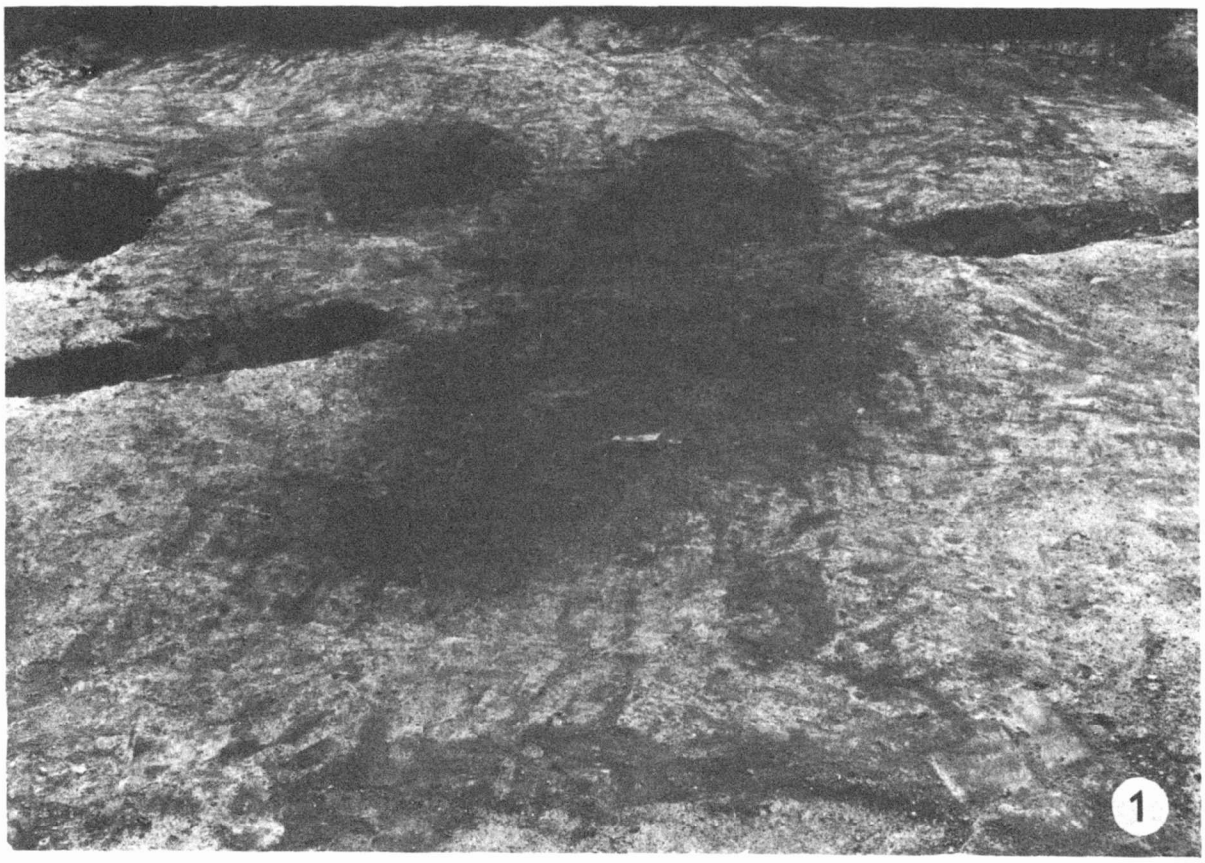

Tab. 5. Těšetice - Kyjovice /okr. Znojmo/. 1 překrývající se objekty 170 a 298; 2 část hliníku /obj. 170/. - 1 sich überdeckende Objekte 170 und 298; 2 Teil der Lehmgrube /Obj. 170/.

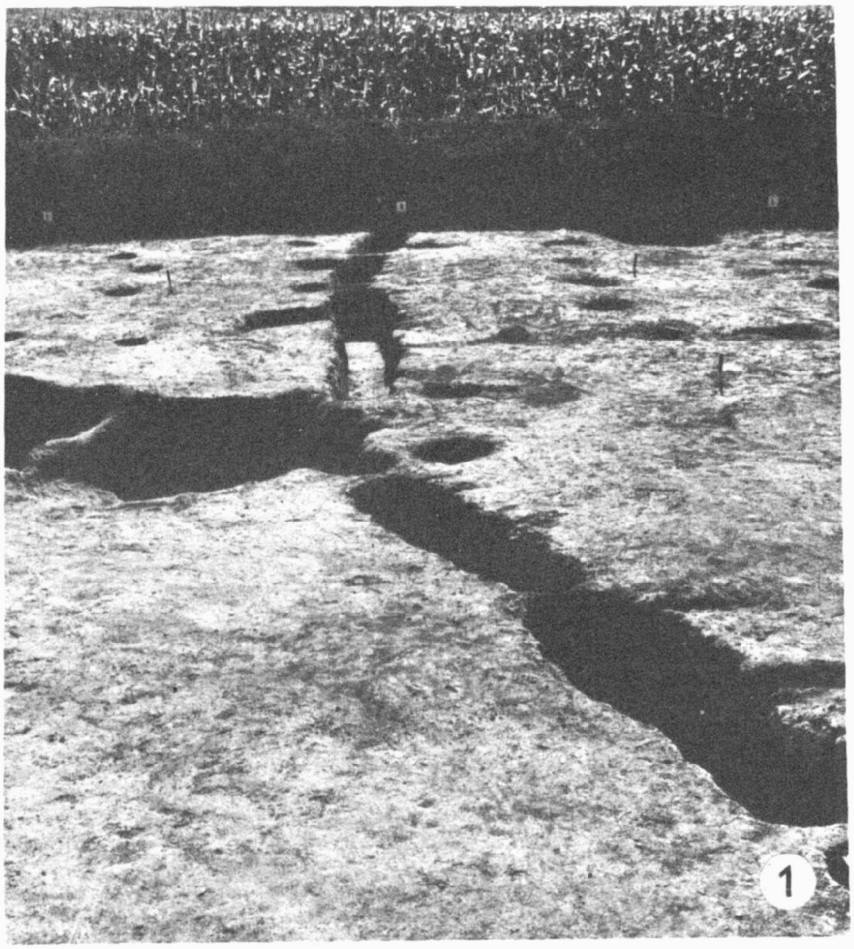

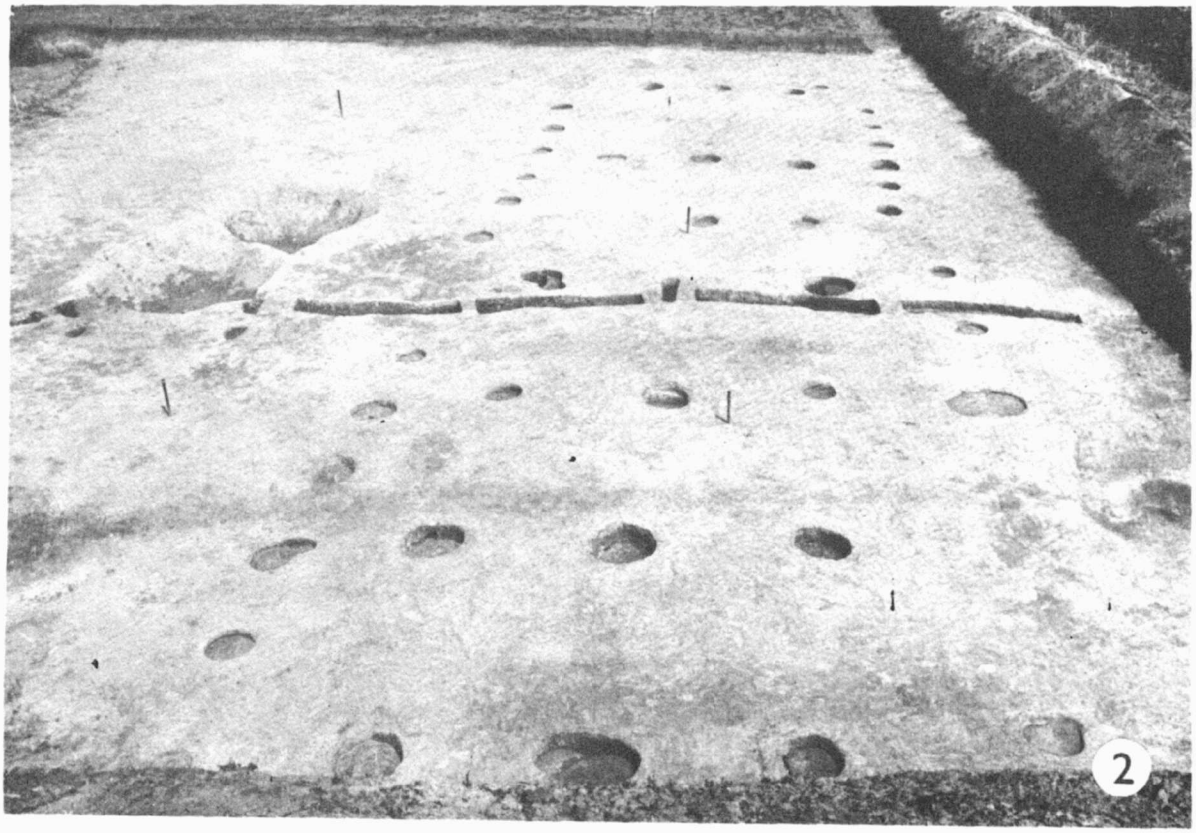

Tab. 6. Těšetice - Kyjovice /okr. Znojmo/. 1 průběh vnější palisády se severní brankou; 2 pohled na dům kůlové konstrukce /D 15/. - 1 Verlauf der äusseren Palisade mit nördlicher Pforte; 2 Anblick auf ein Haus mit Pfostenkonstruktion /D 15/.

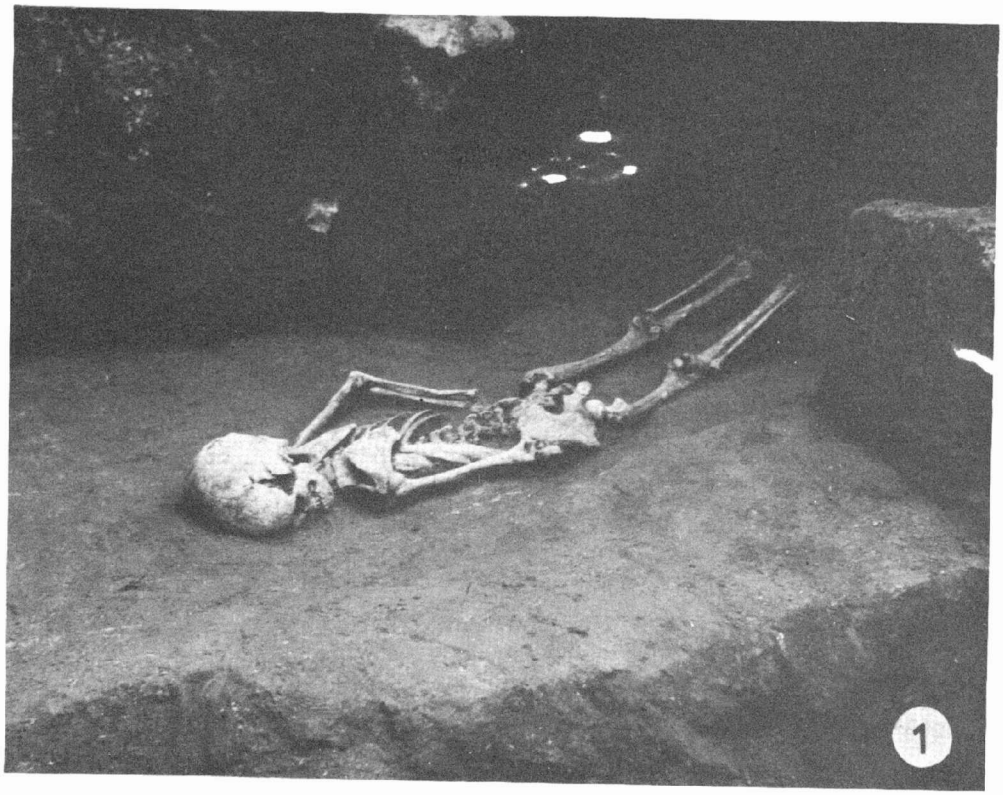

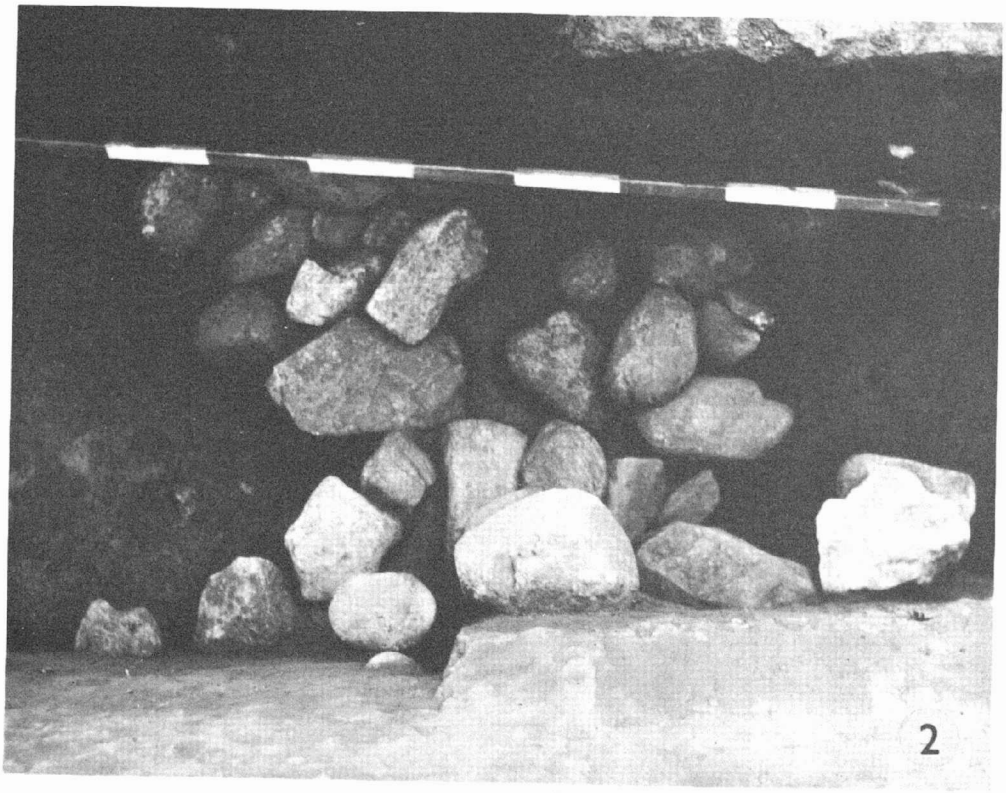

Tab. 7. Budkovice /okr. Brno-venkov/. 1 kostra v zásypu obj. II /hl. 250 cm/, pohled od JV; 2 část kamenné destrukce v zásypu obj. II /hl. 4 m/. - 1 Skelett in der Aufschüttung von Obj. II /Tf. 250 cm/, Ansicht von SO; 2 Teil der Steindestruktion in der Aufschüttung von Obj. II /Tf. 4 m/.

1

2

3

Tab. 8. Pavlov /okr. Břeclav/. Ukázka keramiky z časně slovanských objektů. - Auswahl an Keramik aus frühslawischen Objekten.

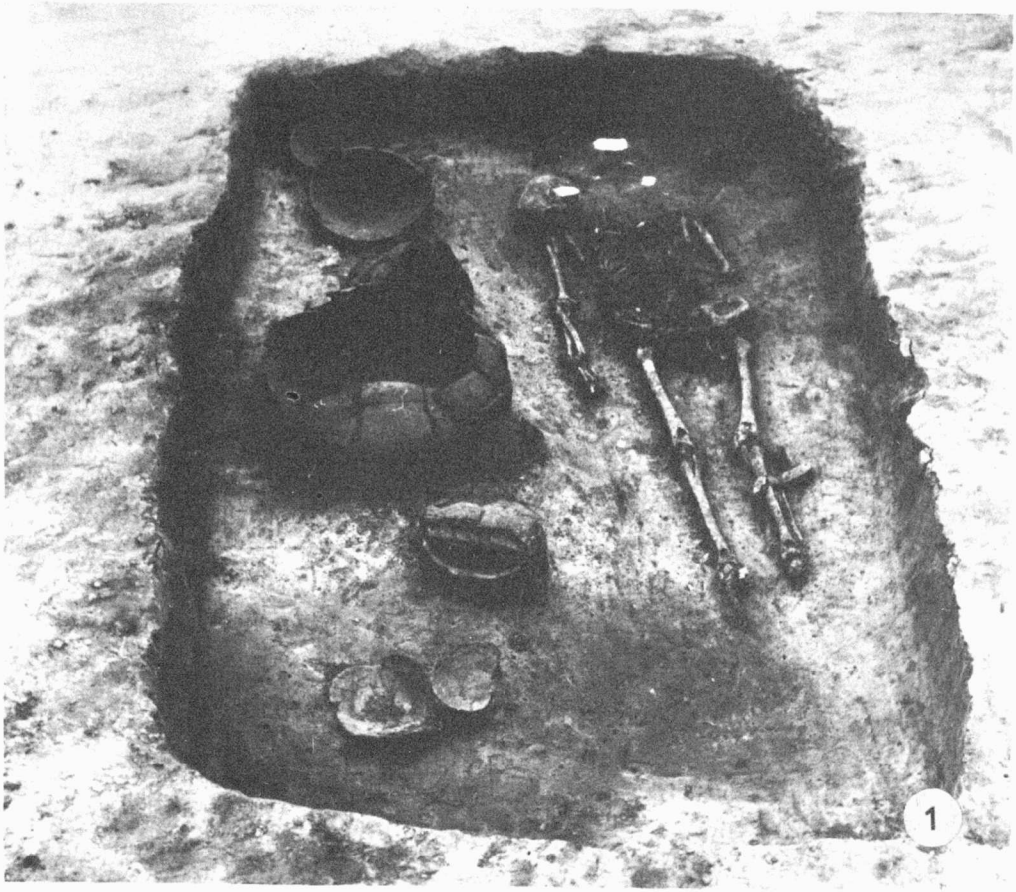

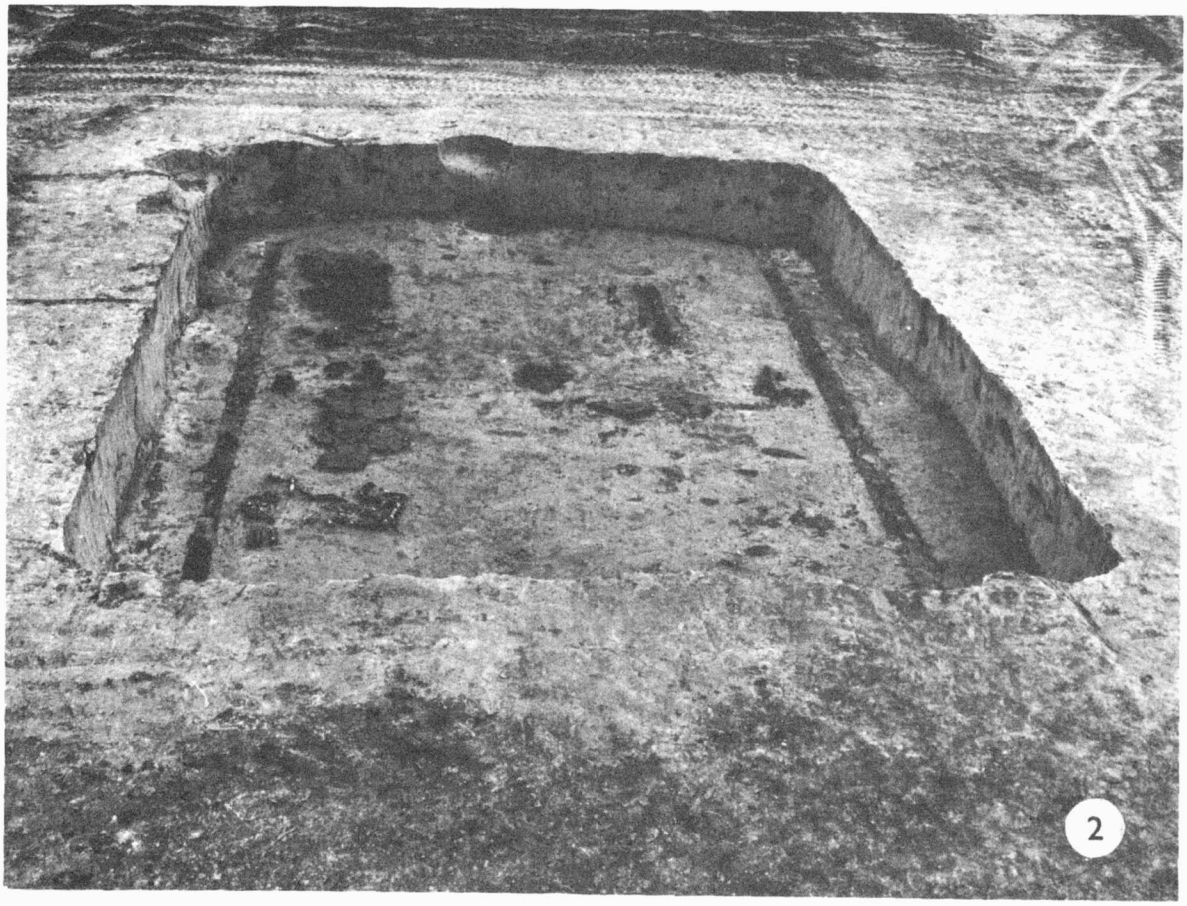

Tab. 9. Brno - Horní Heršpice /okr. Brno-měs o/. 1 horákovský hrob 44; 2 horákovský hrob 43, pohled od J. - 1 Horákover Grab 44; 2 Horákover Grab 43, Anblick von S.

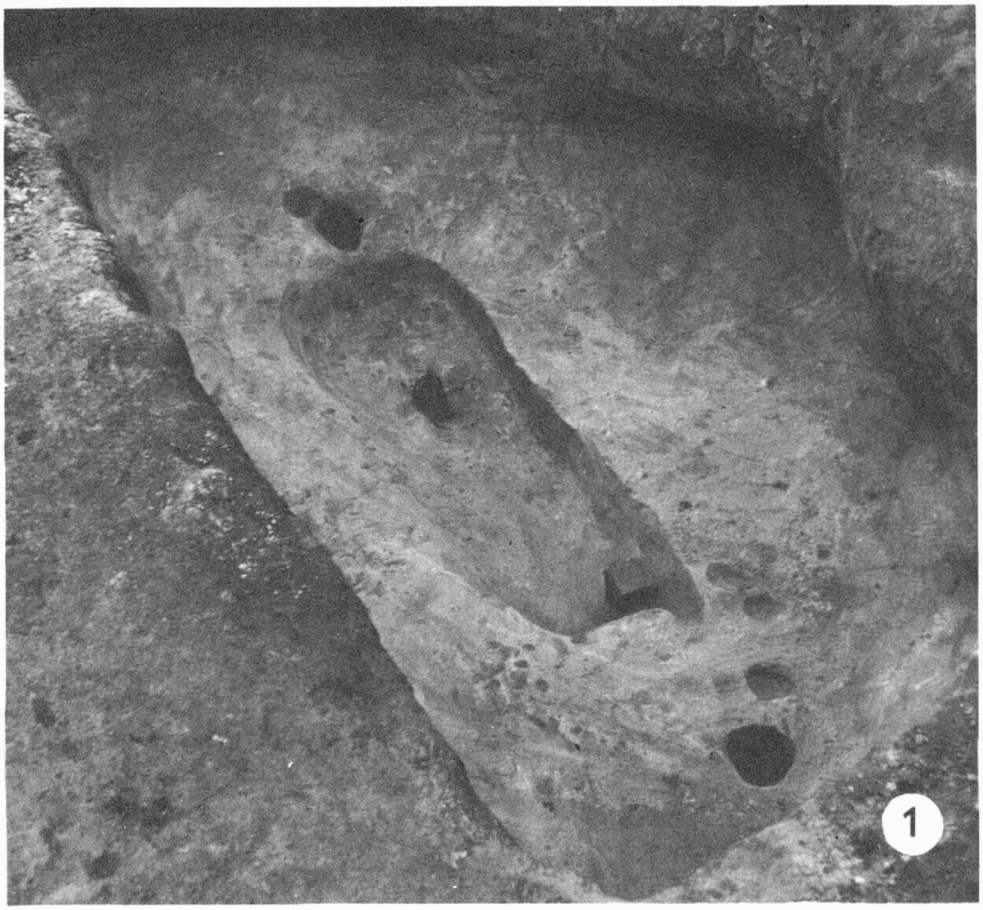

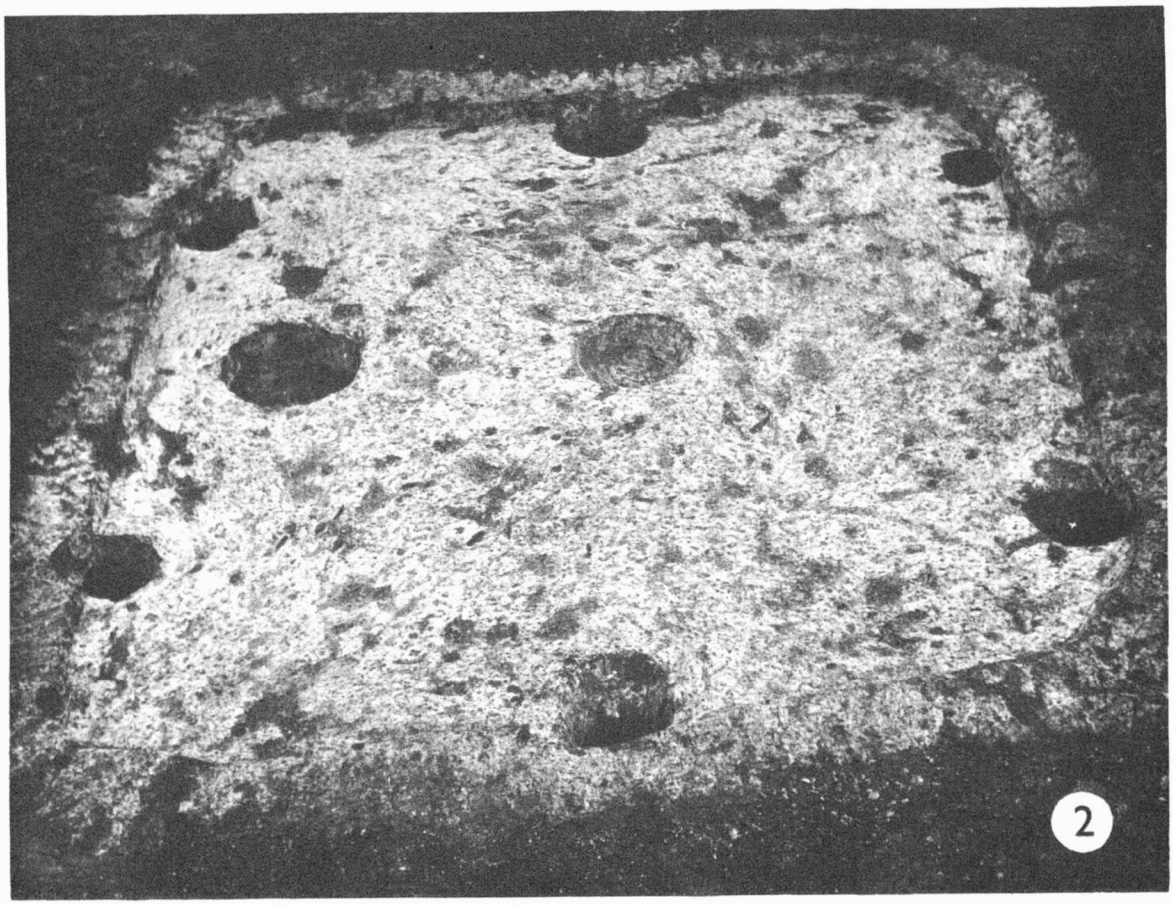

Tab. 10. Těšany /okr. Brno-venkov/. 1 obj. 106, detail zemnice se stopami po vnitřním vybavení; 2 obj. 9, zahloubená chata z doby římské. - 1 Obj. 106, Detail der Erdhütte mit Spuren einer Inneneinrichtung; 2 Obj. 9, eingetiefte Hütte aus der römischen Kaiserzeit.

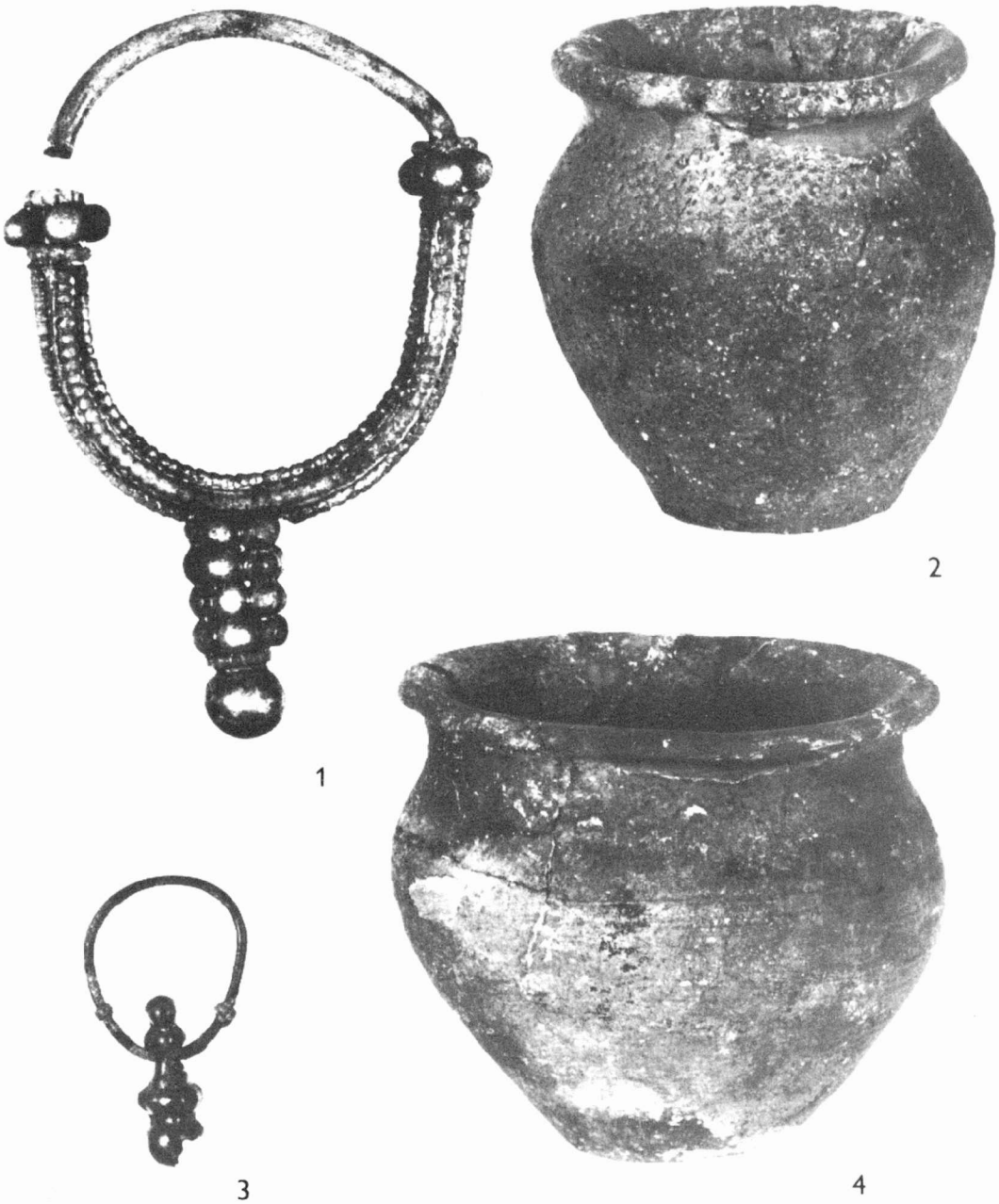

Tab. 11. Litenčice /okr. Kroměříž/. 1 stříbrná náušnice z kostrového hrobu č. 4 /zvětšeno/; 2 žárový hrob č. 2; 3 bronzová náušnice z kostrového hrobu č. 9; 4 žárový hrob č. 1. - 1 silberner Ohrring aus dem Körpergrab Nr. 4 /vergrössert/; 2 Brandgrab Nr. 2; 3 bronzener Ohrring aus dem Körpergrab Nr. 9; 4 Brandgrab Nr. 1.

1

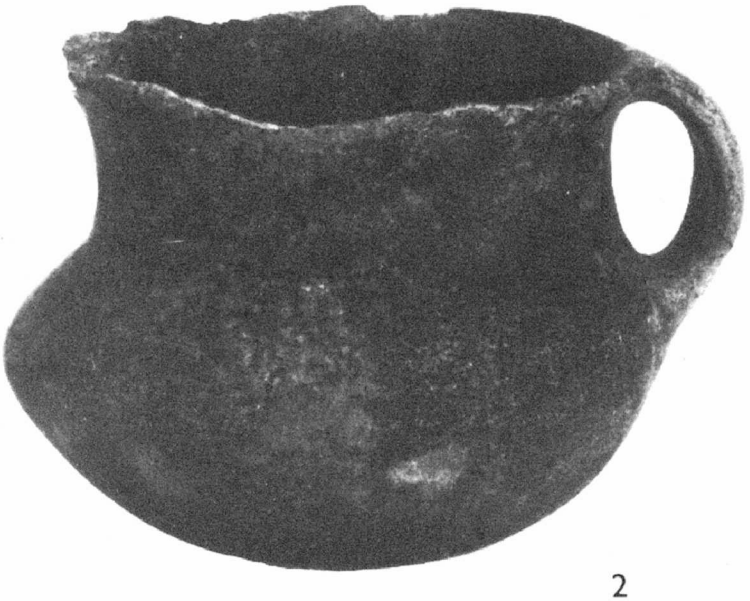

2

Tab. 12. Kroměříž /okr. Kroměříž/. Ukázka keramiky. - Auswahl an Keramik.

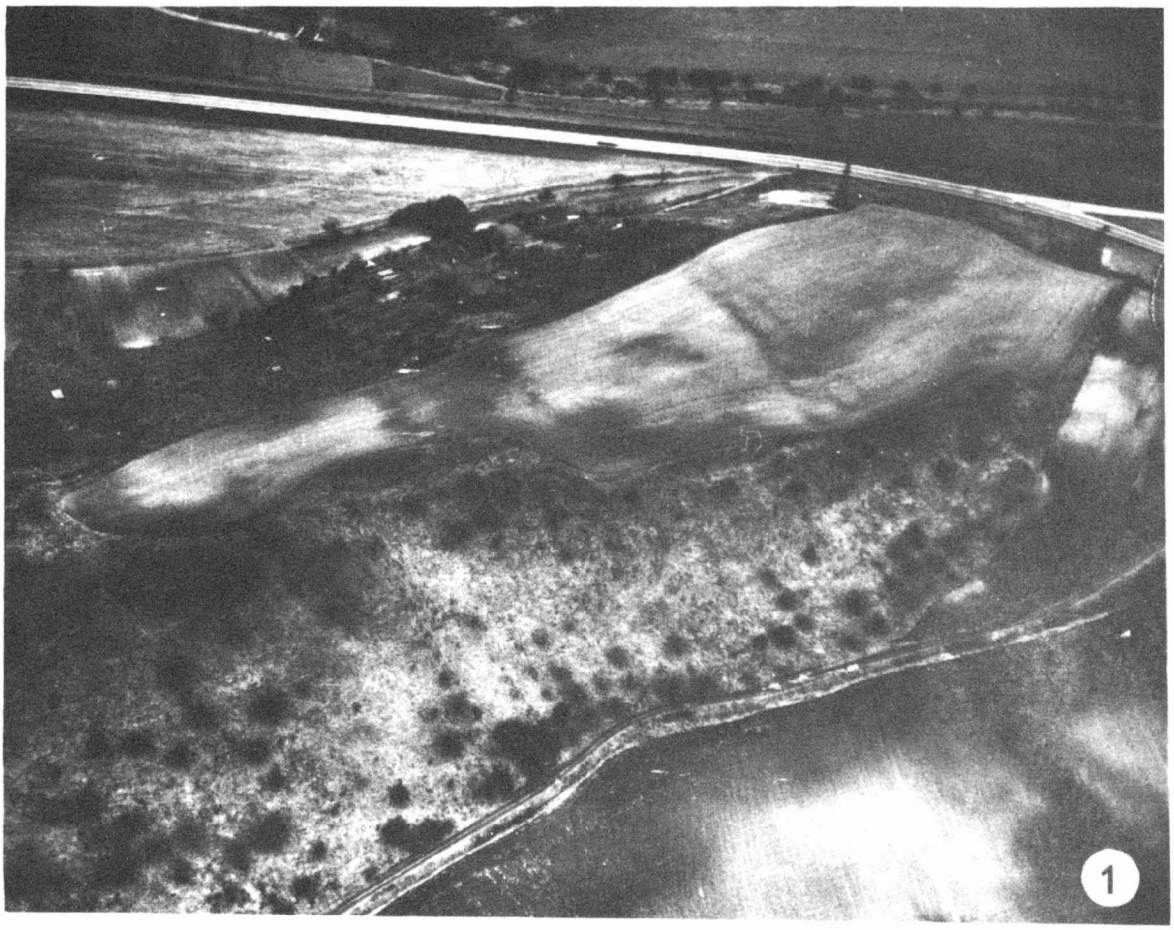

Tab. 13. Letecké snímkování. 1, 2 Marefy /okr. Vyškov/ "Člupy". - Luftbildaufnahmen. 1, 2 Marefy /Bez. Vyškov/.

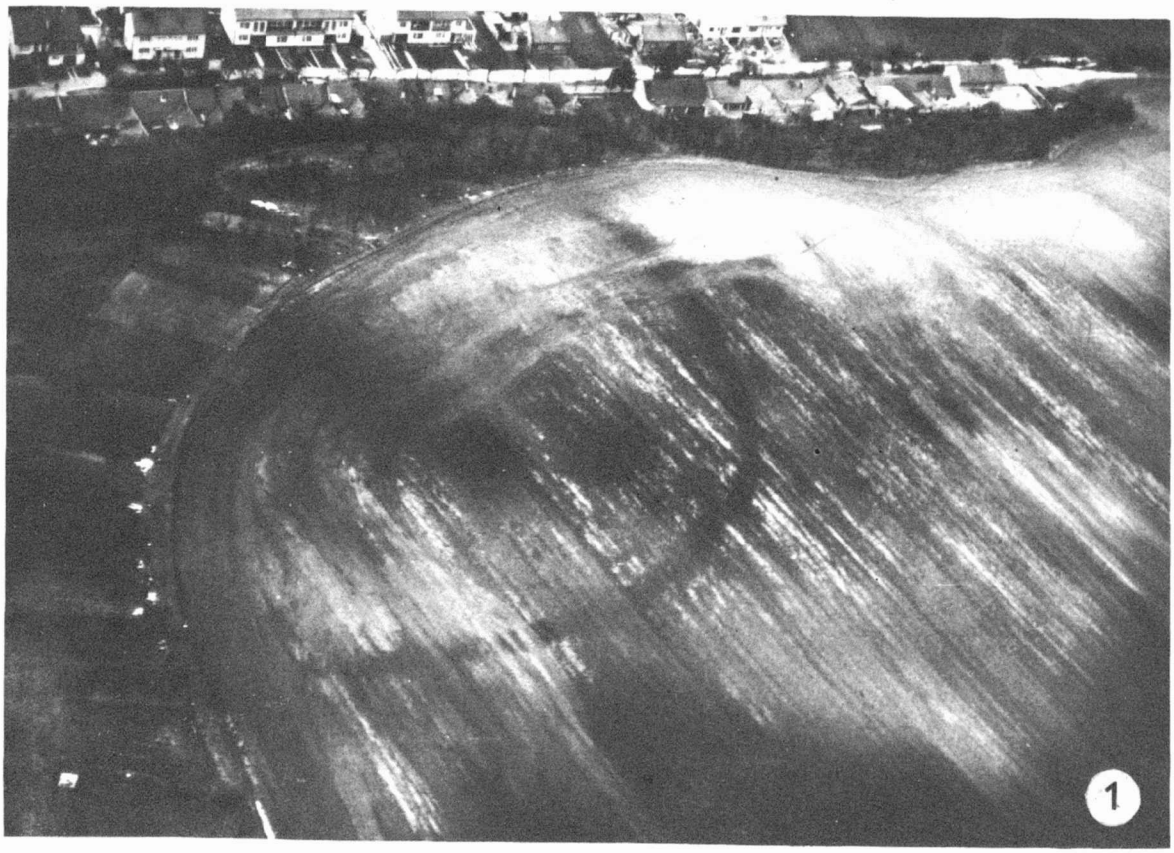

Tab. 14. Letecké snímkování. 1 Vážany nad Litavou /okr. Vyškov/; 2 Křenovice - Hrušky /okr. Vyškov/. - Luftbildaufnahmen. 1 Vážany nad Litavou /Bez. Vyškov/; 2 Křenovice - Hrušky /Bez. Vyškov/.

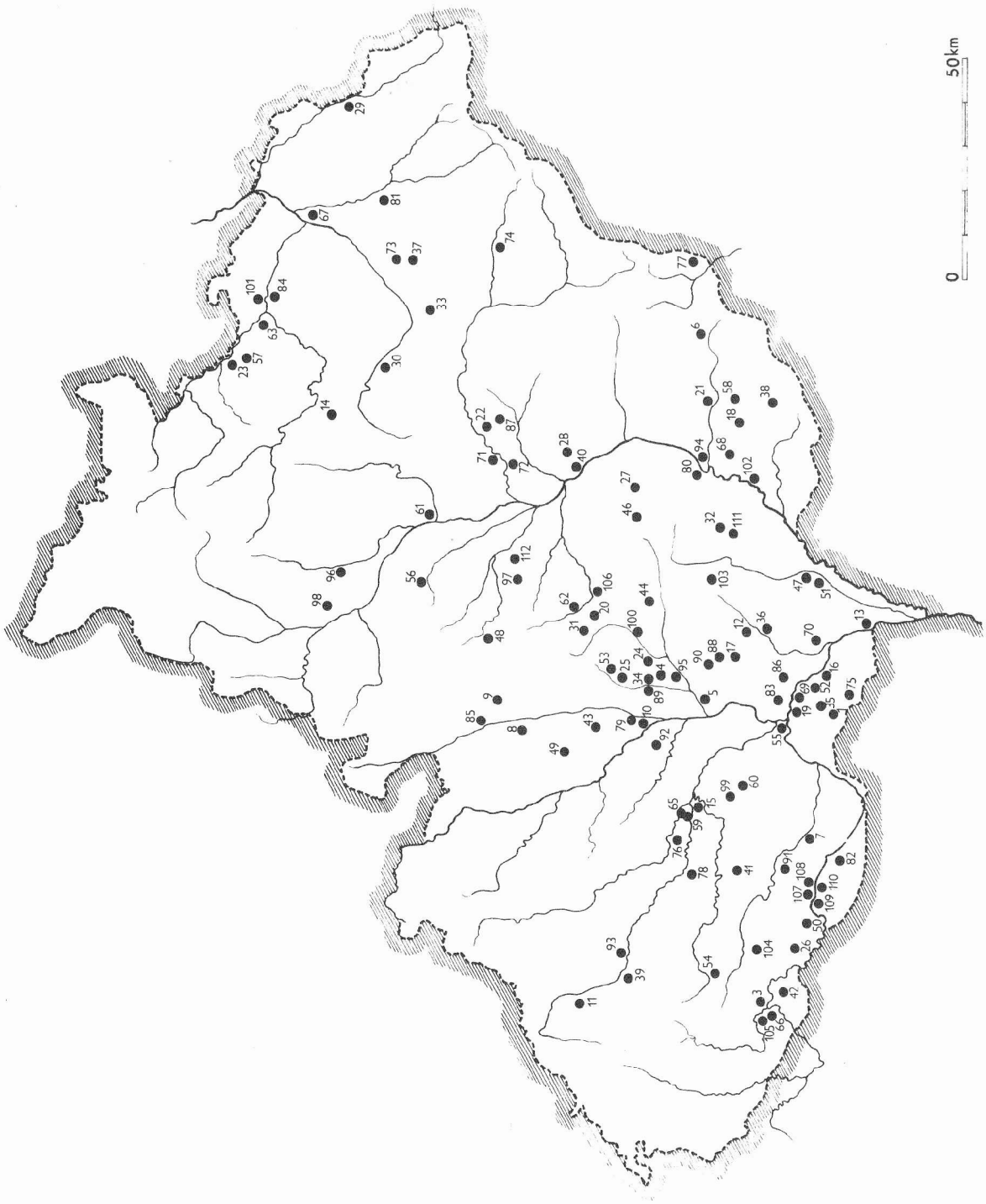

Tab. 15. Výzkumy a záchranné akce na Moravě v roce 1987. - Grabungen und Rettungsaktionen in Mähren im Jahre 1987.

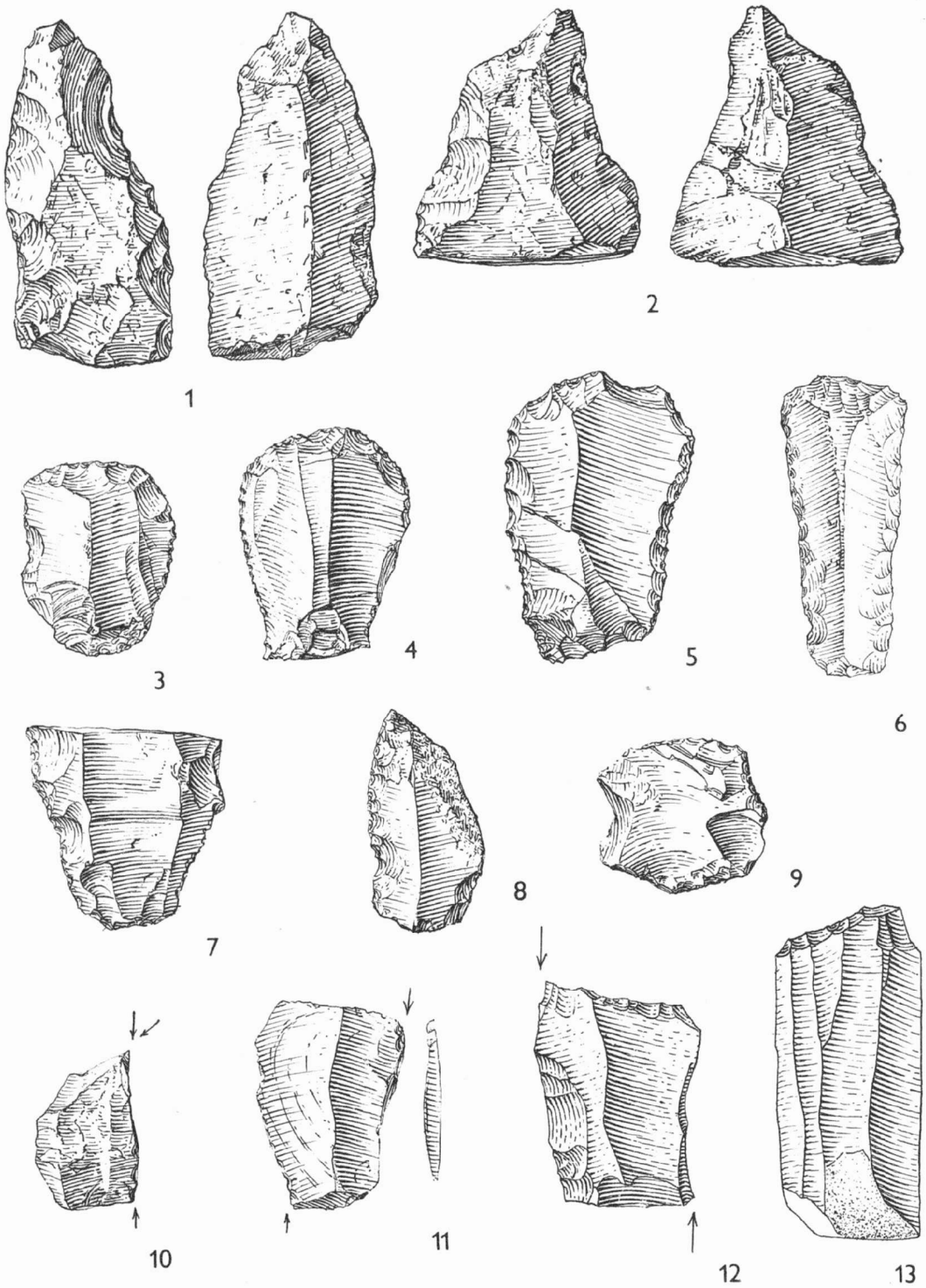

Obr. 1. Opatovice /okr. Vyškov/, poloha Lány. Výběr paleolitické industrie. - Opatovice /Bez. Vyškov/, Lage Lány. Auswahl an paläolithischer Industrie.

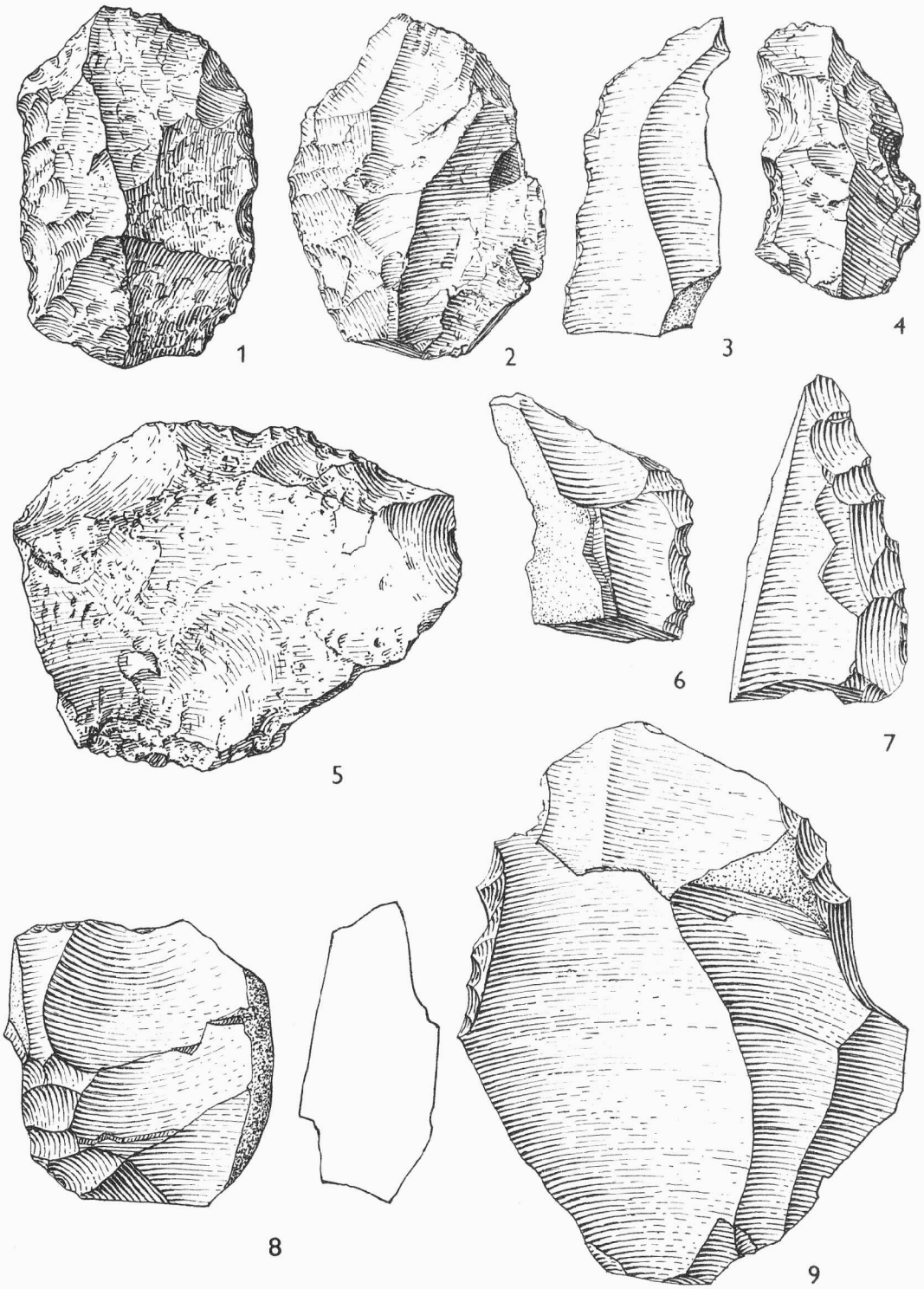

Obr. 2. Opatovice /okr. Vyškov/, poloha Lány. Výběr paleolitické industrie. - Opatovice /Bez. Vyškov/, Lage Lány. Auswahl an paläolithoscher Industrie.

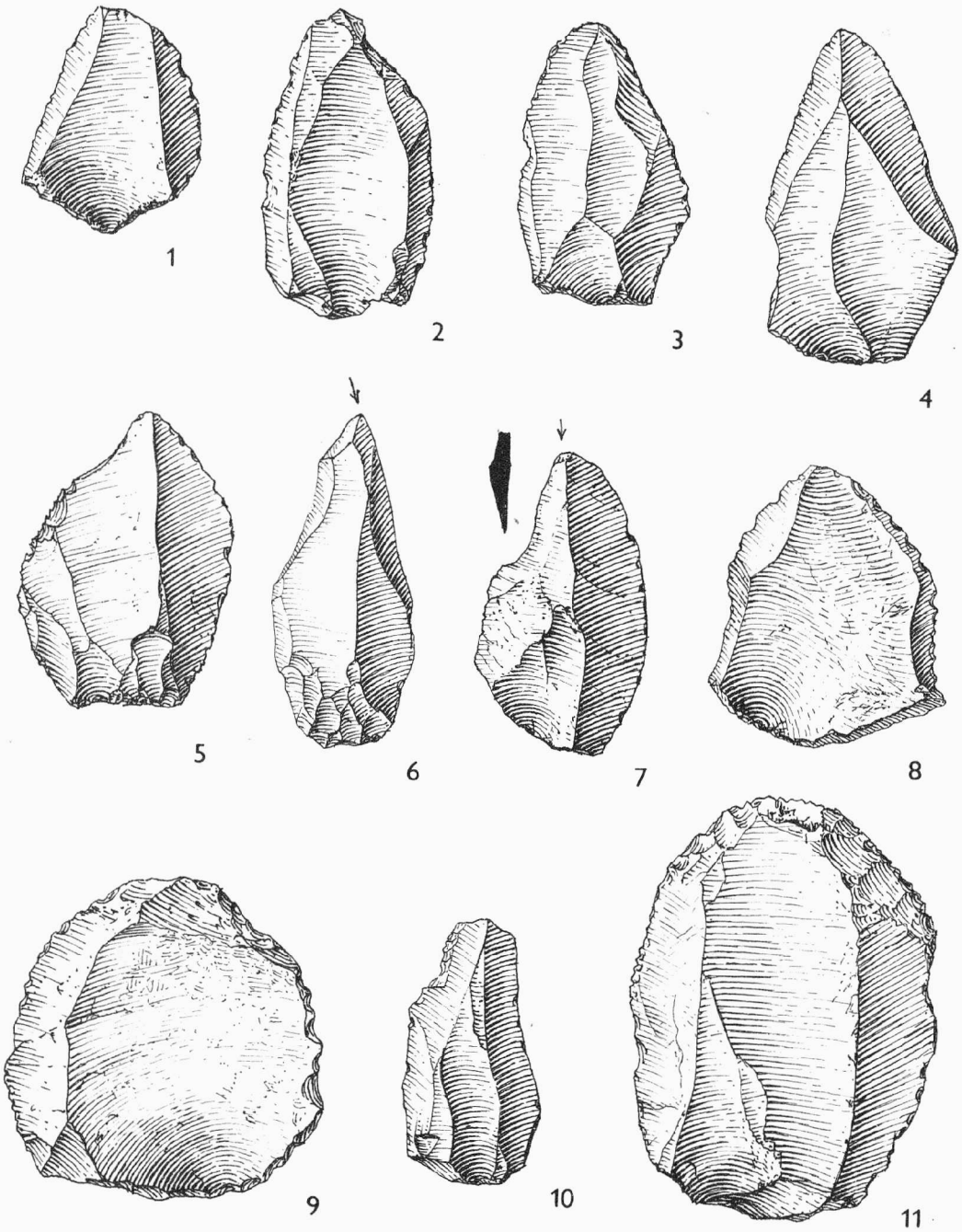

Obr. 3. Brno - Líšeň /okr. Brno-město/, poloha Čtvrtě. Výběr paleolitické industrie. - Brno - Líšeň /Bez. Brno-město/, Lage Čtvrtě. Auswahl an paläolithischer Industrie.

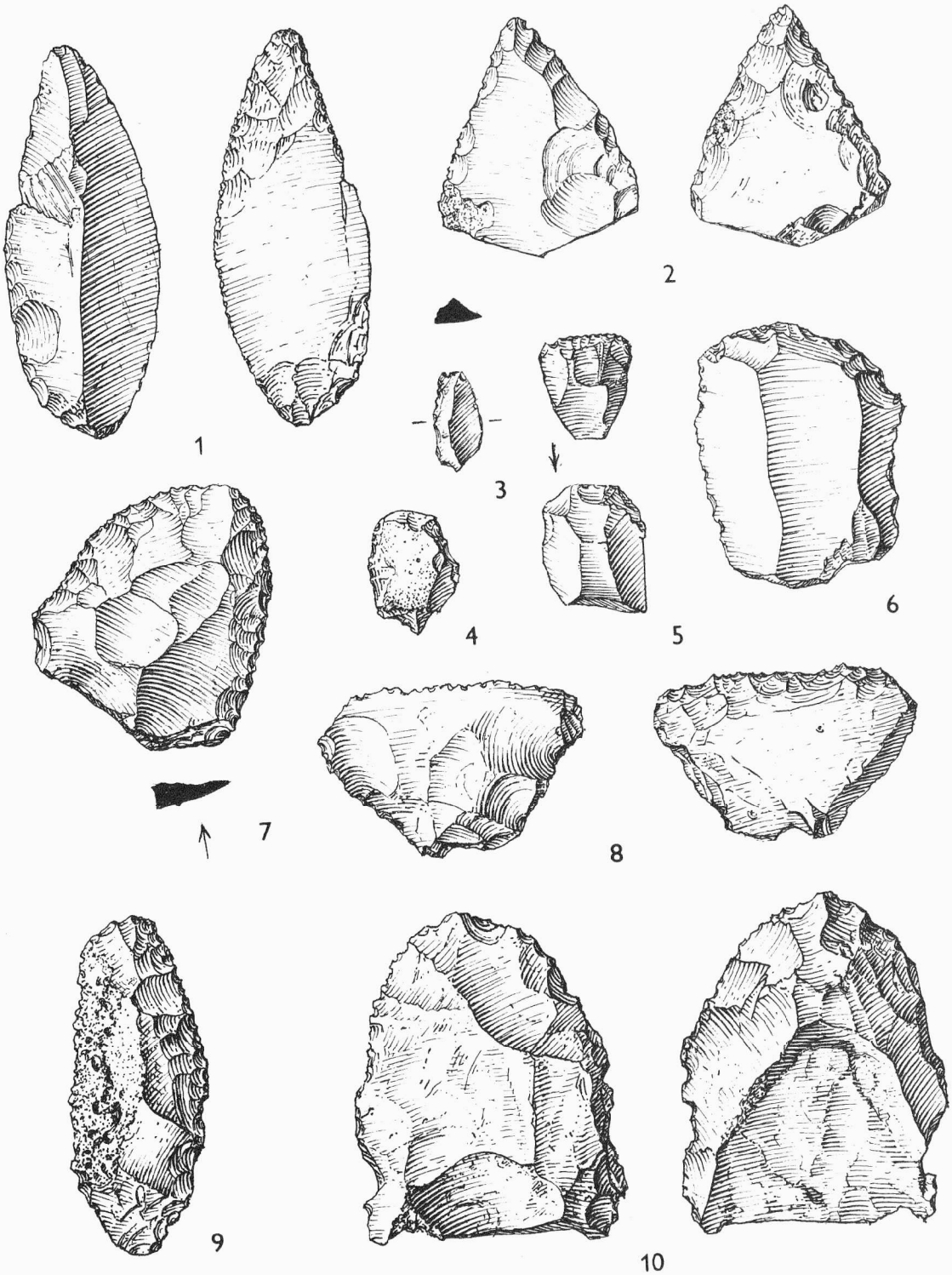

Obr. 4. Brno - Líšeň /okr. Brno-město/, poloha Čtvrtě. Výběr paleolitické industrie. - Brno - Líšeň /Bez. Brno-město/, Lage Čtvrtě. Auswahl an paläolithischer Industrie.

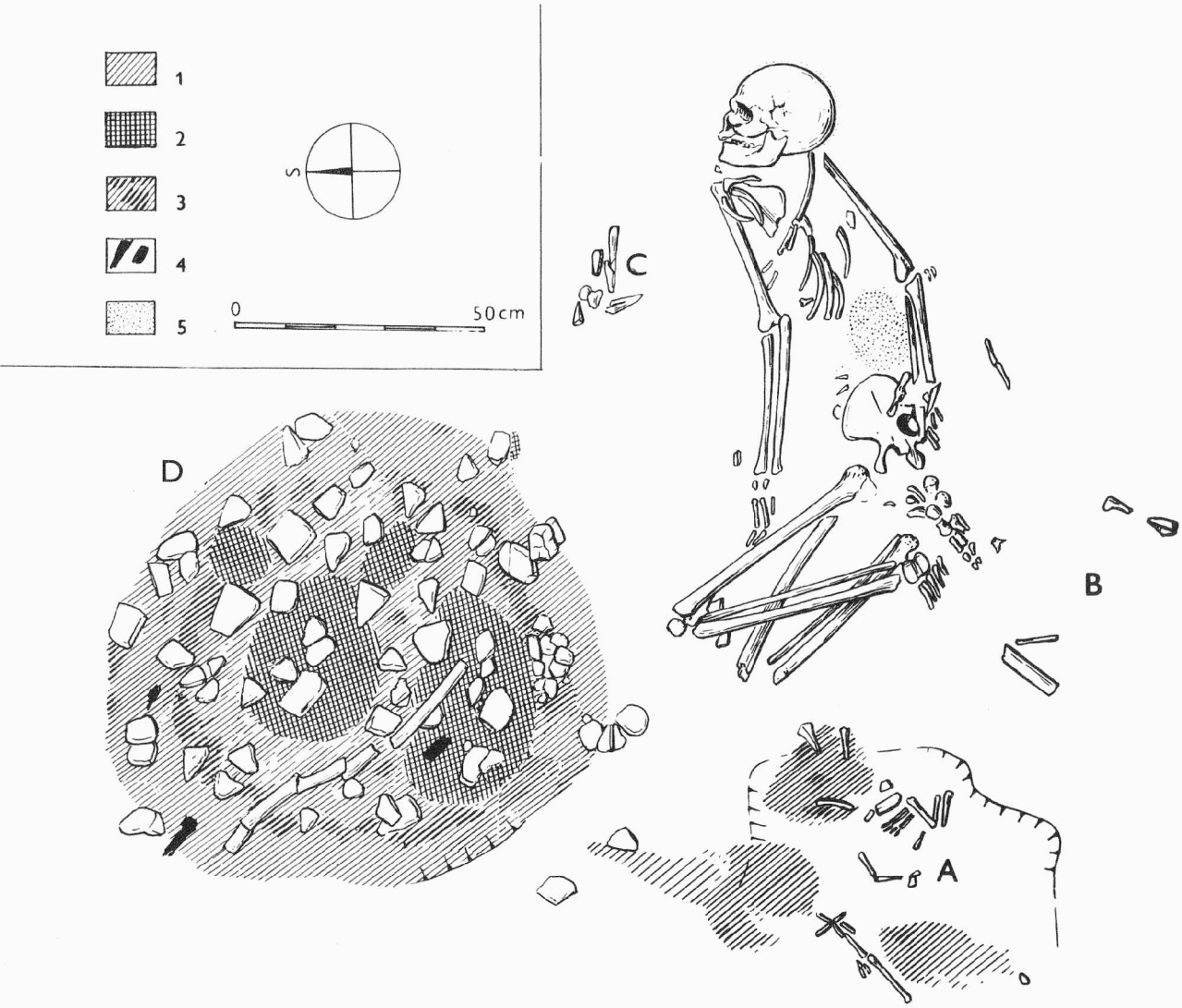

Obr. 5. Dolní Věstonice II /okr. Břeclav/, západní svah. Hrob muže a ohniště ve střední části celku AAa - 18/22. 1 uhlíkatá poloha, 2 do červena propálená spraš, 3 koncentrace uhlíků, 4 zuhelnatělé dřevo, 5 barvivo. - Dolní Věstonice II /Bez. Břeclav/, Westhang. Männergrab und Feuerstelle im mittleren Teil des Komplexes AAa - 18/22. 1 Holzkohlelage, 2 rotdurchbrannter Löss, 3 Konzentration von Holzhohlenpartikeln, 4 verkohltes Holz, 5 Farbstoff.

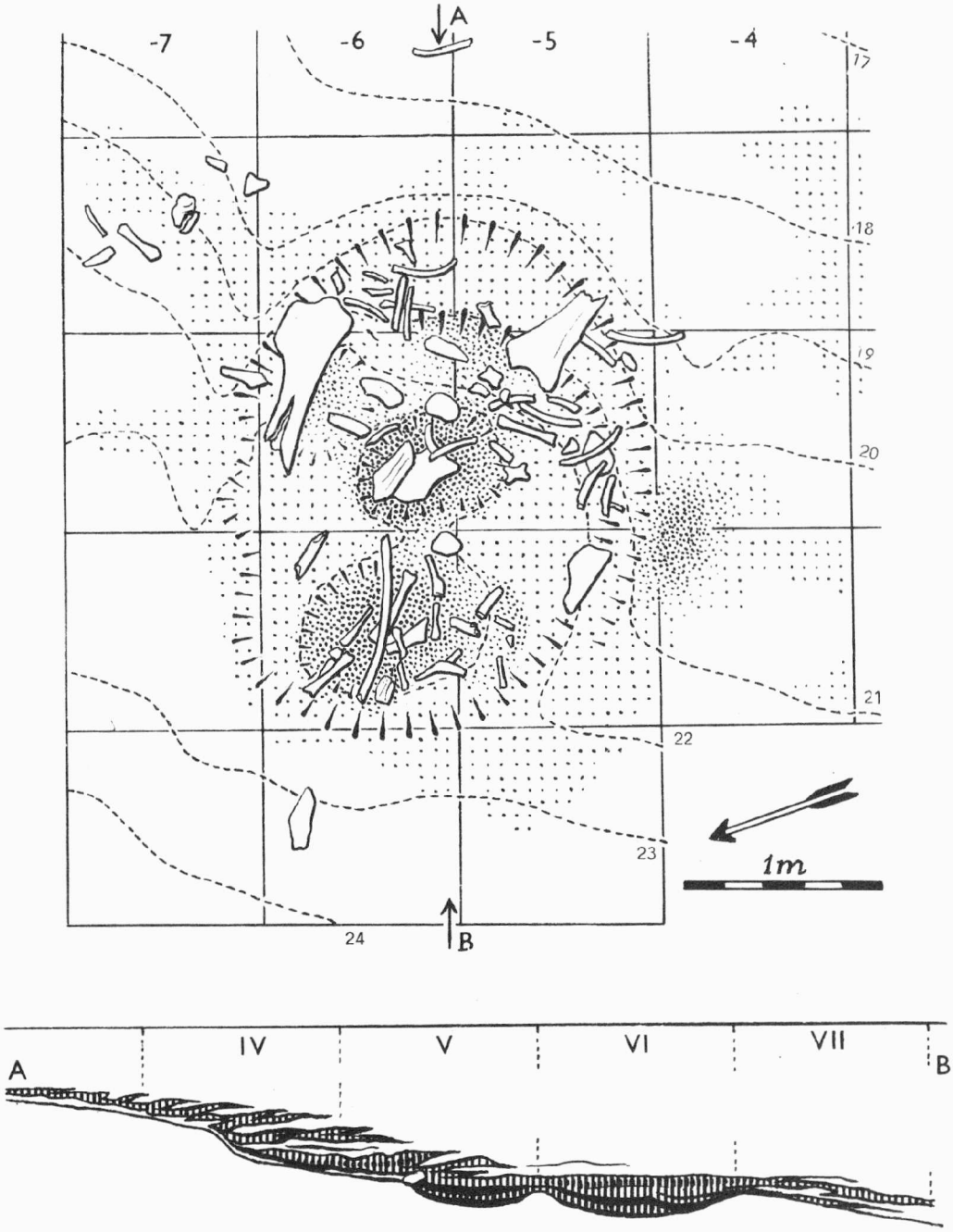

Obr. 6. Dolní Věstonice II /okr. Břeclav/, nad cihelnou 1987. Zahloubený sídl ištní objekt u severního okraje prozkoumané plochy. - Dolní Věstonice II / Bez. Břeclav/, oberhalb der Ziegelei 1987. Eingetieftes Siedlungsobjekt am Nordrand der untersuchten Fläche.

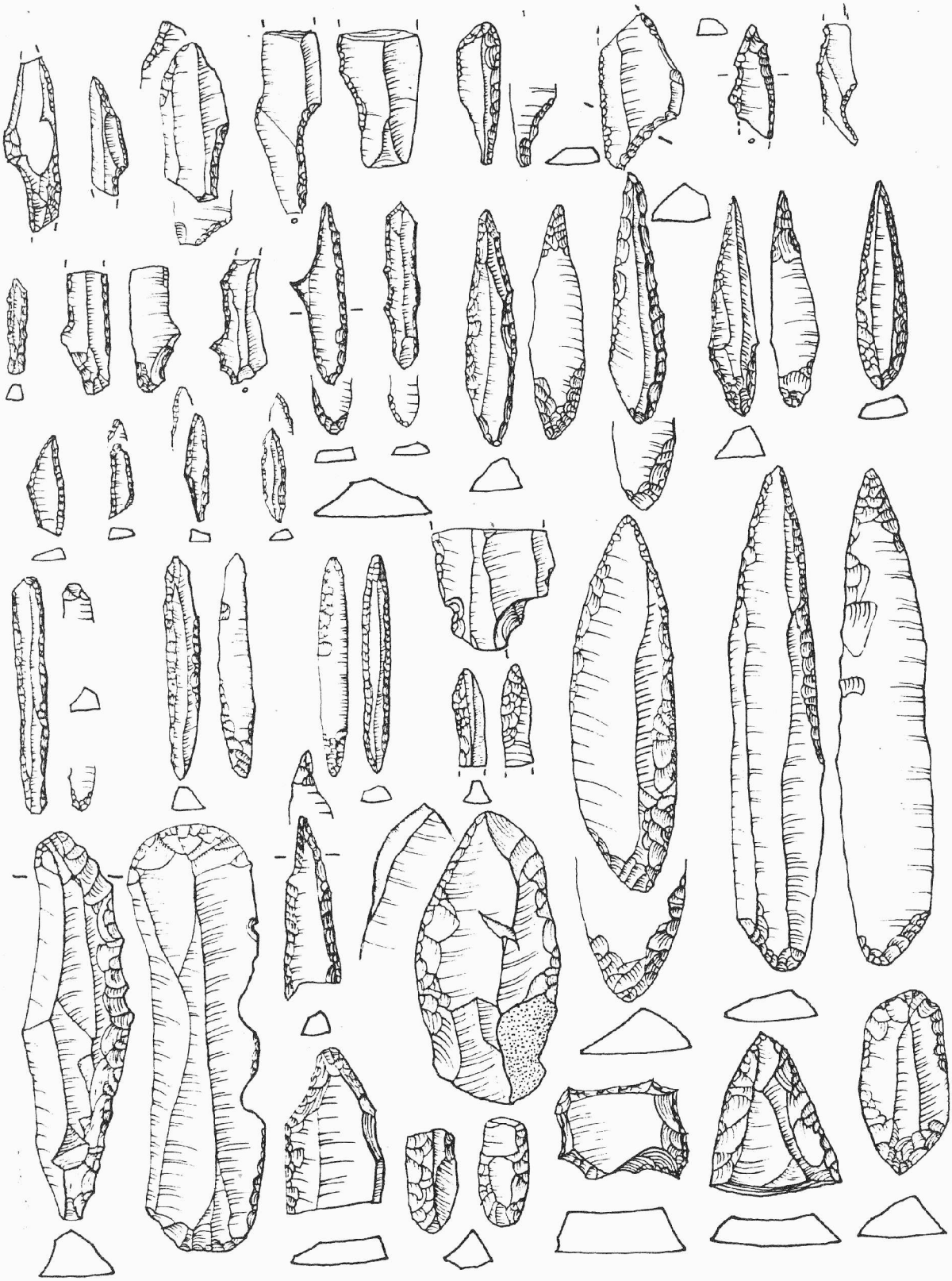

Obr. 7. Milovice /okr. Břeclav/. Výběr štípané industrie z plochy G. - Auswahl an Spaltindustrie von der Fläche G.

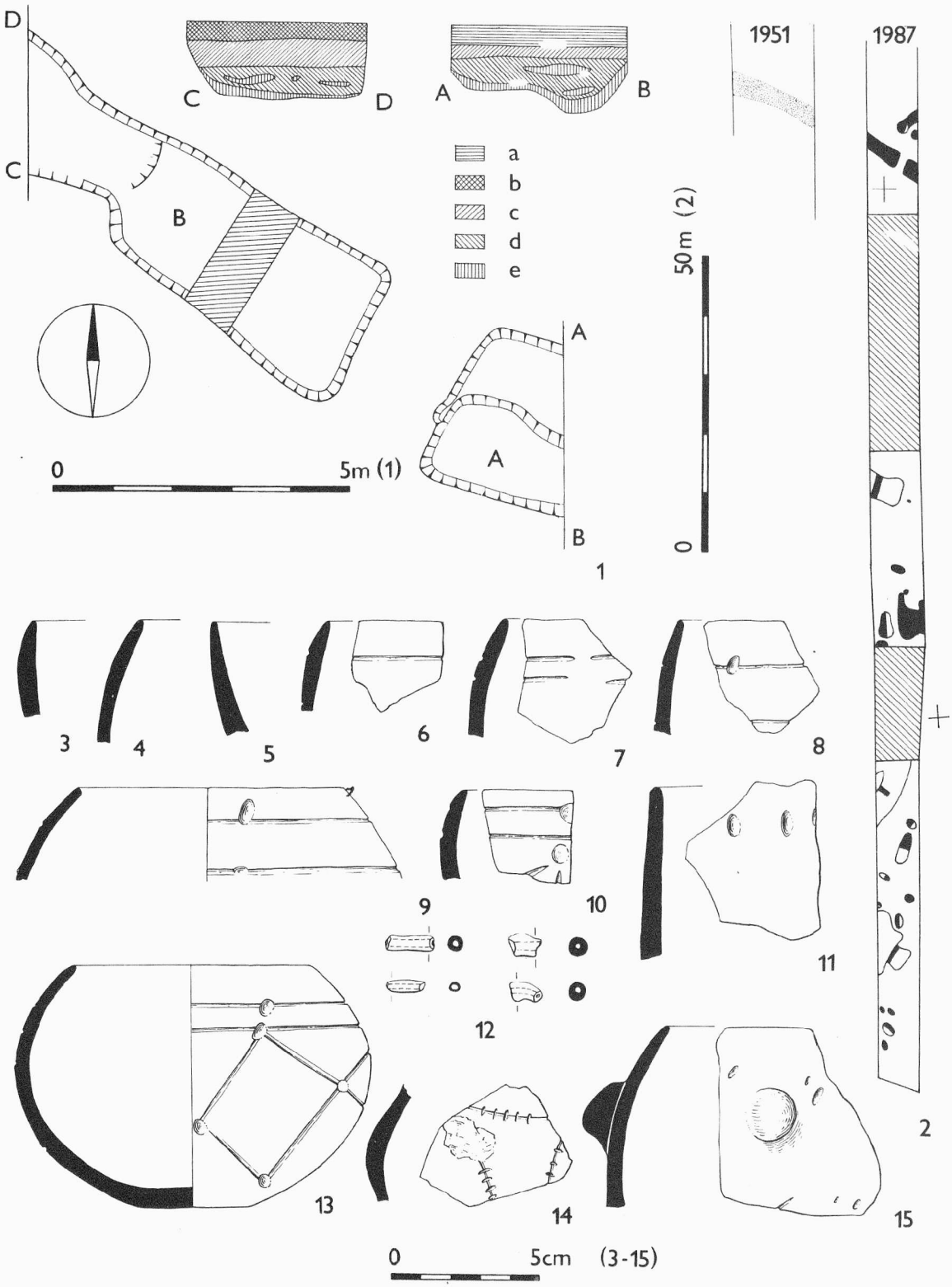

Obr. 8. Uničov /okr. Olomouc/. 1 půdorys a profily příkopů, kultura lineární; 2 celkový plán sledované plochy s vyznačeným průběhem příkopu z r. 1951; 3-11, 13-15 keramika z výplně příkopu; 12 hliněné korálky. - 1 Grundriss und Profile der Gräben, Linearkultur; 2 Gesamtplan der untersuchten Fläche mit markierten Verlauf des Grabens aus dem Jahre 1951; 3-11, 13-15 Keramik aus Grabenausfüllung; 12 Tonperlen.

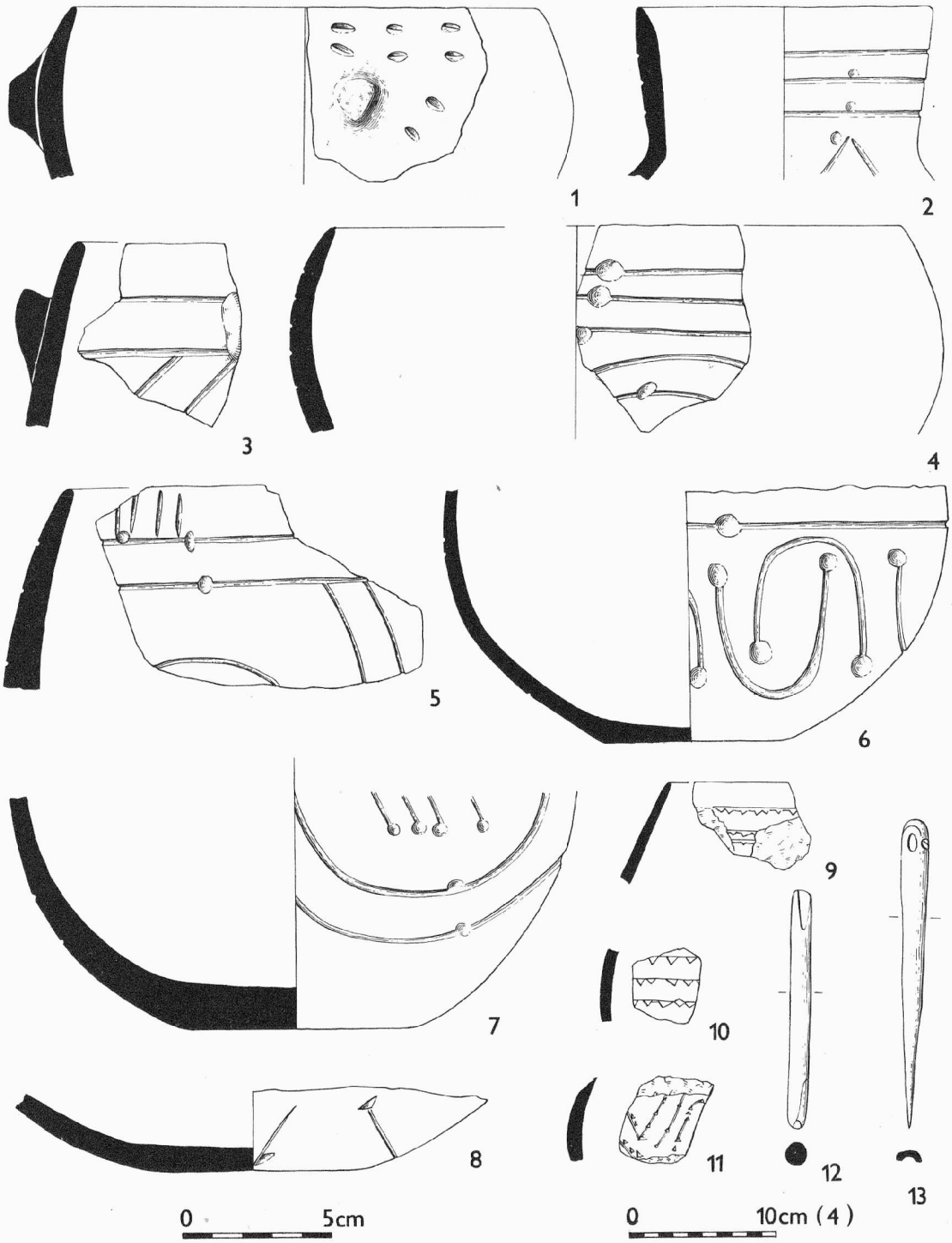

Obr. 9. Uničov /okr. Olomouc/. 1-8 výběr keramiky z objektů kultury lineární; 9-11 keramika šáreckého stupně; 12-13 kostěná industrie. - 1-8 Keramikauswahl aus Objekten der Linearkultur; 9-11 Keramik der Šárka-Stufe; 12-13 Knochenindustrie.

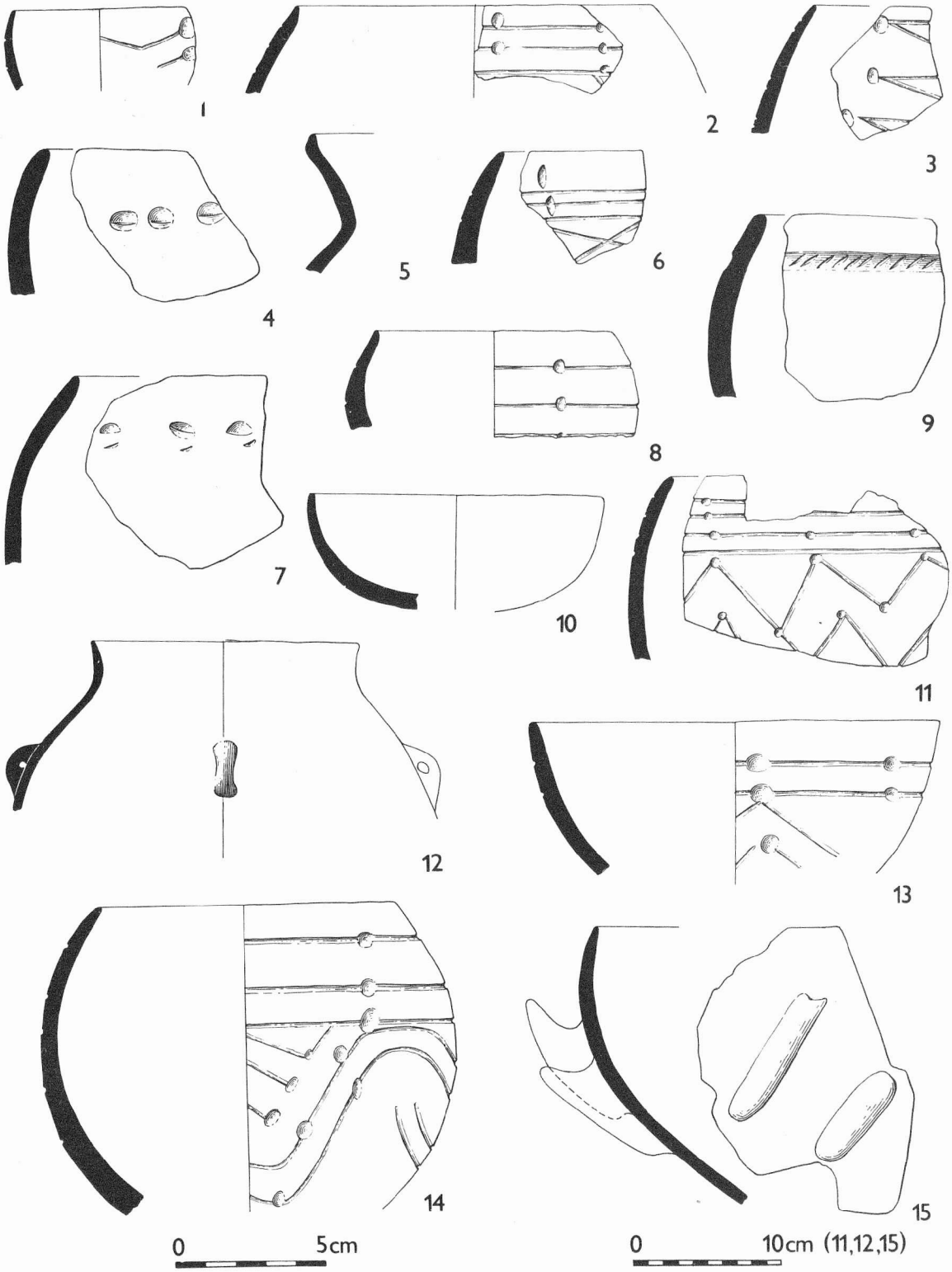

Obr. 10. Uničov /okr. Olomouc/. Výběr keramiky z objektů kultury lineární. - Keramikauswahl aus Objekten der Linearkultur.

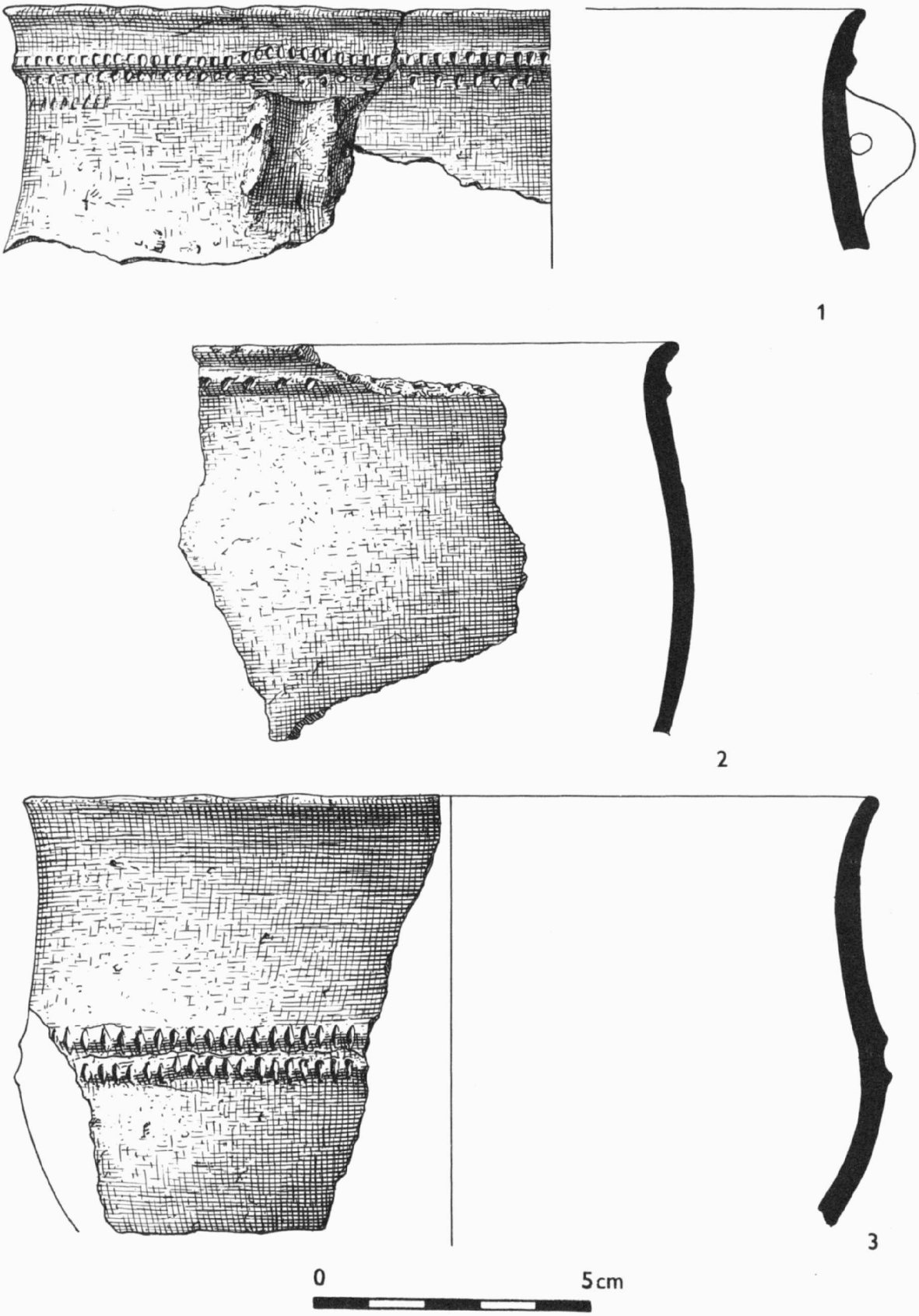

Obr. 11. Senorady /okr. Třebíč/. Výběr materiálu. - Materialauswahl.

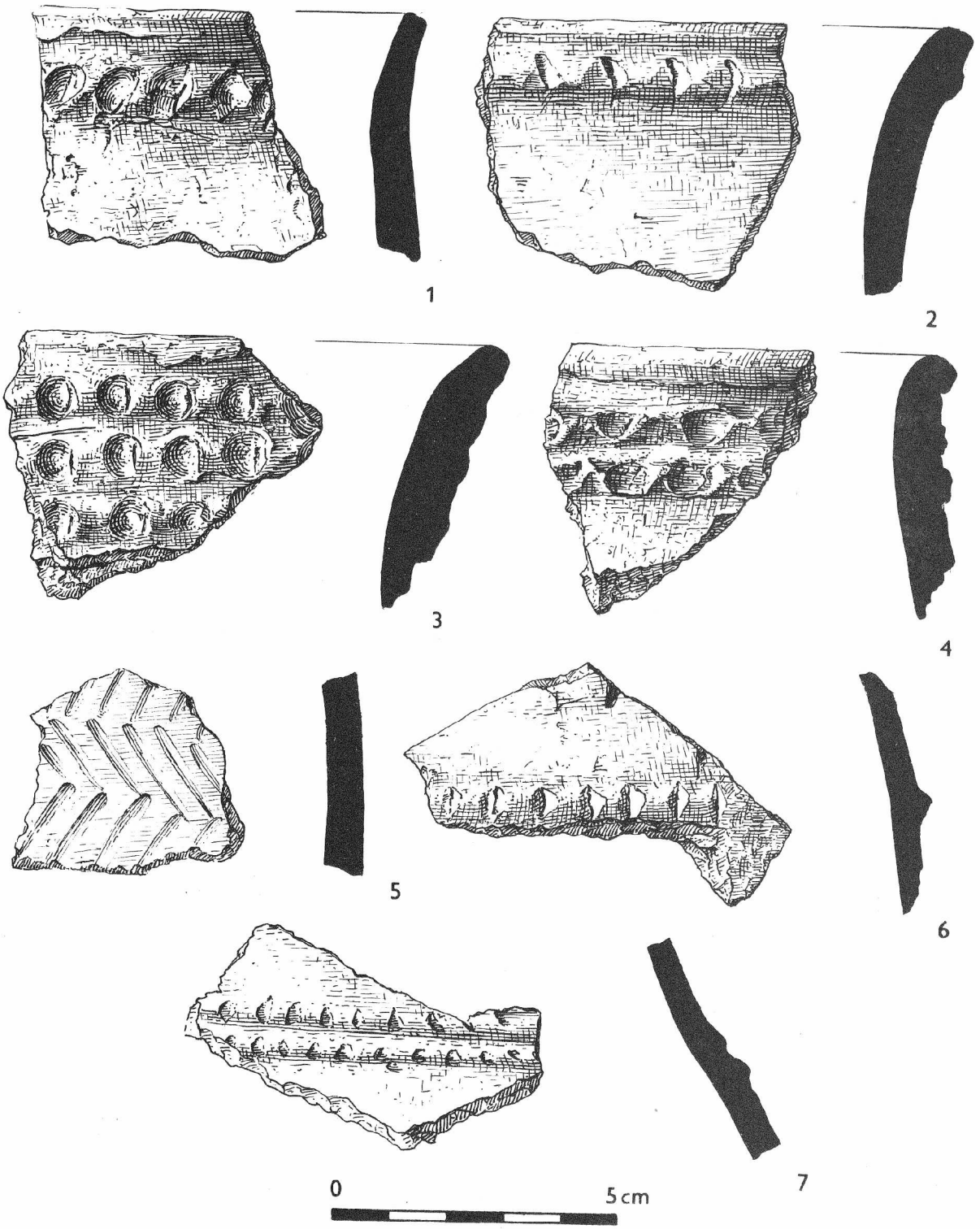

Obr. 12. Senorady /okr. Třebíč/. Výběr materiálu. - Materialauswahl.

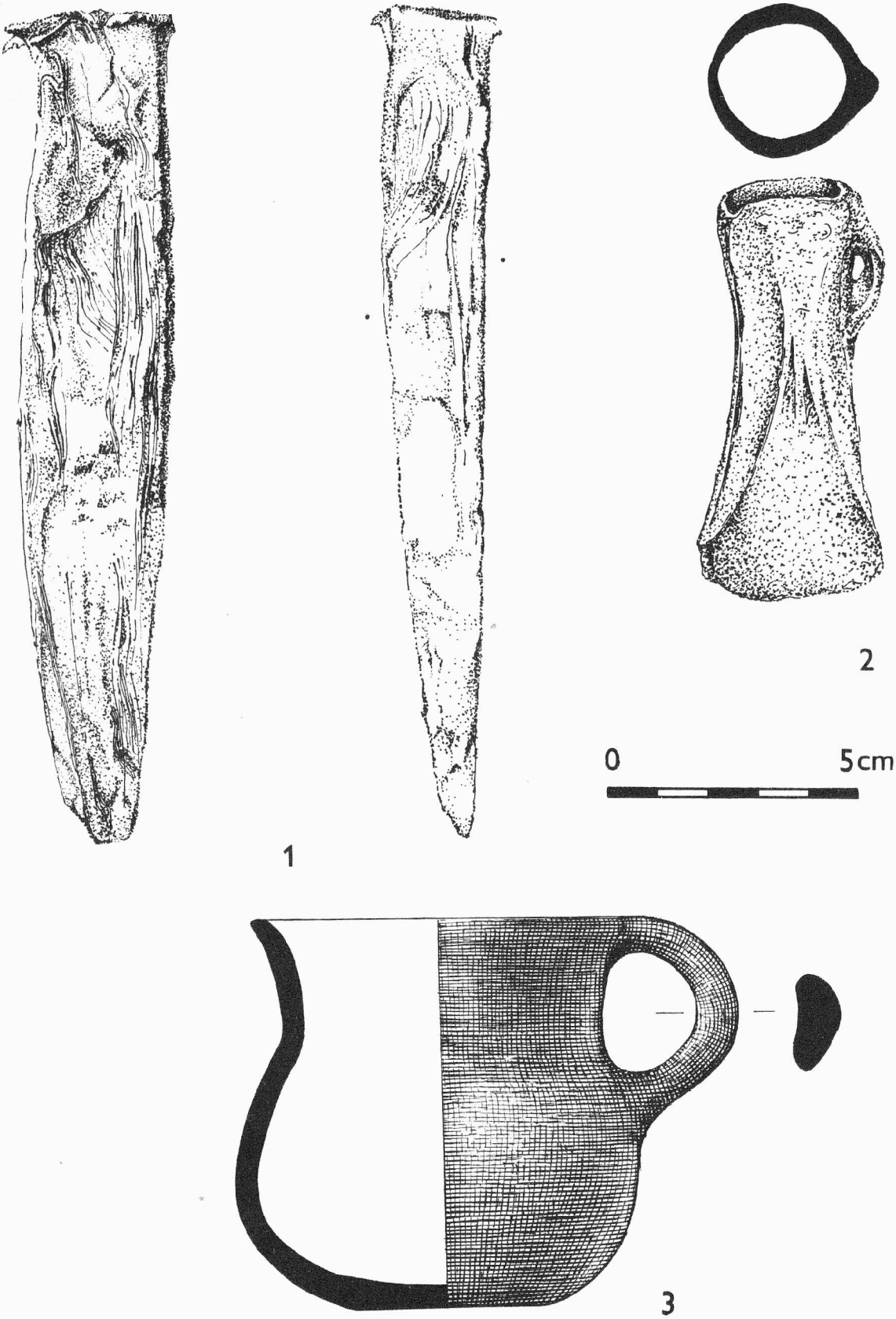

Obr. 13. 1 Znojmo /okr. Znojmo/; 2 Rožnov pod Radhoštěm /okr. Vsetín/; 3 Kobylí /okr. Břeclav/.

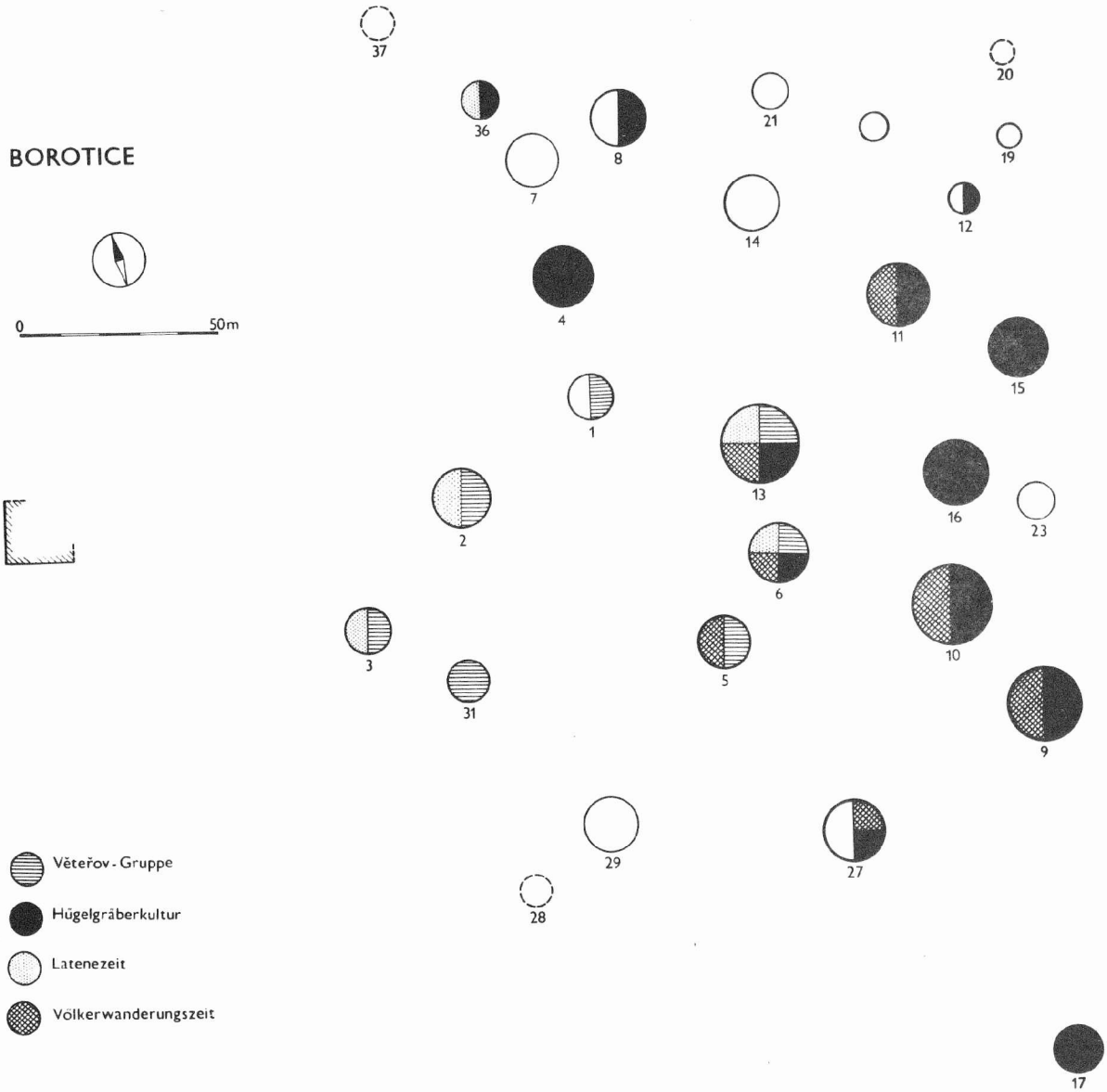

Obr. 14. Borotice /okr. Břeclav/. Plán pohřebiště. - Plan des Gräberfeldes.

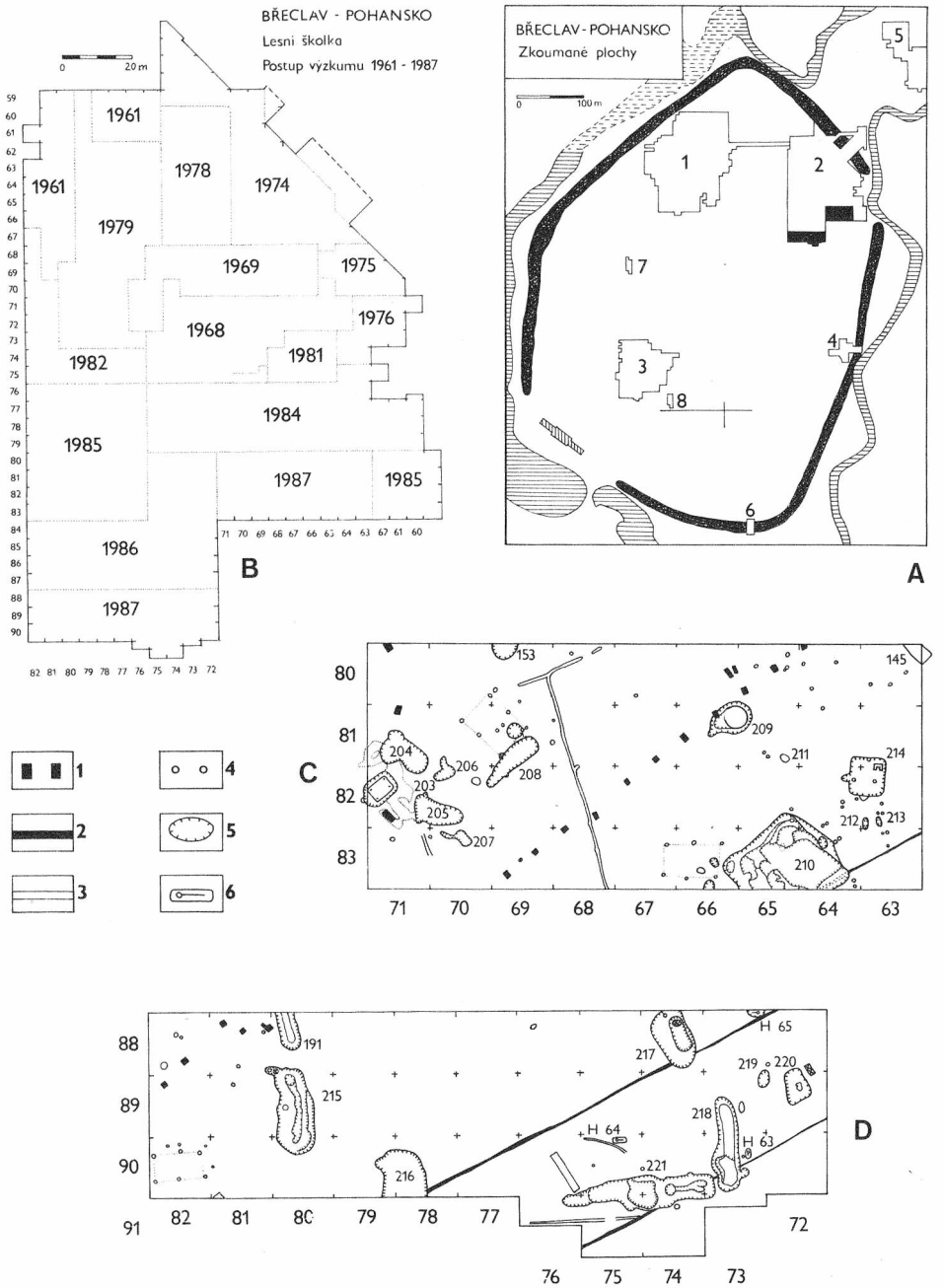

Obr. 15. Břeclav-Pohansko /okr. Břeclav/. A: Plán hradiska s označením zkoumaných ploch /1 - velmožský dvorec; 2 - lesní školka a řezy valem v severní části hradiska /tmavé obdélníčky označují plochy zkoumané v roce 1987/; 3 - areál žárového pohřebiště; 4 - u východní brány; 5 - SV předhradí; 6 - řez valem v jižní části hradiska; 7 - sídliště za jezírkem; 8 - lesní hrúd/. Tmavý pruh - val hradiska; vodorovné šrafování - vodní plochy a toky; svislé šrafování - lovecký zámeček. B: Postup výzkumu v lesní školce v letech 1961 - 1987. C: Plán východní části výkopu z roku 1987. D: Plán západní část i výkopu z roku 1987. Vysvětlivky k C a D: 1 - recentní kůlové jámy; 2 - recentní žlábky po oplocení; 3 - raně středověké žlábky po ohradách; 4 - raně středověké kůlové jámy; 5 - sídlištní objekty; 6 - hroby. - A: Plan des Burgwalles mit der Bezeichnung der untersuchten Flächen /1 - Adelsgehöft; 2 - Waldbaumschule und Wallschnitte im Nordteil des Burgwalles/ /dunkle Rechteckchen deuten die im Jahre 1987 untersuchten Flächen an/ /; 3 - Areal des Brandgräberfeldes; 4 - am Osttor; 5 - NO Vorburg; 6 - Wallschnitt im Südteil des Burgwalles; 7 - Siedlung hinter dem kleinen See; 8 - Waldsanddüne/. Dunkler Streifen - Wallanlage des Burgwalles; waagrechte Schraffierung - Wasserflächen und Flüsse; senkrechte Schraffierung - Jagdschlösschen. B: Grabungsvorgang in der Waldbaumschule in den Jahren 1961-1987. C: Plan des Grabungsostteiles aus dem Jahr 1987. D: Plan des Grabungswestteiles aus dem Jahr 1987. Erläuterungen zu C und D: 1 - rezente Pfostengruben; 2 - rezente Gräbchen der Umzäunung; 3 - frühmittelalterliche Gräbchen von Umfriedungen; 4 - frühmittelalterliche Pfostengruben; 5 - Siedlungsobjekte; 6 - Gräber.

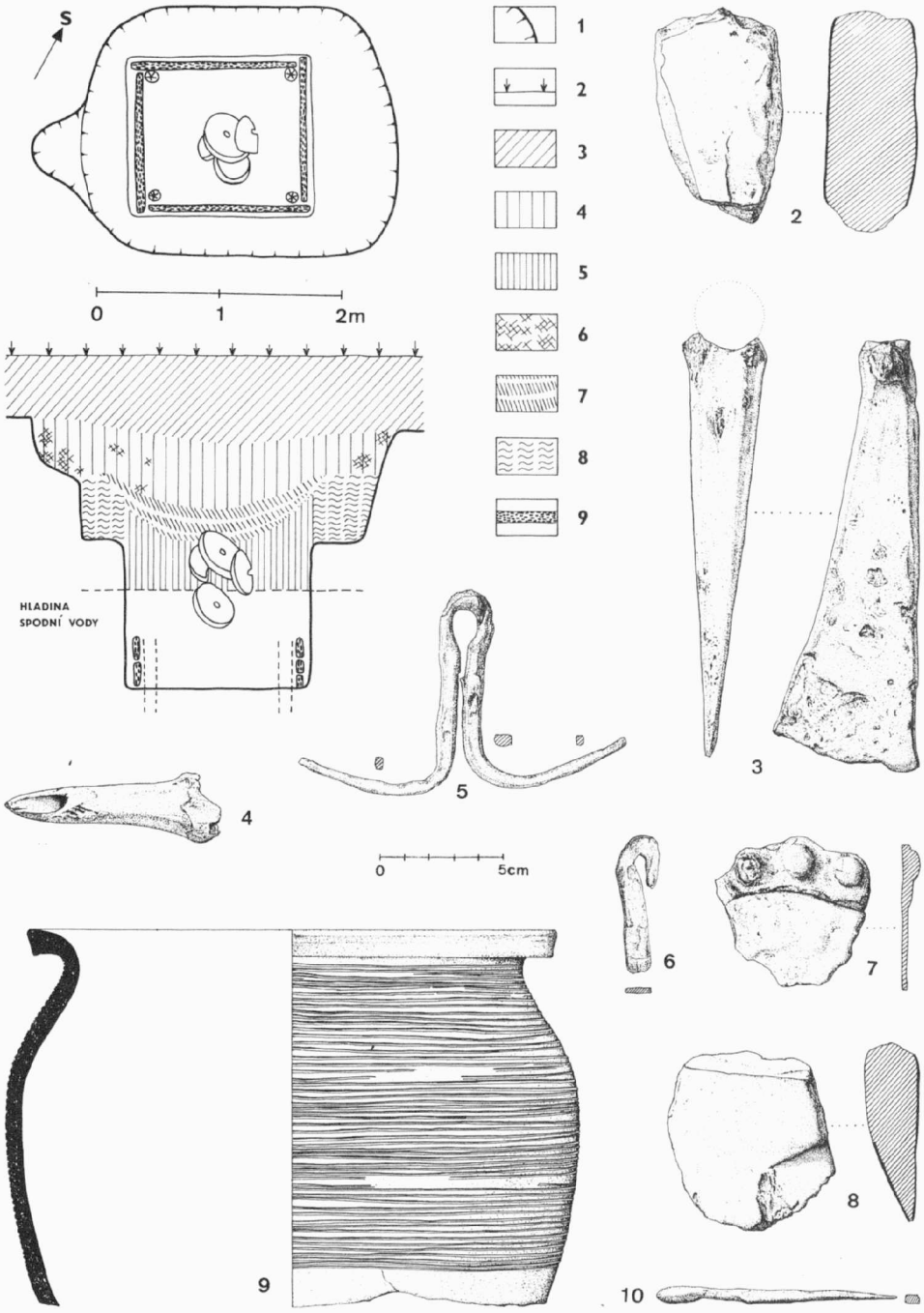

Obr. 16. Břeclav - Pohansko /okr. Břeclav/. Lesní školka 1987. 1: Půdorys a řez studnou - obj. 203 /Vysvětlivky: 1 - okraj zahloubeného objektu; 2 - současný povrch terénu; 3 - povrchový humus; 4 - šedá výplň objektu; 5 - tmavošedá výplň objektu; 6 - kousky mazanice; 7 - výplň promíšená žlutavým písčitým nebo hlinitým podložím; 8 - nepropustný slín; 9 - dřevo/. Ukázky nálezů z obj. 203 /2, 3/, 204 /4-8/ a 209 /9, 10/. Zlomek římské cihly /2/, zlomek sekery /3/, proplétáček /4/, závěsná kování z věder /5, 6/, zlomek přilby nebo kotle /7/, brousek /8/, nádoba z pece /9/, železný hrot /10/. - Waldbaumschule 1987. 1: Grundriss und Brunnenquerschnitt - Obj. 203 /Erläuterungen: 1 - Rand des eingetieften Objektes; 2 - derzeitige Terrainoberfläche; 3 - Oberflächenhumus; 4 - graue Objektausfüllung; 5 - dunkelgraue Objektausfüllung; 6 - Lehmbewurfbrocken; 7 - mit gelblichem sandigem oder erdigem Liegenden durchmengte Ausfüllung; 8 - undurchlässiger Tegel; 9 - Holz/. Auswahl an Funden aus Obj. 203 /2, 3/, 204 /4-8/ und 209 /9-10/. Bruchstück eines römischen Ziegels /2/, Axtbruchstück /3/, Flechtnadel /4/, Aufhängebeschläge von Eimern /5, 6/, Bruchstück eines Helmes oder Kessels /7/, Schleifstein /8/, Gefäss aus einem Ofen /9/, eiserner Stichel /10/.

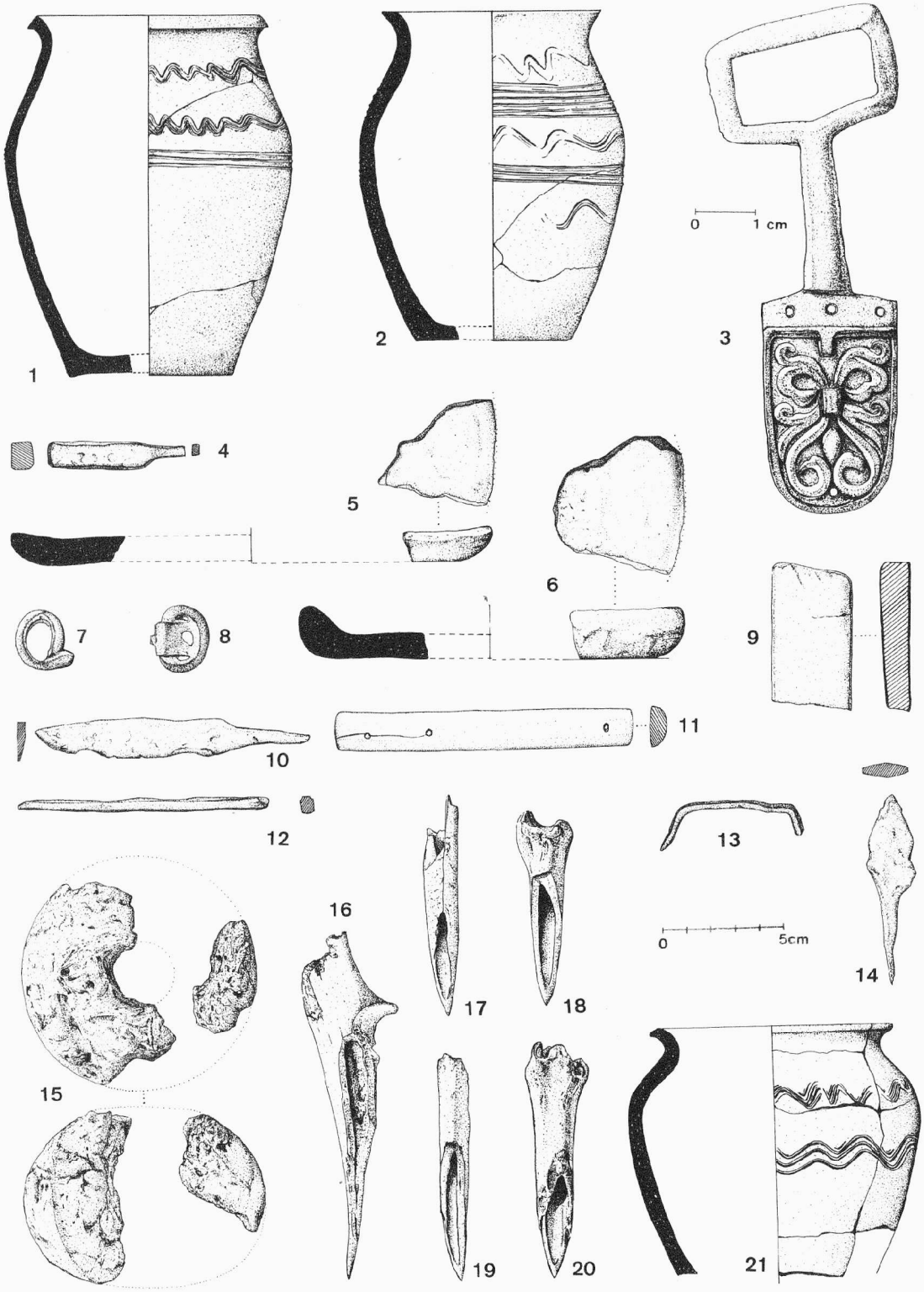

Obr. 17. Břeclav - Pohansko /okr. Břeclav/. Lesní školka 1987. Ukázky nálezů z obj. 210. Hrncovitá keramika /1, 2, 21/, zlomky hliněných talířů /5, 6/, bronzová průvlečka blatnicko-mikulčického stylu /3/, železný kroužek /7/ a přezka s týlní destičkou /8/, brousek /9/, nůž /10/ a kostěná střenka /11/, železná hráněná tyčinka /12/, dvouramenná skobka /13/, šipka /14/, hliněné závaží /15/, kostěné proplétáčky a šídlo /16-20/. - Waldbaumschule 1987. Fundauswahl aus Obj. 310. Topfartige Keramik /1, 2, 21/, Bruchstücke von tönernen Tellern /5, 6/, bronzene Schlaufe des Blatnica-Mikulčicer Stiles /3/, eiserner Ring /7/ und Schnalle mit Nackenplättchen /8/, Schleifstein /9/, Messer /10/ und beinerner Messergriff /11/, gekantetes Eisenstäbchen /12/, zweiarmige Klammer /13/, Pfeilspitze /14/, tönernes Gewicht /15/, beinerne Flechtnadeln und Ahle /16-20/.

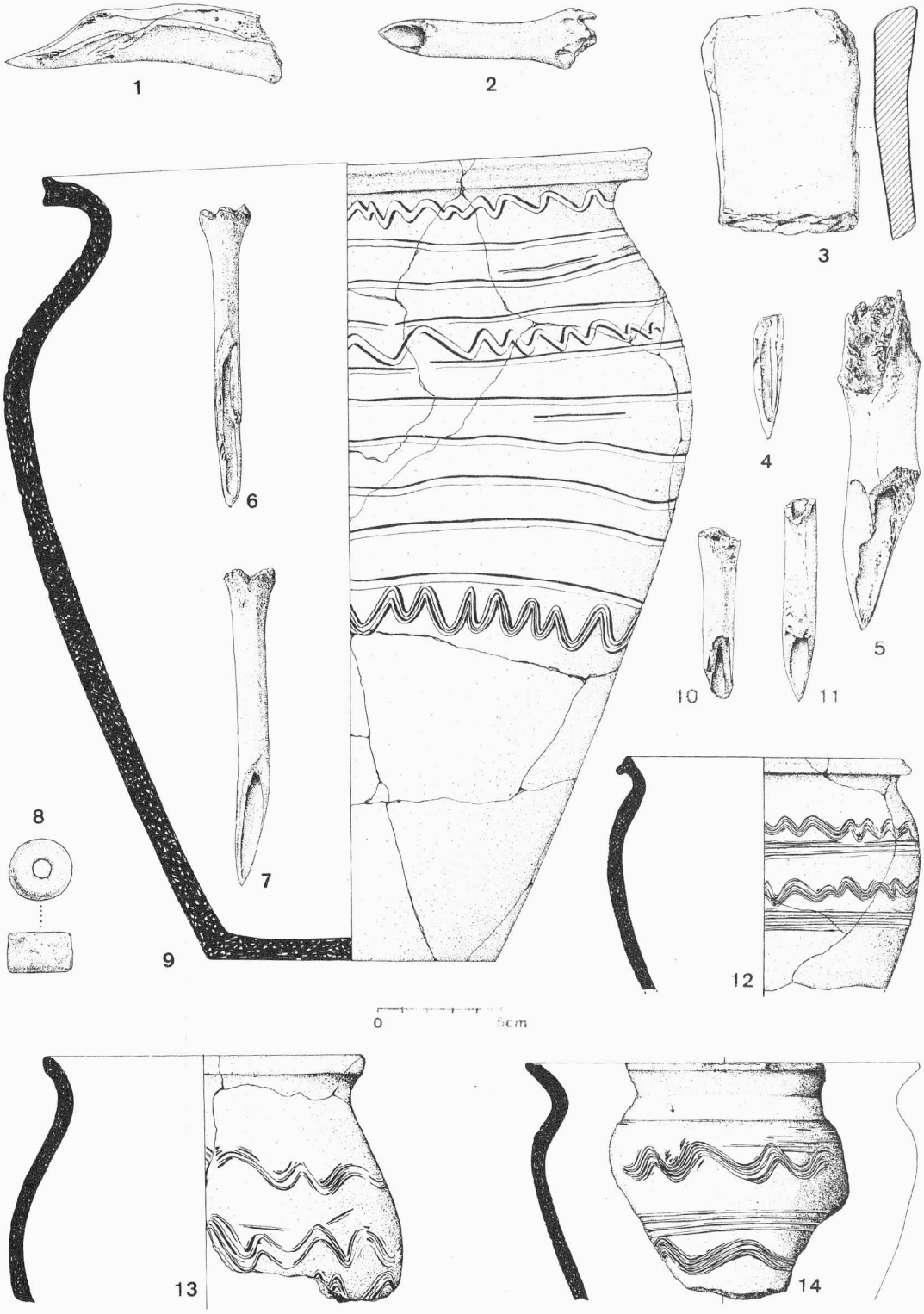

Obr. 18. Břeclav - Pohansko /okr. Břeclav/. Lesní školka 1987. Ukázky nálezů z obj. 210 /9-14/, 211 /8/, 218 /6, 7/, 221 /1-5/. Kostěné hroty a proplétáčky /1, 2, 4-7, 10, 11/, keramika /9, 12-14/, brousek /3/, přeslen /8/. - Waldbaumschule 1987. Fundauswahl aus Obj. 210 /9-14/, 211 /8/, 218 /6, 7/, 221 /1-5/, Beinerne Stichel und Flechtnadeln /1, 2, 4-7, 10, 11/, Keramik /9, 12-14/, Schleifstein /3/, Spinnwirtel /8/.

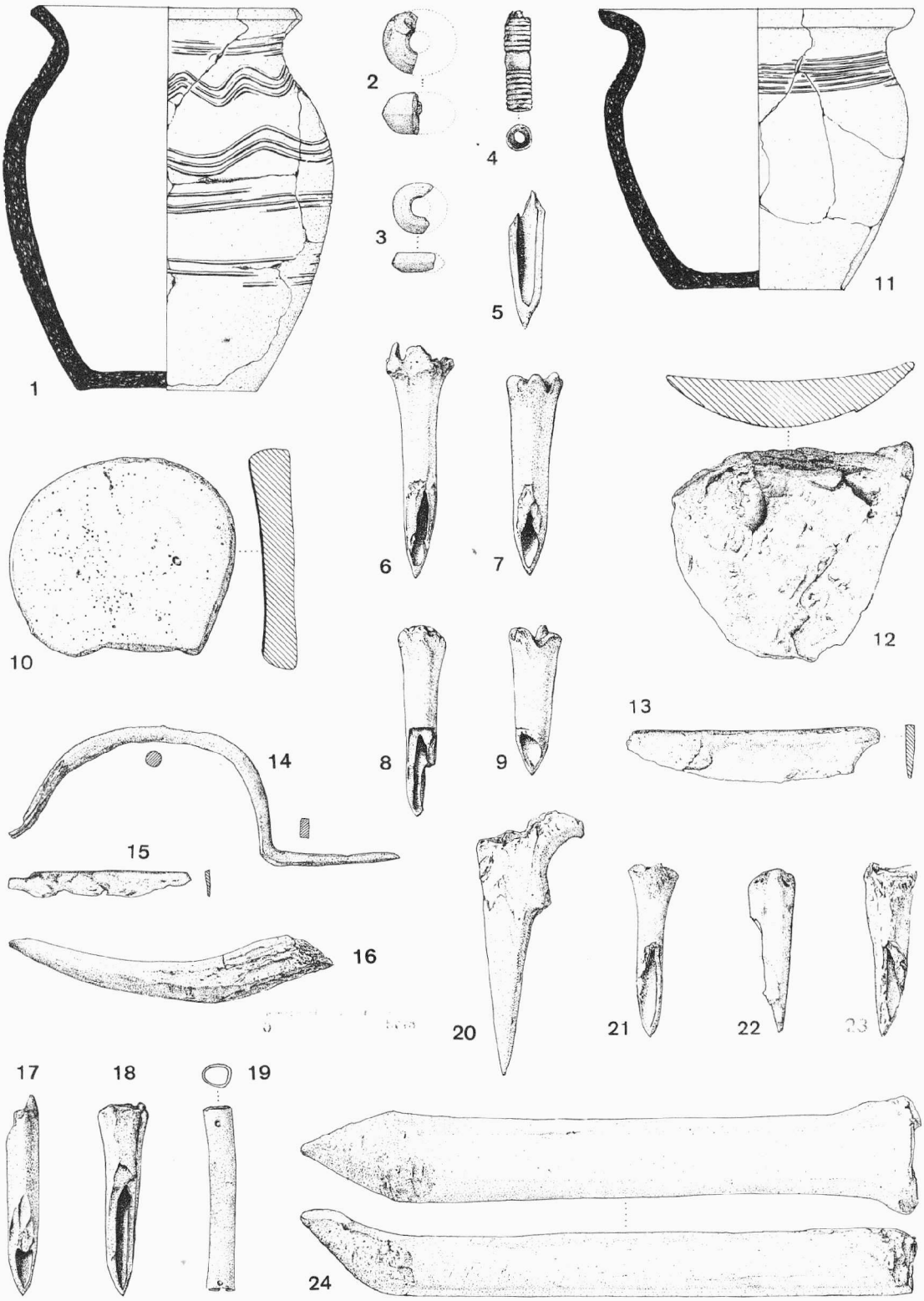

Obr. 19. Břeclav-Pohansko /okr. Břeclav/. Lesní školka 1987. Ukázky nálezů z obj. 215 /1-10/, 216 /11-13/, 217 /14-18/, 218 /20-24/ a 221 /19/. Keramika /1, 11/, přesleny /2, 3/, kostěné jehelníčky /4, 19/, kostěné proplétáčky /5-9, 17, 18, 21-23/, šídlo /20/, roubík /16/ a brusle /24/, železné nože /13, 15/, železná rukojeť /14/, zlomek radlice /12/. - Waldbaumschule 1987. Fundauswahl aus Obj. 215 /1-10/, 216 /11-13, 217 /14-18/, 218 /20-24/ und 221 /19/. Keramik /1, 11/, Spinnwirteln /2, 3/, beinerne Nadelbehälter /4, 19/, beinerne Flechtnadeln /5-9, 17, 18, 21-23/, Ahle /20/, Knebel /16/ und Schlittschuh /24/, eiserne Messer /13, 15/, eiserner Griff /14/, Bruchstück einer Pflugschar /12/.

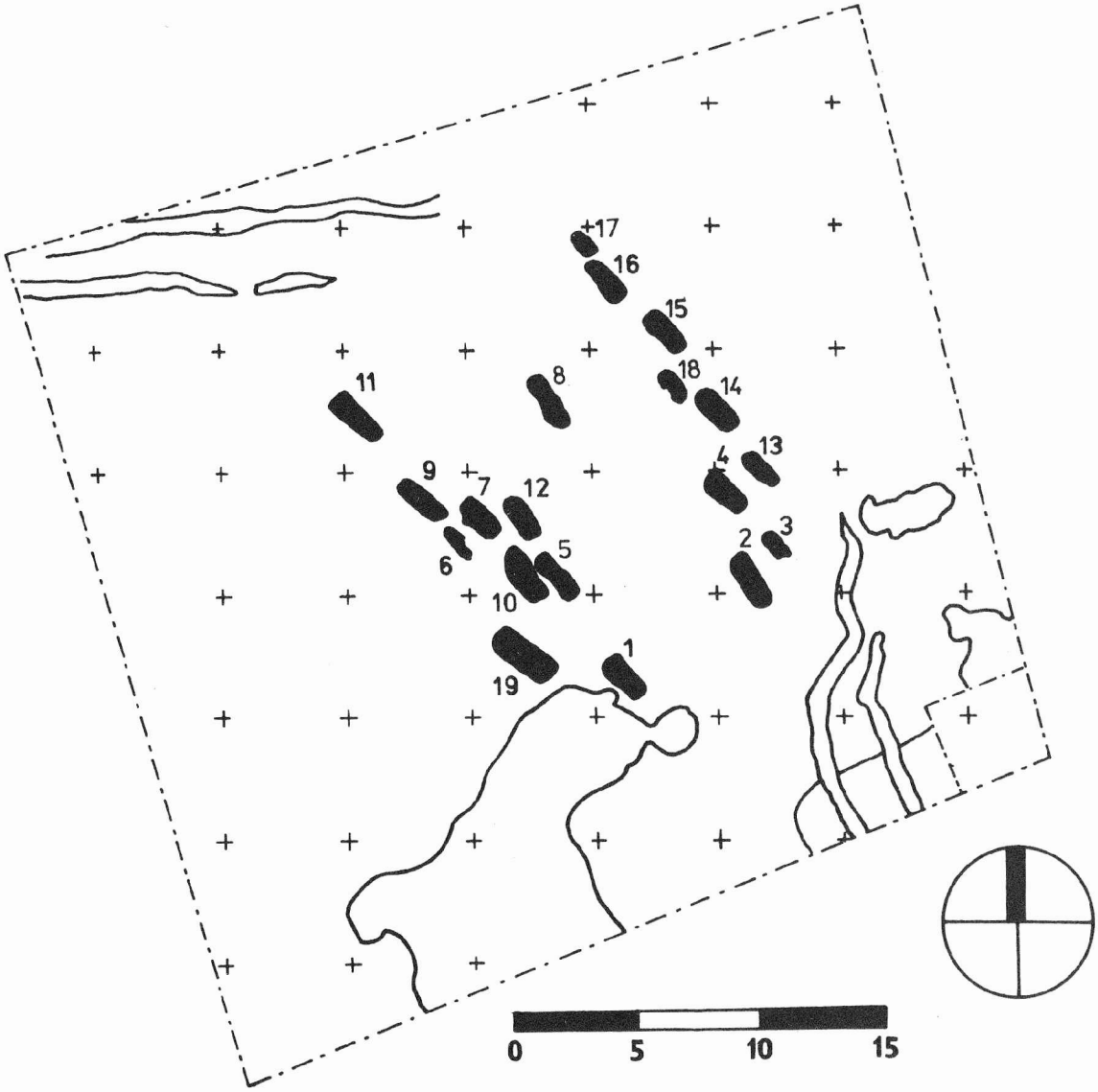

Obr. 20. Slavětice /okr. Třebíč/. Mladohradištní pohřebiště "Na pískách". Odkrytá plocha s hroby a pískovnami. - Jungburgwallzeitliches Gräberfeld "Na pískách". Abgedeckte Fläche mit Gräbern und Sandgruben.

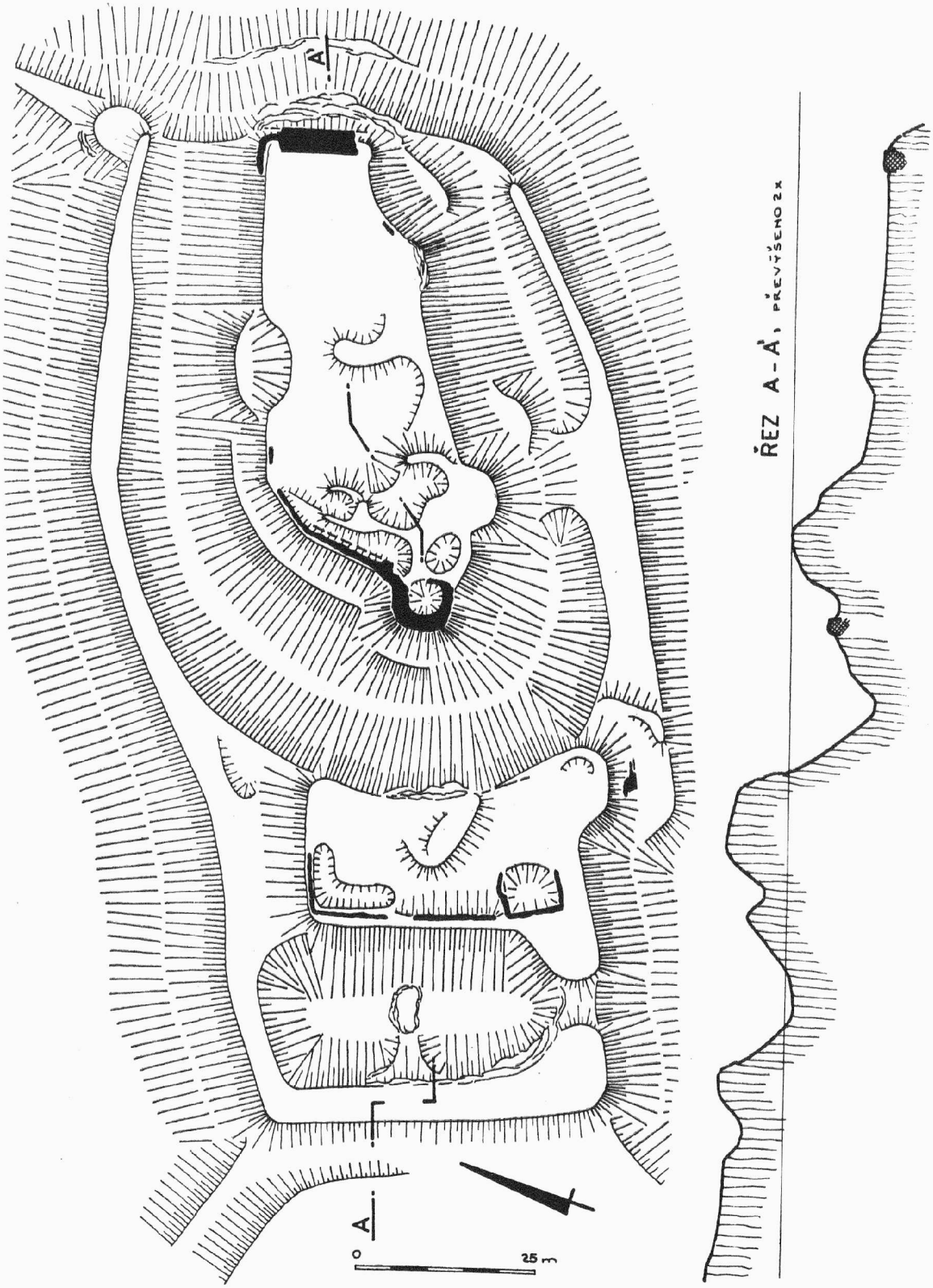

Obr. 21. Budišov /okr. Opava/, hrad Vildštejn. Půdorysná dispozice dochovaných zbytků hradu. - Burg Vildštejn. Grundrissdispodition der erhaltenen Burgreste.

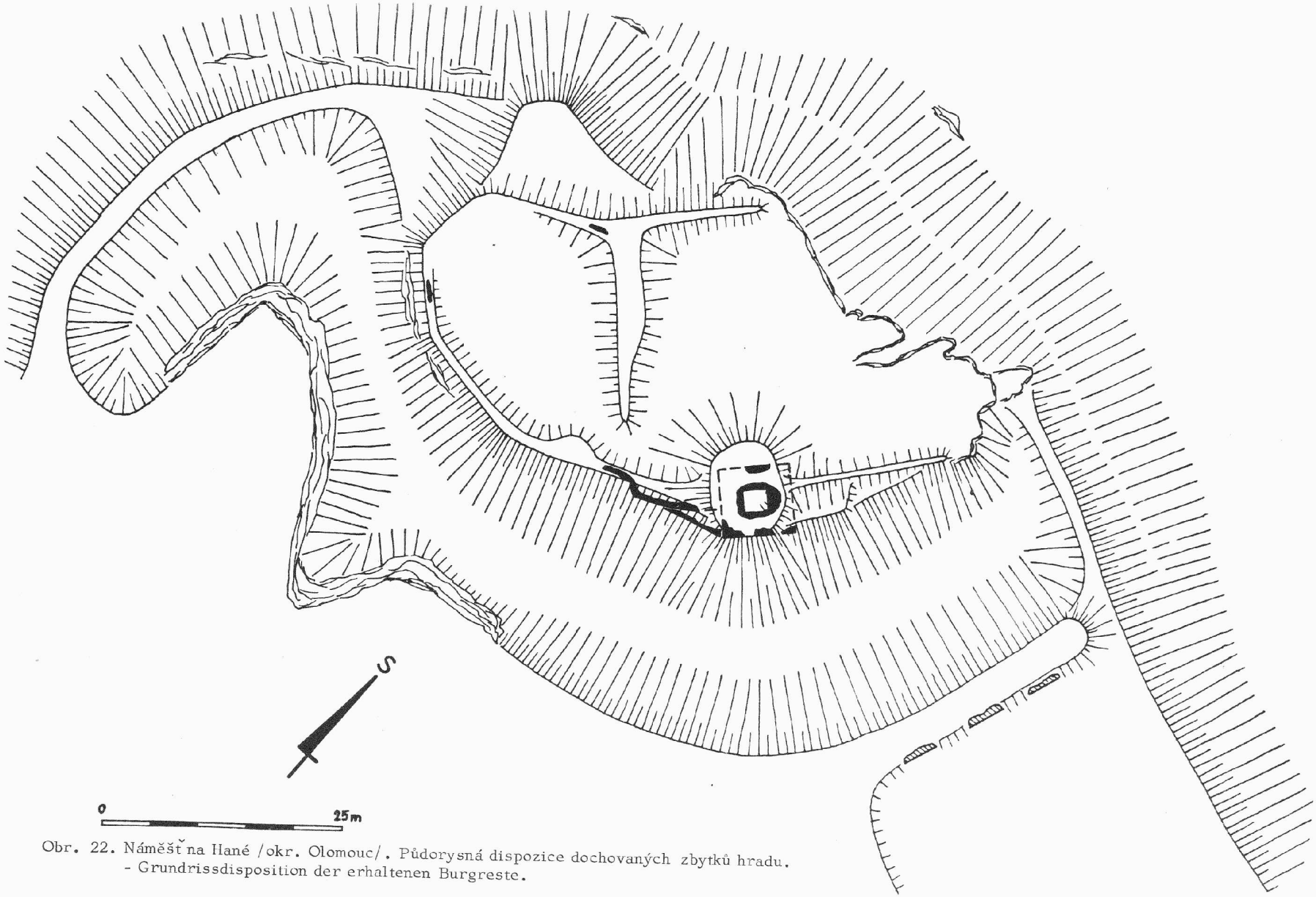

Obr. 22. Náměšť na Hané /okr. Olomouc/. Půdorysná dispozice dochovaných zbytků hradu.
- Grundrissdisposition der erhaltenen Burgreste.

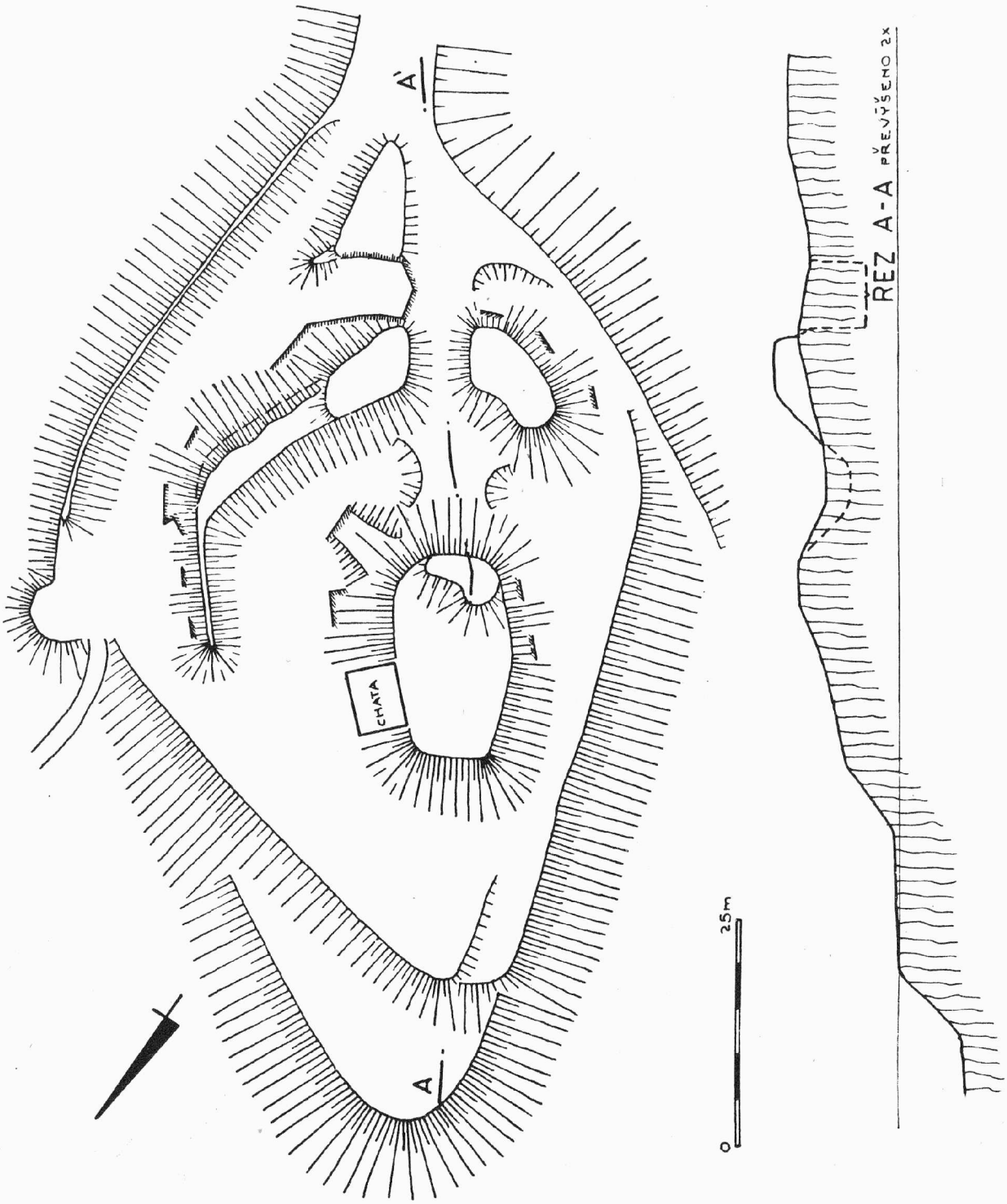

Obr. 23. Šitbořice /okr. Břeclav/. Půdorysná dispozice dochovaných zbytků hrádku. - Grundrissdisposition der erhaltenen Hausbergreste.

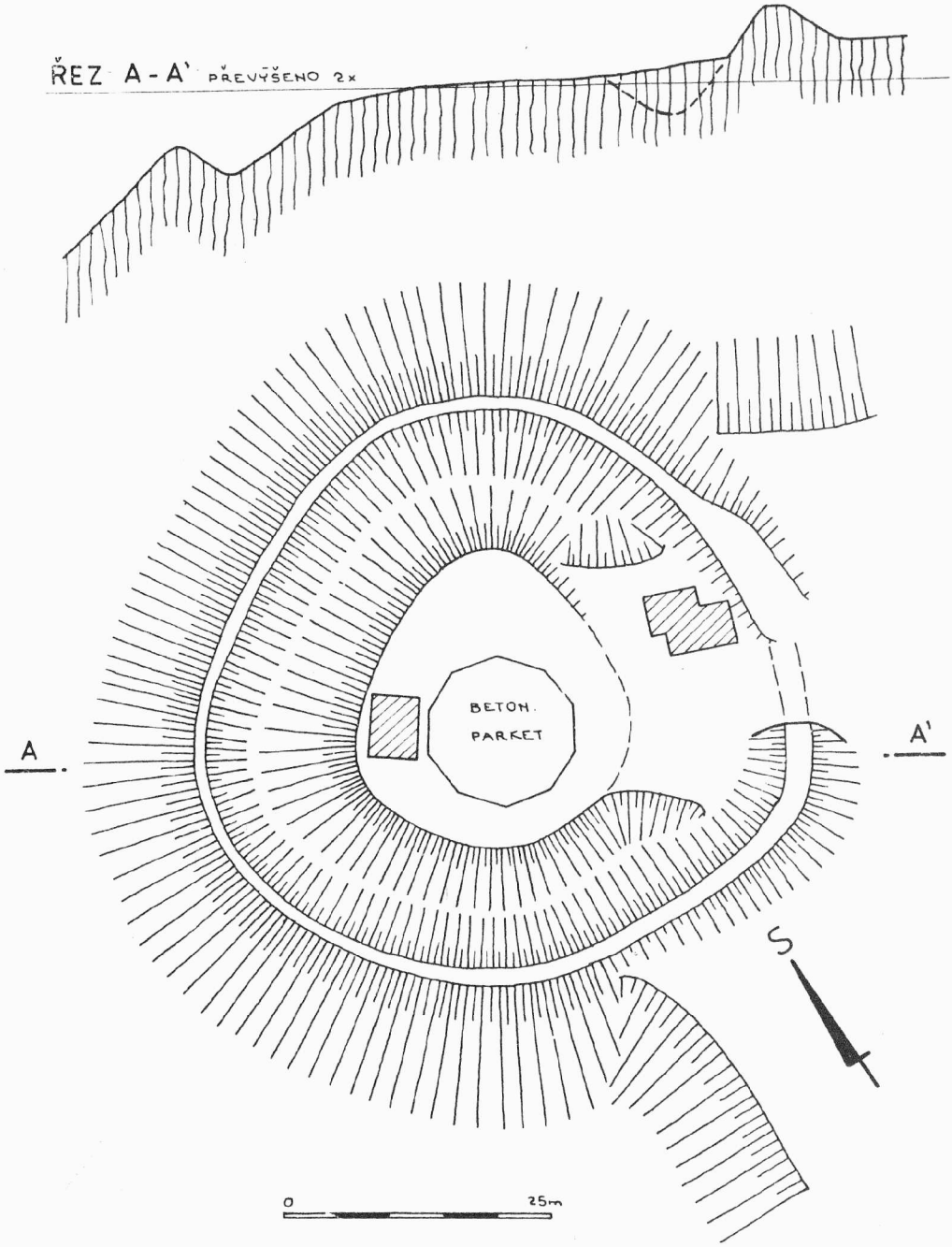

Obr. 24. Krahulov /okr. Třebíč/. Půdorysná dispozice dochovaných zbytků středověkého opevnění. - Grundrissdisposition der erhaltenen Reste der mittelalterlichen Befestigung.

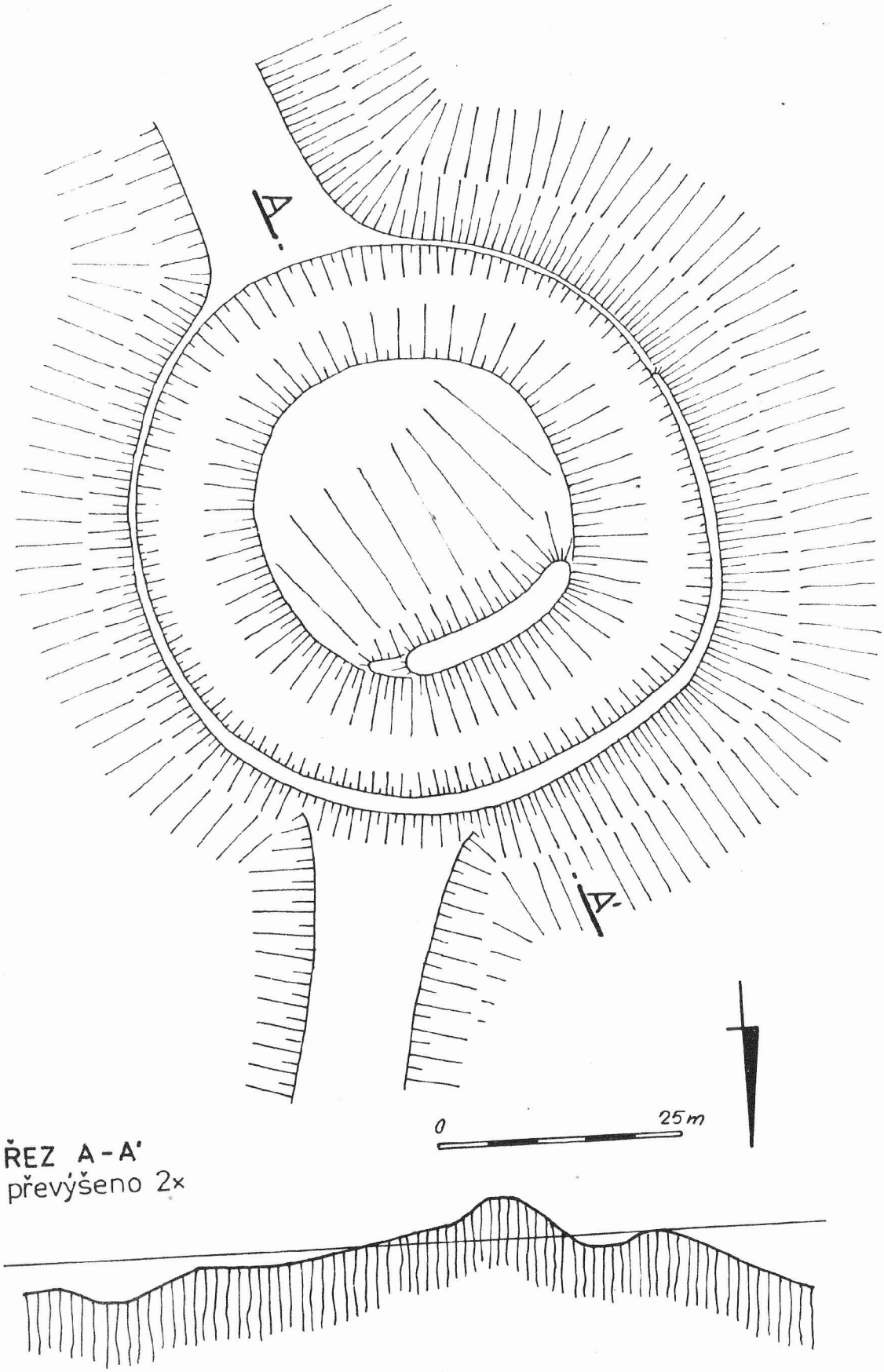

Obr. 25. Hoštice /okr. Kroměříž/, tvrz Svárov. Půdorysná dispozice dochovaných zbytků. - Feste Svárov. Grundrissdisposition der erhaltener Reste.

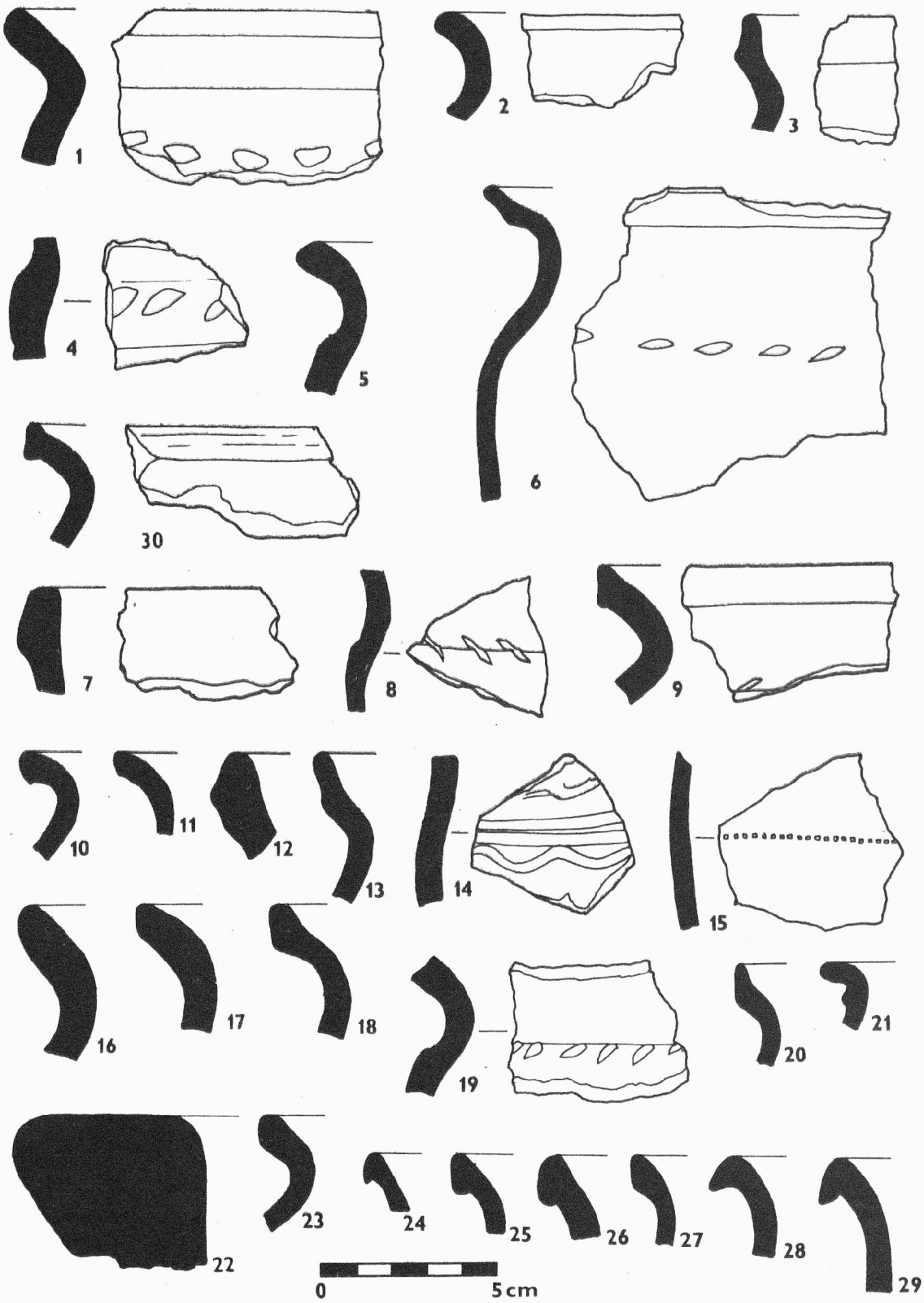

Obr. 26. Moravské Budějovice /okr. Třebíč/. Dolní Víska, špitál při kapli sv. Anny. Výběr keramiky ze spodní části souvrství ve zjišťovacích sondách. - Dolní Víska, Spital bei der Kapelle der Hl. Anna. Keramikauswahl aus dem unteren Teil der Schichtenfolge in den Suchgräben.

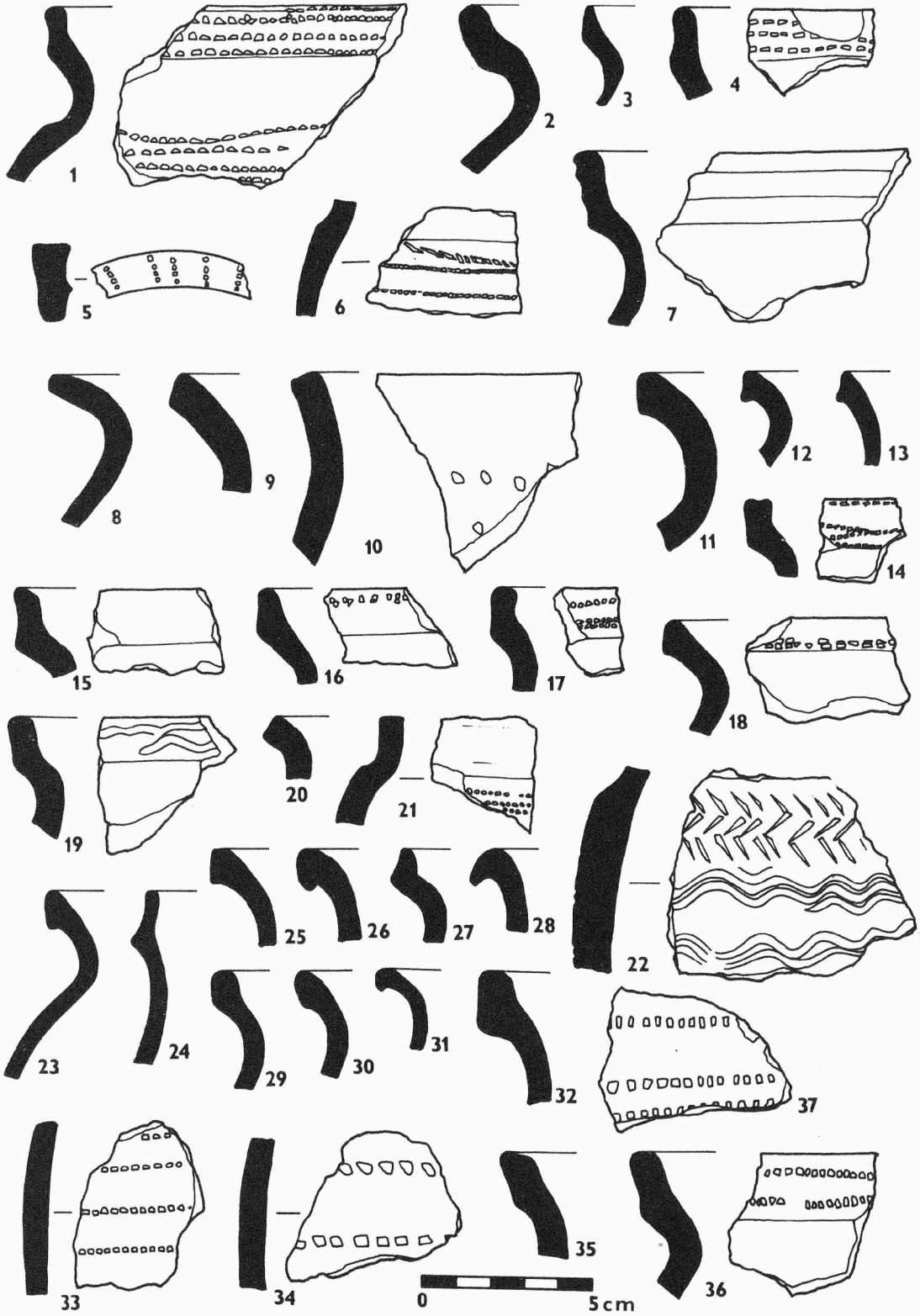

Obr. 27. Třebíč /okr. Třebíč/. Výběr nejstarších zlomků středověké keramiky ze sběrů na staveništích v Třebíči v letech 1986 a 1987. 1-13, 22 prostor asanovaného pivovaru, tiskárny, "Nového bytu" a zadních částí parcel v Hasskově ulici; 14-21 Hasskova 14-16; 23-32 Hasskova 10, zemnice; 33 maršála Malinovského; 34-35 Smrtelná; 36 B. Václavka; 37 Soukupova. - Auswahl der ältesten Bruchstücke mittelalterlicher Keramik aus Lesefunden auf den Baustellen in Třebíč in den Jahren 1986 und 1987. 1-13, 22 Areal der assanierten Bierbrauerei, der Druckerei, des "Nový byt" und aus den hinteren Teilen der Parzellen in Hasskova Gasse; 14-21 Hasskova 14-16; 23-32 Hasskova 10, Erdhütte; 33 Marschall Malinowski Gasse; 34-35 Smrtelná Gasse; 36 B. Václavka Gasse; 37 Soukupova Gasse.

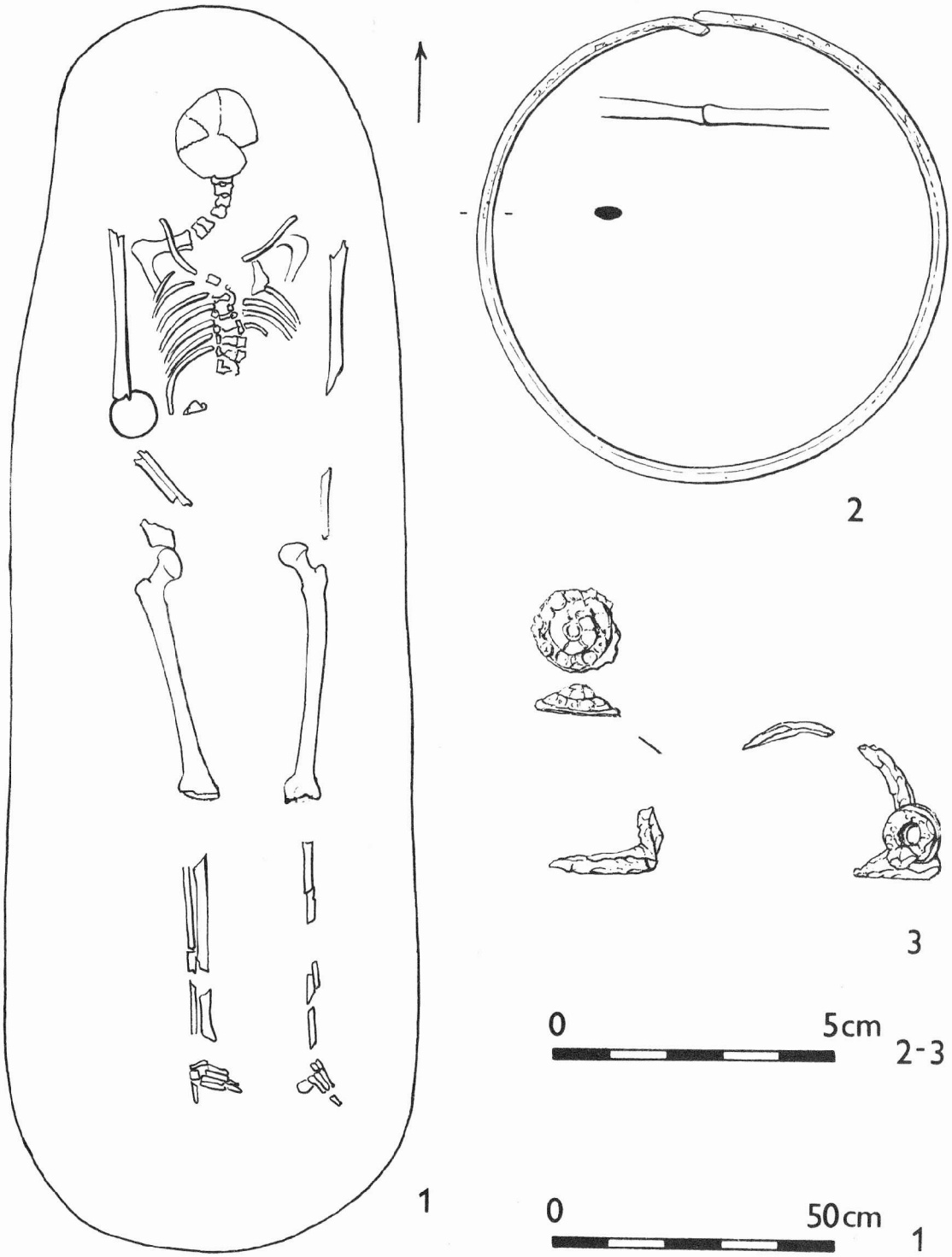

Obr. 28. Brno - Horní Heršpice /okr. Brno-město/. Horákovský hrob H 1. - Horákover Grab H 1.

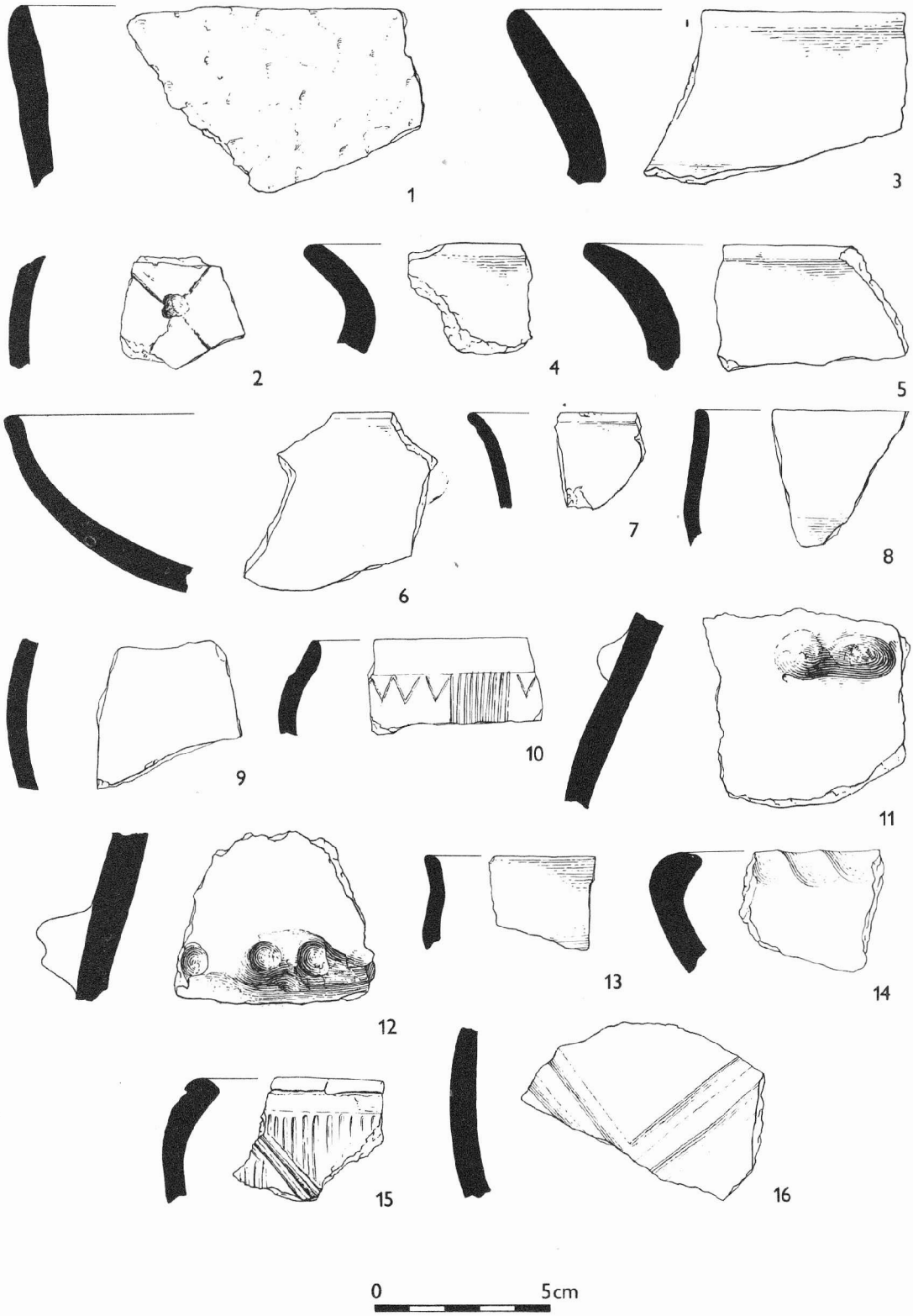

Obr. 29. Brno - Horní Heršpice /okr. Brno-město/. 1, 2 obj. 1; 3 obj. 12; 4, 5, 7, 8 obj. 16; 6, 9 obj. 14; 10-16 sběr. - 1, 2 Obj. 1; 3 Obj. 12; 4, 5, 7, 8 Obj. 16; 6, 9 Obj. 14; 10-16 Lesefunde.

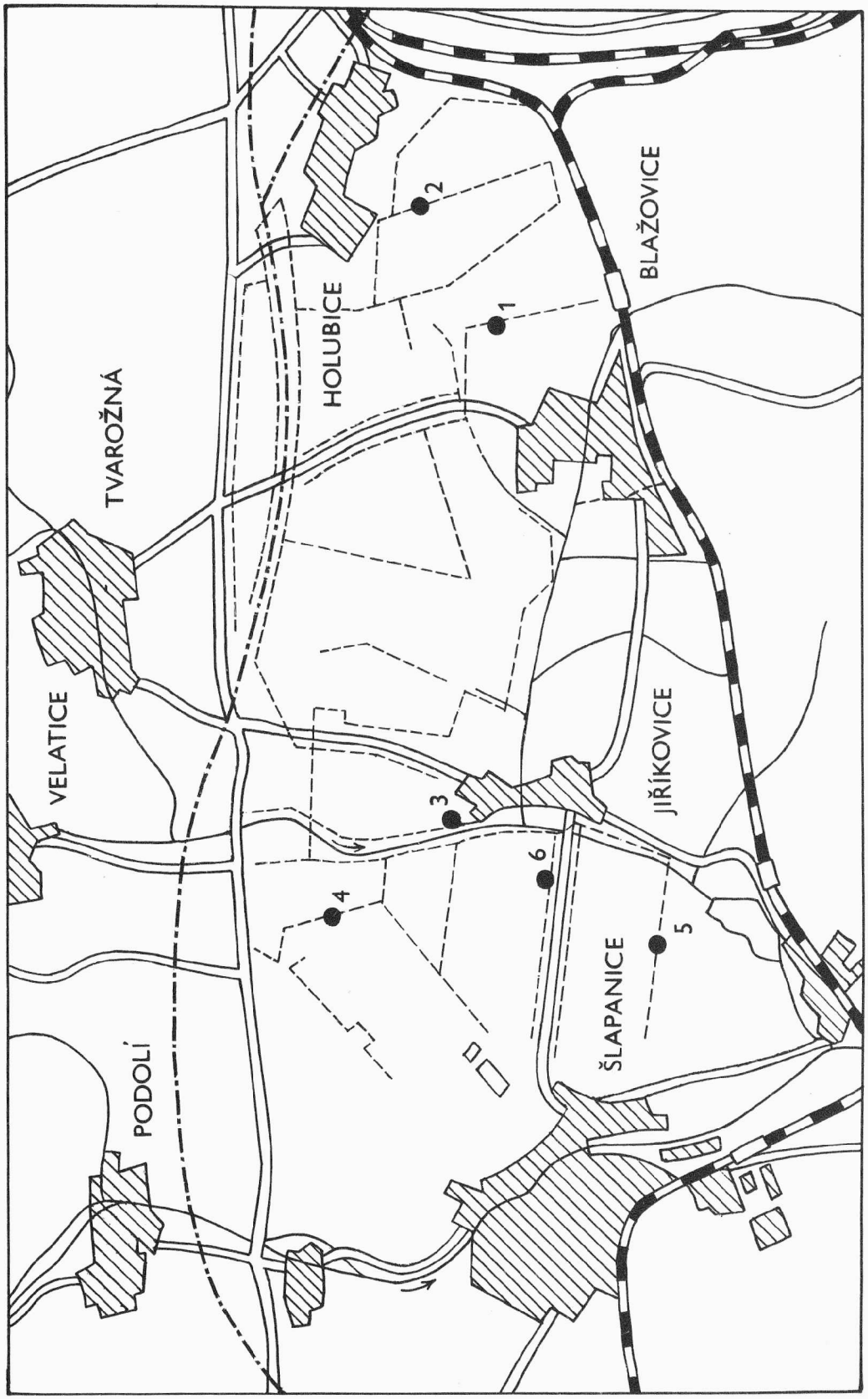

Obr. 30. Okr. Brno - venkov. Lokality s pravěkými nálezy, zjištěné při průzkumu meliorač-ních rýh. - Bez. Brno - venkov. Lokalitäten mit prähistorischen Funden, die bei der Begehung von Meliorationsgräben festgestellt wurden.

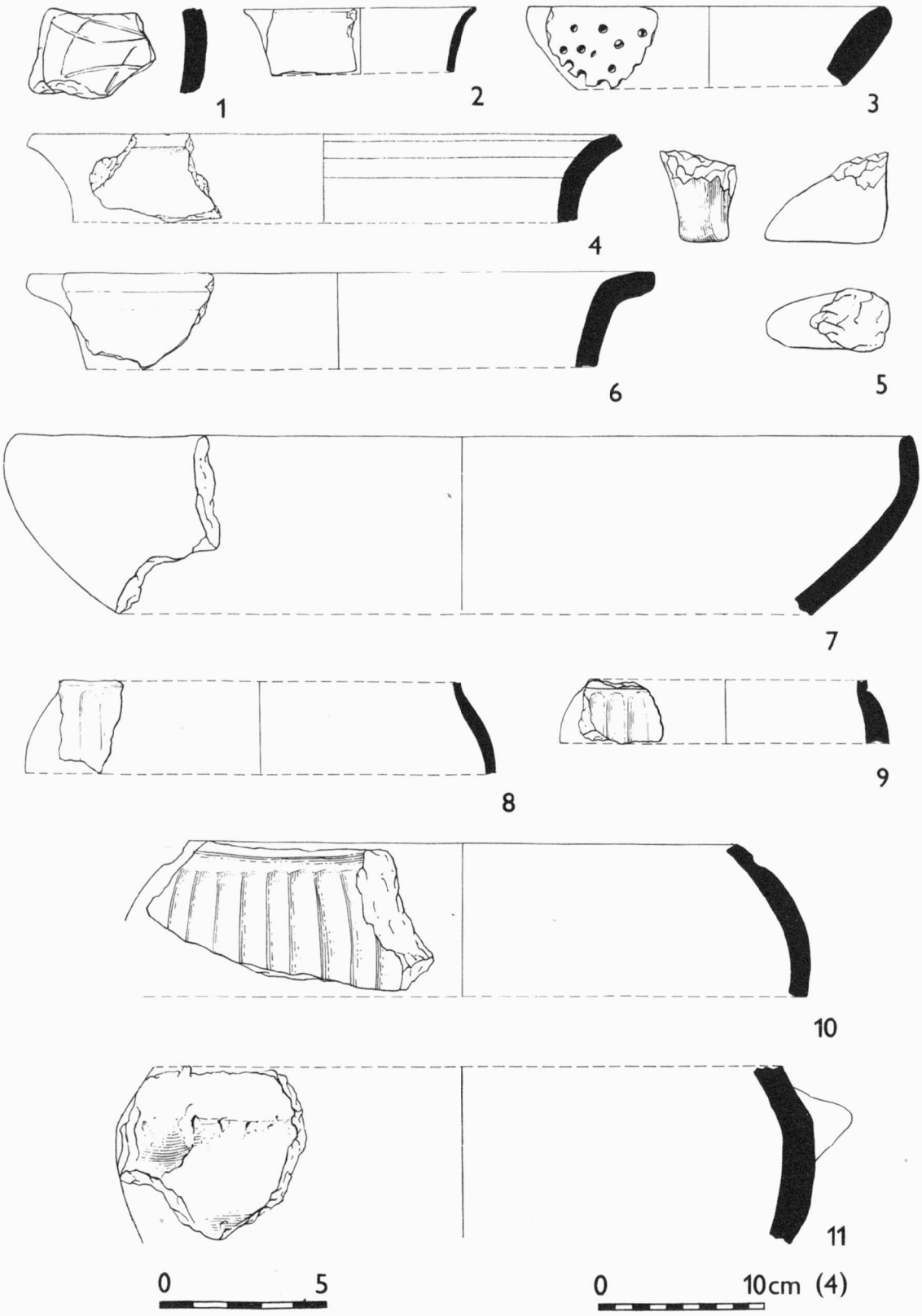

Obr. 31. Horákov /okr. Brno-venkov/, Horákovský hrad. 1-3, 5 neolitické nálezy; 11 eneolitický střep; 4-10 nálezy z podolské fáze kultury středodunajských popelnicových polí. - Horákover Burg. 1-3, 5 neolithische Funde; 11 äneolithischer Scherben; 4-10 Funde aus der Podoler Phase der mitteldanubischen Urnenfelder-Kultur.

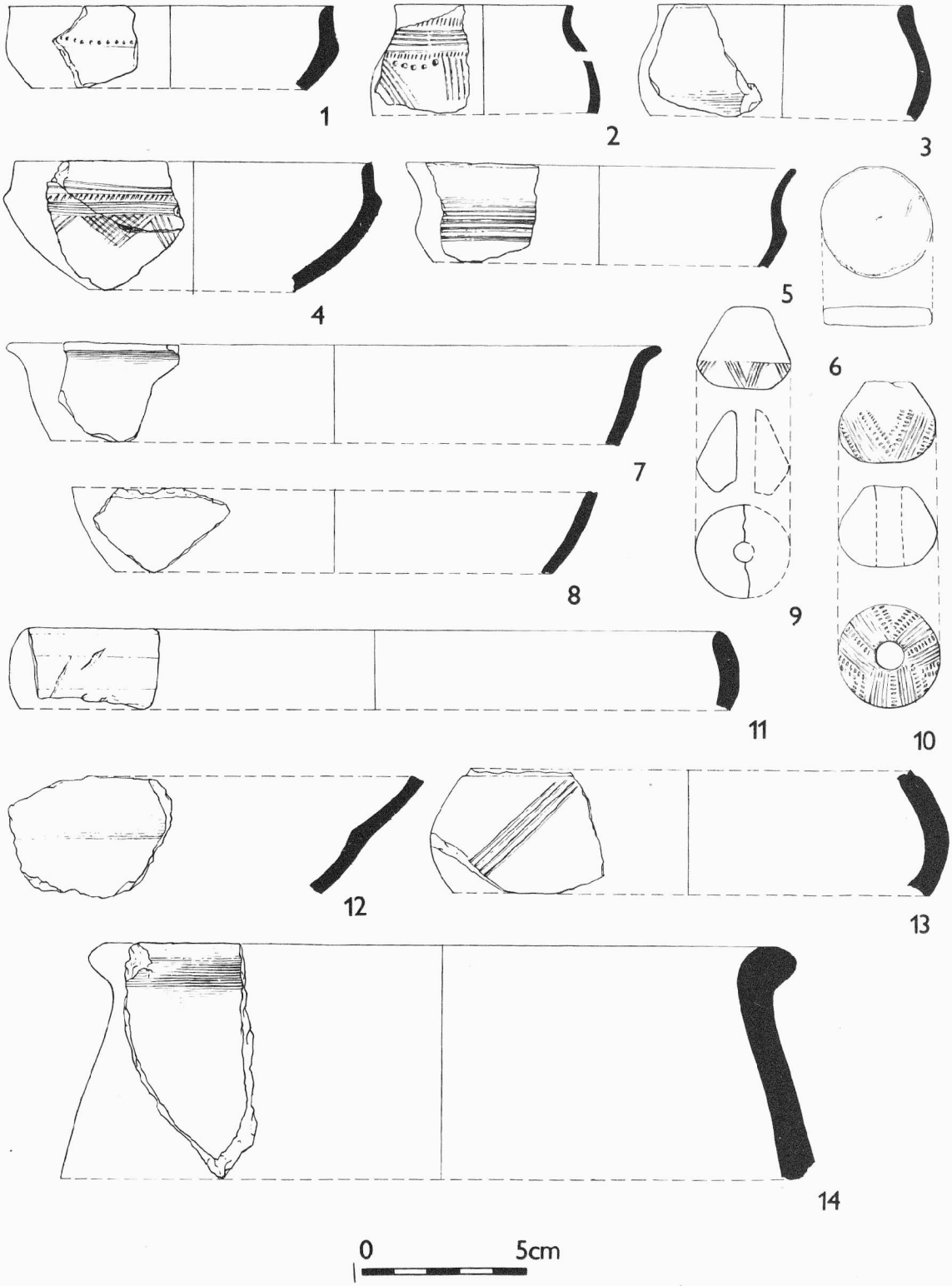

Obr. 32. Horákov /okr. Brno-venkov/, Horákovský hrad. 1-14 nálezy z podolské fáze kultury středodunajských popelnicových polí. - Horákover Burg. 1-14 Funde aus der Podoler Phase der mitteldanubischen Urnenfelderkultur.

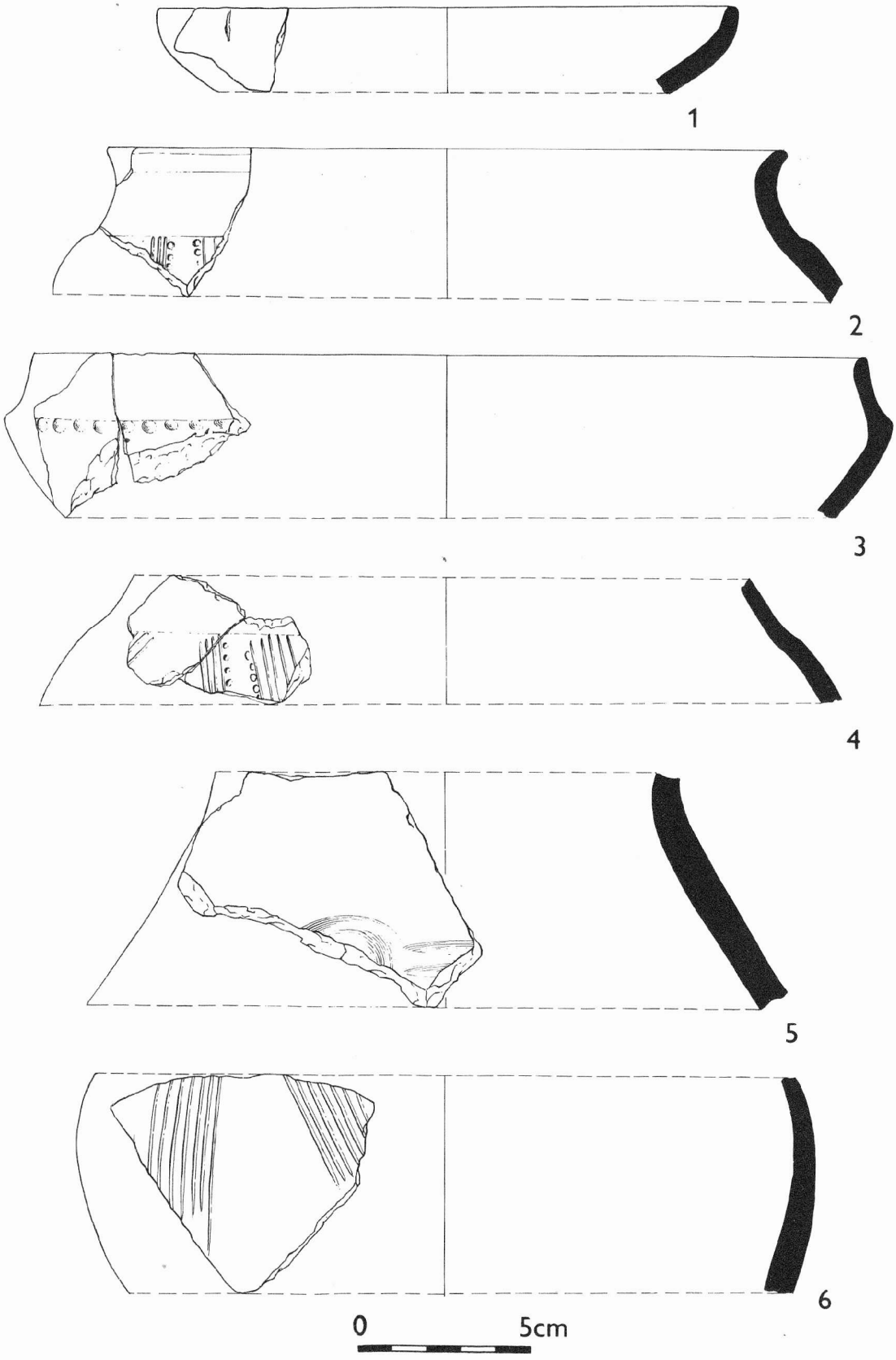

Obr. 33. Horákov /okr. Brno-venkov/. Horákovský hrad. 1-6 nálezy horákovské kultury. - Horákover Burg. 1-6 Funde der Horákover Kultur.

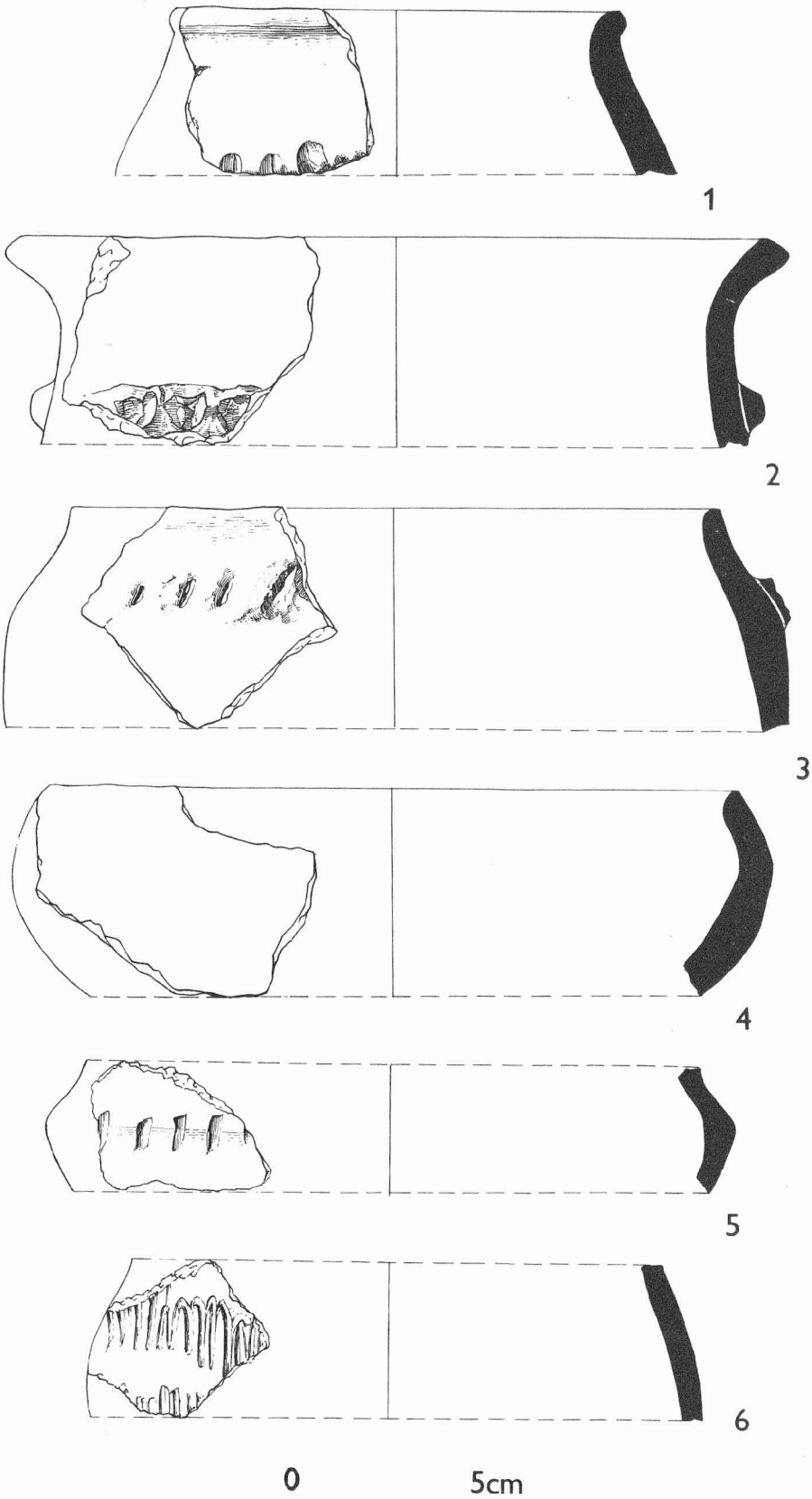

Obr. 34. Horákov /okr. Brno-venkov/, Horákovský hrad. 1-3 nálezy horákovské kultury; 4-6 nálezy pozdně halštatského stupně horákovské kultury. - Horákover Burg. 1-3 Funde aus der Horákover Kultur; 4-6 Funde aus der späthallstattzeitlichen Stufe der Horákover Kultur.

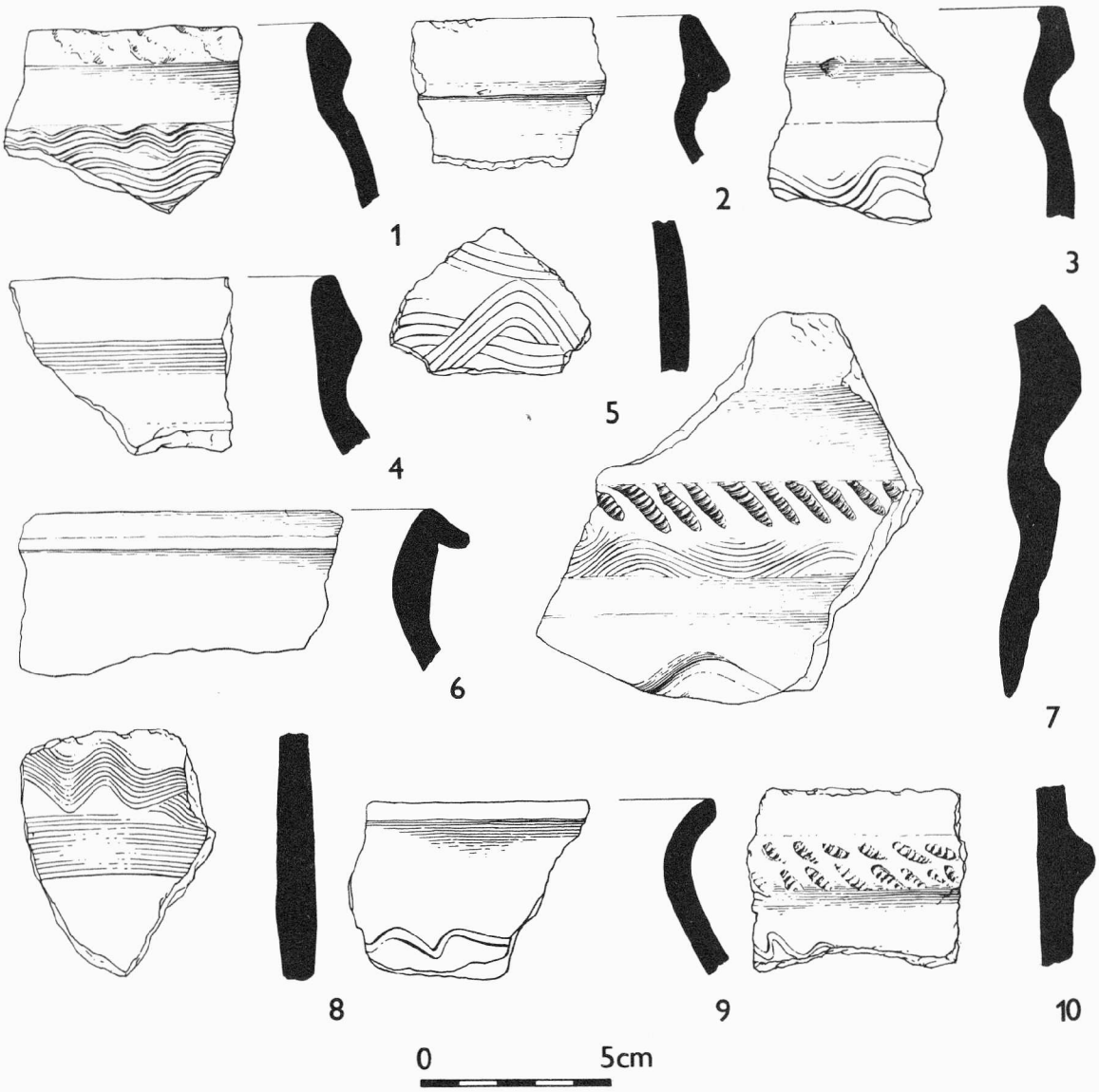

Obr. 35. Horákov /okr. Brno-venkov/, Horákovský hrad. 1-7, 10 nálezy z období mladohradištního, 8-9 nálezy z období středohradištního. - Horákover Burg. 1-7, 10 Funde aus dem jungburgwallzeitlichen Abschnitt; 8-9 Funde aus dem mittelburgwallzeitlichen Abschnitt.

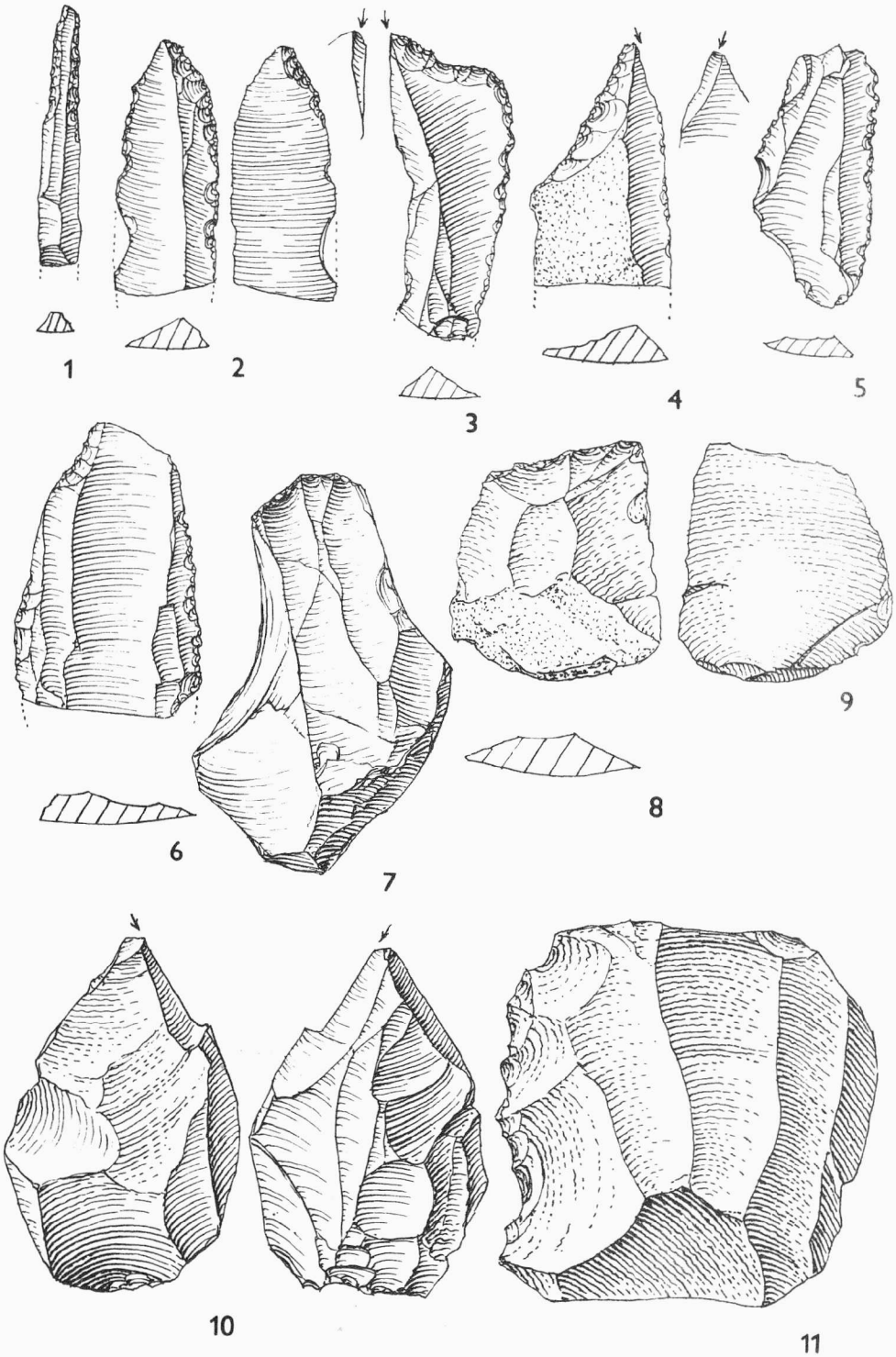

Obr. 36. Mokrá /okr. Brno-venkov/, jeskyně Pekárna. Výběr paleolitické kamenné industrie. - Höhle Pekárna /Backöfenhöhle/. Auswahl an paläolithischer Steinindustrie.

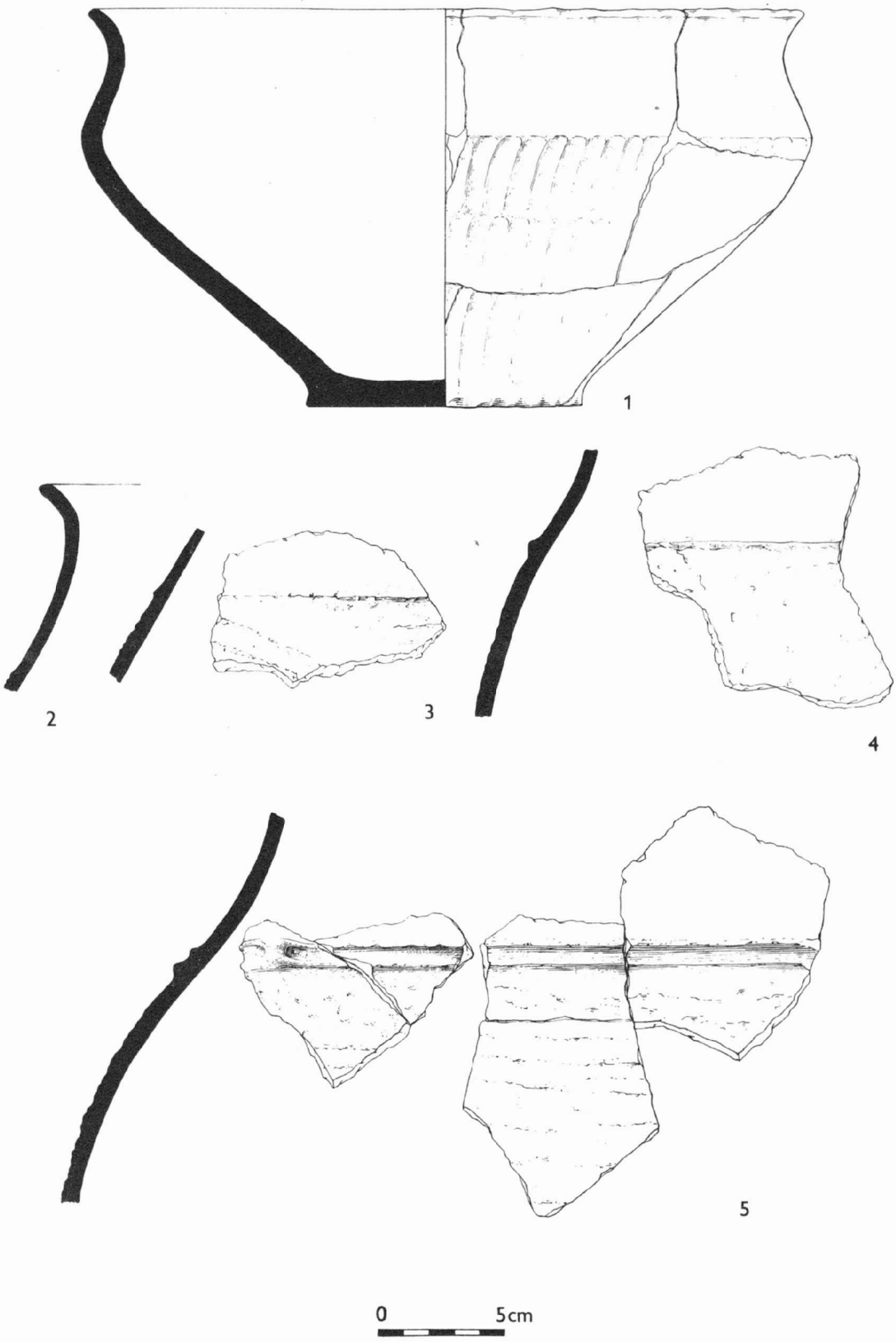

Obr. 37. Újezd u Brna /okr. Brno-venkov/. Výběr keramických nálezů. - Auswahl an keramischen Funden.

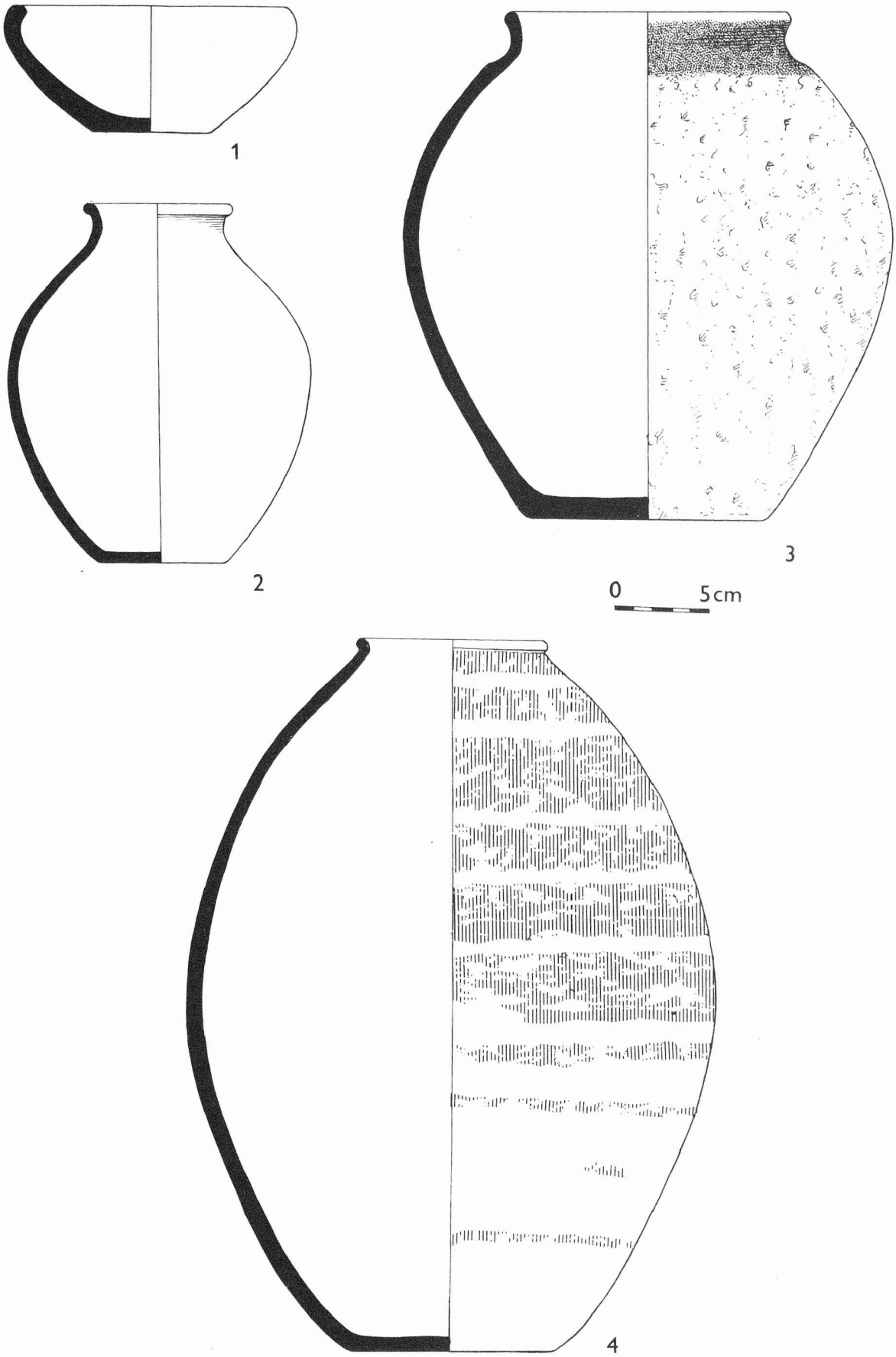

Obr. 38. Malé Hradisko /okr. Prostějov/, Staré Hradisko. Výběr keramických nálezů. - Auswahl an keramischen Funden.

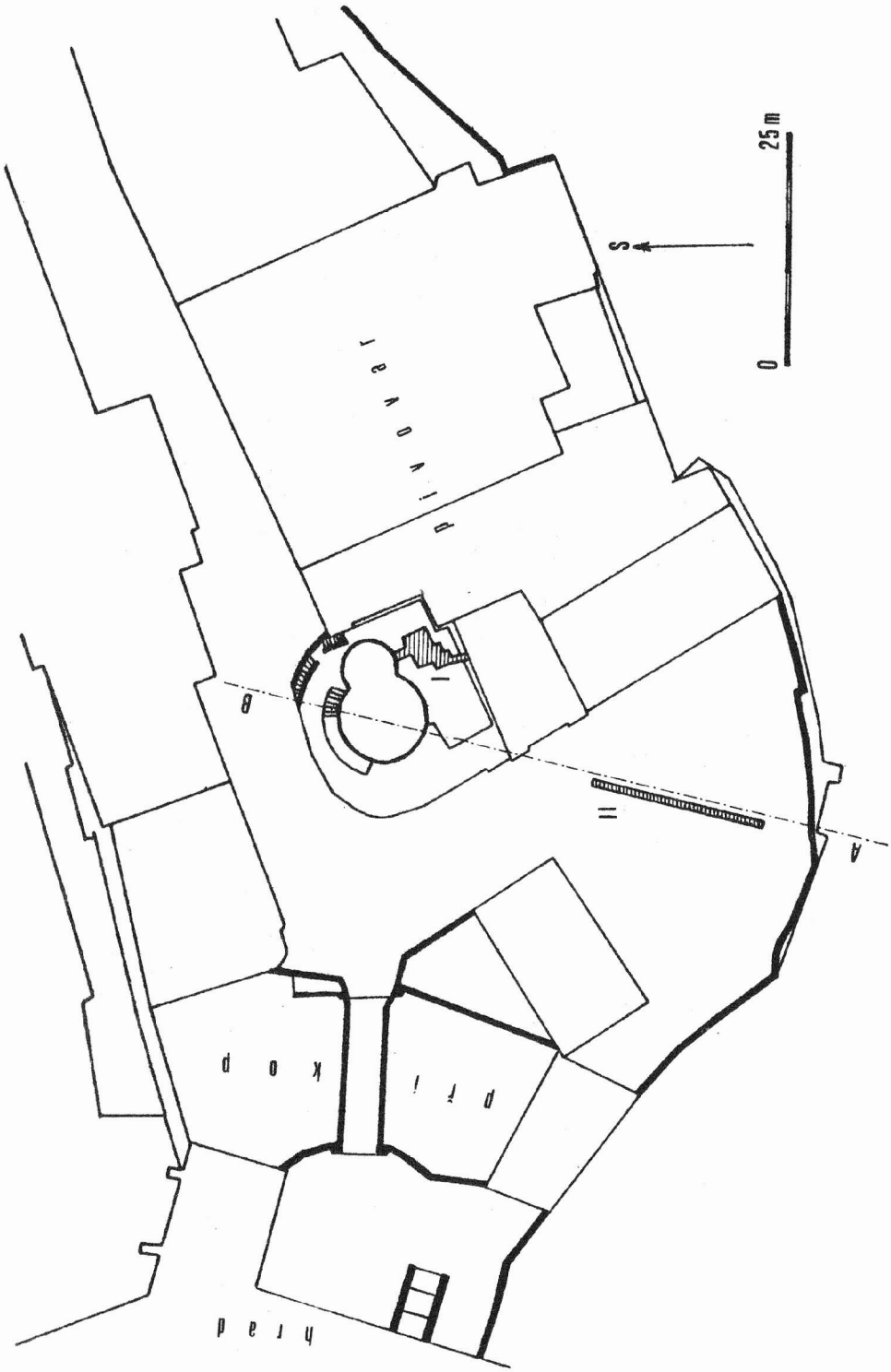

Obr. 39. Znojmo /okr. Znojmo/, výzkum u rotundy sv. Kateřiny. I, II plochy prozkoumané v r. 1987 /horizontálně šrafovány/; A-B hlavní profil. - Grabung bei der Rotunde der Hl. Katharina. I, II die im J. 1987 untersuchten Flächen /horizontal schraffiert/; A-B Hauptprofil.

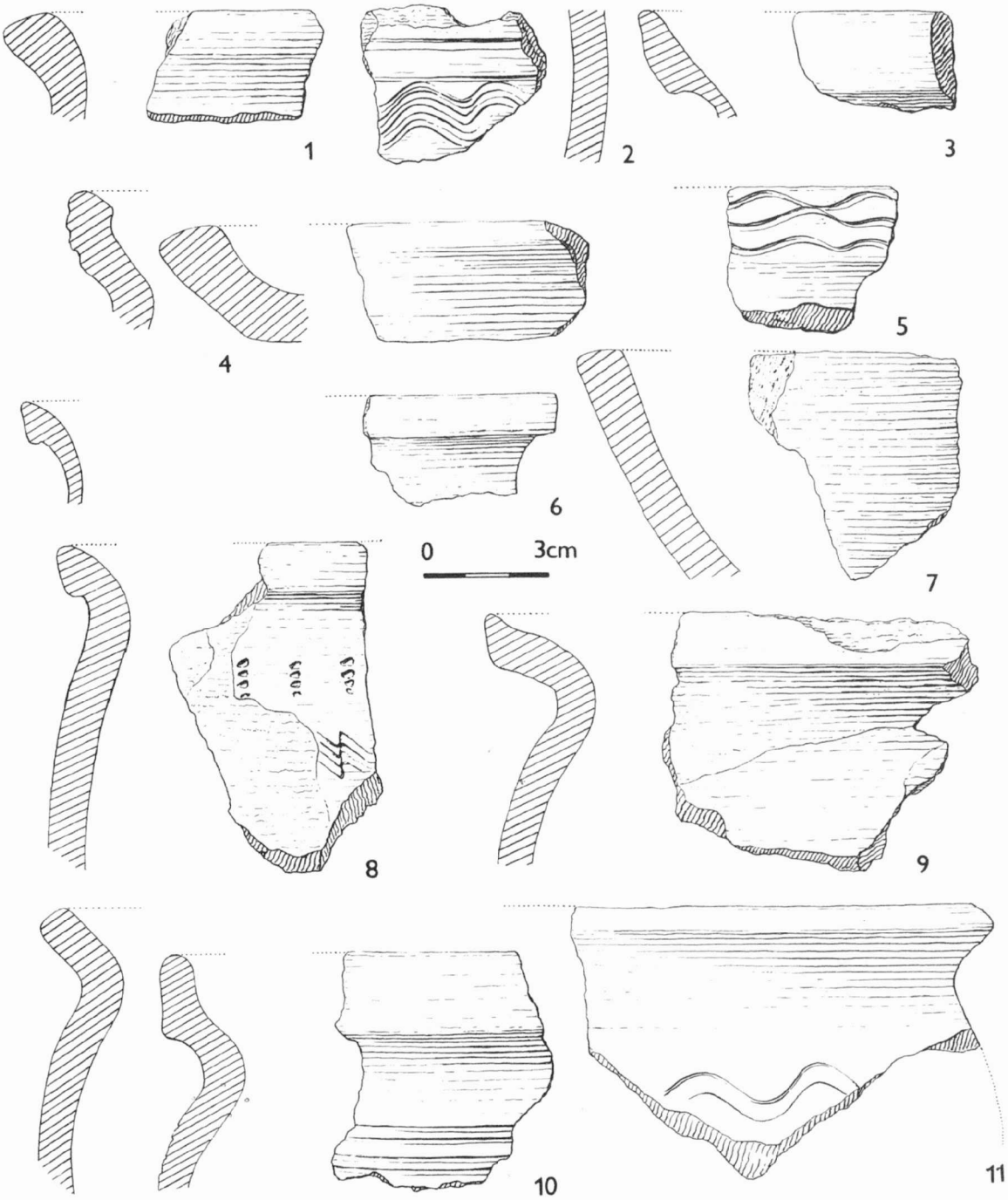

Obr. 40. Znojmo /okr. Znojmo/, výzkum u rotundy sv. Kateřiny. Výběr keramického materiálu ze sondy II. - Grabung bei der Rotunde der Hl. Katharina. Auswahl an keramischem Material aus Sonde II.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1987

Vydává:	Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor:	akademik Josef Poulík
Redaktoři:	Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková, Dr. J. Unger
Překlady:	Dr. R. Tichý, E. Tichá
Grafická úprava:	L. Trávníčková
Na titulním listě:	nádoba únětické kultury z Újezda u Brna
Tisk:	PENTA
Evidenční číslo:	ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis:	450 kusů - neprodejné

VČT 4 - HAVL. BROD

7 září 1994

PD 1520
1987. (1990.)